ΙΝΕ
Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση

Ετήσια Έκθεση 2026

28
ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΙΝΕ
Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση

Ετήσια Έκθεση 2026

ΑΘΗΝΑ
ΙΟΥΝΙΟΣ 2026

28
ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Πίνακας περιεχομένων

Συντομογραφίες χωρών 7
Ευρετήριο Πινάκων 8
Ευρετήριο Διαγραμμάτων 8

Βασικά συμπεράσματα 17

Πρόλογος 27

Εισαγωγή 29

Κεφάλαιο 1 **Το μακροοικονομικό σύστημα** 35
1.1 Εισαγωγή 37
1.2 Μακροοικονομικές εξελίξεις 37
1.3 Δημοσιονομικές εξελίξεις 46

Κεφάλαιο 2 **Η κατάσταση στην αγορά εργασίας και στην απασχόληση** 53
2.1 Εισαγωγή 55
2.2 Οι βασικοί ποσοτικοί δείκτες της αγοράς εργασίας 55
2.3 Η εξέλιξη της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων 65
2.4 Η εξέλιξη του χρόνου εργασίας στην Ελλάδα και στην Ευρώπη 76
2.5 Οι Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας κατά το έτος 2025 87

Κεφάλαιο 3 **Κοινωνική βιωσιμότητα και ποιότητα ζωής στην Ελλάδα** 93
3.1 Εισαγωγή 95
3.2 Ο κίνδυνος φτώχειας και οι διαστάσεις της κοινωνικής ευαλωτότητας 95
3.3 Εισοδηματική κατανομή και ανισότητα 107
3.4 Ο κίνδυνος φτώχειας στην εργασία 113
3.5 Οικονομική πίεση και ανθεκτικότητα των νοικοκυριών 121
3.6 Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή και υποκειμενική ευημερία 133

Κεφάλαιο 4 **Το παραγωγικό υπόδειγμα της ελληνικής οικονομίας** 143
4.1 Εισαγωγή 145
4.2 Βασικές τομεακές/κλαδικές και χωρικές διαστάσεις 145
4.3 Βιομηχανία 153
4.4 Υπηρεσίες - Τουρισμός 159
4.5 Τεχνολογία και καινοτομία 167
4.6 Επιχειρηματικές ικανότητες 174
Βιβλιογραφία 177

Συντομογραφίες χωρών

Σε ορισμένα διαγράμματα της Έκθεσης –όπου ήταν αναγκαίο για λόγους οικονομίας χώρου– η Ευρωζώνη, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη-μέλη της συντομογραφούνται κατά τον ακόλουθο τρόπο:

Ονομασία	Κωδικός χώρας
Ευρωζώνη	EA
Ευρωπαϊκή Ένωση	EU
Αυστρία	AT
Βέλγιο	BE
Βουλγαρία	BG
Γαλλία	FR
Γερμανία	DE
Δανία	DK
Ελλάδα	EL
Εσθονία	EE
Ιρλανδία	IE
Ισπανία	ES
Ιταλία	IT
Ολλανδία	NL
Κροατία	HR
Κύπρος	CY
Λετονία	LV
Λιθουανία	LT
Λουξεμβούργο	LU
Μάλτα	MT
Ουγγαρία	HU
Πορτογαλία	PT
Πολωνία	PL
Ρουμανία	RO
Σλοβακία	SK
Σλοβενία	SI
Σουηδία	SE
Τσεχική Δημοκρατία	CZ
Φινλανδία	FI

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1.1 Προσδιοριστικοί παράγοντες της μεταβολής του ποσοστού του χρέους της Γενικής Κυβέρνησης (ποσοστό [%] του ΑΕΠ, 2019-2027) 47

Πίνακας 2.1 Συλλογικές συμβάσεις εργασίας (2010-2025) 89

Πίνακας 2.2 Κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές ΣΣΕ που ίσχυσαν το 2025 (ή υπογράφηκαν/κατατέθηκαν εντός του 2025) 90

Πίνακας 4.1 Δείκτης καθαρού κύκλου εργασιών στη βιομηχανία, σύνολο αγοράς (έτος βάσης 2021=100, 2022-2026) 156

Πίνακας 4.2 Αναλυτικά στοιχεία επιχειρήσεων σε κλάδους υπηρεσιών και υπηρεσιών τουρισμού (Ελλάδα και ΕΕ, 2023) 166

Πίνακας 4.3 Επιχειρήσεις σε κλάδους έντασης γνώσης και τεχνολογίας, σύνολο κλάδων και κλάδοι υπηρεσιών (Ελλάδα και ΕΕ, 2021-2023) 167

Πίνακας 4.4 Επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην καινοτομία και απασχολούμενοι στις επιχειρήσεις αυτές (ΕΕ-27, Ελλάδα και ελληνικές περιφέρειες, 2022) 169

Ευρετήριο Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1.1 Ρυθμός μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ σε Ελλάδα και ΕΕ (2019:1-2026:1, σταθερές τιμές 2020) 38

Διάγραμμα 1.2 Ρυθμός μεταβολής πραγματικού ΑΕΠ στις χώρες της ΕΕ-27 (2019 και 2025) 40

Διάγραμμα 1.3 Πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε Ελλάδα και ΕΕ-27 (2019 και 2025, έτος βάσης 2020) 41

Διάγραμμα 1.4 Κατά κεφαλήν ΑΕΠ των κρατών-μελών της ΕΕ-27 σε PPS (2019 και 2025, ΕΕ-27=100) 42

Διάγραμμα 1.5 Συνιστώσες της ζήτησης ως ποσοστά (%) του ΑΕΠ σε Ελλάδα και ΕΕ (2019 και 2025) 44

Διάγραμμα 1.6 Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου ανά τύπο κεφαλαιουχικού προϊόντος (Ελλάδα, 2019 και 2025) 45

Διάγραμμα 1.7 Εξέλιξη και διάρθρωση του χρέους της Γενικής Κυβέρνησης (2009-2027) 47

Διάγραμμα 1.8 Δείκτης φερεγγυότητας της Γενικής Κυβέρνησης (2009-2027) 49
Διάγραμμα 2.1 Ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα, σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ και στις περιφέρειες της Ελλάδας (ηλικίες 15-64 ετών) 56
Διάγραμμα 2.2 Ποσοστό απασχόλησης επιμέρους πληθυσμιακών ομάδων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ 58
Διάγραμμα 2.3 Ποσοστό υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα, σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ και στις περιφέρειες της Ελλάδας (ηλικίες 15-64 ετών) 60
Διάγραμμα 2.4 Ποσοστό υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας επιμέρους πληθυσμιακών ομάδων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ 62
Διάγραμμα 2.5 Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας στην Ελλάδα, σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ και στις περιφέρειες της Ελλάδας (ηλικίες 15-74 ετών) 63
Διάγραμμα 2.6 Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας επιμέρους πληθυσμιακών ομάδων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ 64
Διάγραμμα 2.7 Μισθοί και ημερομίσθια ανά μισθωτό και ανά ώρες εργασίας σε τρέχουσες και σταθερές τιμές (Ελλάδα, 2009-2025) 66
Διάγραμμα 2.8 Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε τρέχουσες και σταθερές τιμές στους κλάδους μεταποίησης υψηλής και μεσαίας προς υψηλή τεχνολογίας και στους κλάδους μεταποίησης χαμηλής και μεσαίας προς χαμηλή τεχνολογίας (Ελλάδα, 2009-2024) 68
Διάγραμμα 2.9 Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε τρέχουσες και σταθερές τιμές στους κλάδους υπηρεσιών έντασης γνώσης (KIS) και στους κλάδους υπηρεσιών χαμηλότερης έντασης γνώσης (LKIS) (Ελλάδα, 2009-2024) 69
Διάγραμμα 2.10 Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε τρέχουσες και σταθερές τιμές στους κλάδους «Εκπαίδευση» και «Δραστηριότητες σχετικές με τη δημόσια υγεία και την κοινωνική μέριμνα» (Ελλάδα, 2009-2024) 70

Διάγραμμα 2.11 Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε PPS στους κλάδους «Εκπαίδευση» και «Δραστηριότητες σχετικές με τη δημόσια υγεία και την κοινωνική μέριμνα» στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ (2009, 2019, 2024) 71

Διάγραμμα 2.12 Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε τρέχουσες και σταθερές τιμές στους κλάδους «Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες» και «Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες» (Ελλάδα, 2009-2024/5) 72

Διάγραμμα 2.13 Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε PPS στους κλάδους «Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες» και «Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες» στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ (2009, 2019, 2024/5) 73

Διάγραμμα 2.14 Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε τρέχουσες και σταθερές τιμές στον ομαδοποιημένο κλάδο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών, μεταφορά και αποθήκευση και δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης» (Ελλάδα, 2009-2025) 75

Διάγραμμα 2.15 Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε PPS στον ομαδοποιημένο κλάδο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών, μεταφορά και αποθήκευση και δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης» στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ (2009, 2019, 2025) 76

Διάγραμμα 2.16 Ποσοστό απασχολουμένων που εργάζονται 49 ή/και περισσότερες ώρες την εβδομάδα στην κύρια θέση εργασίας στην Ελλάδα και σε επιλεγμένα κράτη-μέλη της ΕΕ (ηλικίες 15-64 ετών) 77

Διάγραμμα 2.17 Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα στην Ελλάδα και σε επιλεγμένα κράτη-μέλη της ΕΕ (σύνολο απασχολουμένων, ηλικίες 15-64 ετών) 78

Διάγραμμα 2.18 Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα μισθωτών και αυτοαπασχολούμενων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ (ηλικίες 15-64 ετών) 79

Διάγραμμα 2.19 Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένα κράτη-

μέλη της ΕΕ στον κλάδο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών» (ηλικίες 15-64 ετών) 80
Διάγραμμα 2.20 Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων πλήρους και μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ στον κλάδο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών» (ηλικίες 15-64 ετών) 81
Διάγραμμα 2.21 Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένα κράτη-μέλη της ΕΕ στον κλάδο «Μεταποίηση» (ηλικίες 15-64 ετών) 82
Διάγραμμα 2.22 Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων πλήρους και μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ στον κλάδο «Μεταποίηση» (ηλικίες 15-64 ετών) 83
Διάγραμμα 2.23 Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένα κράτη-μέλη της ΕΕ στον κλάδο «Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης» (ηλικίες 15-64 ετών) 84
Διάγραμμα 2.24 Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων πλήρους και μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ στον κλάδο «Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης» (ηλικίες 15-64 ετών) 85
Διάγραμμα 2.25 Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένα κράτη-μέλη της ΕΕ στον κλάδο «Γεωργία, δασοκομία και αλιεία» (ηλικίες 15-64 ετών) 86
Διάγραμμα 2.26 Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων πλήρους και μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ στον κλάδο «Γεωργία, δασοκομία και αλιεία» (ηλικίες 15-64 ετών) 87
Διάγραμμα 3.1 Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (2009, 2019, 2025) 96

Διάγραμμα 3.2 Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, ηλικίες 18-24 ετών (2009, 2019, 2025) 98
Διάγραμμα 3.3 Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, ηλικίες 25-54 ετών (2009, 2019, 2025) 99
Διάγραμμα 3.4 Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, ηλικίες 55-64 ετών (2009, 2019, 2025) 100
Διάγραμμα 3.5 Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, επίπεδο εκπαίδευσης 0-2 (2009, 2019, 2025) 102
Διάγραμμα 3.6 Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, επίπεδο εκπαίδευσης 3-4 (2009, 2019, 2025) 103
Διάγραμμα 3.7 Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, επίπεδο εκπαίδευσης 5-8 (2009, 2019, 2025) 104
Διάγραμμα 3.8 Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ανά φύλο – άνδρες (2009, 2019, 2025) 105
Διάγραμμα 3.9 Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ανά φύλο – γυναίκες (2009, 2019, 2025) 106
Διάγραμμα 3.10 Δείκτης κατανομής του εισοδήματος S80/S20 σε πεμπτημόρια εισοδήματος (2009, 2019, 2025) 108
Διάγραμμα 3.11 Επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων στον λόγο πεμπτημορίων εισοδήματος S80/S20 (2010, 2019, 2025) 109
Διάγραμμα 3.12 Ανώτατο ατομικό εισόδημα, 1ο τεταρτημόριο (χιλιάδες ευρώ, 2009, 2019, 2025) 110
Διάγραμμα 3.13 Ανώτατο ατομικό εισόδημα, 2ο τεταρτημόριο (χιλιάδες ευρώ, 2009, 2019, 2025) 112
Διάγραμμα 3.14 Ανώτατο ατομικό εισόδημα, 3ο τεταρτημόριο (χιλιάδες ευρώ, 2009, 2019, 2025) 112
Διάγραμμα 3.15 Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία, ηλικιακή ομάδα 18-64 ετών (2009, 2019, 2025) 114
Διάγραμμα 3.16 Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά τύπο απασχόλησης – πλήρης απασχόληση (2009, 2019, 2025) 115
Διάγραμμα 3.17 Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά τύπο απασχόλησης – μερική απασχόληση (2009, 2019, 2025) 116
Διάγραμμα 3.18 Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο – επίπεδο εκπαίδευσης 0-2 (2009, 2019, 2025) 117

Διάγραμμα 3.19 Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο – επίπεδο εκπαίδευσης 3-4 (2009, 2019, 2025) 118
Διάγραμμα 3.20 Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο – επίπεδο εκπαίδευσης 5-8 (2009, 2019, 2025) 119
Διάγραμμα 3.21 Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά επίπεδο αναπηρίας – μερική αναπηρία (ηλικιακή ομάδα 18-64 ετών, 2010, 2019, 2025) 120
Διάγραμμα 3.22 Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά επίπεδο αναπηρίας – σοβαρή αναπηρία (ηλικιακή ομάδα 18-64 ετών, 2010, 2019, 2025) 121
Διάγραμμα 3.23 Ποσοστό νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά που βιώνει «αναγκαστική αδυναμία» να εξασφαλίσει ένα σωστό, θρεπτικό γεύμα κάθε δεύτερη μέρα (2009, 2019, 2025) 123
Διάγραμμα 3.24 Ποσοστό νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά που βιώνει «αναγκαστική αδυναμία» να αντέξει οικονομικά ένα σωστό, θρεπτικό γεύμα κάθε δεύτερη μέρα (2009, 2019, 2025) 124
Διάγραμμα 3.25 Ποσοστό νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να θερμάνουν το σπίτι τους επαρκώς (2009, 2019, 2025) 125
Διάγραμμα 3.26 Ποσοστό νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να θερμάνουν το σπίτι τους επαρκώς (2009, 2019, 2025) 126
Διάγραμμα 3.27 Ποσοστό νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά που αδυνατούν να αντιμετωπίσουν απρόβλεπτα οικονομικά έξοδα (2009, 2019, 2025) 127
Διάγραμμα 3.28 Ποσοστό νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά που αδυνατούν να αντιμετωπίσουν απρόβλεπτα οικονομικά έξοδα (2009, 2019, 2025) 128
Διάγραμμα 3.29 Ποσοστό νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά με ληξιπρόθεσμες οφειλές σε λογαριασμούς κοινής ωφέλειας (2009, 2019, 2025) 129
Διάγραμμα 3.30 Ποσοστό νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά με ληξιπρόθεσμες οφειλές σε λογαριασμούς κοινής ωφέλειας (2009, 2019, 2025) 130

Διάγραμμα 3.31 Ποσοστό νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά που καθυστερούν πληρωμές στεγαστικών δανείων ή ενοικίων (2009, 2019, 2025) 131
Διάγραμμα 3.32 Ποσοστό νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά που καθυστερούν πληρωμές στεγαστικών δανείων ή ενοικίων (2009, 2019, 2025) 132
Διάγραμμα 3.33 Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά, μέση τιμή κλίμακας 0-10 (2013, 2021, 2025) 134
Διάγραμμα 3.34 Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά, μέση τιμή κλίμακας 0-10 (2013, 2021, 2025) 135
Διάγραμμα 3.35 Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή ανά εισοδηματικό πεμπτημόριο, μέση τιμή κλίμακας 0-10 (2013, 2021, 2025) 137
Διάγραμμα 3.36 Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή, επίπεδο εκπαίδευσης 0-2, μέση τιμή κλίμακας 0-10 (2013, 2021, 2025) 138
Διάγραμμα 3.37 Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή, επίπεδο εκπαίδευσης 3-4, μέση τιμή κλίμακας 0-10 (2013, 2021, 2025) 139
Διάγραμμα 3.38 Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή, επίπεδο εκπαίδευσης 5-8, μέση τιμή κλίμακας 0-10 (2013, 2021, 2025) 140
Διάγραμμα 4.1 ΑΠΑ ανά βασικό τομέα παραγωγής (σύγκριση Ελλάδας-ΕΕ, ποσοστό [%] επί του συνόλου, 2009, 2019 και 2025) 146
Διάγραμμα 4.2 ΑΠΑ κατά κύριο κλάδο δραστηριότητας (NACE Αναθ. 2) στην Ελλάδα (ποσοστό [%] επί του συνόλου, 2009, 2019, 2025) 148
Διάγραμμα 4.3 ΑΠΑ ανά περιφέρεια (έτος βάσης 2020=100, 2009-2024) 149
Διάγραμμα 4.4 ΑΕΠ (σε PPS) ανά κάτοικο, ανά μητροπολιτική περιφέρεια της πρωτεύουσας σε επιλεγμένες χώρες της ΕΕ (ΕΕ-27=100, 2009, 2019, 2021) 151
Διάγραμμα 4.5 Κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά περιφέρεια σε PPS (ΕΕ=100, 2009, 2019, 2024) 152
Διάγραμμα 4.6 ΑΠΑ σε βασικούς κλάδους της βιομηχανίας (εκατ. ευρώ, 2009-2025) 154
Διάγραμμα 4.7 Αξία πωληθέντων ανά βασικό προϊόν, στη βιομηχανία και τη μεταποίηση στην Ελλάδα (ποσοστό [%] επί του συνόλου, 2013-2024) 155

Διάγραμμα 4.8 Ποσοστιαία συμβολή της βιομηχανίας στην ΑΠΑ και στην απασχόληση, Ελλάδα και επιλεγμένες οικονομίες στην ΕΕ, 2025 157
Διάγραμμα 4.9 Βιομηχανική εξειδίκευση (ΑΠΑ και απασχόληση) (ποσοστό [%] επί του συνόλου των κλάδων, ανά περιφέρεια, 2009, 2019 και 2024) 159
Διάγραμμα 4.10 ΑΠΑ ανά κύριο κλάδο των υπηρεσιών (ποσοστό [%] επί του συνόλου του τριτογενούς τομέα, 2009-2025) 160
Διάγραμμα 4.11 ΑΠΑ ανά κύριο κλάδο των υπηρεσιών (ποσοστό [%] επί του συνόλου δραστηριοτήτων, Ελλάδα και ΕΕ, 2025) 161
Διάγραμμα 4.12 Απασχόληση ανά κύριο κλάδο των υπηρεσιών (μέσο ετήσιο ποσοστό [%] μεταβολής, σύγκριση περιόδων 2009-2018 και 2019-2025) 162
Διάγραμμα 4.13 Καθαρός κύκλος εργασιών (χιλ. ευρώ, χωρίς ΦΠΑ) ανά προϊόν για επιχειρήσεις σε κλάδους υποστηρικτικών επιχειρηματικών λειτουργιών (2019 και 2023) 163
Διάγραμμα 4.14 ΑΠΑ του τομέα των υπηρεσιών ανά περιφέρεια (ποσοστό [%] επί του συνόλου χώρας το 2024 και ποσοστό [%] μεταβολής την περίοδο 2019-2024) 165
Διάγραμμα 4.15 Καθαρός κύκλος εργασιών επιχειρήσεων με καινοτομία προϊόντος στο σύνολο της ΕΕ (2022) 170
Διάγραμμα 4.16 Καθαρός κύκλος εργασιών επιχειρήσεων με καινοτομία προϊόντος στο σύνολο της χώρας (2022) 171
Διάγραμμα 4.17 Ποσοστό (%) εξαγωγών προϊόντων υψηλής τεχνολογίας στο σύνολο των εξαγωγών σε επιλεγμένα κράτη-μέλη της ΕΕ (2019-2022) 172
Διάγραμμα 4.18 Ποσοστό (%) απασχολουμένων σε τομείς υψηλής και μεσαίας προς υψηλή τεχνολογίας της μεταποίησης και σε τομείς υπηρεσιών έντασης γνώσης στη συνολική απασχόληση (Ελλάδα και ΕΕ, 2013-2024) 173
Διάγραμμα 4.19 Προσωπικό έρευνας και ανάπτυξης ως ποσοστό εργατικού δυναμικού (Ελλάδα και ΕΕ, 2013-2024) 174
Διάγραμμα 4.20 Ποσοστό (%) μεταβολής του αριθμού επιχειρήσεων υψηλής ανάπτυξης (high-growth) μετρούμενες σε απασχόληση (αριθμός) (2021-2024) 175
Διάγραμμα 4.21 Εξέλιξη μέσου μεγέθους των επιχειρήσεων με βάση τον αριθμό των εργαζομένων τους (2012, 2019 και 2023) 176

Βασικά συμπεράσματα

- Η ανάλυση του μακροοικονομικού συστήματος της ελληνικής οικονομίας αναδεικνύει μια εικόνα σχετικής σταθεροποίησης, αλλά όχι ακόμη μετασχηματισμού. Η επίδοση του πραγματικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) δείχνει ότι η ελληνική οικονομία διατήρησε το 2025 θετικό ρυθμό μεγέθυνσης, υψηλότερο από αρκετές μεγάλες οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Παρά ταύτα, η Ελλάδα δεν ανήκει στις πιο δυναμικές οικονομίες της ΕΕ, καθώς χώρες όπως η Ιρλανδία, η Μάλτα, η Κύπρος, η Πολωνία, η Κροατία, η Βουλγαρία κ.ά. καταγράφουν υψηλότερες επιδόσεις. Αυτό σημαίνει ότι η ελληνική ανάκαμψη πρέπει να αποτιμηθεί με ρεαλισμό. Από τη μία πλευρά, αποτυπώνει ανθεκτικότητα μέσα σε ένα δυσμενές ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον. Από την άλλη, δεν συνιστά ακόμη απόδειξη πραγματικής σύγκλισης και δομικής αλλαγής του παραγωγικού υποδείγματός της.
- Η περιορισμένη σύγκλιση αποτυπώνεται καθαρά στο πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Το 2025 το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα ανέρχεται σε 19.400 ευρώ, έναντι 34.110 ευρώ στην ΕΕ-27. Η Ελλάδα βελτίωσε τη θέση της σε σχέση με το 2019, όταν το αντίστοιχο μέγεθος ήταν 17.210 ευρώ, ωστόσο η απόσταση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο παραμένει πολύ μεγάλη. Σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (PPS), η Ελλάδα βρίσκεται στο 68% του μέσου όρου της ΕΕ, από 66% το 2019, γεγονός που δείχνει ότι η πρόοδος είναι πολύ μικρή. Η μεγέθυνση του ΑΕΠ, επομένως, δεν έχει μετατραπεί σε ουσιαστική σύγκλιση του βιοτικού επιπέδου. Η ελληνική οικονομία εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα πραγματικής αγοραστικής δύναμης.
- Η διάρθρωση της ζήτησης παραμένει έντονα προσανατολισμένη στην κατανάλωση. Το 2025 η κατανάλωση των νοικοκυριών αντιστοιχεί στο 67,8% του ΑΕΠ στην Ελλάδα, έναντι 51,2% στην ΕΕ-27. Η απόκλιση αυτή δείχνει ότι η ελληνική μεγέθυνση εξακολουθεί να στηρίζεται υπέρμετρα στην κατανάλωση και λιγότερο σε παραγωγικές επενδύσεις και εξαγωγική δυναμική. Η κατανάλωση μπορεί να στηρίζει βραχυπρόθεσμα τη ζήτηση, αλλά δεν μπορεί να αποτελέσει από μόνη της βάση διατηρήσιμης μεγέθυνσης, ιδίως όταν δεν συνοδεύεται από αντίστοιχη αύξηση των πραγματικών μισθών και της εγχώριας παραγωγικής ικανότητας.
- Η επενδυτική εικόνα είναι επίσης αντιφατική. Το επενδυτικό μερίδιο στην Ελλάδα αυξήθηκε από 11,0% του ΑΕΠ το 2019 σε 16,9% το 2025, γεγονός που συνιστά θετική εξέλιξη. Ωστόσο, παραμένει σημαντικά χαμηλότερο από το αντίστοιχο επίπεδο της ΕΕ-27, όπου οι επενδύσεις ανέρχονται στο 21,3% του

ΑΕΠ. Η απόσταση αυτή έχει μεγάλη σημασία, διότι δείχνει ότι η χώρα δεν έχει ακόμη διαμορφώσει επαρκή επενδυτική βάση για να επιταχύνει τον παραγωγικό και μακροοικονομικό της μετασχηματισμό. Η αύξηση των επενδύσεων, από μόνη της, δεν αρκεί. Κρίσιμο ζήτημα είναι η σύνθεση, η ποιότητα και η κλαδική κατεύθυνσή τους.

- Το μερίδιο των κατοικιών στον ακαθάριστο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου αυξήθηκε από 7,4% το 2019 σε 18,2% το 2025. Αντίθετα, οι επενδύσεις σε εξοπλισμό τεχνολογίας, πληροφορικής και επικοινωνιών μειώθηκαν από 9,6% σε 7,7%, ενώ οι επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό και οπλικά συστήματα υποχώρησαν από 27,4% σε 23,8%. Η εξέλιξη αυτή δείχνει ότι η επενδυτική ανάκαμψη κατευθύνεται σε σημαντικό βαθμό προς δραστηριότητες που στηρίζουν τη βραχυχρόνια ζήτηση, αλλά δεν ενισχύουν επαρκώς την τεχνολογική αναβάθμιση, την παραγωγικότητα και τη βιομηχανική εμβάθυνση της οικονομίας.
- Οι καθαρές εξαγωγές παραμένουν αρνητικές και επιδεινώνονται από -1,5% του ΑΕΠ το 2019 σε -4,5% το 2025, ενώ στην ΕΕ-27 παραμένουν θετικές, από 3,5% σε 3,8% του ΑΕΠ. Η εισαγωγική εξάρτηση της οικονομίας περιορίζει τον αναπτυξιακό πολλαπλασιαστή της μεγέθυνσης, επιβαρύνει την εξωτερική ισορροπία και καθιστά την οικονομία περισσότερο ευάλωτη σε διεθνείς διαταραχές, ιδίως σε ένα περιβάλλον γεωπολιτικής αστάθειας, ενεργειακής αβεβαιότητας και αναδιάταξης των παγκόσμιων αλυσίδων αξίας.
- Στο δημοσιονομικό πεδίο, η εικόνα είναι σαφώς βελτιωμένη, αλλά δεν πρέπει να οδηγήσει σε εφησυχασμό. Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώθηκε στο 146,1% το 2025, από 154,2% το 2024 και 209,4% το 2020. Η επίτευξη υψηλού πρωτογενούς πλεονάσματος, ύψους περίπου 4,9% του ΑΕΠ, συνέβαλε στη βελτίωση της δημοσιονομικής εικόνας και του δείκτη φερεγγυότητας του Δημοσίου. Ωστόσο, το δημόσιο χρέος παραμένει πολύ υψηλό σε απόλυτο μέγεθος και ως ποσοστό του ΑΕΠ, ενώ η διατηρησιμότητα της δημοσιονομικής σταθερότητας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη συνέχιση της μεγέθυνσης, την εξέλιξη των επιτοκίων, την ένταση των πληθωριστικών πιέσεων και την ανθεκτικότητα της αγοράς εργασίας.
- Η δημοσιονομική σταθερότητα δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως τελικός στόχος της οικονομικής πολιτικής, αλλά ως προϋπόθεση για έναν ευρύτερο αναπτυξιακό μετασχηματισμό. Η αποκλιμάκωση του χρέους και η βελτίωση της φερεγγυότητας δημιουργούν έναν βαθμό ασφάλειας, αλλά δεν απαντούν από μόνες τους στο παραγωγικό πρόβλημα της χώρας. Εάν η δημοσιονομική προσαρμογή επιδιώκεται χωρίς παράλληλη ενίσχυση των παραγωγικών επενδύσεων, της τεχνολογικής βάσης, των μισθών, της κοινωνικής προστασίας

και της εγχώριας προστιθέμενης αξίας, τότε κινδυνεύει να παγιώσει ένα υπόδειγμα χαμηλής δυναμικής και κοινωνικής ευαλωτότητας.

- Η ανάλυση της αγοράς εργασίας αναδεικνύει μια εικόνα ουσιαστικής, αλλά άνισης και ποιοτικά ανεπαρκούς ανάκαμψης. Το 2025 η ελληνική αγορά εργασίας εμφανίζει σαφή βελτίωση σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία. Το ποσοστό απασχόλησης αυξάνεται, η ανεργία υποχωρεί και η υποαπόδοση της αγοράς εργασίας περιορίζεται σημαντικά. Ωστόσο, η βελτίωση αυτή δεν αρκεί για να τεκμηριώσει ότι η χώρα έχει περάσει σε ένα σταθερό και κοινωνικά βιώσιμο υπόδειγμα εργασίας. Το κεντρικό συμπέρασμα της ανάλυσής μας είναι ότι η ελληνική αγορά εργασίας έχει ανακάμψει ποσοτικά, αλλά δεν έχει αναβαθμιστεί επαρκώς ποιοτικά.
- Το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων ηλικίας 15-64 ετών ανήλθε το 2025 στο 64,6%, από 56,5% το 2019 και 60,8% το 2009. Η εξέλιξη αυτή είναι αναμφίβολα θετική, καθώς δείχνει ότι η οικονομική μεγέθυνση των τελευταίων ετών συνοδεύτηκε από αύξηση της απασχόλησης. Ωστόσο, η Ελλάδα εξακολουθεί να υπολείπεται σημαντικά του μέσου όρου της ΕΕ, ο οποίος διαμορφώνεται στο 71,0%, καθώς και των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, όπου το αντίστοιχο ποσοστό φτάνει στο 73,6%. Συνεπώς, παρά την πρόοδο, η ελληνική οικονομία δεν αξιοποιεί ακόμη πλήρως το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό της.
- Οι περιφερειακές αποκλίσεις παραμένουν επίσης έντονες. Το 2025 τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης καταγράφονται στην Κρήτη (68,3%), στην Πελοπόννησο (68,1%) και στην Αττική (67,5%). Αντίθετα, τα χαμηλότερα ποσοστά εμφανίζονται στη Δυτική Μακεδονία (56,3%), στη Δυτική Ελλάδα (59,9%) και στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (60,5%). Η εικόνα αυτή δείχνει ότι η ανάκαμψη της απασχόλησης χαρακτηρίζεται από έντονες περιφερειακές ανισότητες, οι οποίες συνδέονται με τη διαφορετική παραγωγική βάση, την κλαδική διάρθρωση και τις αναπτυξιακές δυνατότητες κάθε περιφέρειας.
- Το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών αυξήθηκε στο 56,5% το 2025, αλλά παραμένει αισθητά χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ, ο οποίος ανέρχεται στο 66,6%. Αντίστοιχα, η απασχόληση των νέων ηλικίας 15-29 ετών διαμορφώνεται στην Ελλάδα στο 36,2%, έναντι 49,1% στην ΕΕ. Ακόμη και στους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπου θα ανέμενε κανείς ισχυρότερη ένταξη στην αγορά εργασίας, το ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα ανέρχεται στο 81,9%, χαμηλότερα από το 86,8% της ΕΕ και πολύ χαμηλότερα από το 90,1% των χωρών των Βαλκανίων και το 90,3% των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Η εικόνα αυτή αποτυπώνει μια κρίσιμη διαρθρωτική αδυναμία του παραγωγικού συστήματος.

- Επιπλέον, το κενό απασχόλησης των ατόμων με ήπια ή σοβαρή αναπηρία αυξήθηκε το 2025 στις 35,9 ποσοστιαίες μονάδες, από 29 που ήταν το 2019, τιμή αρκετά υψηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ. Το στοιχείο αυτό, σε συνδυασμό με τα συγκριτικά χαμηλά ποσοστά απασχόλησης των άλλων πληθυσμιακών ομάδων που προαναφέρθηκαν, αναδεικνύει ευρύτερες δομικές δυσκολίες πρόσβασης, παραμονής και ισότιμης συμμετοχής σημαντικού τμήματος του πληθυσμού στην αγορά εργασίας.
- Το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε το 2025 στο 8,9%, από 17,3% το 2019 και 9,6% το 2009. Παράλληλα, το ποσοστό υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας στα άτομα ηλικίας 15-64 ετών μειώθηκε στο 13,0%, από 24,6% το 2019, προσεγγίζοντας τον μέσο όρο της ΕΕ, που βρίσκεται στο 11,8%. Η εξέλιξη αυτή δείχνει ότι η αγορά εργασίας έχει απορροφήσει ένα σημαντικό μέρος των απωλειών της προηγούμενης περιόδου. Ωστόσο, η υποαπόδοση παραμένει υψηλότερη από εκείνη των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων, γεγονός που δείχνει ότι η ελληνική αγορά εργασίας εξακολουθεί να έχει υψηλότερα αποθέματα ανενεργού και μη πλήρως αξιοποιούμενου εργατικού δυναμικού.
- Το 2025 το 55,8% των ανέργων στην Ελλάδα παρέμενε εκτός εργασίας για διάστημα άνω των δώδεκα μηνών, ποσοστό πολύ υψηλότερο από το 31,5% της ΕΕ, το 31,3% των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, το 36,4% των Βαλκανίων και το 41,6% των χωρών της Περιφέρειας. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι, παρά τη μείωση της συνολικής ανεργίας, ένα μεγάλο τμήμα των ανέργων κινδυνεύει να παγιδευτεί σε κατάσταση μόνιμης αποσύνδεσης από την παραγωγική διαδικασία. Η μακροχρόνια ανεργία πλήττει ιδιαίτερα τις γυναίκες, τους νέους και τους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το 2025 το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας των γυναικών ανέρχεται στο 59,2%, ενώ στους νέους ηλικίας 15-29 ετών το 41,2% των ανέργων παραμένει εκτός εργασίας για περισσότερο από ένα έτος. Ακόμη πιο ανησυχητική είναι η εικόνα στους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπου η μακροχρόνια ανεργία φτάνει στο 56%.
- Η ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης δεν συνοδεύεται από αντίστοιχη ανάκαμψη της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων. Παρά την αύξηση των ονομαστικών μισθών, τα πραγματικά εισοδήματα παραμένουν πιεσμένα από το υψηλό κόστος ζωής. Ενδεικτικά, ο μέσος ετήσιος πραγματικός μισθός στο σύνολο της οικονομίας παρουσίασε οριακή μόνο αύξηση την περίοδο 2019-2025 (+0,3%), ενώ, συγκριτικά με το 2021, έτος έναρξης της πληθωριστικής κρίσης, ήταν χαμηλότερος κατά 1,3%.
- Η εικόνα σε ορισμένους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας με υψηλή συγκέντρωση απασχόλησης είναι επίσης αποκαλυπτική. Το 2025 στον ενιαίο

κλάδο της εστίασης, της διαμονής, της μεταφοράς και αποθήκευσης και του χονδρικού και λιανικού εμπορίου το πραγματικό ωρομίσθιο, αν και αυξημένο έναντι του 2019 (+4,8%), παρέμενε σε επίπεδα 25,3% χαμηλότερα του 2009, ενώ σε όρους αγοραστικής δύναμης (PPS) ήταν αρκετά χαμηλότερο ακόμη και από τα κράτη-μέλη των Βαλκανίων. Στην εκπαίδευση, το πραγματικό ωρομίσθιο το 2024 διαμορφώθηκε σε 10,8 ευρώ, χαμηλότερα από τα 11,5 ευρώ του 2019 και πολύ χαμηλότερα από τα 17,2 ευρώ του 2009. Στις δραστηριότητες σχετικές με τη δημόσια υγεία και την κοινωνική μέριμνα, το πραγματικό ωρομίσθιο το 2024 διαμορφώθηκε σε 8,0 ευρώ, έναντι 9,7 ευρώ το 2019 και 12,5 ευρώ το 2009. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι ακόμη και κλάδοι υψηλής κοινωνικής σημασίας συνεχίζουν να χαρακτηρίζονται από ανεπαρκή μισθολογική αποκατάσταση.

- Η Ελλάδα εξακολουθεί να εμφανίζει υψηλές εβδομαδιαίες ώρες εργασίας σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές οικονομίες, ιδίως σε βασικούς κλάδους απασχόλησης. Στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο, όπου συγκεντρώνεται το 17,6% της συνολικής απασχόλησης, οι μέσες συνήθεις εβδομαδιαίες ώρες εργασίας ανέρχονται το 2025 σε 42,3, που είναι η υψηλότερη τιμή μεταξύ των υπό εξέταση χωρών. Στη μεταποίηση, οι μέσες εβδομαδιαίες ώρες εργασίας διαμορφώνονται σε 41,7, επίσης υψηλότερα από τις αντίστοιχες ομάδες χωρών της ΕΕ. Στον πρωτογενή τομέα, οι πλήρως απασχολούμενοι εργάζονται κατά μέσο όρο 47,1 ώρες την εβδομάδα. Η εικόνα αυτή αναδεικνύει ότι η ελληνική αγορά εργασίας δεν πάσχει μόνο από χαμηλές αμοιβές, αλλά και από εντατικοποίηση της εργασίας.
- Η ανάλυση της κοινωνικής βιωσιμότητας και της ποιότητας ζωής στην Ελλάδα αναδεικνύει μια σύνθετη και αντιφατική εικόνα. Από τη μια πλευρά, η ελληνική οικονομία έχει εξέλθει από την πιο οξεία φάση της προηγούμενης κρίσης και ορισμένοι κοινωνικοί δείκτες παρουσιάζουν βελτίωση συγκριτικά με τη δεκαετία του 2010. Από την άλλη πλευρά, η σχετική φτώχεια, η εισοδηματική ανισότητα, η φτώχεια στην εργασία, η οικονομική πίεση των νοικοκυριών και η υποκειμενική ευημερία δείχνουν ότι η κοινωνική ανάκαμψη παραμένει ανεπαρκής, άνιση και εύθραυστη.
- Ο κίνδυνος φτώχειας παραμένει υψηλός σε κρίσιμες κοινωνικές και ηλικιακές ομάδες. Ιδιαίτερα οι νέοι ηλικίας 18-24 ετών εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν αυξημένη κοινωνική ευαλωτότητα, με τον κίνδυνο φτώχειας να διαμορφώνεται το 2025 στο 24,2%. Το ποσοστό αυτό, παρ' ότι έχει μειωθεί σε σχέση με το 2019, παραμένει υψηλό σε σύγκριση με αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Σλοβενία, η Κροατία, η Πολωνία και η Πορτογαλία. Το εύρημα αυτό έχει ιδιαίτερη κοινωνική και αναπτυξιακή σημασία, καθώς δείχνει ότι η νέα γενιά εξα-

κολουθεί να εισέρχεται στην οικονομική και κοινωνική ζωή με υψηλό βαθμό ανασφάλειας.

- Αντίστοιχα, στον πυρήνα του ενεργού πληθυσμού, δηλαδή στην ηλικιακή ομάδα 25-54 ετών, ο κίνδυνος φτώχειας στην Ελλάδα διαμορφώνεται το 2025 στο 17,5%, έναντι 14,3% στην ΕΕ-27. Το στοιχείο αυτό είναι ιδιαίτερα κρίσιμο, διότι αφορά το βασικό παραγωγικό σώμα της κοινωνίας. Δείχνει ότι η συμμετοχή στην οικονομική δραστηριότητα δεν αρκεί από μόνη της για να διασφαλίσει κοινωνική προστασία και αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης. Σημαντική κοινωνική πίεση αντιμετωπίζει και η ηλικιακή ομάδα 55-64 ετών. Το 2025 ο κίνδυνος φτώχειας γι' αυτή την ομάδα ανέρχεται στην Ελλάδα στο 17,3%, έναντι 14,9% στην ΕΕ-27.
- Η εκπαιδευτική διάσταση της φτώχειας αναδεικνύει ότι η κοινωνική ευαλωτότητα δεν περιορίζεται μόνο στα χαμηλότερα εκπαιδευτικά στρώματα. Στα άτομα υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, ο κίνδυνος φτώχειας στην Ελλάδα διαμορφώνεται το 2025 στο 7,8%, ελαφρώς υψηλότερα από το 7,6% της ΕΕ-27. Αν και το ποσοστό αυτό είναι χαμηλότερο από εκείνο των λιγότερο εκπαιδευμένων ομάδων, παραμένει υψηλότερο από το επίπεδο του 2009.
- Ο δείκτης S80/S20 δείχνει ότι η Ελλάδα παραμένει πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ-27 και κοντά στο νοτιοευρωπαϊκό πρότυπο αυξημένων εισοδηματικών αποκλίσεων. Η χώρα βρίσκεται κοντά στην Ιταλία και στην Ισπανία, γεγονός που παραπέμπει σε μια ευρύτερη νοτιοευρωπαϊκή μορφή κοινωνικού κατακερματισμού, όπου η αγορά εργασίας, η χαμηλή εισοδηματική βάση και η περιορισμένη αναδιανομή δημιουργούν συνθήκες επίμονης ανισότητας.
- Η επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων στον δείκτη S80/S20 μειώνεται στην Ελλάδα από 1,3 μονάδες το 2019 σε 1,0 μονάδα το 2025, ενώ στην ΕΕ-27 αυξάνεται από 2,8 σε 3,1 μονάδες. Αυτό δείχνει ότι το ελληνικό κοινωνικό κράτος περιορίζει τις ανισότητες, αλλά όχι με την ένταση και την αποτελεσματικότητα που παρατηρείται στον ευρωπαϊκό μέσο όρο.
- Η ανάλυση των εισοδηματικών ορίων των τεταρτημόριων δείχνει ότι η Ελλάδα δεν αντιμετωπίζει μόνο ζήτημα σχετικής ανισότητας, αλλά και ζήτημα χαμηλής εισοδηματικής βάσης. Το 2025, το ανώτατο ατομικό εισόδημα του 1ου τεταρτημόριου στην Ελλάδα ανέρχεται σε 8,1 χιλ. ευρώ, έναντι 16,3 χιλ. ευρώ στην ΕΕ-27.
- Η φτώχεια στην εργασία αναδεικνύει ακόμη πιο καθαρά την ανεπάρκεια του υφιστάμενου αναπτυξιακού υποδείγματος. Το υψηλότερο ποσοστό κινδύνου φτώχειας των εργαζομένων σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ-27 υποδηλώνει ότι η απασχόληση δεν αποτελεί αυτομάτως εγγύηση αξιοπρεπούς διαβίω-

σης. Το πρόβλημα είναι εντονότερο στους μερικώς απασχολουμένους και στους εργαζομένους χαμηλού και μεσαίου εκπαιδευτικού επιπέδου, στοιχείο που αναδεικνύει ότι η αγορά εργασίας εξακολουθεί να παράγει θέσεις οι οποίες δεν προσφέρουν επαρκή εισοδηματική ασφάλεια, σταθερότητα και προοπτική.

- Η οικονομική στενότητα των νοικοκυριών αποτελεί έναν ακόμη κρίσιμο δείκτη κοινωνικής βιωσιμότητας. Ιδιαίτερα επιβαρυμένη είναι η θέση των νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά. Το 2025 το 34,9% αυτών των νοικοκυριών εμφανίζει ληξιπρόθεσμες οφειλές σε λογαριασμούς κοινής ωφέλειας, ποσοστό σχεδόν τετραπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ-27, που βρίσκεται στο 9,1%.
- Η υποκειμενική ευημερία, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται και αξιολογούν τον τρόπο ζωής τους, προσφέρει ένα σημαντικό συμπλήρωμα στην ανάλυση των αντικειμενικών κοινωνικών δεικτών. Η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή στην Ελλάδα έχει βελτιωθεί σε σχέση με το 2013, γεγονός που καταδεικνύει ότι η έξοδος από την πιο οξεία φάση της οικονομικής κρίσης συνοδεύτηκε από κάποια ανάκαμψη της βιωμένης ευημερίας. Ωστόσο, η βελτίωση αυτή είναι σχετική και άνιση. Η Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα συνολικής ικανοποίησης από τη ζωή σε σχέση με πολλές ευρωπαϊκές χώρες.
- Η υποκειμενική ευημερία διαφοροποιείται έντονα ανά εισοδηματική θέση. Στο χαμηλότερο εισοδηματικό πεμπτημόριο, η Ελλάδα καταγράφει το 2025 τιμή 6,0 στην κλίμακα 0-10, χαμηλότερη από χώρες όπως η Πολωνία, η Ρουμανία, η Τσεχία, η Σλοβενία και η Ισπανία. Στο 3ο εισοδηματικό πεμπτημόριο, η Ελλάδα καταγράφει τιμή 6,9, επίσης χαμηλότερη από πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Ακόμη και στο υψηλότερο εισοδηματικό πεμπτημόριο, όπου η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή φτάνει στο 7,6, η ελληνική επίδοση παραμένει χαμηλότερη από χώρες όπως η Ρουμανία, η Λιθουανία, η Τσεχία, η Σλοβενία, η Πολωνία και η Κροατία. Αυτό δείχνει ότι η υποκειμενική ευημερία στην Ελλάδα επηρεάζεται όχι μόνο από το ατομικό εισόδημα, αλλά και από το ευρύτερο κοινωνικό και θεσμικό περιβάλλον.
- Η ανάλυση του παραγωγικού υποδείγματος αναδεικνύει μια σειρά από διαρθρωτικά χαρακτηριστικά, που είναι κρίσιμα και επηρεάζουν τις προοπτικές ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας. Παρά τη βελτίωση βασικών μακροοικονομικών δεικτών και την ανάκαμψη που ακολούθησε την οικονομική και την υγειονομική κρίση, η παραγωγική δομή της χώρας παραμένει έντονα προσανατολισμένη στον τριτογενή τομέα και στις υπηρεσίες. Αντίθετα, η συμβολή της βιομηχανίας στο συνολικό προϊόν εξακολουθεί να είναι περιορισμένη.
- Ένα βασικό χαρακτηριστικό σε ό,τι αφορά την κλαδική διάρθρωση είναι η υψηλή εξάρτηση από υπηρεσίες, ειδικά συναφείς με τον τουρισμό, το εμπόριο

και τη διαχείριση ακινήτων. Ωστόσο, η εξέλιξη των μεγεθών την περίοδο 2009-2025 οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η ελληνική οικονομία γνωρίζει μια ήπια αλλά διακριτή αναδιάρθρωση της παραγωγής. Η βιομηχανία ενισχύει σταδιακά τη συμμετοχή της στην προστιθέμενη αξία, ενώ στις υπηρεσίες κλάδοι υψηλότερης έντασης γνώσης και τεχνολογίας αρχίζουν να αναδύονται επίσης ως σημαντικοί. Ενδεικτικά, ενισχύεται η παρουσία των επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων, όπως και της ενημέρωσης και επικοινωνίας, γεγονός που υποδηλώνει σταδιακή μετατόπιση προς δραστηριότητες κρίσιμες για την ψηφιακή μετάβαση. Παράλληλα, ενισχύονται οι επενδύσεις σε υποδομές, δίκτυα, ενέργεια και διαχείριση περιβάλλοντος, γεγονός θετικό για την πράσινη μετάβαση. Ωστόσο, οι τάσεις αυτές είναι αρκετά πρόσφατες και εξελίσσονται αργά σε βάρος άλλων βασικών κλάδων, όπως οι δημόσιες και κοινωνικές υπηρεσίες, η εκπαίδευση και η υγεία. Ως εκ τούτου, από τη μία, ο βασικός προσανατολισμός της εγχώριας οικονομίας δεν έχει μεταβληθεί ριζικά, δεδομένου ότι βασικός πυλώνας παραμένουν οι δραστηριότητες σχετικές με υπηρεσίες προς τον καταναλωτή και τον τουρισμό. Από την άλλη, η υποχώρηση δραστηριοτήτων σε κρίσιμους τομείς για την ανάπτυξη και την ευημερία εγείρει προβληματισμό ως προς την ανθεκτικότητα του νέου υποδείγματος.

- Στα χαρακτηριστικά της παραγωγικής δομής πρέπει να προστεθεί η σχετικά χαμηλή τεχνολογική ένταση των βασικών κλάδων και η χαμηλή ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στις επιχειρήσεις, παρά τη βελτίωση των τελευταίων ετών. Γενικά, διαπιστώνεται αργή μετάβαση προς ένα νέο τεχνοοικονομικό υπόδειγμα και την οικονομία της γνώσης, τάση που συσχετίζεται με το πολύ μικρό μέγεθος της μέσης τυπικής ελληνικής επιχείρησης, η οποία, σε μεγάλο βαθμό, παραμένει απομονωμένη και ανεξάρτητη. Η συμμετοχή σε δίκτυα και ομάδες-συστάδες στο τοπικό και περιφερειακό επίπεδο θα μπορούσε να συμβάλει σε ένα αντισταθμιστικό πλεονέκτημα έναντι των μεγαλύτερων επιχειρήσεων και σε μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα των πολύ μικρών επιχειρήσεων.
- Σε ό,τι αφορά τη χωρική διάρθρωση του παραγωγικού υποδείγματος, βασικό χαρακτηριστικό είναι η έντονη ανισοκατανομή και η υπερσυγκέντρωση γύρω από την Αθήνα. Οι εξελίξεις των τελευταίων ετών καταδεικνύουν ενίσχυση της σχετικής θέσης των περιφερειών με μια σχετική πολυειδίκευση, όπως των μητροπόλεων, πρωτίστως της Αττικής και σε μικρότερο βαθμό της Κεντρικής Μακεδονίας. Οι τελευταίες αναδεικνύονται σε ακόμα πιο ισχυρούς πόλους της αξίας, της απασχόλησης, της γνώσης και της καινοτομίας. Αντίθετα, περιφέρειες των οποίων η οικονομία βασίζεται σε μικρό αριθμό δραστηριοτήτων και σε πρότυπα μονοειδίκευσης εμφανίζουν σχετική στασιμότητα ή απόκλιση.

- Συνολικά, η Ελλάδα πρέπει να επιταχύνει τις προσπάθειες μετάβασής της από ένα υπόδειγμα που στηρίζεται στην κατανάλωση, στις εισαγωγές, στις κατασκευές και στη δημοσιονομική σταθερότητα, σε ένα υπόδειγμα που θα στηρίζεται στις ποιοτικές παραγωγικές επενδύσεις, στη βιομηχανική και τεχνολογική αναβάθμιση και στην αύξηση της παραγωγικότητας. Επίσης, η ελληνική οικονομία χρειάζεται μια στρατηγική ποιοτικής αναβάθμισης της εργασίας. Αυτή οφείλει να περιλαμβάνει ουσιαστικές αυξήσεις στους πραγματικούς μισθούς, ενίσχυση των συλλογικών διαπραγματεύσεων, επέκταση της κάλυψης από συλλογικές συμβάσεις, πολιτικές ενεργητικής απασχόλησης για τους μακροχρόνια ανέργους, ισχυρότερη ένταξη των γυναικών και των νέων, αναβάθμιση δεξιοτήτων, περιορισμό της υπερεργασίας και βελτίωση των συνθηκών εργασίας.
- Η προοπτική της ελληνικής οικονομίας θα κριθεί από το εάν η μεγέθυνση θα αποκτήσει παραγωγικό, κοινωνικό και γεωοικονομικό περιεχόμενο. Σε ένα διεθνές περιβάλλον όπου η παραγωγική επάρκεια, η τεχνολογική ικανότητα, η ενεργειακή ασφάλεια και η στρατηγική αυτονομία αποκτούν αυξανόμενη σημασία, η Ελλάδα δεν μπορεί να στηριχθεί σε ένα υπόδειγμα περιορισμένης παραγωγικής βάσης και υψηλής εισαγωγικής εξάρτησης. Η αναπτυξιακή στρατηγική της χώρας πρέπει να συνδέσει τη μακροοικονομική σταθερότητα με την παραγωγική αναδιάρθρωση και την κοινωνική δικαιοσύνη. Μόνο έτσι η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να μετατραπεί σε πραγματική σύγκλιση, κοινωνική ευημερία και ενίσχυση της γεωοικονομικής θέσης της Ελλάδας.

Πρόλογος

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται στα μέσα του 2026 σε μια περίοδο εντεινόμενων οικονομικών και κοινωνικών πιέσεων. Ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός, η άνοδος των τιμών της ενέργειας, οι διαταράξεις στις αλυσίδες εφοδιασμού και η συζήτηση για την ευρωπαϊκή στρατηγική αυτονομία διαμορφώνουν ένα νέο πλαίσιο σημαντικών προκλήσεων. Ωστόσο, για τον κόσμο της εργασίας, το κεντρικό ερώτημα παραμένει και αφορά τους όρους με τους οποίους ζουν και εργάζονται οι άνθρωποι που παράγουν τον πλούτο της χώρας μας.

Για τους εργαζομένους, η οικονομική πραγματικότητα παραμένει πολύ πιο σύνθετη και συχνά πολύ πιο δύσκολη από την εικόνα που αποτυπώνουν οι γενικοί οικονομικοί δείκτες. Το κόστος ζωής σημείωσε νέα αύξηση τους τελευταίους μήνες μετά την πολεμική κλιμάκωση στη Μέση Ανατολή, η στεγαστική επιβάρυνση συνεχίζει να απορροφά μεγάλο μέρος του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, οι τιμές βασικών αγαθών και υπηρεσιών πιέζουν ασφυκτικά την αγοραστική δύναμη των εργαζομένων, ενώ οι μισθοί εξακολουθούν να μην επαρκούν για αξιοπρεπή διαβίωση. Η εργασία στη χώρα μας δεν εγγυάται οικονομική ασφάλεια. Αντίθετα, η επισφάλεια, οι χαμηλές αμοιβές και η αποδυνάμωση των θεσμών συλλογικής προστασίας υπονομεύουν το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων και των οικογενειών τους.

Από τη σκοπιά του συνδικαλιστικού κινήματος, η οικονομική ανάπτυξη αξιολογείται με βάση την αρχή ότι η εργασία είναι η κοινωνική και παραγωγική βάση πάνω στην οποία στηρίζεται η οικονομία. Χωρίς αξιοπρεπείς μισθούς, σταθερές εργασιακές σχέσεις, συλλογικές συμβάσεις, υγεία και ασφάλεια στην εργασία, προστασία από την αυθαιρεσία και την εργοδοτική παραβατικότητα και ουσιαστική συμμετοχή των εργαζομένων, δεν μπορεί να υπάρξει βιώσιμη ανάπτυξη. Η παραγωγικότητα δεν αυξάνεται διατηρήσιμα μέσα από την εντατικοποίηση, τη χαμηλή αμοιβή και την αποδυνάμωση των δικαιωμάτων. Αυξάνεται όταν η εργασία αναβαθμίζεται, όταν οι εργαζόμενοι έχουν ασφάλεια, όταν αξιοποιούνται οι δεξιότητές τους και όταν έχουν δίκαιο μερίδιο στο προϊόν που παράγουν.

Η παρούσα Έκθεση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ αναδεικνύει ότι το πραγματικό διακύβευμα δεν είναι απλώς η διατήρηση θετικών ρυθμών μεγέθυνσης, αλλά η μετάβαση σε μια οικονομία της αξιοπρέπειας. Μια οικονομία που θα στηρίζεται σε αξιοπρεπείς μισθούς, ισχυρές συλλογικές διαπραγματεύσεις, ποιοτικές θέσεις εργασίας, κοινωνική προστασία, φορολογική δικαιοσύνη και ουσιαστική μείωση των ανισοτήτων. Σε αυτή την κατεύθυνση, η αύξηση των μισθών, η αποκατάσταση και επέκταση των συλλογικών συμβάσεων εργασίας (ΣΣΕ), η αύξηση του ποσοστού

κάλυψης των εργαζομένων από συλλογικές συμβάσεις εργασίας, η μείωση του χρόνου εργασίας, η καταπολέμηση της επισφάλειας, η ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών, η στήριξη του κοινωνικού κράτους και η δίκαιη φορολογική μεταχείριση των μισθωτών αποτελούν όχι μόνο κοινωνικά και πάγια συνδικαλιστικά αιτήματα, αλλά αναγκαίες προϋποθέσεις μιας βιώσιμης αναπτυξιακής στρατηγικής.

Στο πλαίσιο αυτό, η Γενική Συνομοσπονδία προτείνει να επαναπροσδιοριστεί το μείγμα των εργαλείων άσκησης της οικονομικής και της κοινωνικής πολιτικής και υπογραμμίζει αναγκαίες θεσμικές παρεμβάσεις για την προστασία της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων. Υιοθετούμε, υποστηρίζουμε και αγωνιζόμαστε για την επίτευξη του στόχου της ΕΕ να καλύπτεται τουλάχιστον το 80% των εργαζομένων από ΣΣΕ, προκειμένου να διασφαλιστούν αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας και αμοιβές. Η Κοινωνική Συμφωνία που υπεγράφη από τους εκπροσώπους των κοινωνικών εταίρων έχει φέρει ουσιαστικές βελτιώσεις στο πλαίσιο των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων. Ήδη έχουν υπογραφεί ΣΣΕ που καλύπτουν εκατοντάδες χιλιάδες εργαζομένους και θα συνεχίσουμε αταλάντευτα τη δράση μας προκειμένου να καλυφθούν σύντομα όσο το δυνατόν περισσότεροι εργαζόμενοι από συλλογικές συμβάσεις. Απαιτούμε την επιστροφή της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας (ΕΓΣΣΕ) στους κοινωνικούς εταίρους, ώστε ο προσδιορισμός του κατώτατου μισθού να μην εργαλειοποιείται από την εκάστοτε κυβέρνηση· την αύξηση των μισθών, πέραν του κατώτατου· τον αυστηρό έλεγχο του τρόπου διαμόρφωσης των τιμών και των περιθωρίων κέρδους σε όλη την εφοδιαστική αλυσίδα· την πάταξη της κερδοσκοπίας σε όλες τις επιχειρήσεις κομβικών κλάδων παραγωγής και εμπορίας βασικών αγαθών διατροφής· τη μείωση του ΦΠΑ σε βασικά είδη διατροφής· την τιμαριθμοποίηση των φορολογικών κλιμακίων, ώστε οι ονομαστικές αυξήσεις μισθών και εισοδημάτων να μην εξανεμίζονται με την αύξηση των φόρων· την επιδότηση ενοικίου σε ευρύτερες ομάδες πολιτών βάσει εισοδηματικών και κοινωνικών κριτηρίων.

Η οικονομική ανάπτυξη έχει νόημα όταν βελτιώνει τη ζωή των ανθρώπων που την παράγουν. Γι' αυτό η Έκθεση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ θέτει στο επίκεντρο την εργασία, τις ανισότητες και την κοινωνική δικαιοσύνη. Το ζητούμενο για την ελληνική οικονομία δεν είναι περισσότερη μεγέθυνση, αλλά βιώσιμη, διατηρήσιμη και δικαιότερη ανάπτυξη.

Γιάννης Παναγόπουλος

Πρόεδρος ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Εισαγωγή

Το διεθνές και ευρωπαϊκό περιβάλλον μέσα στο οποίο εξελίσσεται η ελληνική οικονομία έχει μεταβληθεί ριζικά. Η κλιμάκωση των γεωπολιτικών συγκρούσεων, η στρατιωτικοποίηση των διεθνών σχέσεων, η αναδιάταξη των παγκόσμιων αλυσίδων αξίας, η ενεργειακή ανασφάλεια και η μεταβλητότητα των διεθνών αγορών κεφαλαίου συγκροτούν ένα νέο πλαίσιο περιορισμών, αβεβαιοτήτων και στρατηγικών προτεραιοτήτων. Η οικονομική ισχύς, η παραγωγική επάρκεια, η τεχνολογική ικανότητα, η ενεργειακή ασφάλεια, ο έλεγχος κρίσιμων υποδομών και στρατηγικών πόρων και η κοινωνική ανθεκτικότητα αποκτούν αυξημένη γεωοικονομική και γεωπολιτική σημασία.

Στο νέο αυτό περιβάλλον, η ΕΕ επιχειρεί να επαναπροσδιορίσει τη διεθνή της θέση μέσα από την αναμόρφωση της οικονομικής πολιτικής της με στόχο τη μακροπρόθεσμη ασφάλεια και ευημερία της. Στο πλαίσιο αυτό, κεντρικό ρόλο έχει η επιλογή της στρατηγικής αυτονομίας με άξονες τη βιομηχανική πολιτική, την ενεργειακή και ψηφιακή μετάβαση και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν μια θετική εξέλιξη, καθώς στοιχειοθετούν τη στροφή της ΕΕ στην αναγνώριση της σημασίας του ρεαλισμού και της ισχύος στις διεθνείς σχέσεις. Ωστόσο, το κρίσιμο ζήτημα για τη συνοχή της –οικονομική, κοινωνική και περιφερειακή– είναι η κοινωνική και παραγωγική βάση της στρατηγικής αυτονομίας της. Η Ευρώπη, για να μπορέσει να αναβαθμίσει τη θέση της στην παγκόσμια πολιτική οικονομία, χρειάζεται, εκτός από την ισχυροποίηση της άμυνας και της ανταγωνιστικότητάς της, μεγάλης κλίμακας παραγωγικές επενδύσεις, ποιοτικές θέσεις εργασίας και ισχυρά συστήματα κοινωνικής προστασίας.

Στις νέες αυτές συνθήκες, η Ελλάδα καλείται να διαμορφώσει τη δική της αναπτυξιακή στρατηγική. Η ολοκλήρωση της χρηματοδοτικής ώθησης του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας τους αμέσως επόμενους μήνες, η μετάβαση προς το νέο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο 2028-2034, η μετατόπιση των ευρωπαϊκών προτεραιοτήτων προς την άμυνα, την ασφάλεια και την ανταγωνιστικότητα, καθώς και οι αυξανόμενες ανάγκες χρηματοδότησης του πράσινου και του ψηφιακού μετασχηματισμού της οικονομίας δημιουργούν ένα απαιτητικό και σύνθετο περιβάλλον άσκησης οικονομικής πολιτικής.

Η ελληνική οικονομία εισέρχεται σε αυτή τη νέα φάση της εξέλιξής της έχοντας διανύσει μια σημαντική περίοδο μακροοικονομικής σταθεροποίησης. Μετά τη βαθιά κρίση της προηγούμενης δεκαετίας, την πανδημική διαταραχή, την ενεργειακή κρίση και την κρίση κόστους ζωής που ακολούθησε, η οικονομία κατέγραψε θετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης, βελτίωσε το δημοσιονομικό της ισοζύγιο, ενίσχυσε

τη διεθνή της αξιοπιστία και περιόρισε σταδιακά τον λόγο του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ. Οι εξελίξεις αυτές είναι σημαντικές. Αποτυπώνουν την έξοδό της από μια μακρά περίοδο αποσταθεροποίησης και την επαναφορά της σε τροχιά σχετικής κανονικότητας σε σχέση με το πρόσφατο παρελθόν.

Ωστόσο, η μακροοικονομική σταθεροποίηση δεν ισοδυναμεί με μακροοικονομικό και παραγωγικό μετασχηματισμό και, κυρίως, με κοινωνική βιωσιμότητα. Η αναγνώριση της σταθεροποίησης της οικονομίας δεν πρέπει να οδηγεί σε πολιτικό εφησυχασμό και, ιδίως, σε μια μονοδιάστατη ανάγνωση της οικονομικής συγκυρίας. Το κύριο ερώτημα δεν είναι πια εάν η ελληνική οικονομία έχει απομακρυνθεί από τις πιο οξείες μορφές της κρίσης των τελευταίων ετών, αλλά εάν η ανάκαμψη και η σταθεροποίησή της έχουν δημιουργήσει τις προϋποθέσεις ενός νέου, διατηρήσιμου, παραγωγικά ισχυρού και κοινωνικά δίκαιου αναπτυξιακού υποδείγματος. Με άλλα λόγια, το ζήτημα δεν είναι η ποσοτική αύξηση του ΑΕΠ, αλλά η ποιότητα της μεγέθυνσης και το κοινωνικό της περιεχόμενο, η ισχυροποίηση και η αναδιάρθρωση της παραγωγικής βάσης της οικονομίας και η γεωοικονομική αναβάθμισή της.

Υπό αυτό το πρίσμα, η εικόνα της ελληνικής οικονομίας, όπως προκύπτει και από την παρούσα Έκθεση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ, παραμένει αντιφατική. Από τη μία πλευρά, η χώρα έχει βελτιώσει ορισμένους συμβατικούς μακροοικονομικούς δείκτες της και εμφανίζει ρυθμούς μεγέθυνσης υψηλότερους από τον μέσο όρο της ΕΕ. Από την άλλη, οι θετικές αυτές επιδόσεις δεν έχουν ακόμη μετασχηματιστεί σε ισχυρή παραγωγική αναβάθμιση, σε επαρκή ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων και σε ουσιαστική μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων. Εν ολίγοις, η οικονομική μεγέθυνση των τελευταίων ετών δεν έχει μετατραπεί σε κοινωνική πρόοδο, αφού δεν συνοδεύτηκε από αξιοπρεπείς μισθούς, ποιοτικές θέσεις εργασίας, κοινωνική προστασία και δίκαιη κατανομή του παραγόμενου πλούτου.

Στο κέντρο αυτής της αντίφασης βρίσκεται το παραγωγικό πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας. Η χώρα εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από περιορισμένη συμμετοχή των δραστηριοτήτων υψηλής προστιθέμενης αξίας στο ΑΕΠ, αδύναμη τεχνολογική βάση, χαμηλή ένταση καινοτομίας, περιορισμένη βιομηχανική εμβάθυνση και, ιδίως, σημαντική εξάρτηση από τομείς με υψηλή εποχικότητα και ευαισθησία σε εξωτερικές διαταραχές. Ο όγκος των επενδύσεων έχει αυξηθεί σε σχέση με την περίοδο της κρίσης, όμως το σημαντικό είναι η ποιοτική σύνθεση και η κλαδική κατεύθυνσή τους. Η χώρα πρέπει να αυξήσει περαιτέρω τις επενδύσεις που θα μεταβάλλουν την παραγωγική της δομή, θα ενισχύουν την τεχνολογική της ικανότητα, θα δημιουργούν σταθερές και ποιοτικές θέσεις εργασίας και θα συμβάλλουν στην αύξηση της παραγωγικότητας.

Την ίδια στιγμή, το χαμηλό ποσοστό παραγωγικών επενδύσεων της χώρας περιορίζει την ικανότητά της να παράγει υψηλή προστιθέμενη αξία, να συγκρατεί και

να αξιοποιεί το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό της, να ενσωματώνει τεχνολογία, να είναι ανθεκτική σε διεθνείς κρίσεις και να ενισχύει τη γεωοικονομική της θέση. Αυτά τα χαρακτηριστικά της αναδεικνύουν ένα βαθύτερο πρόβλημα. Την έλλειψη εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής. Η οικονομική πολιτική που εφαρμόζεται κινείται ανάμεσα στη διαχείριση της δημοσιονομικής σταθερότητας, την απορρόφηση ευρωπαϊκών πόρων και την προσδοκία ότι η αγορά θα κατευθύνει από μόνη της τον αναγκαίο παραγωγικό μετασχηματισμό. Όμως, η εμπειρία της προηγούμενης περιόδου δείχνει ότι η μεγέθυνση χωρίς στρατηγική μπορεί τελικά να εντείνει υφιστάμενες διαρθρωτικές ανισορροπίες αντί να τις υπερβαίνει. Οι επενδύσεις μπορεί να αυξάνονται δίχως να μεταβάλλουν ουσιαστικά την παραγωγική δομή. Η απασχόληση μπορεί να ενισχύεται δίχως να βελτιώνεται η ποιότητα της εργασίας. Η δημοσιονομική σταθερότητα μπορεί να επιτυγχάνεται δίχως να δημιουργούνται επαρκείς όροι κοινωνικής και παραγωγικής ανθεκτικότητας.

Επιπλέον, η έλλειψη αναπτυξιακής στρατηγικής είναι η άλλη όψη της γεωοικονομικής ευαλωτότητας της χώρας. Μια οικονομία με περιορισμένη βιομηχανική βάση, υψηλή εξάρτηση από εισαγόμενες τεχνολογίες, ενεργειακές, παραγωγικές και διατροφικές εισροές και αδύναμη κλαδική διαφοροποίηση είναι περισσότερο εκτεθειμένη σε εξωτερικούς κραδασμούς. Σε ένα διεθνές περιβάλλον όπου οι οικονομικές σχέσεις πλέον χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο ως εργαλεία ισχύος, η παραγωγική αδυναμία μεταβάλλεται σε γεωπολιτικό μειονέκτημα.

Η χώρα χρειάζεται, συνεπώς, μια στρατηγική παραγωγικής αναβάθμισης με σαφές κοινωνικό περιεχόμενο. Χρειάζεται επενδύσεις που δεν θα περιορίζονται στην αύξηση του κεφαλαιακού αποθέματος, αλλά θα μεταβάλλουν την παραγωγική δομή, θα ενισχύουν την τεχνολογική ικανότητα, θα δημιουργούν σταθερές και ποιοτικές θέσεις εργασίας και θα αυξάνουν την ολική παραγωγικότητα της οικονομίας. Χρειάζεται βιομηχανική και κλαδική πολιτική που θα συνδέει την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση με την απασχόληση, τις δεξιότητες, τη συλλογική προστασία και την περιφερειακή συνοχή.

Στο πλαίσιο αυτό, η δημόσια συζήτηση για την παραγωγικότητα πρέπει να επανανοηματοδοτηθεί. Η χαμηλή παραγωγικότητα της ελληνικής οικονομίας δεν συνιστά πρόβλημα που λύνεται με φθηνότερη εργασία. Τα δεδομένα της προηγούμενης δεκαετίας είναι διδακτικά. Η συμπίεση του μισθολογικού κόστους, η αποδυνάμωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων και η επέκταση ευέλικτων μορφών απασχόλησης δεν αύξησαν την παραγωγικότητα. Αντίθετα, συνέβαλαν στη διατήρηση ενός παραγωγικού μοντέλου που δημιουργεί ανταγωνιστικότητα από τη χαμηλή αμοιβή, την επισφάλεια και την περιορισμένη διαπραγματευτική ισχύ της εργασίας. Ένα τέτοιο υπόδειγμα μπορεί να εξασφαλίσει βραχυπρόθεσμη μακροοικονομική προσαρμογή, αλλά δεν μπορεί να δημιουργήσει μακροπρόθε-

σμη παραγωγική και γεωοικονομική ισχύ. Για τον λόγο αυτό, η δημόσια συζήτηση πρέπει να μετατοπιστεί από την έμφαση που δίνεται στην παραγωγικότητα της εργασίας προς την παραγωγικότητα του κεφαλαίου και την ολική παραγωγικότητα, και από το κόστος της εργασίας στην ποιότητα του αναπτυξιακού και επιχειρηματικού υποδείγματος. Η χαμηλή παραγωγικότητα που εμφανίζει σήμερα η Ελλάδα είναι, μεταξύ άλλων παραγόντων, πρόβλημα παραγωγικής διάρθρωσης, επενδυτικής στρατηγικής, τεχνολογίας, θεσμικής ποιότητας, οργανωσιακών δυσλειτουργιών επιχειρηματικής κουλτούρας και δημόσιων υποδομών.

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται σήμερα σε σημείο καμπής. Ως μέλος της ΕΕ οφείλει να ενισχύσει τη στρατηγική της αυτονομία και την ενεργειακή της ασφάλεια, να πετύχει την τεχνολογική της αναβάθμιση και να ισχυροποιήσει τη γεωπολιτική της θέση. Απέναντι σε αυτές τις προκλήσεις, η παρούσα Έκθεση, σε συνέχεια των τελευταίων Εκθέσεών μας, υιοθετεί ως βασικό αναλυτικό της άξονα την έννοια της οικονομίας της αξιοπρέπειας. Η έννοια αυτή δεν παραπέμπει σε μια αφηρημένη ηθική αξίωση, αλλά σε ένα εναλλακτικό, βιώσιμο αναπτυξιακό υπόδειγμα. Η οικονομία της αξιοπρέπειας αντιστρέφει μια κυρίαρχη παραδοχή, ότι η εργασία πρέπει να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της ανταγωνιστικότητας μέσω της μισθολογικής συγκράτησης, της ευελιξίας και του περιορισμού της θεσμικής της ισχύος. Επιπλέον, υποστηρίζει ότι η βελτίωση των όρων και των συνθηκών εργασίας είναι προϋπόθεση του παραγωγικού μετασχηματισμού της οικονομίας. Οι υψηλότεροι μισθοί ενισχύουν την εγχώρια ζήτηση και δημιουργούν κίνητρα τεχνολογικής και οργανωσιακής αναβάθμισης. Οι σταθερές εργασιακές σχέσεις ευνοούν την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Οι συλλογικές διαπραγματεύσεις προστατεύουν θεμελιώδη δικαιώματα και περιορίζουν τον αθέμιτο ανταγωνισμό. Χωρίς ισχυρή κοινωνική προστασία, πολιτικές κατά της φτώχειας στην εργασία, στεγαστική πολιτική και δίκαιη αναδιανομή, η ανάπτυξη θα παραμένει κοινωνικά εύθραυστη. Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίζουμε ότι η βελτίωση της ποιότητας της εργασίας πρέπει να γίνει εθνικός στόχος και κεντρικό κριτήριο αξιολόγησης του αναπτυξιακού υποδείγματος. Στην οικονομία της αξιοπρέπειας δεν μπορεί να υπάρξει γεωοικονομική αναβάθμιση της χώρας δίχως παραγωγική αναδιάρθρωση και βελτίωση των όρων εργασίας.

Η παρούσα Έκθεση εξετάζει, επομένως, την ελληνική οικονομία μέσα από μια διπλή οπτική: την ανάγκη ενίσχυσης της παραγωγικής της βάσης και την ανάγκη μιας πιο δίκαιης κοινωνικής οργάνωσης της ανάπτυξης. Στη σημερινή σύνθετη διεθνή συγκυρία, η Ελλάδα καλείται να επιλέξει ανάμεσα σε δύο διαφορετικές στρατηγικές ανάπτυξης. Η πρώτη επιδιώκει τη συνέχιση της μεγέθυνσης μέσω της συγκράτησης του κόστους εργασίας, της αποσπασματικής και κλαδικά ασχεδίαστης προσέλκυσης επενδύσεων, της περιορισμένης κοινωνικής αναδιανομής και της προσδοκίας ότι η αγορά θα επιλύσει το παραγωγικό πρόβλημα της χώρας.

Η δεύτερη επιδιώκει την παραγωγική αναβάθμιση μέσω της ενίσχυσης της εργασίας, της στοχευμένης δημόσιας παρέμβασης, της βιομηχανικής πολιτικής, των ποιοτικών επενδύσεων, της κοινωνικής προστασίας και της θεσμικής δημοκρατίας στην οικονομία. Η πρώτη μπορεί να οδηγήσει σε πρόσκαιρες μακροοικονομικές επιδόσεις με υψηλό παραγωγικό και γεωοικονομικό κίνδυνο. Η δεύτερη μπορεί να συγκροτήσει τους όρους μιας βιώσιμης, διατηρήσιμης αναπτυξιακής και γεωοικονομικής δυναμικής.

Η θέση της Έκθεσης του ΙΝΕ ΓΣΕΕ είναι ότι η δεύτερη επιλογή δεν είναι μόνο κοινωνικά δικαιότερη, αλλά και στρατηγικά αναγκαία. Στο πλαίσιο αυτό, η ανάλυση που ακολουθεί επιχειρεί να μετατοπίσει το κέντρο βάρους της δημόσιας συζήτησης από την καταγραφή θετικών μακροοικονομικών επιδόσεων στην αξιολόγηση της κοινωνικής και παραγωγικής ποιότητας της ανάπτυξης. Η μετάβαση σε ένα νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα δεν θα κριθεί μόνο από το πόσο θα αυξηθεί το ΑΕΠ τα επόμενα χρόνια, αλλά και από το εάν η μεγέθυνση θα μετασχηματιστεί σε παραγωγική αναβάθμιση, αξιοπρεπή εργασία, κοινωνική προστασία και γεωοικονομική ισχύ. Στο πλαίσιο αυτό, στην παρούσα Έκθεση[1] αναλύουμε τις βασικές τάσεις και μεταβολές που αναπτύσσονται: α) στο μακροοικονομικό σύστημα, β) στην αγορά εργασίας, γ) στην κοινωνική βιωσιμότητα και δ) στο παραγωγικό σύστημα, και αναδεικνύουμε νέες κατευθύνσεις στην άσκηση της οικονομικής και της κοινωνικής πολιτικής.

1. *Στην εκπόνηση της Ετήσιας Έκθεσης 2026 για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση, εκτός από τον Επιστημονικό Διευθυντή του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ Γιώργο Αργείτη, ο οποίος είχε τον συντονισμό, την επιμέλεια και την ευθύνη, συμμετείχαν και οι Π. Γεωργιάδου, Ε. Δρακάκη, Ν. Κορατζάνης και Σ. Μιχοπούλου.*

Κεφάλαιο 1
Το μακροοικονομικό σύστημα

1.1 Εισαγωγή

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε κρίσιμη μεταβατική φάση. Μετά τη δεκαετή κρίση χρέους της προηγούμενης δεκαετίας και την πολυκρίση που αντιμετώπισε στις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας, έχει αναμφίβολα ανακτήσει τη μακροοικονομική της σταθερότητα και εμφανίζει ρυθμούς μεγέθυνσης υψηλότερους από τον μέσο όρο της ΕΕ. Η εξέλιξη αυτή είναι θετική, ωστόσο το βασικό ερώτημα οικονομικής πολιτικής δεν περιορίζεται μόνο στο εάν η οικονομία μεγεθύνεται, αλλά και στο εάν έχει πράγματι μετασχηματιστεί το μακροοικονομικό της σύστημα με τρόπο ο οποίος να καθιστά τη δυναμική της μεγέθυνσης διατηρήσιμη και στρατηγικά ασφαλή.

Η ανάλυση που ακολουθεί δείχνει ότι η διάρθρωση της μακροοικονομικής δομής της οικονομίας εξακολουθεί να φέρει έντονα χαρακτηριστικά ευαλωτότητας. Υψηλή εξάρτηση από την κατανάλωση, χαμηλότερο επενδυτικό μερίδιο σε σχέση με την ΕΕ-27, αρνητικές καθαρές εξαγωγές, περιορισμένη σύγκλιση στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ και αδύναμη μετατόπιση των επενδύσεων προς τη συσσώρευση παραγωγικού και τεχνολογικού κεφαλαίου. Επομένως, η ανάκαμψη της μεγέθυνσης δεν φαίνεται να έχει οδηγήσει ακόμη στον αναγκαίο μακροοικονομικό μετασχηματισμό. Η αξιολόγηση αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο σημερινό ασταθές διεθνές περιβάλλον. Η γεωπολιτική ένταση, η αναδιάταξη των παγκόσμιων αλυσίδων αξίας, η ενεργειακή ασφάλεια, ο τεχνολογικός ανταγωνισμός και η νέα βιομηχανική πολιτική στην Ευρώπη επαναφέρουν στο προσκήνιο τη γεωοικονομική σημασία ενός βιώσιμου μακροοικονομικού συστήματος. Υπό αυτό το πρίσμα, το κεντρικό ζήτημα είναι εάν η ελληνική οικονομία μπορεί να περάσει από μια ανάκαμψη που στηρίζεται κυρίως στην καταναλωτική ζήτηση σε ένα νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα, το οποίο θα στηρίζεται στις ποιοτικές επενδύσεις, στην τεχνολογική αναβάθμιση και στην αύξηση των πραγματικών εισοδημάτων. Μόνο τότε η μεγέθυνση του ΑΕΠ θα μπορέσει να αποκτήσει διατηρήσιμο χαρακτήρα και να μετατραπεί σε ουσιαστική οικονομική και κοινωνική σύγκλιση με την ΕΕ.

1.2 Μακροοικονομικές εξελίξεις

Το Διάγραμμα 1.1 ιχνογραφεί τη δυναμική της οικονομικής μεγέθυνσης στην Ελλάδα σε σύγκριση με την ΕΕ σε μια περίοδο έντονων εξωγενών διαταραχών και διαδοχικών φάσεων ύφεσης, ανάκαμψης και επιβράδυνσης. Η αξιολόγηση της εξέλιξης αυτής αναδεικνύει κρίσιμες πληροφορίες για τη φύση και τη διατηρησιμότητα της πορείας της ελληνικής οικονομίας, καθώς και τη σταδιακή μεταβολή της σχετικής θέσης της έναντι του μέσου όρου της ΕΕ. Παρατηρούμε ότι μετά τη βαθιά ύφεση του 2020 και την ισχυρή ανάκαμψη του 2021, η Ελλάδα κατέγραψε για αρκετά τρίμηνα υψηλότερους ρυθμούς μεγέθυνσης σε σύγκριση με την ΕΕ,

γεγονός που συνδέεται με το χαμηλό σημείο εκκίνησής της, τη μεγάλη εξάρτηση της οικονομίας της από κλάδους που επλήγησαν δυσανάλογα κατά την πανδημία, όπως ο τουρισμός και οι υπηρεσίες, και τη σημαντική εισροή ευρωπαϊκών πόρων. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια του 2025, διακρίνεται σαφής επιβράδυνση και σύγκλιση των ρυθμών μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ της Ελλάδας με το αντίστοιχο της ΕΕ. Η φθίνουσα δυναμική των τελευταίων τριμήνων αναδεικνύει τις διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας και την έλλειψη αναπτυξιακής στρατηγικής. Κατά την άποψή μας, η θετική πορεία του ρυθμού μεγέθυνσης επιβάλλει έναν ουσιαστικό προβληματισμό για τη διατηρησιμότητα της μεγέθυνσης και για το κατά πόσο η τρέχουσα δυναμική μπορεί να μεταφραστεί σε διαρκή βελτίωση των εισοδημάτων, της απασχόλησης, της κοινωνικής συνοχής και της διεθνούς θέσης της Ελλάδας. Με άλλα λόγια, η πρόκληση για την ασκούμενη οικονομική πολιτική δεν είναι απλώς η υπέρβαση του ευρωπαϊκού μέσου όρου μεταβολής του ΑΕΠ, αλλά και η οικοδόμηση ενός πιο ανθεκτικού και κοινωνικά ισορροπημένου αναπτυξιακού υποδείγματος.

Διάγραμμα 1.1: Ρυθμός μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ σε Ελλάδα και ΕΕ (2019:1-2026:1, σταθερές τιμές 2020)

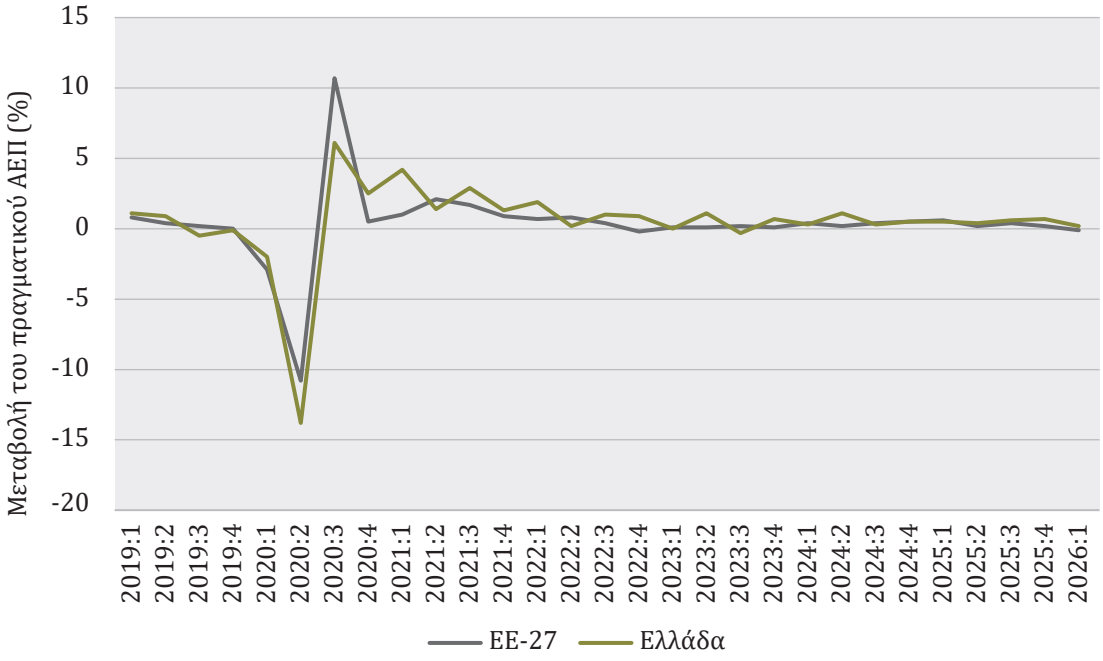

***Πηγή*:** Eurostat (2025) (πρόσβαση: 02.06.26)

Το Διάγραμμα 1.2 παρουσιάζει τον ρυθμό μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ στις χώρες της ΕΕ το 2019 και το 2025 αναδεικνύοντας μια ιδιαίτερα άνιση εικόνα ως προς τη δυναμική της οικονομικής μεγέθυνσης μεταξύ των χωρών-μελών. Η σύγκριση με τις επιμέρους ευρωπαϊκές χώρες δείχνει ότι η επίδοση της χώρας μας το 2025, αν και κοντά στην επίδοση της ΕΕ, τοποθετείται σε μια ενδιάμεση ζώνη της ευρωπαϊκής κατανομής. Η Ελλάδα εμφανίζει υψηλότερο ρυθμό μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ από αρκετές μεγάλες και κεντρικές οικονομίες της ΕΕ, όπως η Γερμανία (0,2%), η Γαλλία (0,8%), η Ιταλία (0,5%), η Ολλανδία (1,8%) και η Αυστρία (0,6%). Η εικόνα αυτή υποδηλώνει ότι, σε ένα περιβάλλον χαμηλής ευρωπαϊκής μεγέθυνσης, η ελληνική οικονομία διατηρεί σχετικά ισχυρότερη αναπτυξιακή δυναμική από οικονομίες με μεγαλύτερο παραγωγικό βάρος στην Ένωση. Ωστόσο, η Ελλάδα δεν συγκαταλέγεται στις χώρες με τους υψηλότερους ρυθμούς μεγέθυνσης. Υψηλότερες επιδόσεις καταγράφουν η Ιρλανδία (12,3%), η Μάλτα (4,0%), η Κύπρος (3,8%), η Πολωνία (3,6%), η Κροατία (3,4%), η Βουλγαρία (3,1%), η Δανία (2,8%), η Ισπανία (2,8%) και η Τσεχία (2,6%).

Επομένως, η θέση της Ελλάδας είναι συγκριτικά υψηλότερη από εκείνη αρκετών ανεπτυγμένων οικονομιών της ΕΕ, αλλά χαμηλότερη από τις χώρες που εμφανίζουν εντονότερη αναπτυξιακή ώθηση. Η διαφοροποίηση αυτή αναδεικνύει την ανομοιογένεια της ευρωπαϊκής οικονομικής συγκυρίας. Οι αποκλίσεις στους ρυθμούς μεγέθυνσης αντανακλούν διαφορετικές παραγωγικές δομές, διαφορετικό βαθμό έκθεσης στην ενεργειακή κρίση, διαφορετική σύνθεση ζήτησης και διαφορετική ικανότητα αξιοποίησης επενδύσεων και εξαγωγικών δυνατοτήτων. Συνεπώς, η ελληνική επίδοση πρέπει να ερμηνευτεί με πραγματισμό και όχι με επικοινωνιακή σκοπιμότητα. Αφενός, δείχνει ανθεκτικότητα μέσα σε ένα περιβάλλον ευρωπαϊκής επιβράδυνσης. Αφετέρου, η απόσταση από τις πιο δυναμικές οικονομίες της ΕΕ υπογραμμίζει ότι η διατηρησιμότητα της μεγέθυνσης εξαρτάται από τη δυνατότητα της χώρας να ενισχύσει την παραγωγικότητά της, τις επενδύσεις της, την τεχνολογική της αναβάθμιση και τη διαφοροποίηση της παραγωγικής της βάσης.

Το Διάγραμμα 1.3 αποτυπώνει την εξέλιξη του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα και στην ΕΕ το 2019 και το 2025 και αναδεικνύει με ιδιαίτερη καθαρότητα τη διαχρονική υστέρηση της ελληνικής οικονομίας ως προς το επίπεδο ευημερίας και τις περιορισμένες δυνατότητες ουσιαστικής σύγκλισης με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Τα ευρήματα δείχνουν ότι, παρά τη βελτίωση που καταγράφεται μεταξύ 2019 και 2025, η απόσταση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο παραμένει αγεφύρωτη. Το 2019 το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα ανερχόταν σε 17.210 ευρώ, έναντι 32.270 ευρώ στην ΕΕ-27. Το 2025 αυξάνεται σε 19.400 ευρώ, ενώ στην ΕΕ-27 διαμορφώνεται σε 34.110 ευρώ. Επομένως, η Ελλάδα καταγράφει αύξηση κατά 2.190 ευρώ, ενώ η αντίστοιχη αύξηση στην ΕΕ-27 είναι 1.840 ευρώ.

Διάγραμμα 1.2: Ρυθμός μεταβολής πραγματικού ΑΕΠ στις χώρες της ΕΕ-27 (2019 και 2025)

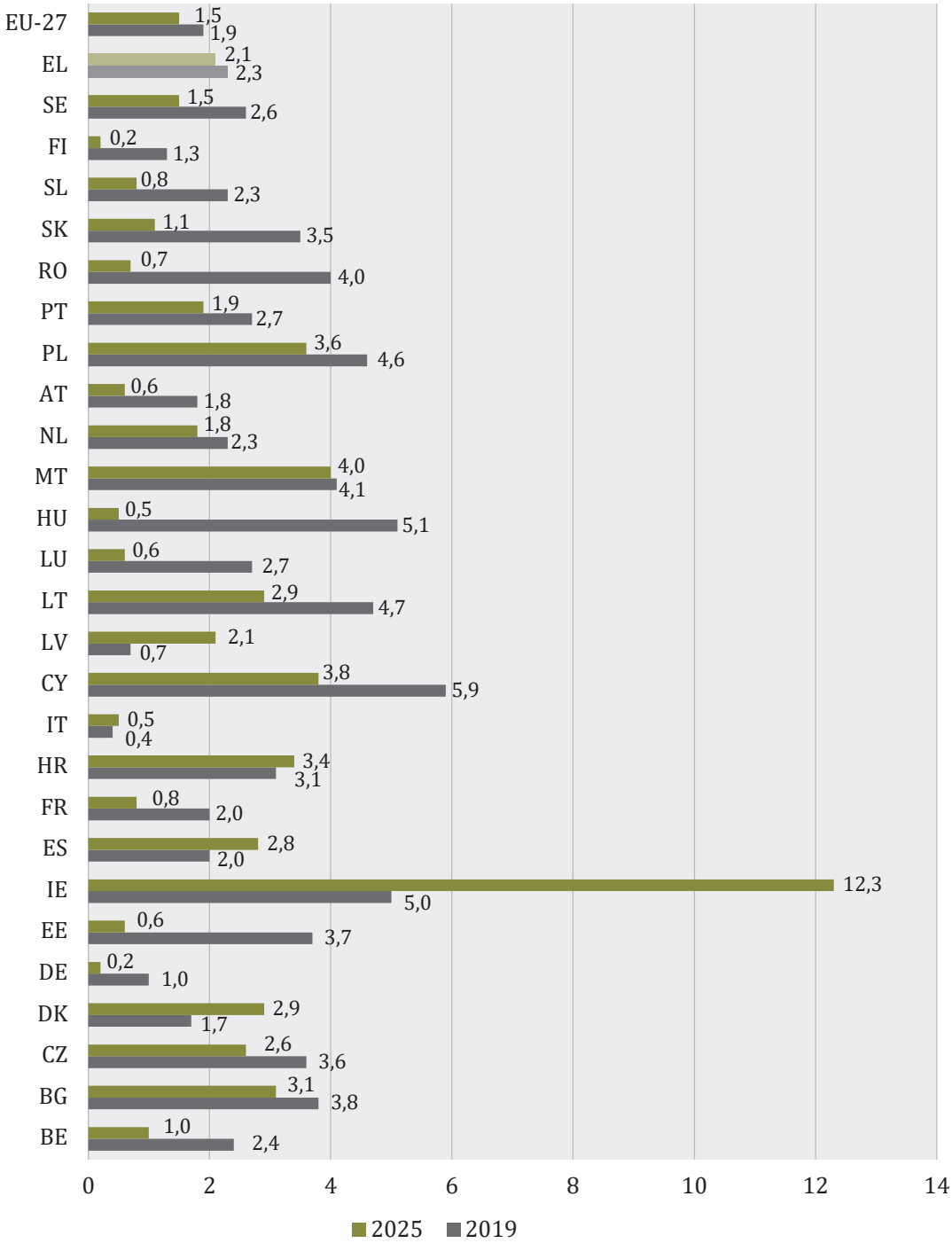

***Πηγή*:** Eurostat (2025) (πρόσβαση: 21.05.26)

Η μεγαλύτερη σχετική άνοδος της Ελλάδας δείχνει μια τάση μερικής ανάκαμψης, δίχως όμως να διαφαίνεται πιθανότητα ουσιαστικής σύγκλισης στο προβλεπόμενο μέλλον. Από μια άλλη οπτική, το 2019 το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα αντιστοιχούσε περίπου στο 53,3% του αντίστοιχου επιπέδου της ΕΕ-27. Το 2025 το ποσοστό αυτό αυξάνεται σε περίπου 56,9%. Παρά τη βελτίωση αυτή, τα ευρήματα δείχνουν ότι η μεγέθυνση του ΑΕΠ των τελευταίων ετών δεν έχει μετασχηματιστεί σε σύγκλιση του βιοτικού επιπέδου. Η Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται αντιμέτωπη με ένα σημαντικό κενό ευημερίας, η κάλυψη του οποίου προϋποθέτει βαθιές διαρθρωτικές παρεμβάσεις στην παραγωγή, στην επιχειρηματικότητα και στο κοινωνικό κράτος, ώστε η οικονομική πρόοδος να αποκτήσει ανθεκτικό και κοινωνικά βιώσιμο χαρακτήρα.

Διάγραμμα 1.3: Πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε Ελλάδα και ΕΕ-27 (2019 και 2025, έτος βάσης 2020)

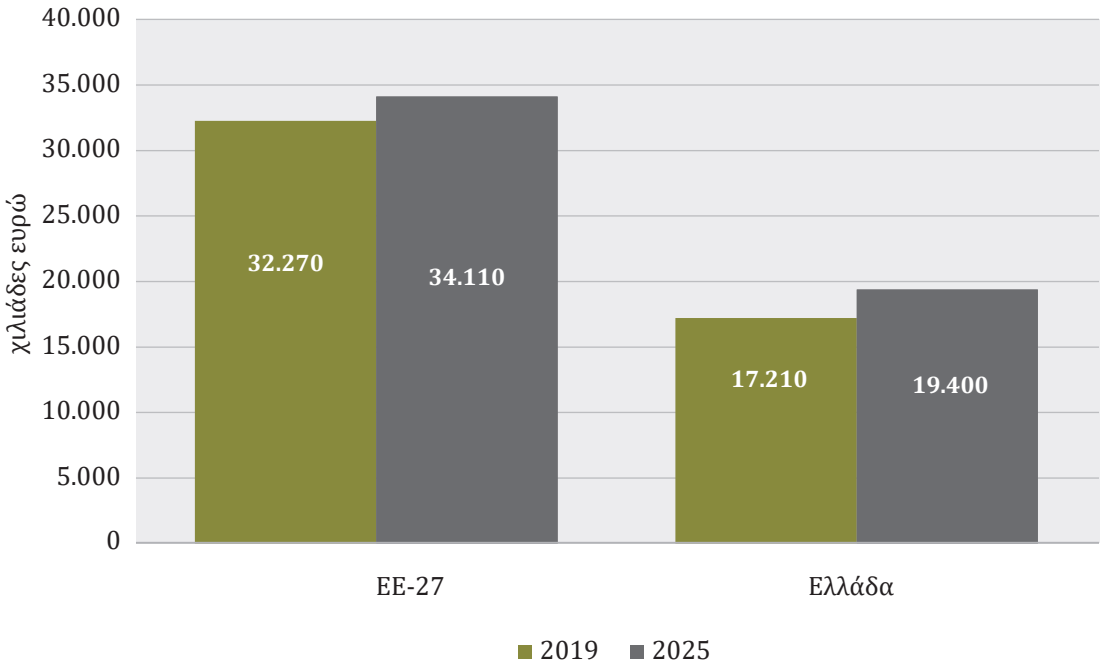

***Πηγή*:** Eurostat (2025) (πρόσβαση: 21.05.26)

Το Διάγραμμα 1.4 αποτυπώνει το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των χωρών-μελών σε μονάδες αγοραστικής δύναμης (PPS) ως ποσοστό του μέσου όρου της ΕΕ για τα έτη 2019 και 2025, επιτρέποντας μια πιο ουσιαστική αποτίμηση της σχετικής θέσης των κρατών-μελών ως προς το βιοτικό επίπεδο. Τα στοιχεία για το 2019 και το

2025 δείχνουν ότι οι αποκλίσεις στο εσωτερικό της ΕΕ παραμένουν μεγάλες, παρά τις μεταβολές που καταγράφονται μετά την πανδημία και την ενεργειακή κρίση. Στην κορυφή της ευρωπαϊκής κατανομής βρίσκονται χώρες όπως το Λουξεμβούργο και η Ιρλανδία. Το 2025 το Λουξεμβούργο καταγράφει δείκτη 239, ενώ η Ιρλανδία 237. Σε υψηλότερες από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο θέσεις βρίσκονται επίσης η Ολλανδία, με δείκτη 134, η Δανία με 127, η Αυστρία με 117, το Βέλγιο και η Γερμανία με 115, καθώς και η Σουηδία και η Μάλτα με 110.

Διάγραμμα 1.4: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ των κρατών-μελών της ΕΕ-27 σε PPS (2019 και 2025, ΕΕ-27=100)

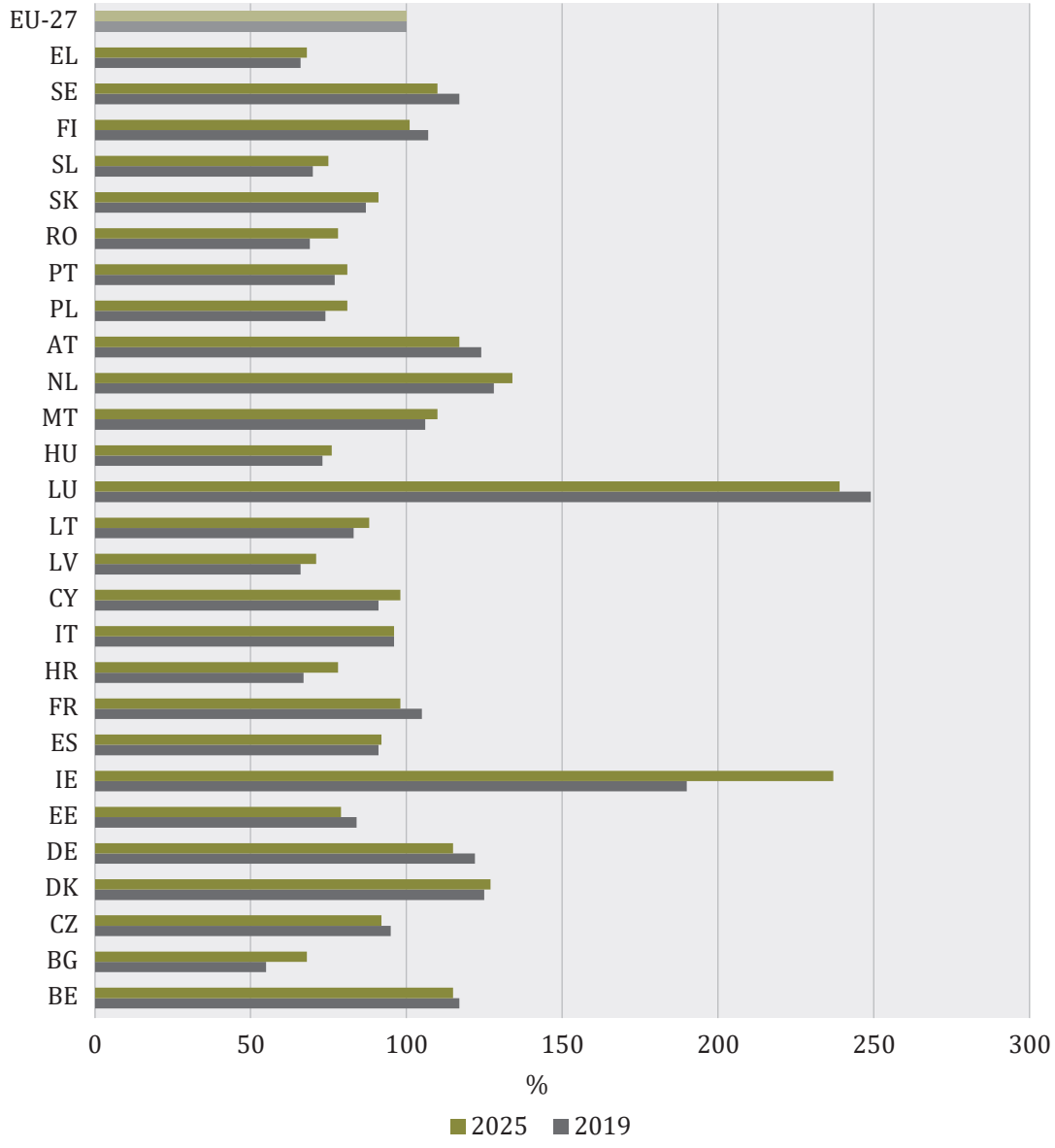

***Πηγή*:** Eurostat (2025) (πρόσβαση: 21.05.26)

Αντίθετα, στις χαμηλότερες θέσεις της κατανομής βρίσκονται κυρίως χώρες της Νότιας, Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η Ελλάδα καταγράφει το 2025 δείκτη 68, έναντι 66 το 2019. Η βελτίωση αυτή είναι μικρή και δεν μεταβάλλει ουσιαστικά τη σχετική θέση της χώρας. Το ελληνικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε μονάδες αγοραστικής δύναμης παραμένει περίπου 32% χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ-27, γεγονός που δείχνει ότι η απόσταση ως προς την πραγματική αγοραστική δύναμη εξακολουθεί να είναι πολύ μεγάλη.

Η θέση της Ελλάδας είναι ιδιαίτερα σημαντικό να συγκριθεί με χώρες που έχουν καταγράψει ταχύτερη σύγκλιση. Για παράδειγμα, η Βουλγαρία αυξάνει τον δείκτη της από 55 το 2019 σε 68 το 2025, φτάνοντας πλέον στο ίδιο επίπεδο με την Ελλάδα. Στην Κροατία ο δείκτης αυξήθηκε από 67 σε 78, στη Ρουμανία από 69 σε 78 και στην Πολωνία από 74 σε 81. Αντίστοιχα, στην Πορτογαλία βελτιώνεται από 77 σε 81 και στη Λιθουανία από 83 σε 88. Τα ευρήματα αυτά δείχνουν ότι αρκετές οικονομίες της Κεντρικής, της Ανατολικής και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης κινούνται με ταχύτερο ρυθμό πραγματικής σύγκλισης, ενώ η Ελλάδα παραμένει σε χαμηλή θέση στην ευρωπαϊκή κατάταξη. Η παραπάνω εικόνα επιβεβαιώνει ότι η οικονομική μεγέθυνση δεν αποτελεί σημαντικό δείκτη αξιολόγησης της κοινωνικής βιωσιμότητας.

Η εξέλιξη της διάρθρωσης της συνολικής ζήτησης ως ποσοστού του ΑΕΠ στην Ελλάδα και στην ΕΕ, όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 1.5 για το 2019 και το 2025, αποκαλύπτει τη διαχρονική ιδιαιτερότητα του ελληνικού αναπτυξιακού υποδείγματος. Το 2025 η κατανάλωση των νοικοκυριών εξακολουθεί να αποτελεί τον κυρίαρχο πυλώνα της ζήτησης στην Ελλάδα, καθώς αντιστοιχεί στο 67,8% του ΑΕΠ, έναντι 51,2% στην ΕΕ-27. Η απόκλιση είναι ιδιαίτερα μεγάλη και παραμένει σχεδόν αμετάβλητη σε σχέση με το 2019, όταν η κατανάλωση στην Ελλάδα ανερχόταν στο 67,9% του ΑΕΠ, έναντι 52,0% στην ΕΕ. Η υψηλή συμμετοχή της κατανάλωσης μπορεί να στηρίζει βραχυπρόθεσμα τη ζήτηση, ιδίως έπειτα από περιόδους κρίσης, όμως δεν συνιστά από μόνη της βιώσιμη βάση για διατηρήσιμη και παραγωγικά ισχυρή μεγέθυνση.

Αντίθετα, οι επενδύσεις, παρ' ότι εμφανίζουν σημαντική βελτίωση, εξακολουθούν να υπολείπονται του ευρωπαϊκού επιπέδου. Στην Ελλάδα το επενδυτικό μερίδιο αυξάνεται από 11,0% του ΑΕΠ το 2019 σε 16,9% το 2025. Η αύξηση αυτή είναι θετική, καθώς αποτυπώνει ανάκαμψη της επενδυτικής δραστηριότητας. Ωστόσο, το αντίστοιχο ποσοστό στην ΕΕ-27 διαμορφώνεται το 2025 στο 21,3%, παραμένοντας σημαντικά υψηλότερο. Επομένως, παρά την αύξηση του όγκου των επενδύσεων, η απόσταση από την ΕΕ-27 παραμένει σημαντική και δείχνει ότι η ελληνική οικονομία δεν έχει ακόμη διαμορφώσει επαρκή επενδυτική βάση για να μετασχηματιστεί το μακροοικονομικό σύστημά της.

Ιδιαίτερη σημασία έχει και η εξέλιξη των καθαρών εξαγωγών. Στην Ελλάδα οι καθαρές εξαγωγές παραμένουν αρνητικές και επιδεινώνονται από -1,5% του ΑΕΠ το 2019 σε -4,5% το 2025. Αντίθετα, στην ΕΕ-27 παραμένουν θετικές, αυξανόμενες από 3,5% σε 3,8% του ΑΕΠ. Η αύξηση αυτή είναι ενδεικτική της εισαγωγικής εξάρτησης της ελληνικής οικονομίας στην περίοδο της οικονομικής μεγέθυνσής της. Με άλλα λόγια, ένα σημαντικό μέρος της εγχώριας ζήτησης δεν μετατρέπεται σε εγχώρια παραγωγή, αλλά κατευθύνεται προς εισαγόμενα αγαθά και υπηρεσίες, περιορίζοντας την αναπτυξιακή επίδραση στο εσωτερικό της οικονομίας και επιβαρύνοντας την εξωτερική ισορροπία της.

Διάγραμμα 1.5: Συνιστώσες της ζήτησης ως ποσοστά (%) του ΑΕΠ σε Ελλάδα και ΕΕ (2019 και 2025)

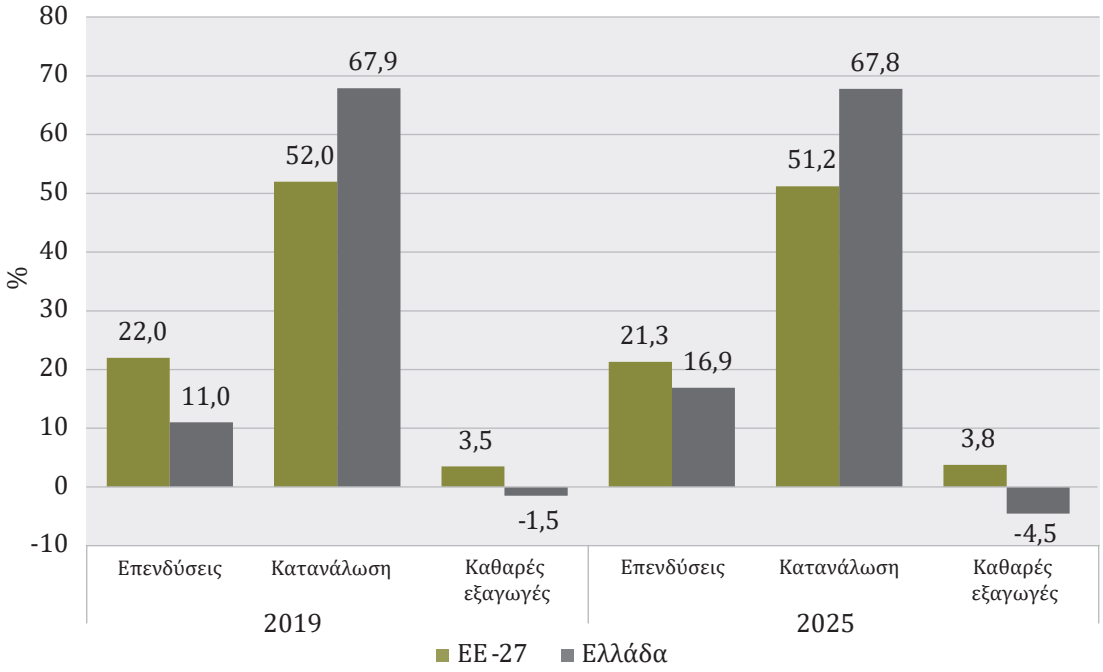

***Πηγή*:** Eurostat (2025) (πρόσβαση: 21.05.26)

Στο σημείο αυτό θέλουμε να υπογραμμίσουμε ότι η αναπαραγωγή ενός καταναλωκεντρικού μοντέλου μεγέθυνσης σε συνθήκες διαρθρωτικής παραγωγικής ανεπάρκειας και εξωτερικών ανισορροπιών περιορίζει τις προοπτικές μετάβασης της χώρας σε ένα βιώσιμο και ανθεκτικό υπόδειγμα ανάπτυξης. Το συμπέρασμά μας αυτό ενισχύεται περαιτέρω από τα ευρήματα που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 1.6, τα οποία αφορούν επιλεγμένους τύπους κεφαλαιουχικού προϊόντος ως ποσοστά του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου για το 2019 και το

2025. Παρατηρούμε ότι το 2025 το μερίδιο των κατοικιών στο σύνολο του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου αυξάνεται σημαντικά, από 7,4% το 2019 σε 18,2%. Η εξέλιξη αυτή υποδηλώνει σαφή κατανομή των επενδυτικών πόρων προς δραστηριότητες που, αν και ενισχύουν τη βραχυχρόνια οικονομική δραστηριότητα και τη ζήτηση, έχουν περιορισμένη συμβολή στη μακροχρόνια αύξηση της παραγωγικότητας, στη διάχυση της τεχνολογικής προόδου και στον παραγωγικό μετασχηματισμό της οικονομίας. Παράλληλα, οι επενδύσεις σε «Άλλες κατασκευές» σημειώνουν πολύ οριακή μείωση από 25,2% το 2019 σε 24,9% το 2025, ένδειξη ότι η επενδυτική ανάκαμψη συνοδεύτηκε από μικρή ενίσχυση των δημόσιων και των ιδιωτικών υποδομών που είναι κρίσιμες για τη βελτίωση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Διάγραμμα 1.6: Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου ανά τύπο κεφαλαιουχικού προϊόντος (Ελλάδα, 2019 και 2025)

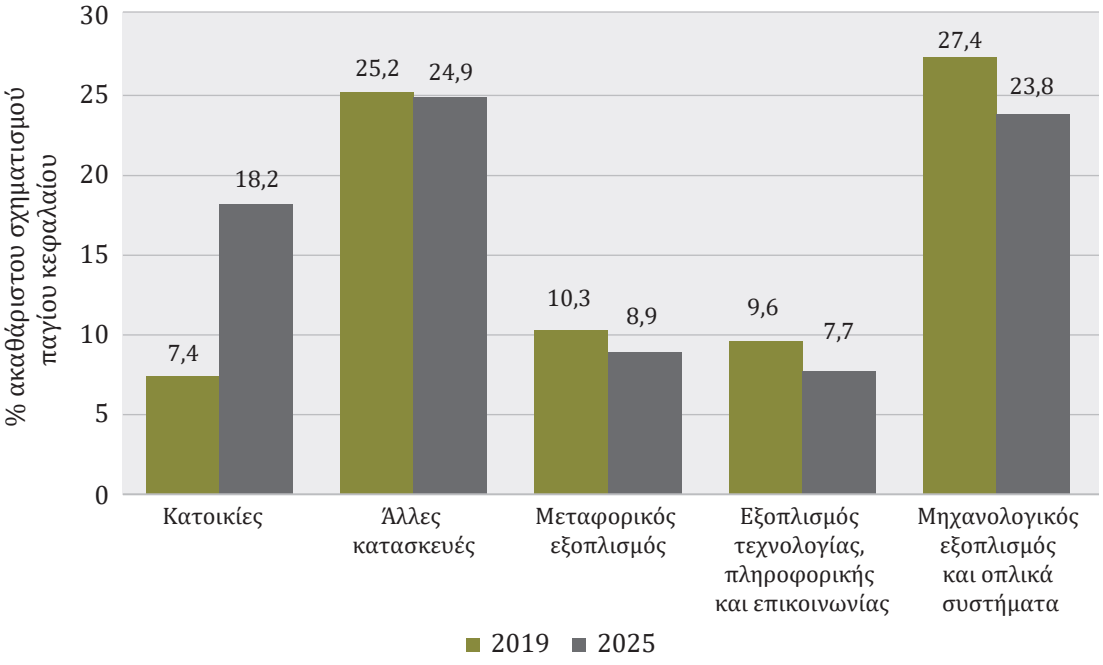

***Πηγή*:** Eurostat (2025) (πρόσβαση: 21.05.26)

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η υποχώρηση των επενδύσεων σε μεταφορικό εξοπλισμό, από 10,3% το 2019 σε 8,9% το 2025, καθώς και σε εξοπλισμό τεχνολογίας, πληροφορικής και επικοινωνιών, από 9,6% σε 7,7%. Οι κατηγορίες αυτές συνδέονται περισσότερο με τον εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων, την ψηφιακή μετά-

βαση, την παραγωγική αποδοτικότητα και την τεχνολογική αναβάθμιση. Η μείωση του μεριδίου τους δείχνει ότι, παρά την επενδυτική ανάκαμψη, η σύνθεση των επενδύσεων δεν μετατοπίζεται προς δραστηριότητες που ενισχύουν άμεσα την παραγωγικότητα και τη μακροχρόνια ανταγωνιστικότητα. Ανάλογη εικόνα προκύπτει και από τη μείωση του μεριδίου των επενδύσεων σε μηχανολογικό εξοπλισμό και οπλικά συστήματα, από 27,4% το 2019 σε 23,8% το 2025. Πρόκειται για κατηγορία με ιδιαίτερη σημασία, καθώς ο μηχανολογικός εξοπλισμός συνδέεται με την παραγωγική ικανότητα των επιχειρήσεων, την ανανέωση του κεφαλαιακού αποθέματος και τη δυνατότητα τεχνολογικού εκσυγχρονισμού. Οι μεταβολές αυτές, που αποτυπώνουν την κατανομή του συνόλου των επενδυτικών πόρων σε μακροοικονομικό επίπεδο, δημιουργούν προβληματισμό, καθώς δεν φαίνεται να δημιουργούν συνθήκες ουσιαστικής βελτίωσης των ποιοτικών παραμέτρων του αναπτυξιακού υποδείγματος, αναβάθμισης δεξιοτήτων και δημιουργίας ποιοτικών θέσεων εργασίας.

1.3 Δημοσιονομικές εξελίξεις

Το δημόσιο χρέος σημείωσε το 2025 περαιτέρω πτώση, μετά τα ιστορικά υψηλά επίπεδα στα οποία βρέθηκε το 2023,[2] ως συνέπεια του δημοσιονομικού σοκ της πανδημικής κρίσης, με το συνολικό του ύψος να ανέρχεται στα 362,9 δισ. ευρώ, μειωμένο κατά 2 δισ. ευρώ σε σχέση με το 2024. Όπως φαίνεται στα στοιχεία του Διαγράμματος 1.7, η εξέλιξη αυτή οφείλεται αποκλειστικά στη μείωση που κατέγραψαν οι συνολικές υποχρεώσεις της Γενικής Κυβέρνησης από δάνεια (-5,4 δισ. ευρώ), δεδομένης της αύξησης των χρεογράφων κατά 3,2 δισ. ευρώ και των υποχρεώσεων του Δημοσίου σε νόμισμα και καταθέσεις κατά 0,2 δισ. ευρώ. Θα πρέπει ωστόσο να τονιστεί ότι, πάρα τους θετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης της οικονομίας και τη μετάβαση του δημόσιου τομέα σε καθεστώς υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων τη διετία 2024-2025, η αθροιστική μείωση του δημόσιου χρέους την ίδια περίοδο ήταν σχετικά μικρή (6,2 δισ. ευρώ), δεδομένου και του μεγάλου όγκου του. Ως συνέπεια, σε απόλυτο μέγεθος το δημόσιο χρέος της χώρας το 2025 υπερέβαινε κατά 23,7 δισ. ευρώ και 61,9 δισ. ευρώ το επίπεδο του 2019 και του 2009 αντίστοιχα. Σημειώνεται επίσης ότι, σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο όγκος του χρέους της Γενικής Κυβέρνησης θα σημειώσει φέτος αύξηση κατά περίπου 3 δισ. ευρώ και θα ανέλθει στα 366 δισ. ευρώ, ενώ το 2027 θα μειωθεί οριακά και θα διαμορφωθεί στα 364,6 δισ. ευρώ.

2. *Ως περίοδος σύγκρισης αναφέρεται το διάστημα 1995-2025, για τα οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία στη βάση δεδομένων της Eurostat. Το 2023 το δημόσιο χρέος της Ελλάδας ανήλθε σε 369,1 δισ. ευρώ.*

Διάγραμμα 1.7: Εξέλιξη και διάρθρωση του χρέους της Γενικής Κυβέρνησης (2009-2027)

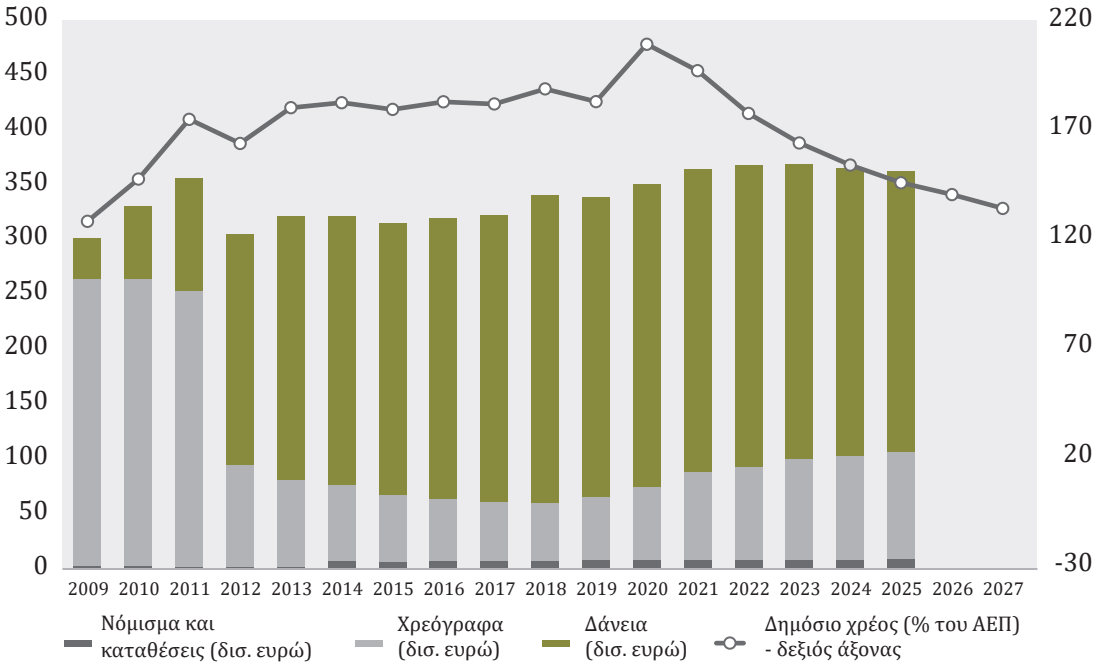

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 12.05.2026) και AMECO (Μάιος 2026)

Σημείωση: Μη διαθέσιμα στοιχεία για την εκτιμώμενη διάρθρωση του δημόσιου χρέους τα έτη 2026 και 2027.

Πίνακας 1.1: Προσδιοριστικοί παράγοντες της μεταβολής του ποσοστού του χρέους της Γενικής Κυβέρνησης (ποσοστό [%] του ΑΕΠ, 2019-2027)

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Δημόσιο χρέος	**183,2**	**209,4**	**197,3**	**177,8**	**164,3**	**154,2**	**146,1**	**140,7**	**134,4**
Μεταβολή δημόσιου χρέους (1+2+3)	-5,9	26,2	-12,1	-19,5	-13,5	-10,1	-8,0	-5,5	-6,3
1. Πρωτογενές αποτέλεσμα	**-3,8**	**7,0**	**4,8**	**0,1**	**-2,0**	**-4,8**	**-4,9**	**-4,0**	**-3,7**
2. Snowball effect (α+β)	**-1,7**	**22,2**	**-16,9**	**-18,9**	**-10,6**	**-4,9**	**-4,1**	**-3,4**	**-2,7**
α. Πληρωμές τόκων	3,0	3,0	2,5	2,5	3,4	3,5	3,2	3,2	3,2
β. Επίδραση μεταβολής ονομαστικού ΑΕΠ	-4,7	19,3	-19,3	-21,4	-14,0	-8,4	-7,2	-6,6	-5,8
3. Προσαρμογή αποθεμάτων-ροών	**-0,4**	**-3,0**	**0,0**	**-0,7**	**-0,9**	**-0,4**	**0,9**	**2,0**	**0,1**
Ρ.μ. πραγματικού ΑΕΠ	2,3	-9,2	8,7	5,5	2,1	2,1	2,1	1,8	1,6
Ρ.μ. αποπληθωριστή ΑΕΠ	0,2	-0,4	1,4	6,3	6,3	3,2	2,8	2,9	2,7

***Πηγή*:** AMECO (Μάιος 2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Όσον αφορά το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ, αυτό το 2025 κατήλθε στο 146,1%, εμφανίζοντας μείωση περίπου 8 ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με το 2024 και 63,3 ποσοστιαίων μονάδων έναντι του 2020, όταν είχε ανέλθει στα υψηλότερα επίπεδα των τελευταίων 30 ετών. Όπως διακρίνεται στα στοιχεία του Πίνακα 1.1, τη σημαντικότερη συμβολή στη μείωση του ποσοστού του δημόσιου χρέους πέρυσι είχε η επίτευξη υψηλού πρωτογενούς δημοσιονομικού πλεονάσματος (4,9% του ΑΕΠ), σε συνδυασμό με την αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ, δύο εξελίξεις που υποβοηθήθηκαν, μεταξύ άλλων, και από τον σχετικά υψηλό πληθωρισμό. Από την άλλη πλευρά, επιβαρυντική επίδραση στην εξέλιξη του δείκτη δημόσιο χρέος προς ΑΕΠ είχαν το 2025 η πληρωμή τόκων επί του συσσωρευμένου χρέους της Γενικής Κυβέρνησης ύψους 3,2% του ΑΕΠ και η μεταβολή αποθεμάτων-ροών (0,9% του ΑΕΠ). Αναφορικά με την εξέλιξη του ποσοστού του δημόσιου χρέους τη διετία 2026-2027, οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής παραμένουν θετικές. Ειδικότερα, φέτος το ποσοστό αυτό εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στο 140,7%, ενώ και για το 2027 προβλέπεται περαιτέρω μείωσή του κατά 6,3 ποσοστιαίες μονάδες.

Η επίτευξη υψηλού πρωτογενούς δημοσιονομικού πλεονάσματος πέρυσι ύψους 4,9% του ΑΕΠ συνέβαλε επίσης στην περαιτέρω βελτίωση του δείκτη φερεγγυότητας του ελληνικού Δημοσίου. Ειδικότερα, από το Διάγραμμα 1.8 φαίνεται ότι το 2025 ο δημόσιος τομέας βελτίωσε περαιτέρω τη θέση του εντός του χρηματοοικονομικά αξιόπιστου καθεστώτος του Κερδοσκόπου, με την τιμή του δείκτη φερεγγυότητάς του να αυξάνεται στο 1,5 το 2025 από το 1,4 που ήταν το 2024.

Όπως έχουμε αναφέρει σε αναλύσεις μας, η κατάσταση αυτή συνεπάγεται ότι το πλαίσιο δημοσιονομικής διαχείρισης της χώρας πέρυσι διασφάλισε ένα απόθεμα πρωτογενούς ρευστότητας που υπερκάλυψε τις συνολικές υποχρεώσεις του Δημοσίου για την πληρωμή τόκων επί του συσσωρευμένου χρέους του, επιδρώντας έτσι θετικά στις μελλοντικές χρηματοδοτικές ανάγκες της Γενικής Κυβέρνησης, στη δυναμική του χρέους και, δεδομένων των συνθηκών στις διεθνείς αγορές χρήματος, στους όρους αναχρηματοδότησής του. Θετική εξέλιξη αποτελεί επίσης και ότι τη διετία 2026-2027 ο δείκτης φερεγγυότητας του Δημοσίου, αν και ελαφρά μειωμένος, θα παραμείνει εντός του καθεστώτος «Κερδοσκόπος», δεδομένης της πρόβλεψης για υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα ύψους 4% του ΑΕΠ το 2026 και 3,7% του ΑΕΠ το 2027.

Το γεγονός αυτό, στο οποίο αναμένεται να συμβάλει, μεταξύ άλλων, η προβλεπόμενη αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ, σε συνδυασμό με τα μέτρα που έχουν ληφθεί για την ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης στη χώρα μας,[3] παρέχει ένα

3. *European Commission (2026). Σημειώνεται ότι την περίοδο 2019-2024 το κενό ΦΠΑ στη χώρα μας μειώθηκε κατά 15 ποσοστιαίες μονάδες (από 24% το 2019 στο 9% το 2024), ενώ, σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα*

δίχτυ ασφαλείας όσον αφορά τη βραχυ-μεσοπρόθεσμη εξέλιξη του πιστωτικού ρίσκου του ελληνικού Δημοσίου. Ωστόσο, η αυξανόμενη γεωπολιτική και γεωοικονομική αβεβαιότητα και οι κραδασμοί που αυτή προκαλεί στις διεθνείς αγορές ενέργειας και στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας συνιστούν σημαντικές πηγές κινδύνου, ιδίως για μια οικονομία, όπως η ελληνική, με χρόνιες διαρθρωτικές αδυναμίες, υψηλή έκθεση και χαμηλό δείκτη ανθεκτικότητας σε εξωγενείς διαταραχές. Στο πλαίσιο αυτό, οι παράγοντες που αναμένεται, κατά την άποψή μας, να επηρεάσουν τα αμέσως επόμενα χρόνια τον βαθμό χρηματοπιστωτικής φερεγγυότητας του ελληνικού δημόσιου τομέα είναι οι εξής:

Διάγραμμα 1.8: Δείκτης φερεγγυότητας της Γενικής Κυβέρνησης (2009-2027)

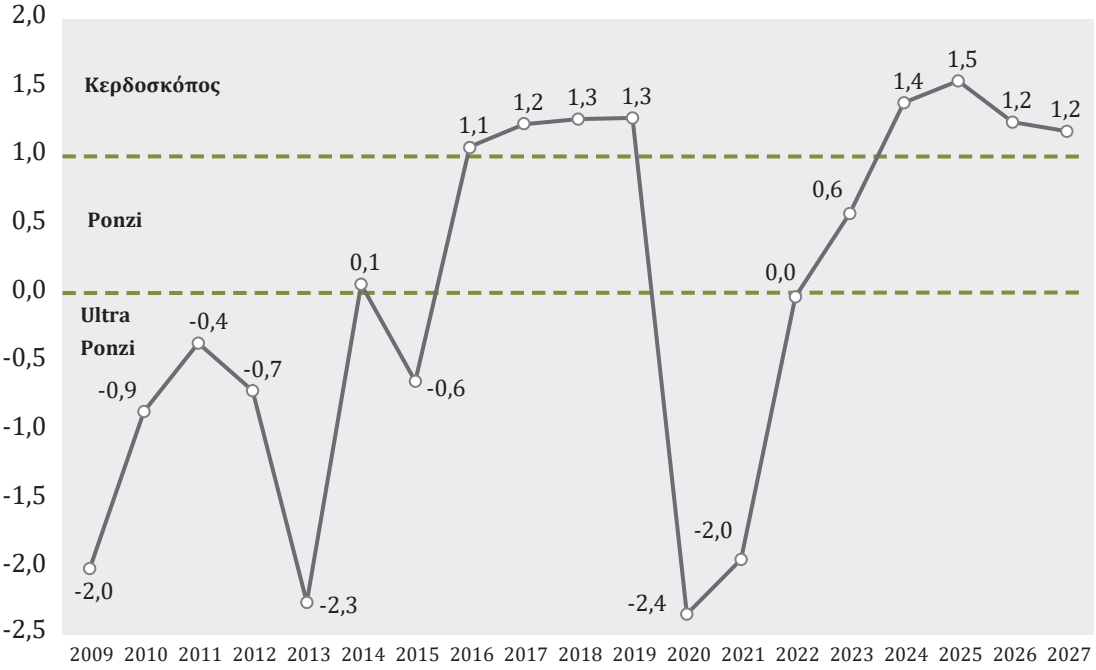

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 23.05.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Πρώτον, οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ τους οποίους τελικά θα επιτύχει η ελληνική οικονομία στον βαθμό που θα προσδιορίσουν, μεταξύ άλλων, το επίπεδο ρευστότητας των βασικών θεσμικών τομέων της, τα ποσοτικά μεγέθη της αγοράς εργασίας και εντέλει τη διατηρησιμότητα των πρωτογενών δημοσιονομικών

στοιχεία, το 2023 το κενό ΦΠΑ στη χώρα μας (11,4%) ήταν υψηλότερο μόλις κατά 1,9 ποσοστιαίες μονάδες από τον μέσο όρο της ΕΕ (έναντι 12,9 ποσοστιαίων μονάδων το 2019). Βλ. σχετικά: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b5c7403b-d67f-11f0-8da2-01aa75ed71a1/language-en.

πλεονασμάτων. Αν και, όπως αναφέραμε, η ελληνική οικονομία προβλέπεται ότι και την περίοδο 2026-2027 θα καταγράψει θετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης, υψηλότερους μάλιστα από τους αντίστοιχους της ΕΕ, η επικείμενη ολοκλήρωση του Ταμείου Ανάκαμψης, σε συνδυασμό με το νέο ενεργειακό σοκ που προκάλεσε ο πόλεμος στον Ιράν και τη διάχυση των επιπτώσεών του στις τιμές και στην εφοδιαστική αλυσίδα πολλών αγαθών και υπηρεσιών, δημιουργεί αρκετή αβεβαιότητα σχετικά με τη δυναμική βασικών συνιστωσών της εσωτερικής ζήτησης, όπως η ιδιωτική κατανάλωση και οι επενδύσεις, και συνεπώς για τον ρυθμό μεγέθυνσης της οικονομίας.[4] Μια επιπλέον πηγή ανησυχίας σχετίζεται με τον αντίκτυπο που θα έχει η ενεργειακή κρίση στον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ των ευρωπαϊκών οικονομιών, καθώς, πάρα τη σχετικά χαμηλή τους ενεργειακή εξάρτηση από τις χώρες του Περσικού Κόλπου,[5] μια τέτοια εξέλιξη θα επηρέαζε την εξαγωγική ζήτηση της ελληνικής οικονομίας, συμπεριλαμβανομένων και βασικών μεγεθών που τα τελευταία χρόνια στήριζαν το εξωτερικό ισοζύγιο της χώρας, όπως ο τουρισμός.

Δεύτερον, η ένταση και η διάρκεια της νέας πληθωριστικής κρίσης και η επίπτωση που θα έχει στο διαθέσιμο εισόδημα και στη χρηματοοικονομική συνοχή των νοικοκυριών. Ήδη ο νέος κύκλος αύξησης του πληθωρισμού, που ξεκίνησε το α΄ τρίμηνο του έτους, έχει προκαλέσει στη χώρα μας μια από τις υψηλότερες αυξήσεις τιμών στην Ευρώπη σε βασικές κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών (π.χ. τιμές ενέργειας, μεταφορών, τροφίμων και μη αλκοολούχων ποτών),[6] συμπιέζοντας την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών. Τα μέτρα στήριξης του διαθέσιμου εισοδήματος των πολιτών παρέχουν μια ανάσα ρευστότητας, αλλά δεν επαρκούν να αντισταθμίσουν τις απώλειες αγοραστικής δύναμης που σωρευτικά έχουν υποστεί τα νοικοκυριά εξαιτίας της πολυετούς οικονομικής κρίσης και της ακρίβειας. Επιβαρυντικά όμως στο εισόδημα των νοικοκυριών ενδέχεται να λειτουργήσει και ένας πιθανός νέος κύκλος αύξησης των επιτοκίων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), δεδομένης της επίπτωσης που θα έχει στο κόστος δανεισμού και στο ύψος των δανειακών υποχρεώσεων του ιδιωτικού τομέα, αλλά και, πιθανά, στις αποτιμήσεις περιουσιακών στοιχείων, που τα προηγούμενα έτη,

---

4. Με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία της AMECO, ο προβλεπόμενος μέσος ρυθμός μεγέθυνσης του πραγματικού ΑΕΠ της Ελλάδας τη διετία 2026-2027 θα είναι 1,7%, έναντι μέσης μεταβολής 2,1% την περίοδο 2023-2025. Η ιδιωτική κατανάλωση αναμένεται να αυξηθεί το 2026 και το 2027 κατά 1,6% και 1,7%, αντίστοιχα (έναντι μέσης αύξησης 2,2% το διάστημα 2023-2025), ενώ ο ρυθμός αύξησης του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου θα περιοριστεί το 2027 στο 1,3% από 7,3% που προβλέπεται για το 2026. Σημειώνεται ότι ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των επενδύσεων την περίοδο 2023-2025 ήταν 6,6%.

5. Βλ. σχετικά: https://www.bruegel.org/first-glance/how-will-iran-conflict-hit-european-energy-markets

6. Ενδεικτικά, τον μήνα Απρίλιο του 2026 ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) στην Ελλάδα αυξήθηκε, σε ετήσια βάση, κατά 4,6% (ο έκτος υψηλότερος ρυθμός αύξησης στην ΕΕ), στην κατηγορία «Ηλεκτρικό ρεύμα, φυσικό αέριο και άλλα καύσιμα» κατά 23,3% (η υψηλότερη αύξηση μεταξύ των 27 κρατών-μελών της ΕΕ), ενώ στις κατηγορίες «Διατροφή και αλκοολούχα ποτά» κατά 4,4% και «Υπηρεσίες μεταφοράς επιβατών» κατά 5,7% (η τέταρτη και η έκτη υψηλότερη αύξηση στην ΕΕ αντίστοιχα).

παρά τις αρνητικές αναδιανεμητικές επιπτώσεις τους, συνέβαλαν στην ενίσχυση του διαθέσιμου εισοδήματος σημαντικού αριθμού νοικοκυριών.[7]

Τρίτον, η εξέλιξη βασικών μεγεθών της αγοράς εργασίας η οποία, με τη σειρά της, θα επηρεάσει όχι μόνο τη μεγέθυνση του ΑΕΠ, αλλά και τον βαθμό ανθεκτικότητας της απασχόλησης και του εισοδήματος των εργαζομένων, ειδικά στο σημερινό ασταθές εξωτερικό περιβάλλον της οικονομίας. Ως προς αυτό, οι πρόσφατες παρεμβάσεις στο ρυθμιστικό πλαίσιο των εργασιακών σχέσεων, οι οποίες αποσκοπούν στην αύξηση του ποσοστού κάλυψης των εργαζομένων από συλλογικές διαπραγματεύσεις, δημιουργούν προϋποθέσεις ενίσχυσης του εισοδήματός τους, θωρακίζοντας έτσι, ως έναν βαθμό, την οικονομία από υφεσιακές πιέσεις, που ενδεχομένως να εκδηλωθούν λόγω της τρέχουσας συγκυρίας και οι οποίες θα διατάρασσαν τη δημοσιονομική σταθερότητά της.

Όπως έχουμε ήδη σημειώσει στην Εισαγωγή της Έκθεσης, το διαχρονικό έλλειμμα αναπτυξιακού πραγματισμού της ασκούμενης πολιτικής, η ισχυρή εισαγωγική εξάρτηση της χώρας, το χαμηλό μερίδιο κλάδων έντασης γνώσης και τεχνολογίας στο συνολικό ΑΕΠ, καθώς και η κυριαρχία ενός προτύπου «επιχειρηματικότητας ευκαιρίας», χωρίς μακρόπνοο σχεδιασμό και σύγχρονες οργανωσιακές πρακτικές διαμορφώνουν, μεταξύ άλλων, μια παραγωγική δομή ιδιαίτερα επιρρεπή σε εξωγενείς διαταραχές, με χαμηλά αμειβόμενες και χαμηλής ποιότητας θέσεις εργασίας, οι οποίες καθιστούν τη χρηματοπιστωτική συνοχή της ελληνικής οικονομίας και του δημοσιονομικού τομέα της ιδιαίτερα εύθραυστη.

Οι διαρθρωτικές αυτές ανεπάρκειες και οι πιέσεις που δημιουργούν στη διατηρησιμότητα του επιπέδου φερεγγυότητας του Δημοσίου αποκτούν μεγαλύτερη σημασία, λαμβάνοντας υπόψη και την έκθεση της χώρας σε κυρίαρχες τάσεις που αναδιαμορφώνουν το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, όπως η κλιματική κρίση, η αναδιάταξη του διεθνούς εμπορίου, η μετανάστευση, η αυτοματοποίηση και η γήρανση πληθυσμού. Οι τάσεις αυτές, όπως έχουμε τονίσει επανειλημμένα,[8] θέτουν σοβαρές προκλήσεις στο δημοσιονομικό σύστημα της χώρας, επηρεάζοντας το ύψος και τη διάρθρωση των δημόσιων δαπανών, τις επιδόσεις της αγοράς εργασίας, την κλαδική σύνθεση και τον βαθμό ανταγωνιστικότητας του παραγωγικού συστήματος και εντέλει τους ρυθμούς μεγέθυνσης της οικονομίας.

7. *Βλ. ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2025α).*

8. *Βλ. ενδεικτικά ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2026).*

Κεφάλαιο 2
Η κατάσταση στην αγορά εργασίας και στην απασχόληση

2.1 Εισαγωγή

Το 2025 η αγορά εργασίας, υποβοηθούμενη από τους θετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης της οικονομίας, συνέχισε να εμφανίζει σημάδια ανάκαμψης μετά τα σοκ της οικονομικής κρίσης και της πανδημίας. Η πρόοδος αυτή δεν αντανακλάται μόνο στην αύξηση του ποσοστού απασχόλησης και στη μείωση του ποσοστού ανεργίας σε επίπεδο χαμηλότερο από τα μέσα επίπεδα της δεκαετίας του 2000, αλλά και στη βελτίωση άλλων επιμέρους ποσοτικών μεγεθών της αγοράς εργασίας.

Οι θετικές όμως αυτές εξελίξεις δεν αντικατοπτρίζονται σε όλα τα πεδία της αγοράς εργασίας, ούτε είναι ισόρροπα κατανεμημένες. Η αγορά εργασίας στη χώρα μας εξακολουθεί να είναι αρκετά κατακερματισμένη, με σημαντικά τμήματα του πληθυσμού να βρίσκονται εκτός εργασίας, την αγοραστική δύναμη των εργαζομένων να παραμένει στάσιμη, σε επίπεδο χαμηλότερο από εκείνο πριν την κρίση, και την κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης να εμφανίζει στρεβλώσεις, που αντανακλούν το προβληματικό μοντέλο ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας και τα διαχρονικά θεσμικά ελλείμματά της. Οι παράγοντες αυτοί, ειδικά σε μια περίοδο αναζωπύρωσης του πληθωρισμού και εξασθένισης των ρυθμών μεγέθυνσης, αυξάνουν την ευθραυστότητα της αγοράς εργασίας σε ενδογενείς και εξωγενείς διαταραχές, δημιουργώντας αβεβαιότητα για την ανθεκτικότητα και τη διατηρησιμότητα των επιδόσεών της.

2.2 Οι βασικοί ποσοτικοί δείκτες της αγοράς εργασίας

Το 2025 το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων ηλικίας 15-64 ετών στη χώρα μας ανήλθε στο 64,6% (Διάγραμμα 2.1), εμφανίζοντας αύξηση τόσο συγκριτικά με το 2024 (63,3%) όσο και με το 2019 (56,5%) και το 2009 (60,8%). Παρ' όλα αυτά, συνέχιζε και πέρυσι να είναι αισθητά χαμηλότερο του μέσου όρου όλων των επιλεγμένων ομάδων κρατών-μελών της ΕΕ. Ειδικότερα, σε σχέση με τον μέσο όρο των κρατών-μελών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης υπολειπόταν κατά 9 ποσοστιαίες μονάδες, έναντι των κρατών-μελών των Βαλκανίων 1,4 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ έναντι εκείνων της Περιφέρειας 0,8 μονάδες.[9] Αξίζει ακόμη να τονιστεί ότι, αν και τα τελευταία έτη καταγράφεται αισθητή μείωση του κενού απασχόλησης μεταξύ Ελλάδας και ΕΕ, το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 15-64 ετών που εργαζόταν στη χώρα μας το 2025 συνέχιζε να είναι αρκετά χαμηλότερο από εκείνο του συνόλου της Ένωσης.

9. *Τα κράτη-μέλη των Βαλκανίων περιλαμβάνουν τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Κροατία και τη Σλοβενία, ενώ τα κράτη-μέλη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (CEEC) την Τσεχία, τη Σλοβακία, την Ουγγαρία, την Πολωνία, τη Λιθουανία, τη Λετονία και την Εσθονία. Ως οικονομίες της Περιφέρειας αναφέρονται η Ιταλία, η Ισπανία και η Πορτογαλία. Ο μέσος όρος των δεικτών κάθε επιλεγμένης ομάδας κρατών-μελών είναι σταθμισμένος βάσει του πληθυσμού τους την 1 Ιανουαρίου κάθε αντίστοιχου έτους.*

Διάγραμμα 2.1: Ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα, σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ και στις περιφέρειες της Ελλάδας (ηλικίες 15-64 ετών)

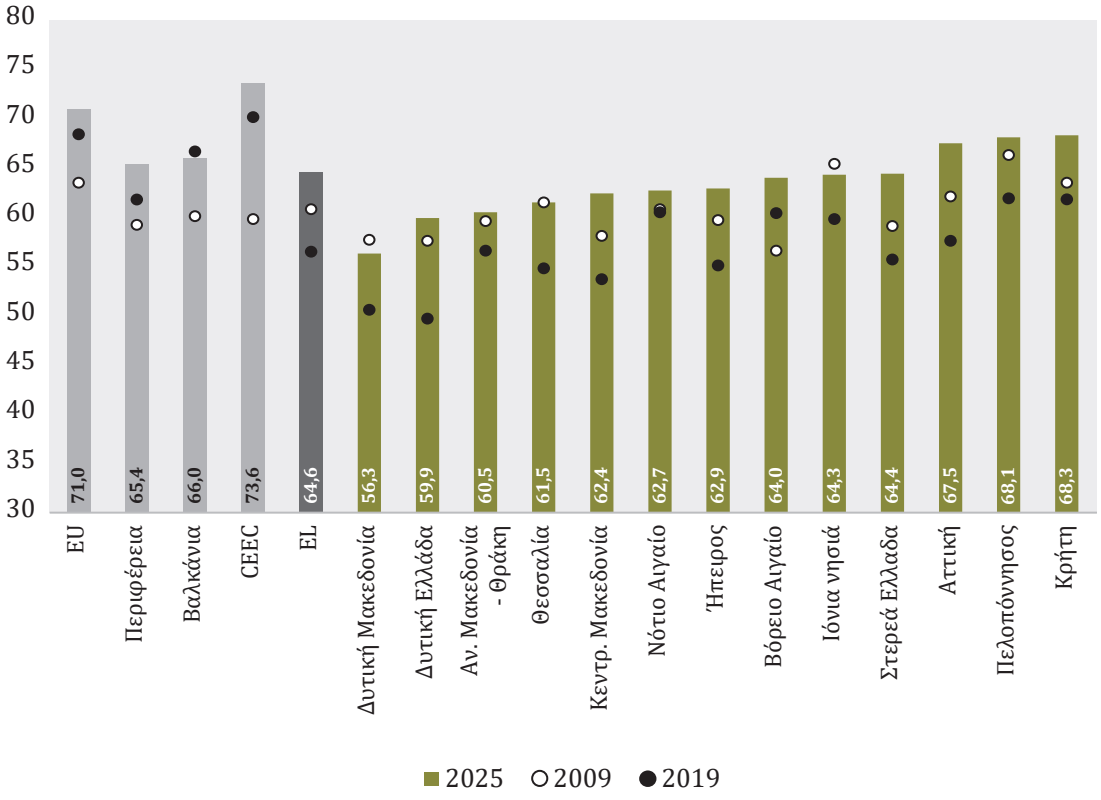

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 24.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημαντικές όμως αποκλίσεις των ποσοστών απασχόλησης παρατηρούνται και σε περιφερειακό επίπεδο. Ειδικότερα, το 2025 τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης καταγράφηκαν στις περιφέρειες Κρήτης (68,3%), Πελοποννήσου (68,1%) και Αττικής (67,5%), ενώ κοντά στον μέσο όρο της χώρας διαμορφώθηκε το εν λόγω ποσοστό στη Στερεά Ελλάδα (64,4%), στα Ιόνια Νησιά (64,3%) και στο Βόρειο Αιγαίο (64%). Στον αντίποδα, τα χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης ατόμων ηλικίας 15-64 ετών εντοπίστηκαν το 2025 στις περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας (56,3%), Δυτικής Ελλάδας (59,9%) και Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (60,5%). Θετικό είναι επίσης το γεγονός ότι πέρυσι όλες οι περιφέρειες της χώρας κατέγραψαν ποσοστά απασχόλησης υψηλότερα από εκείνα του 2019, ενώ πλέον μόνο δύο εξ αυτών –οι περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας και Ιονίων νήσων– εξακολουθούν να εμφανίζουν ποσοστά απασχόλησης χαμηλότερα της προ-κρίσης περιόδου (2009).

Ωστόσο, τα ποσοστά απασχόλησης στο σύνολο των περιφερειών της χώρας εξακολουθούν να υπολείπονται όχι μόνο του μέσου όρου της ΕΕ, αλλά και των κρατών-μελών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, παρά το γεγονός ότι το 2009 η πλειονότητα των περιφερειών της Ελλάδας εμφάνιζε ποσοστά απασχόλησης υψηλότερα του μέσου όρου της συγκεκριμένης ομάδας κρατών-μελών. Παρόμοια είναι η εικόνα και σε σχέση με τον μέσο όρο των χωρών των Βαλκανίων και του ευρωπαϊκού Νότου (Ισπανία, Ιταλία και Πορτογαλία), με μόλις τρεις περιφέρειες της χώρας να εμφανίζουν το 2025 ποσοστά απασχόλησης υψηλότερα από τις συγκεκριμένες ομάδες κρατών-μελών. Παρά τη βελτίωση που έχει σημειωθεί κατά τη μετα-μνημονιακή περίοδο, η συνεχιζόμενη αυτή υστέρηση των ποσοστών απασχόλησης τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο αποτυπώνει τη συνδυαστική επίπτωση που είχαν στην αγορά εργασίας αφενός η βαθιά ύφεση της ελληνικής οικονομίας τη δεκαετία του 2010 και αφετέρου η ταχεία αναπτυξιακή δυναμική των περισσότερων ευρωπαϊκών οικονομιών την ίδια περίοδο.

Εκτός όμως από τις περιφερειακές, αξιοσημείωτες είναι και οι αποκλίσεις στα ποσοστά απασχόλησης μεταξύ επιλεγμένων πληθυσμιακών ομάδων. Για παράδειγμα, εξετάζοντας την εξέλιξη του ποσοστού απασχόλησης μεταξύ του γυναικείου πληθυσμού ηλικίας 15-64 ετών, παρατηρούμε ότι, παρά τη σημαντική αύξησή του τα τελευταία έτη, το ποσοστό αυτό στη χώρα μας συνέχισε το 2025 να υστερεί αισθητά του αντίστοιχου μέσου όρου όλων των υπό μελέτη ομάδων κρατών της ΕΕ (Διάγραμμα 2.2α). Μεγάλη υστέρηση καταγράφει η Ελλάδα και όσον αφορά το ποσοστό απασχόλησης των νέων (Διάγραμμα 2.2β), ειδικά σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ και των κρατών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει και η εξέλιξη του ποσοστού απασχόλησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το οποίο το 2025 ανήλθε στην Ελλάδα στο 81,9%, τιμή η οποία, αν και οριακά υψηλότερη από εκείνη το 2009, είναι αρκετά χαμηλότερη του ευρωπαϊκού μέσου όρου, καθώς και του αντίστοιχου μέσου ποσοστού των κρατών-μελών των Βαλκανίων και των χώρων της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Διάγραμμα 2.2γ).

Διάγραμμα 2.2: Ποσοστό απασχόλησης επιμέρους πληθυσμιακών ομάδων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ

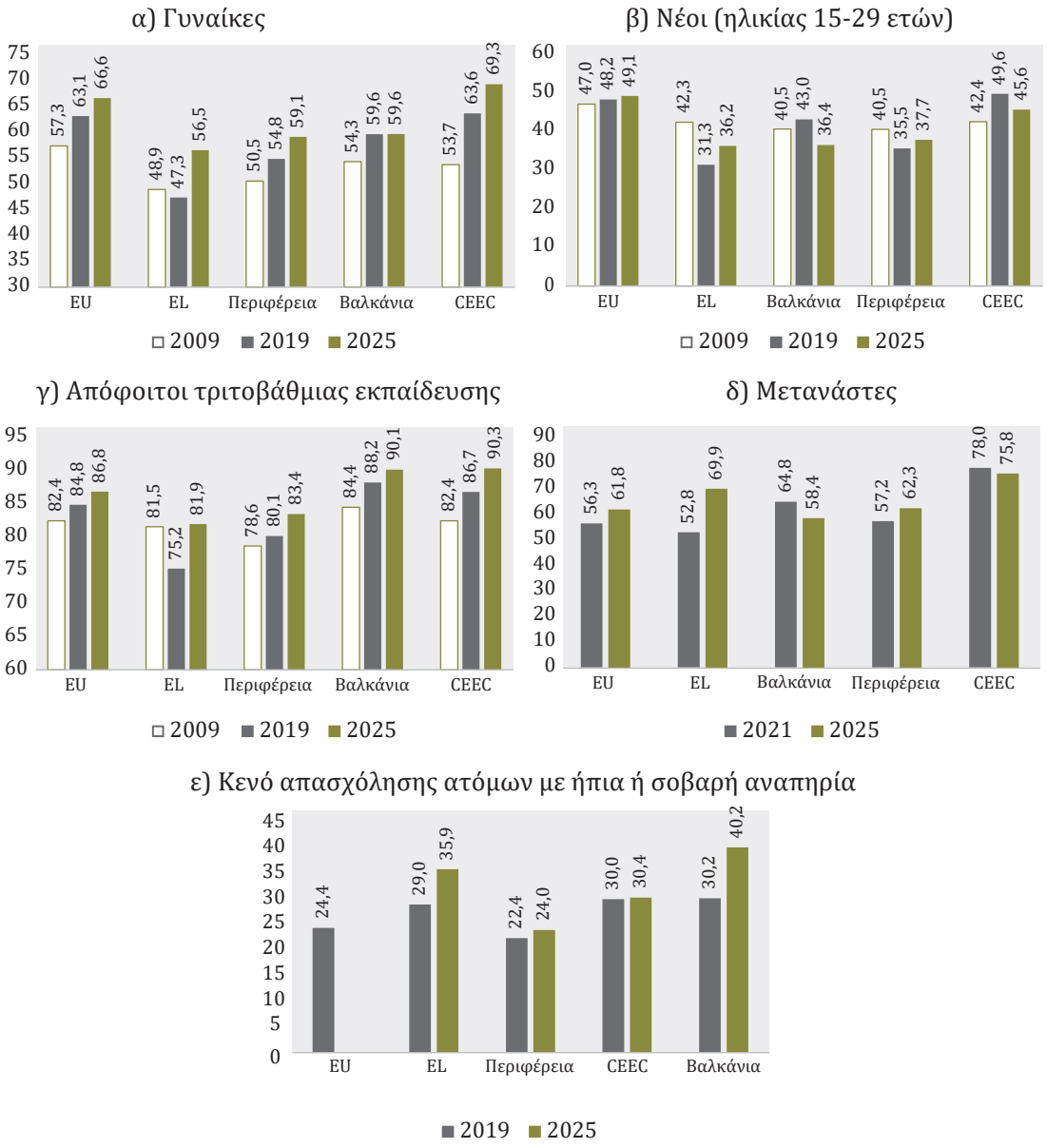

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: Απρίλιος 2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Οι πληθυσμιακές ομάδες στα Διαγράμματα 2.2α και 2.2γ-2.2δ αναφέρονται σε άτομα ηλικίας 15-64 ετών. Το κενό απασχόλησης ατόμων με ήπια ή σοβαρή αναπηρία (Διάγραμμα 2.2ε) αφορά άτομα ηλικίας 20-64 ετών. Τα στοιχεία του Διαγράμματος 2.2δ αφορούν μετανάστες πρώτης ή δεύτερης γενιάς με καταγωγή από χώρες εκτός της ΕΕ-27. Στο Διάγραμμα 2.2δ ο σταθμισμένος μέσος όρος το 2021 για τις χώρες των Βαλκανίων και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης δεν περιλαμβάνει τη Βουλγαρία και τη Σλοβακία αντίστοιχα. Επίσης, στο Διάγραμμα 2.2ε ο σταθμισμένος μέσος όρος των κρατών-μελών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης το έτος 2025 δεν περιλαμβάνει τη Λιθουανία και τη Σλοβακία. Οι εξαιρέσεις οφείλονται σε μη διαθέσιμα στοιχεία.

Ιδιαίτερη σημασία όμως έχει και η εξέλιξη του ποσοστού απασχόλησης δύο πληθυσμιακών ομάδων οι οποίες διαχρονικά αντιμετωπίζουν δυσκολίες κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης, των μεταναστών και των ατόμων με ήπια ή σοβαρή αναπηρία. Όσον αφορά το ποσοστό απασχόλησης των μεταναστών (Διάγραμμα 2.2δ), η εικόνα στη χώρα μας είναι θετική συγκριτικά με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ, με το ποσοστό αυτό να αυξάνεται από 52,8% το 2021 στο 69,9% το 2025, το υψηλότερο μεταξύ των υπό εξέταση ομάδων χωρών της ΕΕ (πλην των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης). Αντίθετα, ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι το 2025 το κενό απασχόλησης ατόμων με ήπια ή σοβαρή αναπηρία αυξήθηκε στην Ελλάδα στις 35,9 ποσοστιαίες μονάδες (έναντι 29 ποσοστιαίων μονάδων που ήταν το 2019), τιμή αρκετά υψηλότερη από τις υπόλοιπες υπό εξέταση ομάδες καρτών-μελών της ΕΕ, πλην των Βαλκανίων (Διάγραμμα 2.2ε).

Ενθαρρυντική, ωστόσο, εξέλιξη αποτελεί η αισθητή αποκλιμάκωση του ποσοστού υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας στη χώρα μας, γεγονός που σχετίζεται, μεταξύ άλλων, με τη σημαντική μείωση του ποσοστού ανεργίας τα τελευταία έτη.[10] Ειδικότερα, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2.3, το ποσοστό αυτό διαμορφώθηκε το 2025 στη χώρα μας στο 13%, καταγράφοντας μείωση 11,6 ποσοστιαίων μονάδων σε σχέση με το 2019 και προσεγγίζοντας πλέον τον μέσο όρο της ΕΕ (11,8%). Παρά όμως την εξέλιξη αυτή, το ποσοστό υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα εξακολουθεί να είναι αρκετά υψηλότερο από το αντίστοιχο των σχετικά νεοεισερχόμενων κρατών-μελών της ΕΕ, δηλαδή των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων, ενώ μόνο οι οικονομίες της Περιφέρειας εμφάνισαν το 2025 μέσο ποσοστό υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας υψηλότερο από τη χώρα μας, αν και επίσης σημαντικά μειωμένο έναντι του 2019.

10. Βάσει των στοιχείων της Eurostat, το ποσοστό ανεργίας το 2025 στη χώρα μας διαμορφώθηκε στο 8,9%, έναντι 17,3% το 2019 και 9,6% το 2009.

Διάγραμμα 2.3: Ποσοστό υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα, σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ και στις περιφέρειες της Ελλάδας (ηλικίες 15-64 ετών)

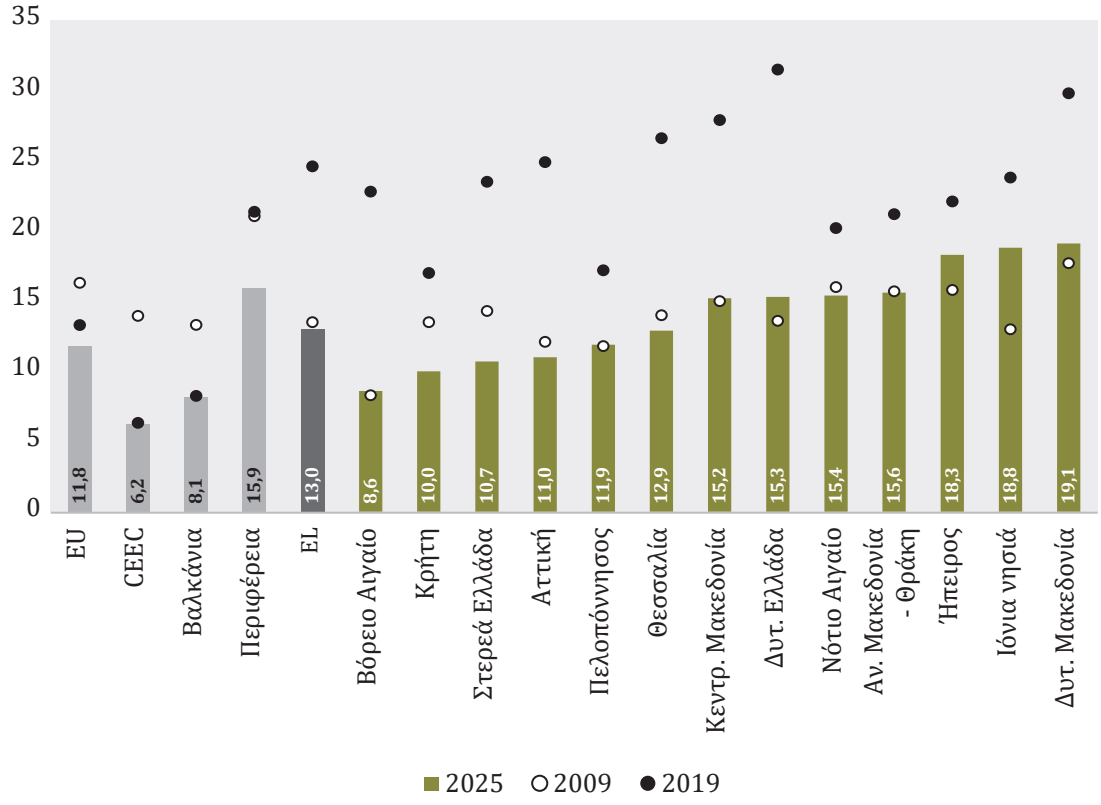

Πηγή: Eurostat (πρόσβαση: 24.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Η βελτιωμένη αυτή επίδοση σε εθνικό επίπεδο αντανακλάται και στην εξέλιξη του ποσοστού υποαπόδοσης της αγοράς και σε επίπεδο περιφερειών. Από το Διάγραμμα 2.3, βλέπουμε ότι το σύνολο των περιφερειών της χώρας σημείωσε την περίοδο 2019-2025 μείωση του ποσοστού υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας, με τη μεγαλύτερη πτώση να εμφανίζεται στις περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας (-16,2 ποσοστιαίες μονάδες), Βορείου Αιγαίου (-14,2 ποσοστιαίες μονάδες), Αττικής (-13,9 ποσοστιαίες μονάδες) και Θεσσαλίας (-13,7 ποσοστιαίες μονάδες). Η εξέλιξη αυτή είχε ως αποτέλεσμα το 2025 σε έξι από τις δεκατρείς περιφέρειες της χώρας το ποσοστό υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας να υπολείπεται πλέον του αντίστοιχου προ-οικονομικής κρίσης ποσοστού. Ωστόσο, παρά την εξέλιξη αυτή, το σύνολο των περιφερειών της χώρας καταγράφει ποσοστά υψηλότερα από τα μέσα ποσοστά στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων.

Εξετάζοντας, αντίστοιχα, την εξέλιξη του ποσοστού υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας σε επιλεγμένες πληθυσμιακές ομάδες, παρατηρούμε ότι όσον αφορά τις γυναίκες και τους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ηλικίας 15-74 ετών, το ποσοστό αυτό σημείωσε αισθητή πτώση την περίοδο 2019-2025, από 30,9% σε 16,8% και από 17,7% σε 9,4% αντίστοιχα (Διάγραμμα 2.4α και 2.4γ). Παρόμοια είναι η εικόνα και στους νέους ηλικίας 15-24 ετών, με το αντίστοιχο ποσοστό να διαμορφώνεται το 2025 σε 28,3%, από το υψηλό 49,7% στο οποίο είχε βρεθεί το 2019 (Διάγραμμα 2.2β). Επίσης θετικό γεγονός είναι η μείωση την ίδια περίοδο του ποσοστού υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας για τα άτομα με ήπια ή σοβαρή αναπηρία, από 30,1% το 2022 σε 17,2% το 2024, καθώς και για τον μεταναστευτικό πληθυσμό, από 23,8% το 2021 σε 9,1% το 2025 (Διάγραμμα 2.4δ και 2.4ε). Θα πρέπει όμως να τονιστεί ότι στις περισσότερες υπό εξέταση πληθυσμιακές ομάδες, το ποσοστό υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας το 2025 στη χώρα μας συνέχιζε, κατά βάση, να παραμένει υψηλότερο από το αντίστοιχο μέσο ποσοστό στα κράτη-μέλη των Βαλκανίων και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, ενώ οριακά χαμηλότερα ήταν τα ποσοστά αυτά στη χώρα μας σε σύγκριση με τις οικονομίες της Περιφέρειας.

Παρά τη βελτίωση των ποσοστών απασχόλησης και υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας, οξυμμένο συνεχίζει να είναι το πρόβλημα της μακροχρόνιας ανεργίας στη χώρα μας, με το ποσοστό των ανέργων που παρέμεναν το 2025 σε καθεστώς ανεργίας για περισσότερους από 12 μήνες να ανέρχεται στο 55,8% (Διάγραμμα 2.5). Το ποσοστό αυτό, αν και αισθητά χαμηλότερο από το 2019, είναι σχεδόν διπλάσιο από τον μέσο όρο του συνόλου της ΕΕ (31,5%) και των κρατών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (31,3%), ενώ υπερβαίνει κατά 14,2 και 19,4 ποσοστιαίες μονάδες το αντίστοιχο μέσο ποσοστό στις οικονομίες της Περιφέρειας και των Βαλκανίων.

Στο Διάγραμμα 2.5 παρατηρούμε επίσης ότι πολύ υψηλά ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας εξακολουθούν να εμφανίζουν οι περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας (66,9%), Δυτικής και Κεντρικής Μακεδονίας (65,1% και 63,2% αντίστοιχα), καθώς και η Περιφέρεια Αττικής (60,6%). Αντίθετα, τα χαμηλότερα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας, και μάλιστα αρκετά χαμηλότερα του μέσου ευρωπαϊκού όρου, εμφάνισαν οι περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου (19,5%), Κρήτης (24,1%) και Βορείου Αιγαίου (26,4%). Ωστόσο, με εξαίρεση τις τρεις τελευταίες περιφέρειες, το σύνολο των υπόλοιπων περιφερειών της χώρας εμφάνιζε το 2025 υψηλότερα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας συγκριτικά με τα αντίστοιχα μέσα ποσοστά όλων των επιλεγμένων ομάδων κρατών της ΕΕ.

Διάγραμμα 2.4: Ποσοστό υποαπόδοσης της αγοράς εργασίας επιμέρους πληθυσμιακών ομάδων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ

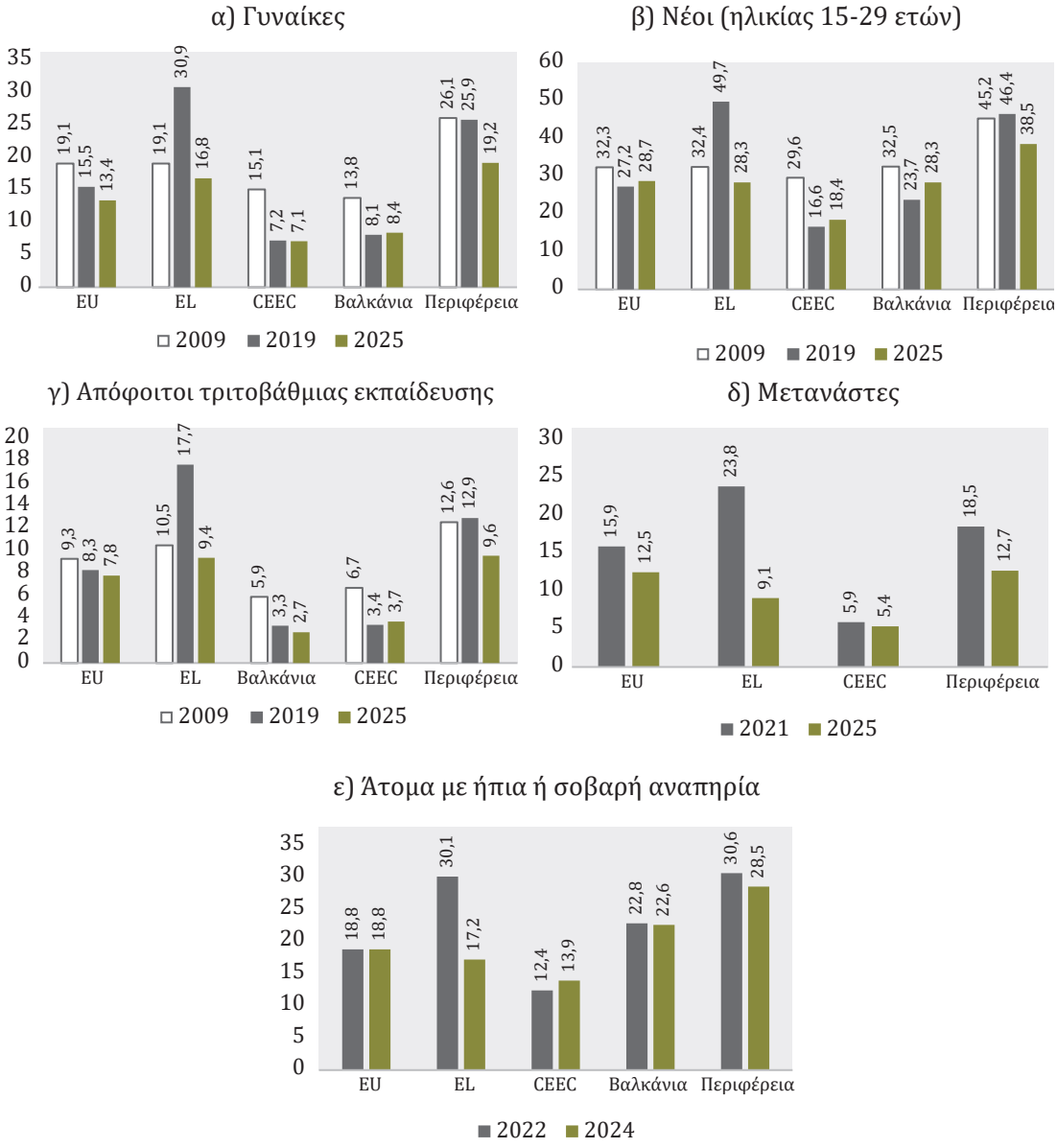

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 05.05.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Οι πληθυσμιακές ομάδες στα Διαγράμματα 2.4α και 2.4γ-2.4ε αναφέρονται σε άτομα ηλικίας 15-74 ετών. Τα στοιχεία του Διαγράμματος 2.4δ αφορούν μετανάστες πρώτης ή δεύτερης γενιάς με καταγωγή από χώρες εκτός της ΕΕ-27. Στο ίδιο διάγραμμα δεν περιλαμβάνονται στοιχεία για τον σταθμισμένο μέσο όρο των κρατών-μελών των Βαλκανίων λόγω μη διαθέσιμων στοιχείων για τη Βουλγαρία, την Κροατία και τη Ρουμανία. Τέλος, στο Διάγραμμα 2.4δ ο σταθμισμένος μέσος όρος το 2021 για τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης δεν περιλαμβάνει την Ουγγαρία, την Πολωνία και τη Σλοβακία, ενώ για το έτος 2025 δεν περιλαμβάνει την Ουγγαρία και τη Σλοβακία. Οι εξαιρέσεις αυτές οφείλονται σε μη διαθέσιμα στοιχεία.

Διάγραμμα 2.5: Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας στην Ελλάδα, σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ και στις περιφέρειες της Ελλάδας (ηλικίες 15-74 ετών)

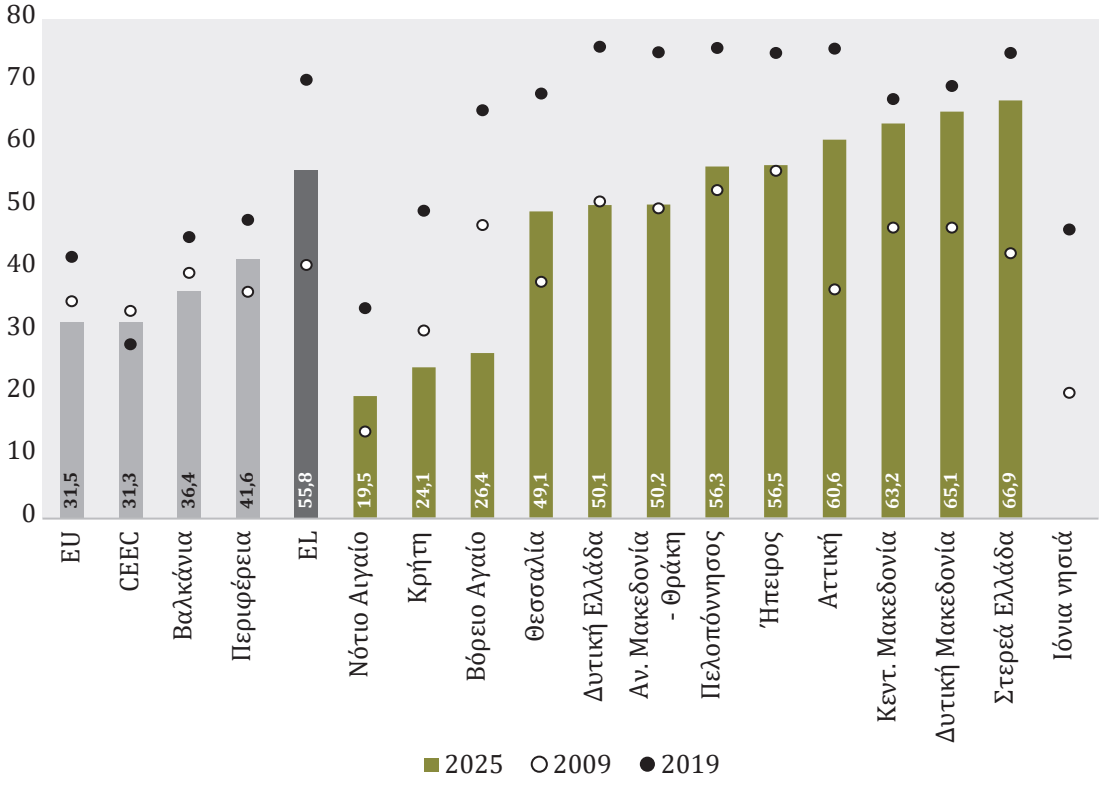

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 24.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Όπως και στην περίπτωση του ποσοστού απασχόλησης, έτσι και στα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας καταγράφονται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ επιμέρους πληθυσμιακών ομάδων. Ειδικότερα, όσον αφορά τις γυναίκες ηλικίας 15-74 ετών, το 2025 το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας, αν και αισθητά μειωμένο έναντι του 2019, διαμορφώθηκε στο υψηλό 59,2%, έναντι 31,1% στα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, 36,7% στα κράτη-μέλη των Βαλκανίων και 43,3% στις οικονομίες της Περιφέρειας (Διάγραμμα 2.6α). Επιπλέον, το 2025 στη χώρα μας από το σύνολο των ανέργων ηλικίας 15-29 ετών, το 41,2% παρέμενε σε καθεστώς ανεργίας περισσότερο από ένα έτος, ποσοστό υψηλότερο κατά 22 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του μέσου όρου της ΕΕ και άνω των δέκα ποσοστιαίων μονάδων από το αντίστοιχο μέσο επίπεδο στις οικονομίες της Περιφέρειας, που εμφανίζουν τη δεύτερη χειρότερη επίδοση μετά την Ελλάδα μεταξύ του υπό εξέταση δείγματος κρατών-μελών της ΕΕ (Διάγραμμα 2.6β). Σημαντικό όμως

εξακολουθεί να είναι το πρόβλημα της μακροχρόνιας ανεργίας μεταξύ των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το οποίο το 2025 ανήλθε στο 56%, ποσοστό υπερδιπλάσιο του αντίστοιχου στο σύνολο της ΕΕ και στα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και πάνω από 20 μονάδες υψηλότερο από εκείνο στα κράτη-μέλη των Βαλκανίων και της Περιφέρειας (Διάγραμμα 2.6γ). Τέλος, αντίστοιχα έντονο το 2024, κυρίως στη χώρα μας, αλλά και στις υπόλοιπες ομάδων κρατών-μελών της ΕΕ, ήταν το πρόβλημα της μακροχρόνιας ανεργίας για τα άτομα με ήπια ή σοβαρή αναπηρία (Διάγραμμα 2.6.δ).

Διάγραμμα 2.6: Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας επιμέρους πληθυσμιακών ομάδων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ

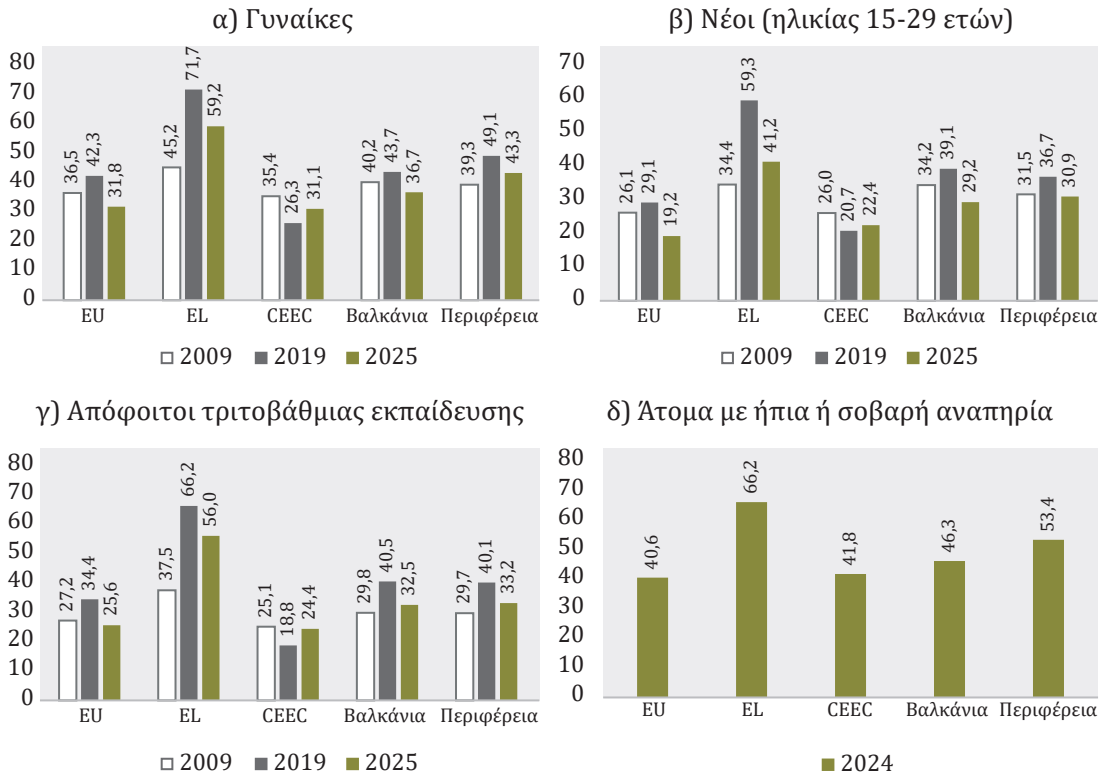

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 17.04.2026 και 24.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Τα στοιχεία του Διαγράμματος 2.6δ αναφέρονται στο 2024. Μη διαθέσιμα στοιχεία για τον μεταναστευτικό πληθυσμό. Οι πληθυσμιακές ομάδες στα Διαγράμματα 2.6α και 2.6γ αναφέρονται σε άτομα ηλικίας 15-74 ετών, ενώ στο Διάγραμμα 2.6δ σε άτομα ηλικίας 15-64 ετών. Στο Διάγραμμα 2.6β ο σταθμισμένος μέσος όρος το 2025 για τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης δεν περιλαμβάνει τη Λετονία. Επίσης, στο Διάγραμμα 2.6δ ο σταθμισμένος μέσος όρος το 2024 για τα κράτη-μέλη των Βαλκανίων δεν περιλαμβάνει τη Βουλγαρία. Οι εξαιρέσεις αυτές οφείλονται σε μη διαθέσιμα στοιχεία.

2.3 Η εξέλιξη της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων

Παρά τη βελτίωση που καταγράφουν τα τελευταία έτη ορισμένοι βασικοί ποσοτικοί δείκτες της αγοράς εργασίας στη χώρα μας, ιδιαίτερο προβληματισμό εξακολουθεί να προκαλεί η εξέλιξη του εισοδήματος και της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων. Ενώ οι διαδοχικές αυξήσεις του κατώτατου μισθού σε συνδυασμό με τη σταδιακή μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης των μισθωτών και την πρόσφατη κοινωνική συμφωνία για την αύξηση του ποσοστού κάλυψης των εργαζομένων από ΣΣΕ συμβάλλουν στην ενίσχυση του ονομαστικού διαθέσιμου εισοδήματος των μισθωτών και των νοικοκυριών, οκτώ χρόνια μετά το τέλος των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής το πραγματικό εισόδημα της μισθωτής εργασίας συνεχίζει να παραμένει καθηλωμένο σε επίπεδα, κατά βάση, χαμηλότερα της προ-μνημονιακής περιόδου (2009). Η εισοδηματική αυτή στασιμότητα, ειδικά σε συνθήκες υψηλού πληθωρισμού, δεν υποσκάπτει μόνο την οικονομική ευμάρεια και τις συνθήκες διαβίωσης των μισθωτών· επηρεάζει αρνητικά και τα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, υποσκάπτοντας τις ίδιες τις προοπτικές βιώσιμης δυναμικής της και τον βαθμό χρηματοπιστωτικής της συνοχής.

Το Διάγραμμα 2.7 επιβεβαιώνει την παραπάνω διαπίστωση, παρουσιάζοντας την εξέλιξη του μέσου μισθού και του μέσου ωρομισθίου στο σύνολο της οικονομίας την περίοδο 2009-2025. Παρατηρούμε ότι το 2025 ο μέσος ετήσιος ονομαστικός μισθός ανήλθε στη χώρα μας στα 18.134 ευρώ, αυξημένος κατά 3,9% έναντι του 2024 και 19,7% έναντι του 2019. Παρόλα αυτά, το ύψος του συνέχιζε και πέρυσι να είναι χαμηλότερο κατά 12% σε σχέση με το 2009, όντας χαμηλότερο ακόμη και από το επίπεδο του 2012 (-0,9%), που ήταν έτος βαθιάς ύφεσης, ραγδαίας αύξησης της ανεργίας και πτώσης των ονομαστικών μισθών ως συνέπεια της εφαρμογής της πολιτικής εσωτερικής υποτίμησης.

Ωστόσο, εξετάζοντας την εξέλιξη του μέσου ετήσιου μισθού σε πραγματικούς όρους, η εικόνα είναι ακόμη πιο απογοητευτική. Βλέπουμε ότι το 2025 το ύψος του ανήλθε στα 14.998 ευρώ, επίπεδο το οποίο, αν και οριακά υψηλότερο από το 2024 (+1,3%), ήταν χαμηλότερο κατά 31% σε σχέση με το 2009 και σχεδόν αντίστοιχο του 2019 (+0,3%). Από το τελευταίο στοιχείο προκύπτει ότι κατά τη μετα-μνημονιακή περίοδο, παρά τους σχετικά υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης του ονομαστικού ΑΕΠ, οι μισθωτοί στη χώρα μας δεν βίωσαν ουσιαστική αύξηση της αγοραστικής τους δύναμης. Συγκριτικά μάλιστα με το 2021, δηλαδή το έτος έναρξης της πληθωριστικής κρίσης, ο μέσος ετήσιος πραγματικός μισθός στην Ελλάδα το 2025 ήταν χαμηλότερος κατά 1,3%, στοιχείο που δείχνει τη σημαντική επίπτωση που είχε ο πληθωρισμός στο πραγματικό εισόδημα των εργαζομένων.

Αντίστοιχα είναι και τα στοιχεία για την εξέλιξη του μέσου ονομαστικού και πραγματικού ωρομισθίου. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2.7, το 2025 το μέσο ονο-

μαστικό ωρομίσθιο στο σύνολο της οικονομίας ανήλθε στα 9,6 ευρώ, αυξημένο έναντι τόσο του 2024 όσο και του 2019, παραμένοντας όμως χαμηλότερο συγκριτικά με την προ-οικονομικής κρίσης περίοδο (2009). Σε πραγματικούς όρους, το 2025 το μέσο ωρομίσθιο στη χώρα μας αντιστοιχούσε μόλις στο 73,5% του 2009, ενώ συγκριτικά με το 2019 σημείωσε οριακή αύξηση κατά 2%.

Διάγραμμα 2.7: Μισθοί και ημερομίσθια ανά μισθωτό και ανά ώρες εργασίας σε τρέχουσες και σταθερές τιμές (Ελλάδα, 2009-2025)

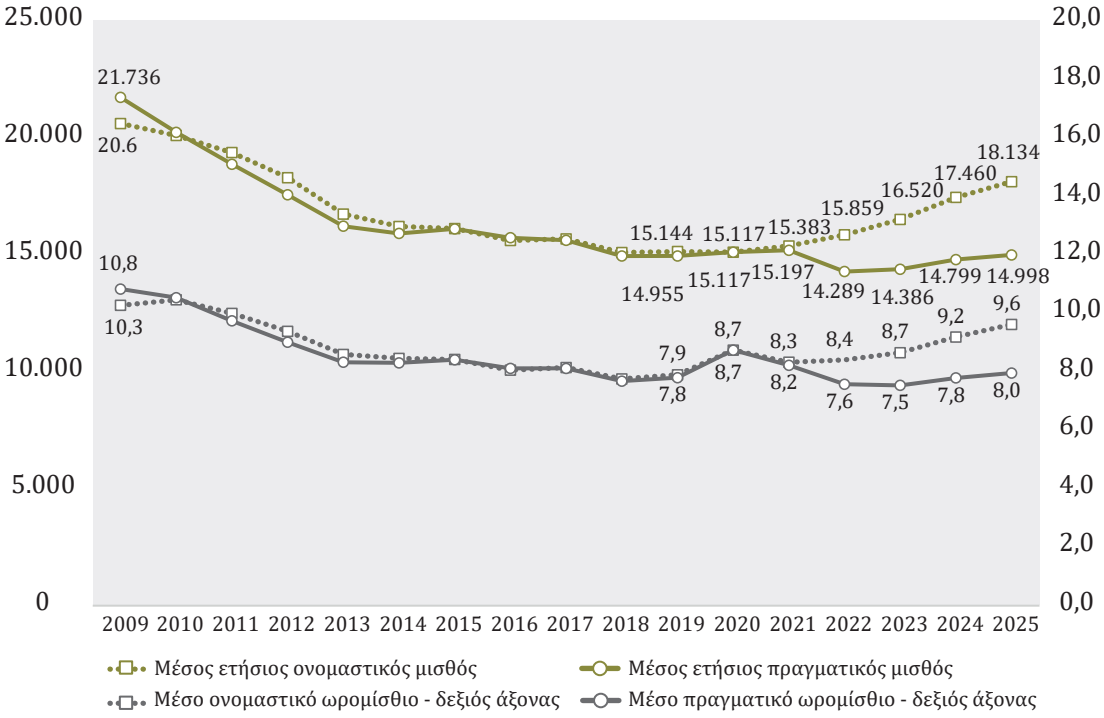

Πηγή: Eurostat (πρόσβαση: 06.05.2026) και ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Στοιχεία αποπληθωρισμένα με βάση τον Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ) (2020=100).

Τα παραπάνω εμπειρικά ευρήματα αποκαλύπτουν ότι επτά έτη μετά το τέλος της μνημονιακής επιτήρησης της οικονομίας, το εισόδημα των μισθωτών στην Ελλάδα, τόσο σε ονομαστικούς όσο και σε πραγματικούς όρους, συνεχίζει να βρίσκεται σε επίπεδα αισθητά χαμηλότερα από την προ-κρίσης περίοδο (2009). Η εξέλιξη αυτή δεν είναι μόνο αποτέλεσμα της μεγάλης πτώσης των μισθών που σημειώθηκε την περίοδο εφαρμογής των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής. Σχετίζεται και με την ανεπαρκή μεταβολή των ονομαστικών αποδοχών των εργαζομένων από το 2019 και ύστερα, η οποία, σε συνδυασμό με την ένταση της

πληθωριστικής κρίσης, την ανεπάρκεια των μέτρων ανάσχεσής της και την απουσία αποτελεσματικών θεσμικών μηχανισμών προστασίας του εισοδήματός τους, είχε ως συνέπεια τη μειωμένη, συγκριτικά με την περίοδο πριν το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, αγοραστική δύναμη των μισθωτών, συντηρώντας έτσι το πρόβλημα αξιοπρεπούς διαβίωσης που αντιμετωπίζει μεγάλο τμήμα της μισθωτής εργασίας τα τελευταία χρόνια.

Στο πλαίσιο αυτό, καθίσταται αναγκαία η εφαρμογή ουσιαστικών παρεμβάσεων πολιτικής, οι οποίες θα διασφαλίζουν τη βιώσιμη ενίσχυση του εισοδήματος των εργαζομένων, ιδιαίτερα μάλιστα υπό το πρίσμα της νέας ενεργειακής και πληθωριστικής κρίσης που έχει ξεσπάσει τους τελευταίους μήνες εξαιτίας του πολέμου στη Μέση Ανατολή. Θεωρούμε ότι, αν και η παροχή έκτακτων εισοδηματικών ενισχύσεων, όπως αυτές που προωθούνται τα τελευταία χρόνια, δίνει κάποια ανάσα ρευστότητας στα πιο ευάλωτα νοικοκυριά, δεν επαρκεί για να στηρίξει την αγοραστική δύναμη και τη χρηματοοικονομική συνοχή τους σε διατηρήσιμη βάση. Αντίθετα, για να ενισχυθούν βιώσιμα το διαθέσιμο εισόδημα των εργαζομένων και η χρηματοπιστωτική ανθεκτικότητα των νοικοκυριών τους απαιτούνται πιο μόνιμες πολιτικές και θεσμικές παρεμβάσεις, όπως η ουσιαστική κάλυψη των εργαζομένων από ΣΣΕ, η αναδόμηση του μηχανισμού προσδιορισμού του κατώτατου μισθού με επαναφορά της ΕΓΣΣΕ στους κοινωνικούς εταίρους, η περαιτέρω μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης της μισθωτής εργασίας, αλλά και διαρθρωτικές παρεμβάσεις στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών, που θα στοχεύουν στον περιορισμό στρεβλώσεων και αθέμιτων πρακτικών στη λειτουργία τους και στον προσδιορισμό των τιμών. Επιπλέον, όπως όμως έχουμε επισημάνει σε αναλύσεις μας, η αύξηση του πραγματικού εισοδήματος των εργαζομένων προϋποθέτει έναν ουσιαστικό μετασχηματισμό του παραγωγικού συστήματος της οικονομίας, που θα δημιουργεί καλά αμειβόμενες, ποιοτικές θέσεις εργασίας, θα ενισχύει την παραγωγικότητα, τον δείκτη αυτάρκειας και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, διασφαλίζοντας έτσι πιο δίκαιη διανομή του εισοδήματος, καλύτερες συνθήκες διαβίωσης για τα νοικοκυριά και χρηματοπιστωτικά πιο υγιείς θέσεις σε όλους τους βασικούς θεσμικούς τομείς της οικονομίας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση της εξέλιξης του μέσου ωρομισθίου στον κλάδο της μεταποίησης, έναν κλάδο ιδιαίτερης σημασίας, δεδομένης της συμβολής του στην τεχνολογική αναβάθμιση, στην παραγωγικότητα και στην εξωστρέφεια της παραγωγικής βάσης της οικονομίας, καθώς και στη δημιουργία πιο σταθερών και πιο ποιοτικών θέσεων απασχόλησης.

Διάγραμμα 2.8: Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε τρέχουσες και σταθερές τιμές στους κλάδους μεταποίησης υψηλής και μεσαίας προς υψηλή τεχνολογίας και στους κλάδους μεταποίησης χαμηλής και μεσαίας προς χαμηλή τεχνολογίας (Ελλάδα, 2009-2024)

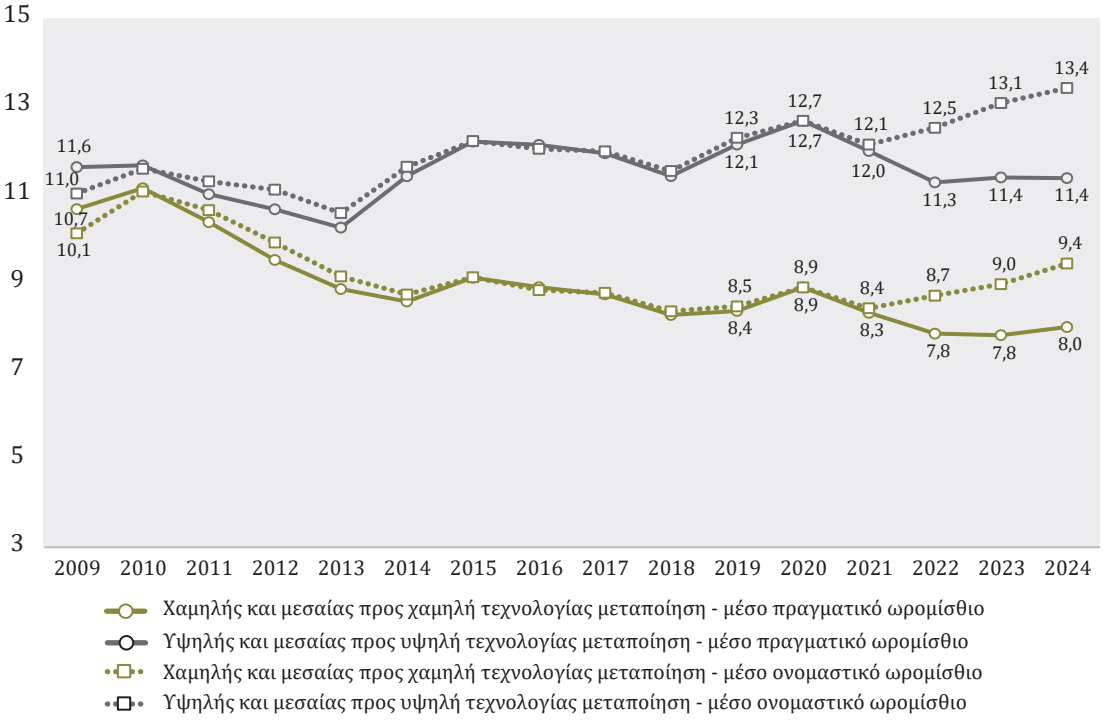

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 20.04.2026) και ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Στοιχεία αποπληθωρισμένα με βάση τον ΔΤΚ (2020=100). Με βάση την ταξινόμηση της Eurostat, οι κλάδοι μεταποίησης υψηλής και μεσαίας προς υψηλή τεχνολογίας είναι οι: [C21], [C26], [C20], [C27], [C28], [C20-30], ενώ εκείνοι χαμηλής και μεσαίας προς χαμηλή τεχνολογία οι: [C10-12], [C13-15], [C16-18], [C31-32], [C19], [C22-23], [C24-25], [C33]. Βλ. σχετικά: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/SEPDF/cache/6384.pdf.

Στο Διάγραμμα 2.8 παρατηρούμε ότι, σε σύγκριση με το σύνολο της οικονομίας, η προσαρμογή των ωρομισθίων στους κλάδους της μεταποίησης ήταν αρκετά ηπιότερη, και συγκεκριμένα στους μεταποιητικούς κλάδους υψηλής και μεσαίας προς υψηλή τεχνολογίας. Ωστόσο, ακόμη και σε αυτή την κατηγορία κλάδων της μεταποίησης το πραγματικό ωρομίσθιο το 2024 εξακολουθούσε να ήταν χαμηλότερο κατά 2,1% συγκριτικά με το 2009, παρά το γεγονός ότι σε ονομαστικούς όρους εμφάνισε αύξηση κατά 21,7%. Εντονότερη ήταν η προσαρμογή της ωριαίας αμοιβής των μισθωτών στους μεταποιητικούς κλάδους χαμηλής και μεσαίας προς χαμηλή τεχνολογίας με το μέσο ονομαστικό και πραγματικό ωρομίσθιο να εμφανίζουν το διάστημα 2009-2024 μείωση της τάξης του 6,8% και 25,1% αντίστοιχα.

Τέλος, ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι ότι ακόμη και την περίοδο 2019-2024 το πραγματικό ωρομίσθιο και στις δύο επιλεγμένες κατηγορίες του μεταποιητικού κλάδου σημείωσαν υποχώρηση παρά την αύξηση των ονομαστικών ωριαίων αμοιβών.

Καθοδική δυναμική ακολούθησαν μεσοσταθμικά την περίοδο 2009-2024 οι αμοιβές σε κλάδους του τριτογενούς τομέα της οικονομίας. Συγκεκριμένα, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2.9, στους κλάδους των υπηρεσιών έντασης γνώσης το πραγματικό ωρομίσθιο το 2024 ανήλθε σε 10,2 ευρώ, υποχωρώντας έναντι του 2019 κατά 1,9%, παρά την ονομαστική αύξησή του το ίδιο διάστημα κατά 14,3%.

Διάγραμμα 2.9: Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε τρέχουσες και σταθερές τιμές στους κλάδους υπηρεσιών έντασης γνώσης (KIS) και στους κλάδους υπηρεσιών χαμηλότερης έντασης γνώσης (LKIS) (Ελλάδα, 2009-2024)

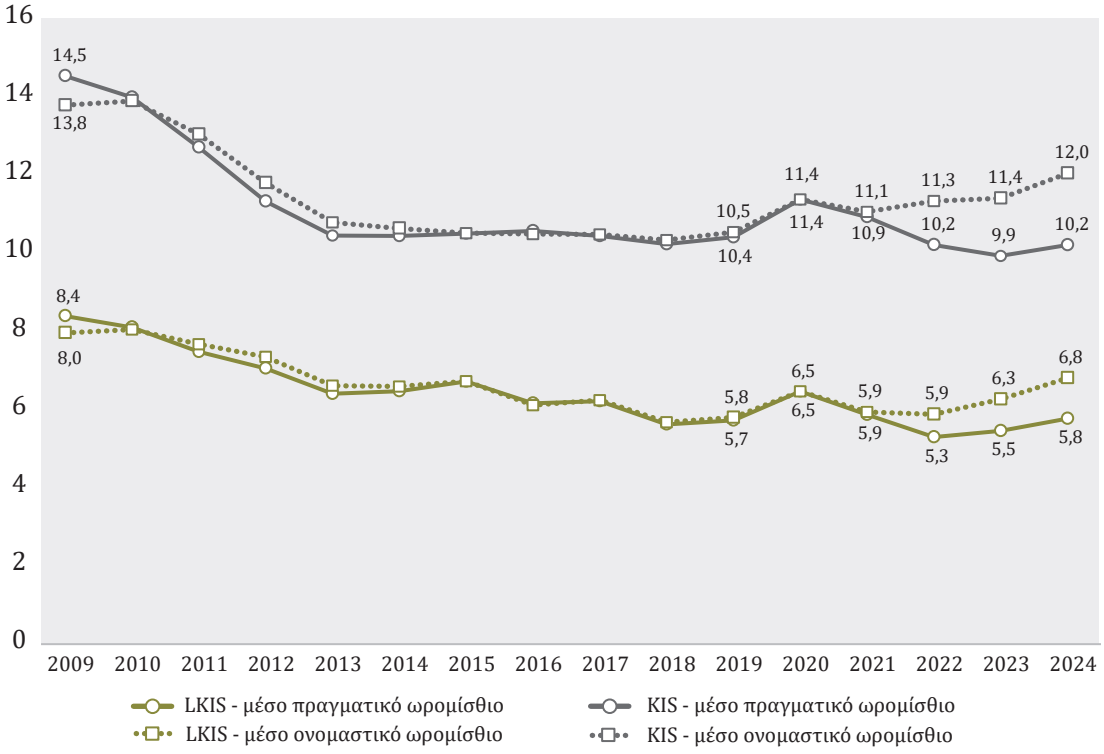

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 21.04.2026) και ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Στοιχεία αποπληθωρισμένα με βάση τον ΔΤΚ (2020=100). Από τους κλάδους KIS εξαιρείται ο [N80], ενώ από τους κλάδους LKIS οι [N81] και [N82]. Για πληροφορίες σχετικά με τους κλάδους που ανήκουν στις κατηγορίες KIS και LKIS, βλέπε: https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/Annexes/htec_esms_an_3.pdf.

Όσον αφορά τους κλάδους υπηρεσιών χαμηλότερης έντασης γνώσης, το ονομαστικό και το πραγματικό ωρομίσθιο ανήλθαν το 2024 σε 6,8 ευρώ και 5,8 ευρώ αντίστοιχα, τιμές οριακά αυξημένες έναντι του 2019. Παρά όμως την, έστω και

οριακή, αύξηση του πραγματικού ωρομισθίου στις υπηρεσίες χαμηλότερης έντασης γνώσης, το ύψος του το 2024 υστερούσε σε σύγκριση με το 2009 κατά 31,3%, ενώ μεγαλύτερη ήταν το αντίστοιχο διάστημα η υστέρηση του πραγματικού ωρομισθίου στους κλάδους υπηρεσιών έντασης γνώσης (-42,4%).

Ενδιαφέρον έχει και η εξέλιξη της μέσης ωριαίας αμοιβής των μισθωτών σε κλάδους της ελληνικής οικονομίας όπου παρατηρείται υψηλή συγκέντρωση συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού. Το Διάγραμμα 2.10, για παράδειγμα, αποτυπώνει την εξέλιξη του ονομαστικού και του πραγματικού ωρομισθίου στους κλάδους «Εκπαίδευση» και «Δραστηριότητες σχετικές με τη δημόσια υγεία και την κοινωνική μέριμνα», οι οποίοι, με εξαίρεση τον κλάδο «Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών κ.ά.», εμφανίζουν την υψηλότερη αναλογία γυναικών-ανδρών μισθωτών και αθροιστικά απασχολούν το 27,2% του συνολικού αριθμού των γυναικών μισθωτών.[11]

Διάγραμμα 2.10: Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε τρέχουσες και σταθερές τιμές στους κλάδους «Εκπαίδευση» και «Δραστηριότητες σχετικές με τη δημόσια υγεία και την κοινωνική μέριμνα» (Ελλάδα, 2009-2024)

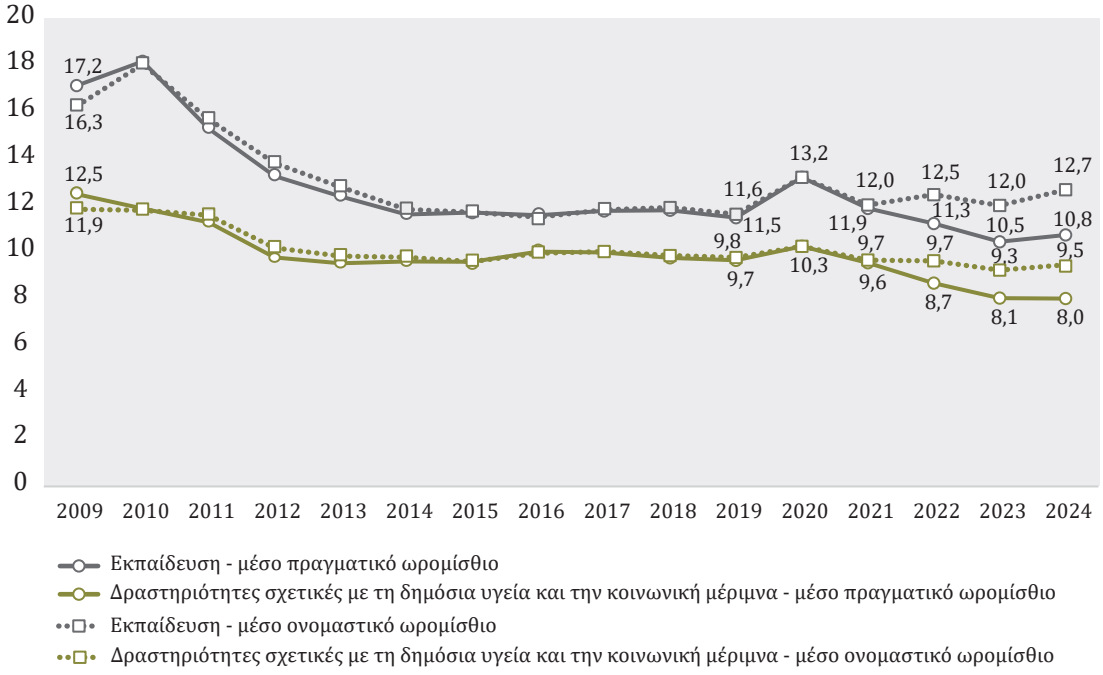

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 06.05.2026) και ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Στοιχεία αποπληθωρισμένα με βάση τον ΔΤΚ (2020=100).

11. Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2025.

Από τα στοιχεία του διαγράμματος είναι εμφανής η σταθερή μεσοσταθμική μείωση τόσο του ονομαστικού όσο και του πραγματικού ωρομισθίου και στους δύο κλάδους την περίοδο 2009-2024. Ειδικότερα, όσον αφορά τον κλάδο «Εκπαίδευση», το 2024 το ονομαστικό ωρομίσθιο διαμορφώθηκε σε 12,7 ευρώ (έναντι 11,6 ευρώ το 2019 και 16,3 ευρώ το 2009), ενώ το πραγματικό σε 10,8 ευρώ, επίπεδο το οποίο, αν και αυξημένο έναντι του 2023, είναι χαμηλότερο έναντι τόσο του 2019 (11,5 ευρώ) όσο και του 2009 (17,2 ευρώ). Παρόμοια είναι η εξέλιξη του εν λόγω δείκτη και στον κλάδο «Δραστηριότητες σχετικές με τη δημόσια υγεία και την κοινωνική μέριμνα», με το ύψος του πραγματικού ωρομισθίου να ανέρχεται το 2024 στα 8 ευρώ, συγκριτικά με 9,7 ευρώ και 12,5 ευρώ το 2019 και το 2009 αντίστοιχα.

Χρήσιμα όμως συμπεράσματα προκύπτουν και από τη συγκριτική ανάλυση του ωρομισθίου στους δύο παραπάνω κλάδους μεταξύ Ελλάδας και επιλεγμένων ομάδων κρατών-μελών της ΕΕ. Από το Διάγραμμα 2.11α φαίνεται ότι το 2024, σε όρους PPS, το μέσο ωρομίσθιο στον κλάδο «Εκπαίδευση» στη χώρα μας διαμορφώθηκε σε 15,5, όταν την ίδια στιγμή στις οικονομίες της Περιφέρειας ήταν 28,8 PPS, στα κράτη-μέλη των Βαλκανίων 21,6 PPS και στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης 16,2 PPS. Από τα στοιχεία του Διαγράμματος 2.11α φαίνεται και η σταδιακή υστέρηση που εμφανίζει με την πάροδο του χρόνου το ύψος του ωρομισθίου στη χώρα μας στους συγκεκριμένους κλάδους σε σχέση με τις επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών.

Διάγραμμα 2.11: Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε PPS στους κλάδους «Εκπαίδευση» και «Δραστηριότητες σχετικές με τη δημόσια υγεία και την κοινωνική μέριμνα» στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ (2009, 2019, 2024)

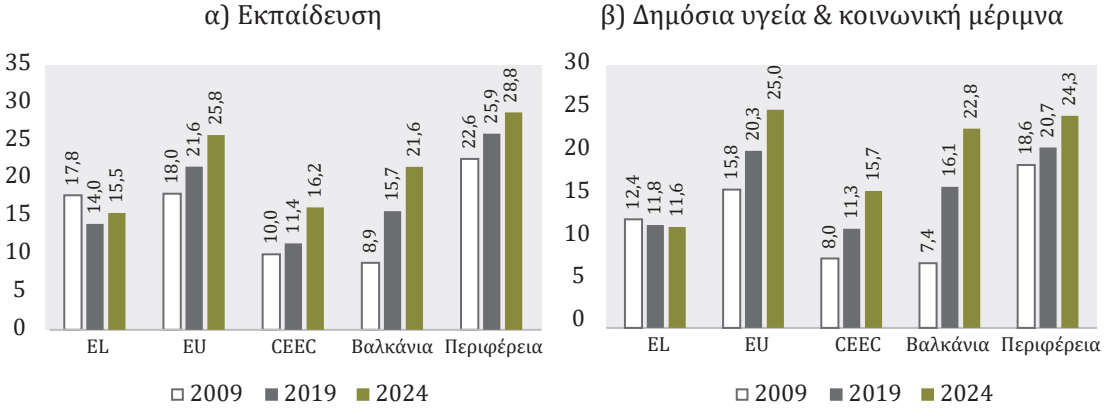

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 27.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Είναι ενδεικτικό ότι, ενώ το 2009 το μέσο ωρομίσθιο στον κλάδο «Εκπαίδευση» στην Ελλάδα ήταν διπλάσιο από εκείνο στις χώρες των Βαλκανίων, το 2019 αντιστοιχούσε μόλις στο 89,1%, ενώ το 2024 η αναλογία αυτή διαμορφώθηκε στο 71,8%. Σχεδόν παρόμοια υποχώρηση συγκριτικά με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ εμφανίζει σε όρους PPS και το μέσο ωρομίσθιο στον κλάδο «Δραστηριότητες σχετικές με τη δημόσια υγεία και την κοινωνική μέριμνα» (Διάγραμμα 2.11β). Ειδικότερα, ενώ το 2009 το επίπεδό του στην Ελλάδα υπερέβαινε το αντίστοιχο στα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και στις οικονομίες των Βαλκανίων κατά 56,3% και 67,7% αντίστοιχα, δεκαπέντε χρόνια αργότερα υστερούσε κατά 26,3% και 49,4%.

Διάγραμμα 2.12: Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε τρέχουσες και σταθερές τιμές στους κλάδους «Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες» και «Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες» (Ελλάδα, 2009-2024/5)

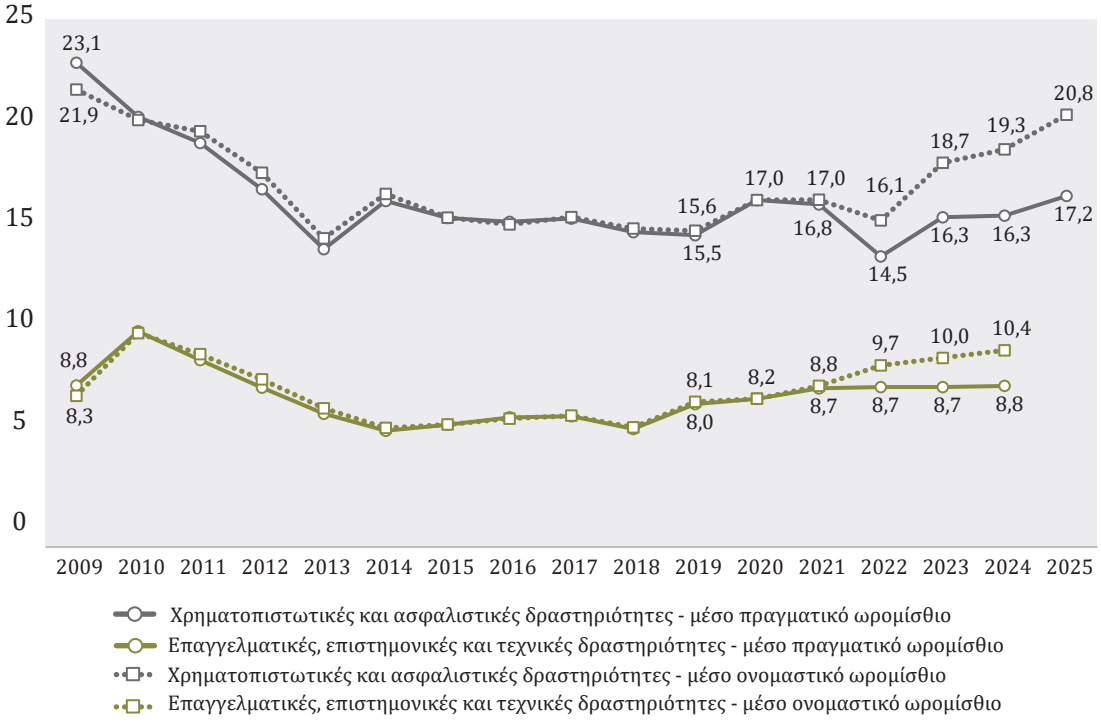

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 22.04.2026) και ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Στοιχεία αποπληθωρισμένα με βάση τον ΔΤΚ (2020=100).

Στο Διάγραμμα 2.12 αποτυπώνεται η εξέλιξη του πραγματικού ωρομισθίου στους κλάδους που καταγράφουν από τα υψηλότερα ποσοστά μισθωτών που είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.[12] Όπως βλέπουμε, στον κλάδο «Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες» το μέσο ονομαστικό ωρομίσθιο το 2025, αν και αυξημένο σε σχέση με το 2019, συνέχιζε να είναι χαμηλότερο κατά 5,1% συγκριτικά με το 2009. Αντίστοιχα, σε σταθερές τιμές του 2020 το ύψος του ανήλθε το 2025 σε 17,2 ευρώ, όντας αυξημένο σε σχέση με το 2024 και το 2019, αλλά και αισθητά χαμηλότερο από αυτό της προ-κρίσης περιόδου (2009).

Από την άλλη πλευρά, το ονομαστικό ωρομίσθιο στον κλάδο «Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες», αν και σαφώς χαμηλότερο έναντι του κλάδου των χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων, διαμορφώθηκε το 2024 σε υψηλότερα επίπεδα τόσο έναντι του 2019 όσο και του 2009, ενώ σε πραγματικούς όρους ενισχύθηκε συγκριτικά με το 2019, παραμένοντας όμως στο ίδιο επίπεδο έναντι του 2009.

Διάγραμμα 2.13: Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε PPS στους κλάδους «Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες» και «Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες» στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ (2009, 2019, 2024/5)

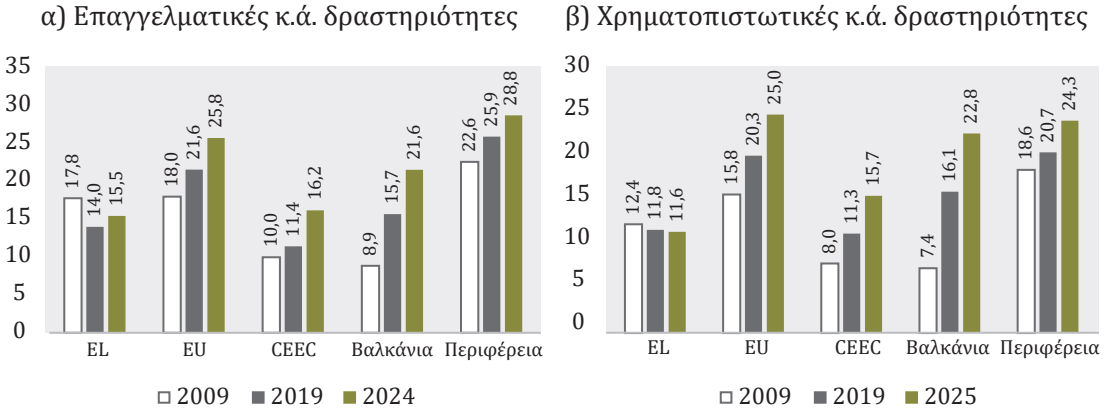

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 27.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

12. *Πλην του κλάδου «Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων», το 2025 οι κλάδοι με το υψηλότερο ποσοστό μισθωτών που ήταν απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι η «Εκπαίδευση» (88,1%), οι «Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες» (71,1%) και οι «Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες» (69,8%). Εξαιτίας της παρουσίασης της εξέλιξης του ωρομισθίου στον κλάδο «Εκπαίδευση» στο Διάγραμμα 2.10, το Διάγραμμα 2.12 εμφανίζει την εξέλιξη του εν λόγω δείκτη στον δεύτερο και τον τρίτο κλάδο με το υψηλότερο ποσοστό απασχολουμένων που είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.*

Δεδομένης όμως της ισχυρής αύξησης των μισθών στα υπόλοιπα κράτη-μέλη της ΕΕ το διάστημα 2009-2024/5, η στασιμότητα που επιδεικνύει μεσοσταθμικά το μέσο πραγματικό ωρομίσθιο στον κλάδο «Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες» είχε ως αποτέλεσμα οι ωριαίες αμοιβές, σε όρους PPS, στον εν λόγω κλάδο στη χώρα μας να υστερούν πλέον αρκετά των αντίστοιχων στις υπό εξέταση ομάδες οικονομιών της ΕΕ (Διάγραμμα 2.13α). Είναι χαρακτηριστικό ότι, ενώ το 2009 στα κράτη-μέλη των Βαλκανίων το μέσο ωρομίσθιο σε όρους PPS υπερέβαινε το αντίστοιχο της Ελλάδας κατά 2,4 PPS, το 2019 η διαφορά αυτή ανήλθε σε 11,3 PPS και το 2024 σε 16,6 PPS. Αν και οριακά πιο ήπια ως προς την κλιμάκωσή της, αξιοσημείωτη είναι και η αρνητική απόκλιση του μέσου ωρομισθίου στη χώρα μας έναντι των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (από -4,5 PPS το 2009 σε -7,5 PPS το 2024) και των οικονομιών της Περιφέρειας (από -8,1 PPS το 2009 σε -13 PPS το 2024). Η σταδιακή αυτή υποχώρηση των μισθών στην Ελλάδα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες γίνεται πιο εμφανής στον κλάδο «Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες», ειδικά όσον αφορά τη συγκριτική τους εξέλιξη με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων (βλ. Διάγραμμα 2.13β).

Τέλος, στο Διάγραμμα 2.14 καταγράφεται η εξέλιξη της ονομαστικής και της πραγματικής αμοιβής των μισθωτών ανά ώρα εργασίας στον ομαδοποιημένο κλάδο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών, μεταφορά και αποθήκευση και δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης», στον οποίο απασχολείται με μισθωτή σχέση εργασίας το 47% των νέων ηλικίας 15-29 ετών. Από τα στοιχεία του διαγράμματος παρατηρούμε ότι στον συγκεκριμένο κλάδο η αύξηση του μέσου ονομαστικού ωρομισθίου κατά τη μετα-μνημονιακή περίοδο είχε ως αποτέλεσμα την οριακή και μόνο ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης των μισθωτών, με το πραγματικό ωρομίσθιο να διαμορφώνεται το 2025 σε 6,4 ευρώ (έναντι 6,1 ευρώ το 2019) και να συνεχίζει να υστερεί σημαντικά έναντι του αντίστοιχου επιπέδου το 2009.

Διάγραμμα 2.14: Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε τρέχουσες και σταθερές τιμές στον ομαδοποιημένο κλάδο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών, μεταφορά και αποθήκευση και δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης» (Ελλάδα, 2009-2025)

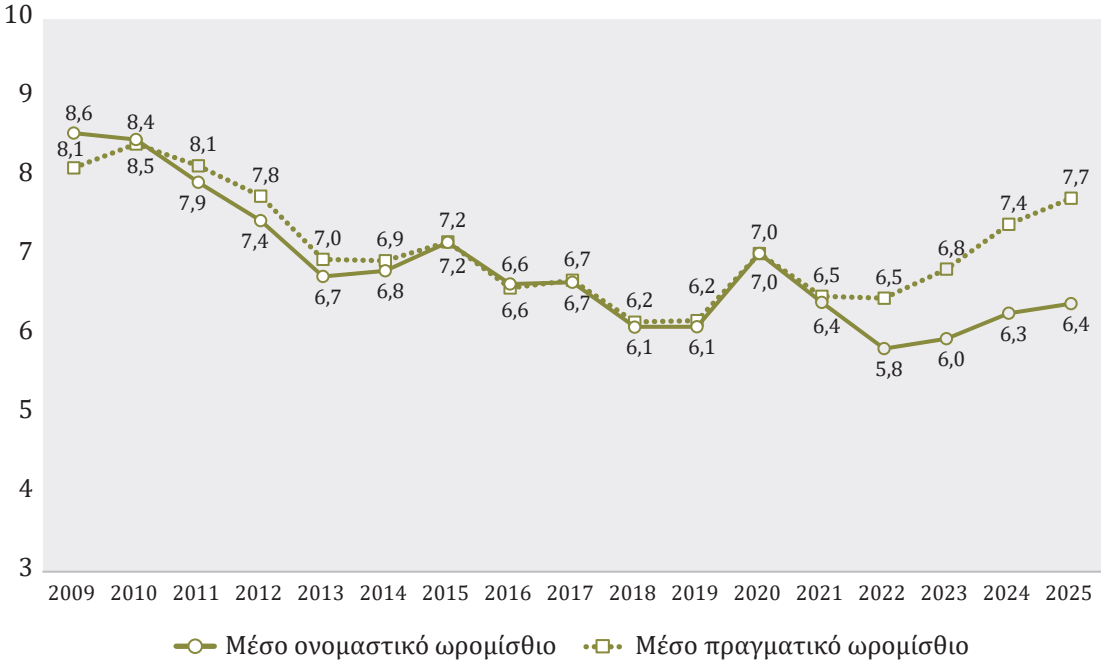

Πηγή: Eurostat (πρόσβαση: 16.06.2026) και ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Στοιχεία αποπληθωρισμένα με βάση τον ΔΤΚ (2020=100).

Υπολογισμένο επίσης σε όρους PPS, το μέσο ωρομίσθιο στον συγκεκριμένο ομαδοποιημένο κλάδο διαμορφώθηκε το 2025 στη χώρα μας σε 9,3, τιμή που αντιστοιχεί στο 64,1% της αντίστοιχης μέσης τιμής στα κράτη των Βαλκανίων, στο 63,6% στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και στο 49,9% στις οικονομίες της Περιφέρειας (Διάγραμμα 2.15). Τονίζεται ότι οι αντίστοιχες αναλογίες το 2009 ήταν 147,2% σε σχέση με τις χώρες των Βαλκανίων, 129,5% έναντι των κρατών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και 67% συγκριτικά με τις οικονομίες της Περιφέρειας. Ενδεικτικό της σταδιακής υποχώρησης των ωρομισθίων στη χώρα μας έναντι των επιλεγμένων ομάδων κρατών-μελών, με εξαίρεση ίσως τις οικονομίες της Περιφέρειας,[13] αποτελεί και η επιδείνωση των σχετικών αναλογιών και την περίοδο 2019-2025.

13. *Η αναλογία αυτή έναντι των οικονομιών της Περιφέρειας εμφάνισε την περίοδο 2019-2025 οριακή μόνο βελτίωση, από 49,6 το 2019 σε 49,9 το 2025.*

Διάγραμμα 2.15: Μισθοί και ημερομίσθια ανά ώρες εργασίας σε PPS στον ομαδοποιημένο κλάδο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών, μεταφορά και αποθήκευση και δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης» στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ (2009, 2019, 2025)

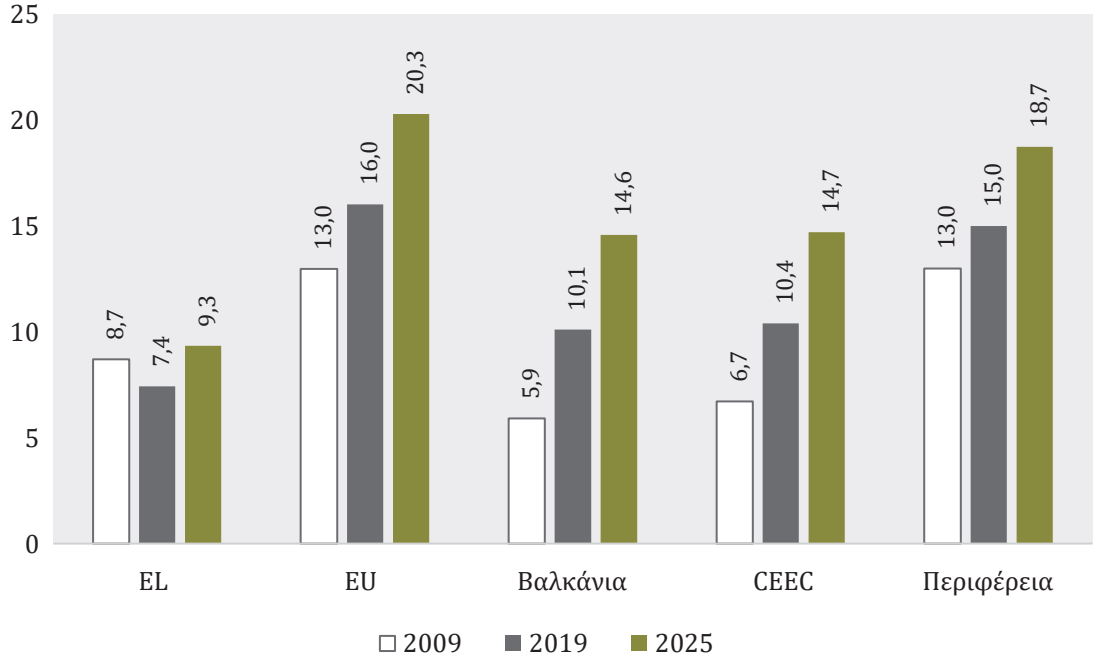

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 16.06.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

2.4 Η εξέλιξη του χρόνου εργασίας στην Ελλάδα και στην Ευρώπη

Ο χρόνος εργασίας αποτελεί έναν από τους πιο κρίσιμους δείκτες της αγοράς εργασίας, που προσδιορίζει όχι μόνο τις συνθήκες απασχόλησης των εργαζομένων, αλλά και μια σειρά από παράγοντες που επηρεάζουν την εκτός εργασίας ποιότητα ζωής τους, όπως είναι, για παράδειγμα, ο διαθέσιμος ελεύθερος χρόνος τους, η έκταση και η ποιότητα των κοινωνικών και των προσωπικών δραστηριοτήτων τους κ.ά. Το γεγονός αυτό προσδίδει στον χρόνο εργασίας και μια σαφή αναπτυξιακή διάσταση, καθώς μια ισορροπημένη χρονικά εργασιακή ζωή επιδρά θετικά στον βαθμό εργασιακής δέσμευσης και στην αποδοτικότητα των εργαζομένων, με ευεργετικά αποτελέσματα στη λειτουργία των επιχειρήσεων και στα επίπεδα παραγωγικότητας της οικονομίας. Δυστυχώς, η Ελλάδα, παρά τη σχετική πρόοδο που έχει συντελεστεί τα τελευταία έτη, συνεχίζει να καταγράφει από τις υψηλότερες ώρες εργασίας στην ΕΕ. Η εξέλιξη αυτή σχετίζεται, μεταξύ άλλων, με το έλλειμα θεσμικής προστασίας των εργαζομένων στη χώρα μας, την ανεπαρκή

οργανωσιακή κουλτούρα των επιχειρήσεων, καθώς την προβληματική κλαδική διάρθρωση της οικονομίας, παράγοντες που συμβάλλουν στα χαμηλά επίπεδα ποιότητας της εργασίας που παρατηρούνται διαχρονικά στην Ελλάδα.

Η έκταση του προβλήματος της υπερεργασίας στη χώρα μας αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 2.16 που απεικονίζει το ποσοστό των απασχολουμένων που εργάζονται στην κύρια εργασία τους 49 ή/και περισσότερες ώρες την εβδομάδα. Από τα στοιχεία του διαγράμματος διακρίνουμε ότι στην Ελλάδα, παρά την αισθητή του πτώση του σε σχέση με το 2009 και το 2019, το συγκεκριμένο ποσοστό παρέμεινε το 2025 σχετικά υψηλό και διαμορφώθηκε στο 11,6%. Η τιμή αυτή ήταν σχεδόν διπλάσια από εκείνη του μέσου όρου της ΕΕ και της αντίστοιχης μέσης τιμής στις οικονομίες της Περιφέρειας, ενώ υπερέβαινε κατά 6,1 και 10,1 ποσοστιαίες μονάδες την αντίστοιχη μέση τιμή στα κράτη-μέλη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων.

Διάγραμμα 2.16: Ποσοστό απασχολουμένων που εργάζονται 49 ή/και περισσότερες ώρες την εβδομάδα στην κύρια θέση εργασίας στην Ελλάδα και σε επιλεγμένα κράτη-μέλη της ΕΕ (ηλικίες 15-64 ετών)

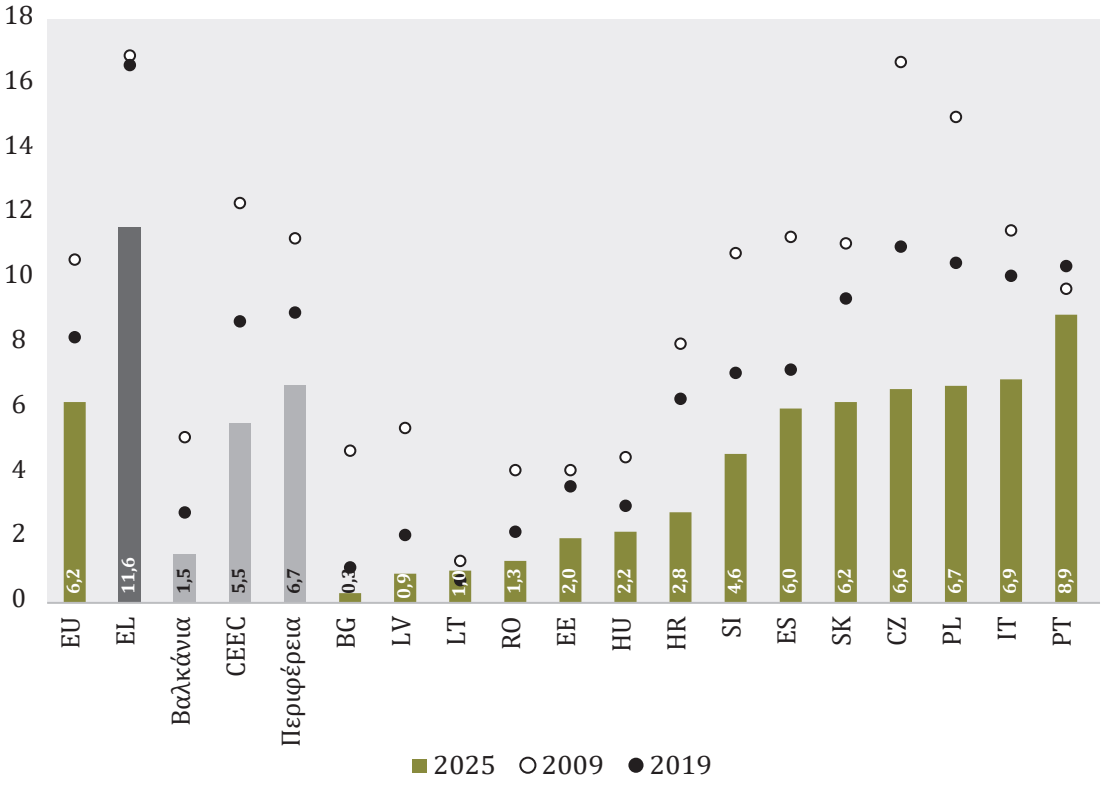

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 27.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Μια περισσότερο λεπτομερή εικόνα του προβλήματος της υπερεργασίας προσφέρει το Διάγραμμα 2.17, το οποίο αποτυπώνει τον μέσο εβδομαδιαίο αριθμό ωρών εργασίας τον οποίο δουλεύει συνήθως το σύνολο των απασχολουμένων ηλικίας 15-64 ετών στην κύρια θέση εργασίας του στη χώρα μας και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Όπως διακρίνεται από τα στοιχεία του διαγράμματος, στο σύνολο της οικονομίας, οι μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα στην Ελλάδα το 2025 ήταν 41, παρουσιάζοντας μείωση έναντι τόσο του 2009 (42,5) όσο και του 2019 (41,7). Ωστόσο, αντίστοιχη μείωση μέσων εβδομαδιαίων ωρών εργασίας κατέγραψαν και οι υπόλοιπες ομάδες κρατών-μελών, με συνέπεια η χώρα μας να εξακολουθεί να καταγράφει τον υψηλότερο αριθμό συνήθων ωρών εργασίας την εβδομάδα έναντι όλων των επιλεγμένων ομάδων κρατών-μελών της ΕΕ.

Διάγραμμα 2.17: Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα στην Ελλάδα και σε επιλεγμένα κράτη-μέλη της ΕΕ (σύνολο απασχολουμένων, ηλικίες 15-64 ετών)

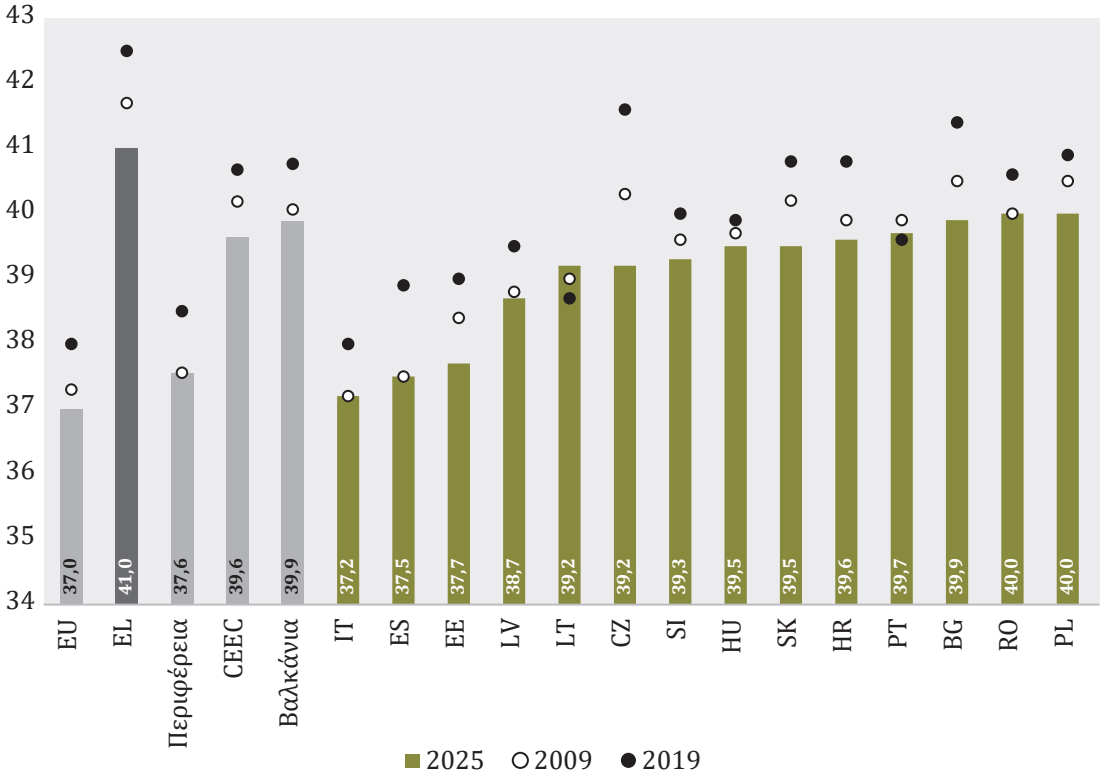

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 28.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Αξίζει να τονιστεί ότι από τα στοιχεία της Eurostat προκύπτει πως βασικός λόγος για την αρνητική αυτή επίδοση της χώρας μας είναι οι συγκριτικά πολλές ώρες εργασίας των αυτοαπασχολούμενων. Ειδικότερα, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2.18β, οι μέσες εβδομαδιαίες συνήθεις ώρες εργασίας για τη συγκεκριμένη κατηγορία απασχολουμένων ανήλθαν το 2025 σε 47,2, 5,3 περισσότερες σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Αντίθετα, όσον αφορά τους μισθωτούς, οι αντίστοιχες ώρες εργασίας ήταν 39,1, με τη χώρα μας μάλιστα να εμφανίζει καλύτερη επίδοση έναντι των κρατών-μελών των Βαλκανίων και οριακά καλύτερη έναντι των κρατών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Διάγραμμα 2.18α).

Διάγραμμα 2.18: Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα μισθωτών και αυτοαπασχολούμενων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ (ηλικίες 15-64 ετών)

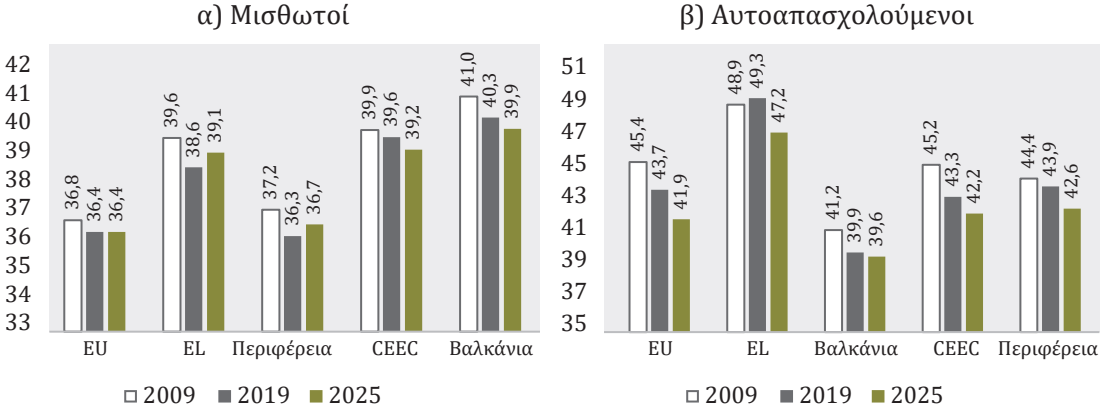

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 28.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η κλαδική διάρθρωση των ωρών εργασίας.[14] Στο Διάγραμμα 2.19, για παράδειγμα, καταγράφονται οι μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα στον κλάδο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών», στον οποίο συγκεντρώνεται το 17,6% της συνολικής απασχόλησης στη χώρα μας. Βλέπουμε ότι το 2025 στην Ελλάδα οι μέσες συνήθεις εβδομαδιαίες ώρες εργασίας στον συγκεκριμένο κλάδο ήταν 42,3, τιμή που, αν και χαμηλότερη από το 2009 και το 2019, ήταν με διαφορά η υψηλότερη μεταξύ του συνόλου των υπό εξέταση κρατών-μελών, με την απόκλιση

14. Στη συνέχεια περιοριζόμαστε στην ανάλυση της εξέλιξης του εν λόγω δείκτη στους τέσσερις κλάδους της οικονομίας με την υψηλότερη συγκέντρωση απασχόλησης.

να κυμαίνεται μεταξύ 1,9 ωρών (συγκριτικά με την Πορτογαλία) και 4,3 ωρών (συγκριτικά με την Εσθονία). Συνολικά, η Ελλάδα φαίνεται να καταγράφει περισσότερες μέσες συνήθεις εβδομαδιαίες ώρες εργασίας έναντι όλων των επιλεγμένων ομάδων κρατών-μελών της ΕΕ, με το εύρος της απόκλισης να κυμαίνεται μεταξύ 3,9 ωρών (έναντι των οικονομιών της Περιφέρειας) και 2,3 ωρών (έναντι των κρατών-μελών της Βαλκανικής).

Διάγραμμα 2.19: Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένα κράτη-μέλη της ΕΕ στον κλάδο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών» (ηλικίες 15-64 ετών)

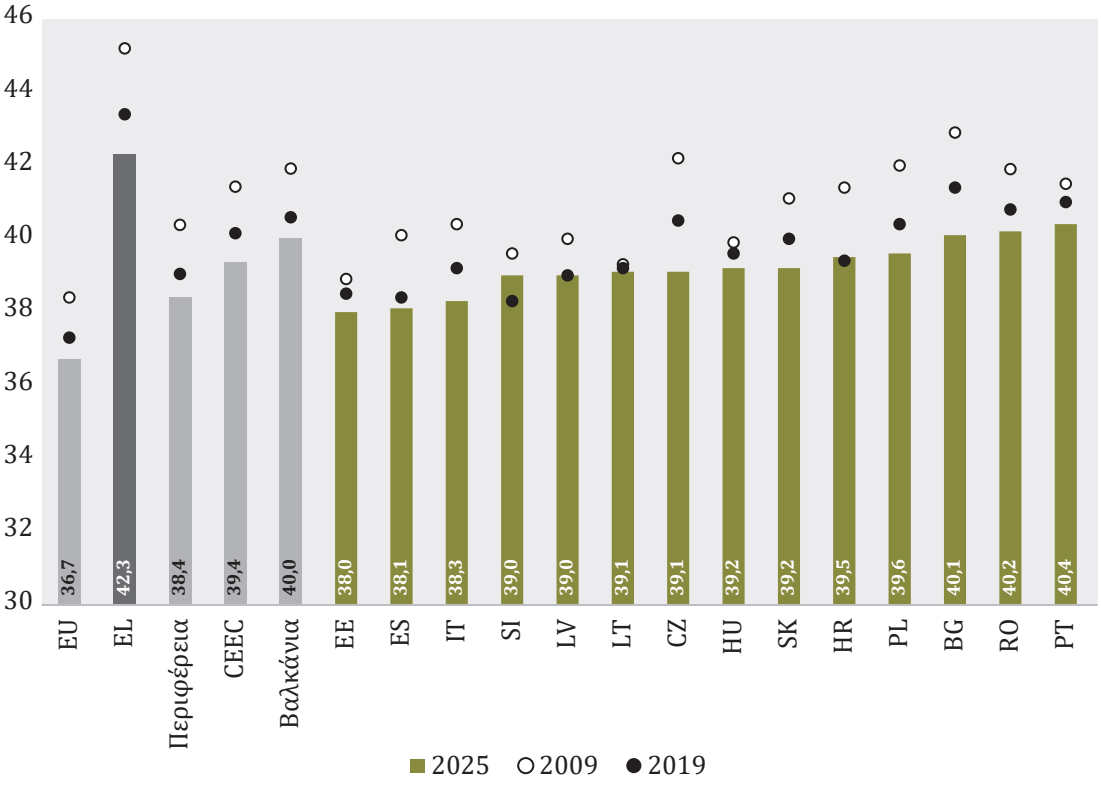

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 29.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Από την εξέταση του Διαγράμματος 2.20 φαίνεται ότι οι επιδόσεις της χώρας μας όσον αφορά τις μέσες συνήθεις ώρες εργασίας στον κλάδο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών» είναι αρνητικές τόσο για τους εργαζομένους πλήρους απασχόλησης όσο και για εκείνους με καθεστώς μερικής απασχόλησης. Ειδικότερα, σχετικά με την πρώτη κατηγορία εργαζο-

μένων (Διάγραμμα 2.20α), οι μέσες συνήθεις εβδομαδιαίες ώρες εργασίας το 2025 στην Ελλάδα ανήλθαν σε 43,3 (έναντι λίγο πάνω από 40 ώρες στα κράτη-μέλη των Βαλκανίων και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και 41,5 ώρες στις οικονομίες της Περιφέρειας), ενώ όσον αφορά τους εργαζομένους μερικής απασχόλησης σε 23,6 ώρες, τιμή που, αν και οριακά υψηλότερη από την αντίστοιχη στις οικονομίες της Περιφέρειας, είναι αισθητά υψηλότερη έναντι των υπόλοιπων ομάδων κρατών-μελών της ΕΕ (Διάγραμμα 2.20β).

Διάγραμμα 2.20: Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων πλήρους και μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ στον κλάδο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσικλετών» (ηλικίες 15-64 ετών)

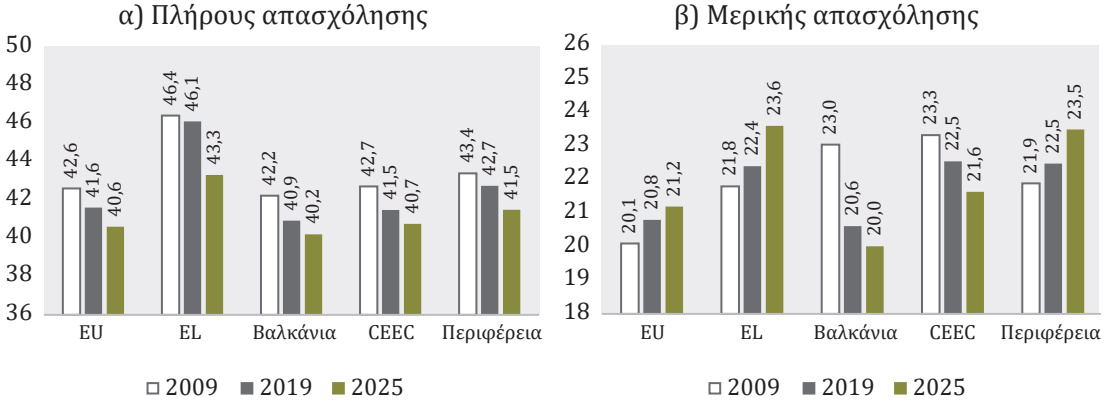

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 29.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Στο Διάγραμμα 2.20β ο σταθμισμένος μέσος όρος τα έτη 2019 και 2025 για τα κράτη-μέλη των Βαλκανίων δεν περιλαμβάνει τη Ρουμανία λόγω μη διαθέσιμων στοιχείων.

Παρόμοια είναι η εικόνα που προκύπτει από την εξέταση των στοιχείων του Διαγράμματος 2.21 για τις συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα στον κλάδο της μεταποίησης. Το 2025 στον συγκεκριμένο κλάδο οι μέσες συνήθεις εβδομαδιαίες εργασίας των απασχολουμένων ανήλθαν στη χώρα μας σε 41,7, οριακά λιγότερες από το 2019, υπερβαίνοντας ωστόσο τις αντίστοιχες ώρες εργασίας στα υπόλοιπα υπό εξέταση κράτη-μέλη.

Διάγραμμα 2.21: Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένα κράτη-μέλη της ΕΕ στον κλάδο «Μεταποίηση» (ηλικίες 15-64 ετών)

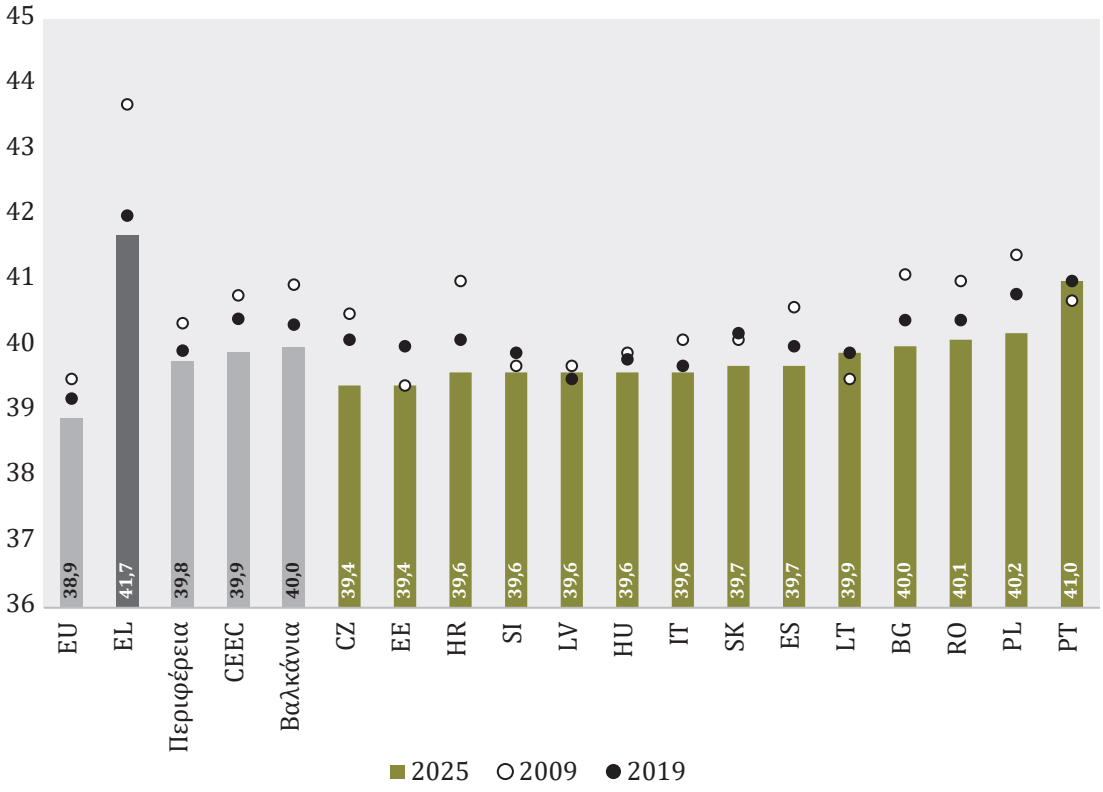

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 29.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Αναφορικά με τις μέσες συνήθεις ώρες απασχόλησης όσων εργάζονται με καθεστώς πλήρους απασχόλησης στη μεταποίηση (Διάγραμμα 2.22α), αυτές στη χώρα μας ανήλθαν το 2025 σε 42,1, συγκριτικά με 40,1 ώρες στις χώρες της Βαλκανικής, 40,3 ώρες στα κράτη-μέλη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και 40,6 ώρες στις οικονομίες της Περιφέρειας. Αντίθετα, αρκετά καλύτερη είναι η επίδοση της Ελλάδας όσον αφορά όσους εργάζονται σε καθεστώς μερικής απασχόλησης, των οποίων οι μέσες συνήθεις εβδομαδιαίες ώρες απασχόλησης ήταν το ίδιο έτος 21,4, λιγότερες, δηλαδή, έναντι όλων των υπό εξέταση ομάδων κρατών-μελών της ΕΕ, αλλά και του μέσου όρου της ΕΕ (Διάγραμμα 2.22β).

Διάγραμμα 2.22: Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων πλήρους και μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ στον κλάδο «Μεταποίηση» (ηλικίες 15-64 ετών)

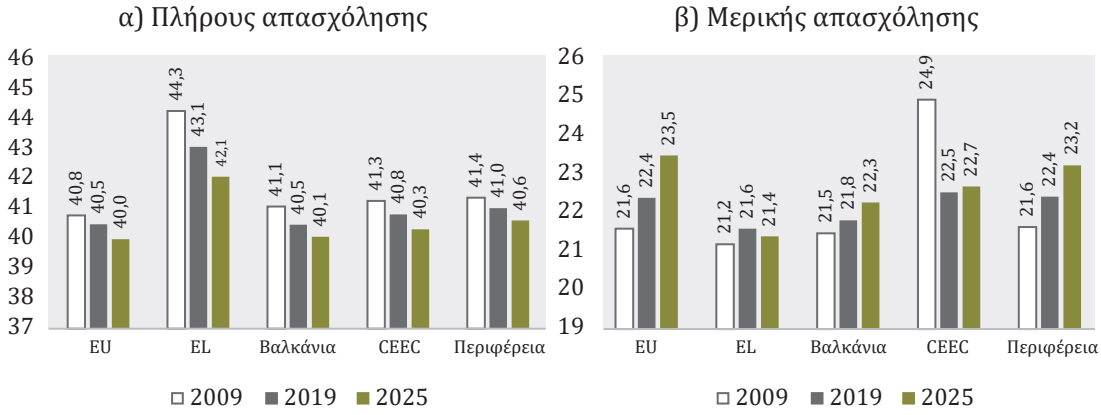

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 29.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Στο Διάγραμμα 2.22β ο σταθμισμένος μέσος όρος για τα κράτη-μέλη των Βαλκανίων το έτος 2009 δεν περιλαμβάνει τη Ρουμανία, ενώ τα έτη 2019 και 2025 ο ίδιος δείκτης δεν περιλαμβάνει τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία λόγω μη διαθέσιμων στοιχείων.

Εξετάζοντας τις ώρες εργασίας στον κλάδο με την τρίτη υψηλότερη συγκέντρωση απασχολουμένων στη χώρα μας, τις «Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης», τα στοιχεία είναι εξίσου ανησυχητικά. Ειδικότερα, το 2025 οι μέσες συνήθεις εβδομαδιαίες ώρες εργασίας ανήλθαν σε 43,1, δηλαδή 8 περίπου ώρες περισσότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ (35,3), 5,8 και 5 ώρες εργασίας περισσότερες από τη μέση τιμή των οικονομιών της Περιφέρειας και των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης αντίστοιχα, και 3,3 ώρες περισσότερες συγκριτικά με τα κράτη-μέλη των Βαλκανίων (Διάγραμμα 2.23).

Διάγραμμα 2.23: Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένα κράτη-μέλη της ΕΕ στον κλάδο «Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης» (ηλικίες 15-64 ετών)

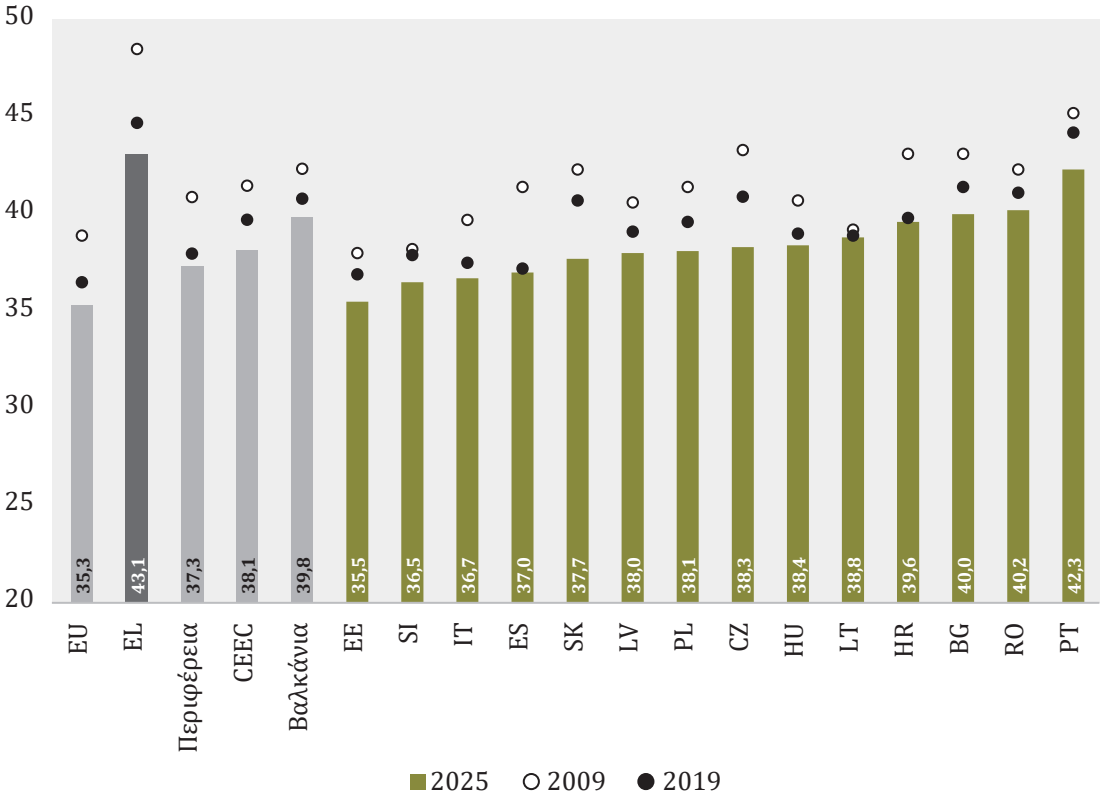

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 29.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Αξίζει επίσης να τονιστεί ότι, παρά την αισθητή πρόοδο που έχει συντελεστεί τα τελευταία χρόνια, στη χώρα μας οι εργαζόμενοι πλήρους απασχόλησης στον συγκεκριμένο κλάδο εξακολουθούσαν το 2025 να δουλεύουν κατά βάση πολλές ώρες την εβδομάδα, συγκεκριμένα 45,3 (Διάγραμμα 2.24α). Ο αριθμός αυτός των ωρών εργασίας ήταν αισθητά υψηλότερος σε σχέση τόσο με το σύνολο των επιλεγμένων ομάδων κρατών-μελών της ΕΕ, όσο και με τον μέσο όρο της Ένωσης.

Διάγραμμα 2.24: Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων πλήρους και μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ στον κλάδο «Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης» (ηλικίες 15-64 ετών)

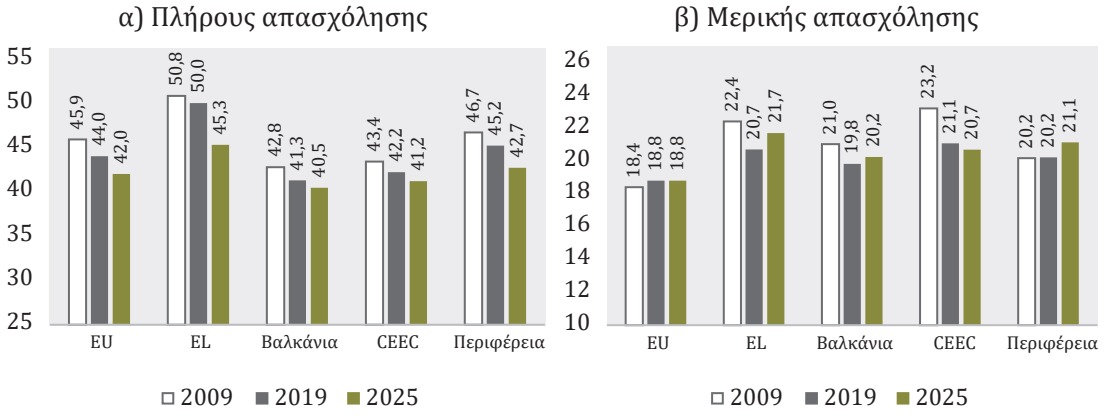

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 29.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Στο Διάγραμμα 2.24β ο σταθμισμένος μέσος όρος για τα κράτη-μέλη των Βαλκανίων τα έτη 2009 και 2019 δεν περιλαμβάνει τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία, ενώ το έτος 2025 δεν περιλαμβάνει τη Ρουμανία. Επίσης, στο ίδιο διάγραμμα, ο σταθμισμένος μέσος για τα κράτη-μέλη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης το έτος 2009 δεν περιλαμβάνει τη Λιθουανία. Οι εξαιρέσεις αυτές οφείλονται σε μη διαθέσιμα στοιχεία.

Προβληματισμό τέλος δημιουργεί το γεγονός, ότι, σε αντίθεση με τον κλάδο της μεταποίησης, στον οποίο οι εργαζόμενοι μερικής απασχόλησης στη χώρα μας δούλευαν λιγότερες ώρες συγκριτικά με άλλα κράτη-μέλη, στον κλάδο της διαμονής και της εστίασης οι συνήθεις ώρες εργασίας τους είναι περισσότερες. Ειδικότερα, σε σχέση με τις χώρες των Βαλκανίων και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οι μερικώς απασχολούμενοι στην Ελλάδα στον κλάδο της εστίασης και της διαμονής εργάζονταν το 2025 κατά 1,5 και 1 ώρες περισσότερο, ενώ συγκριτικά με τις οικονομίες της Περιφέρειας και με τον μέσο όρο της ΕΕ κατά 0,6 και 2,9 περισσότερες ώρες (Διάγραμμα 2.24β).

Όσον αφορά τέλος τα στοιχεία που αφορούν τις συνήθεις εβδομαδιαίες ώρες εργασίας στον κλάδο «Γεωργία, δασοκομία και αλιεία», που συγκεντρώνει το τέταρτο υψηλότερο μερίδιο απασχολουμένων στη χώρα μας, βλέπουμε ότι το 2025 οι μέσες εβδομαδιαίες ώρες απασχόλησης των εργαζομένων ήταν 45,1, περίπου 6 ώρες περισσότερες από τη μέση τιμή στα κράτη-μέλη των Βαλκανίων και 3 ώρες περισσότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ (Διάγραμμα 2.25). Ενδεικτικό του μεγέθους του προβλήματος της υπερεργασίας στον πρωτογενή τομέα είναι το γεγονός ότι συγκριτικά με ορισμένες χώρες της Βαλτικής (Λιθουανία και Εσθονία), η

απόκλιση των ωρών εργασίας στη χώρα μας ξεπερνούσε τις 6 την εβδομάδα, ενώ σε σύγκριση με τη χώρα που είχε τη δεύτερη χειρότερη επίδοση μετά την Ελλάδα (Πολωνία) η απόκλιση αυτή το 2025 ήταν 2,1 ώρες.

Διάγραμμα 2.25: Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων στην Ελλάδα και σε επιλεγμένα κράτη-μέλη της ΕΕ στον κλάδο «Γεωργία, δασοκομία και αλιεία» (ηλικίες 15-64 ετών)

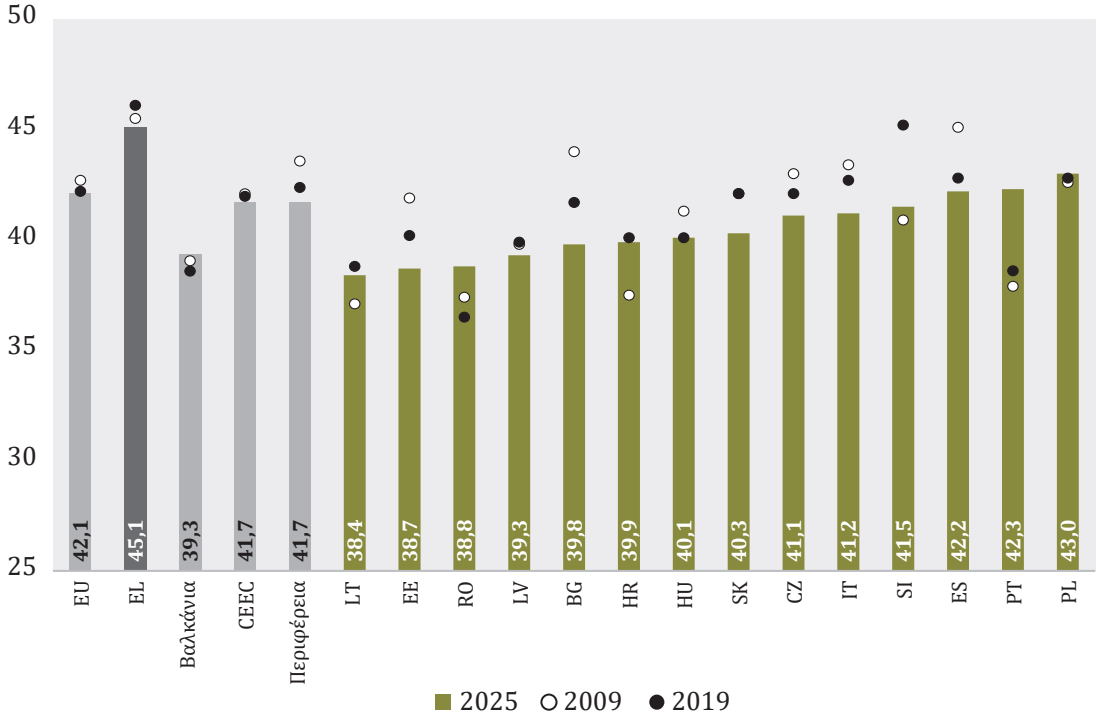

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 29.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι για όσους απασχολούνταν στον κλάδο «Γεωργία, δασοκομία και αλιεία» με καθεστώς πλήρους απασχόλησης οι μέσες συνήθεις εβδομαδιαίες ώρες εργασίας το 2025 διαμορφώθηκαν σε 47,1, τιμή η οποία, αν και χαμηλότερη από την εκείνη το 2019 και το 2009, είναι αισθητά υψηλότερη από τις αντίστοιχες μέσες τιμές όλων των επιλεγμένων ομάδων κρατών-μελών της ΕΕ (Διάγραμμα 2.26α). Αντίθετα, το 2025 οι συνήθεις ώρες εργασίας όσον αφορά τους εργαζομένους μερικής απασχόλησης ήταν 21,3, αριθμός μικρότερος σε σχέση με όλες τις υπό εξέταση ομάδες κρατών της ΕΕ, πλην των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Διάγραμμα 2.26β).

Διάγραμμα 2.26: Μέσες συνήθεις ώρες εργασίας ανά εβδομάδα απασχολουμένων πλήρους και μερικής απασχόλησης στην Ελλάδα και σε επιλεγμένες ομάδες κρατών-μελών της ΕΕ στον κλάδο «Γεωργία, δασοκομία και αλιεία» (ηλικίες 15-64 ετών)

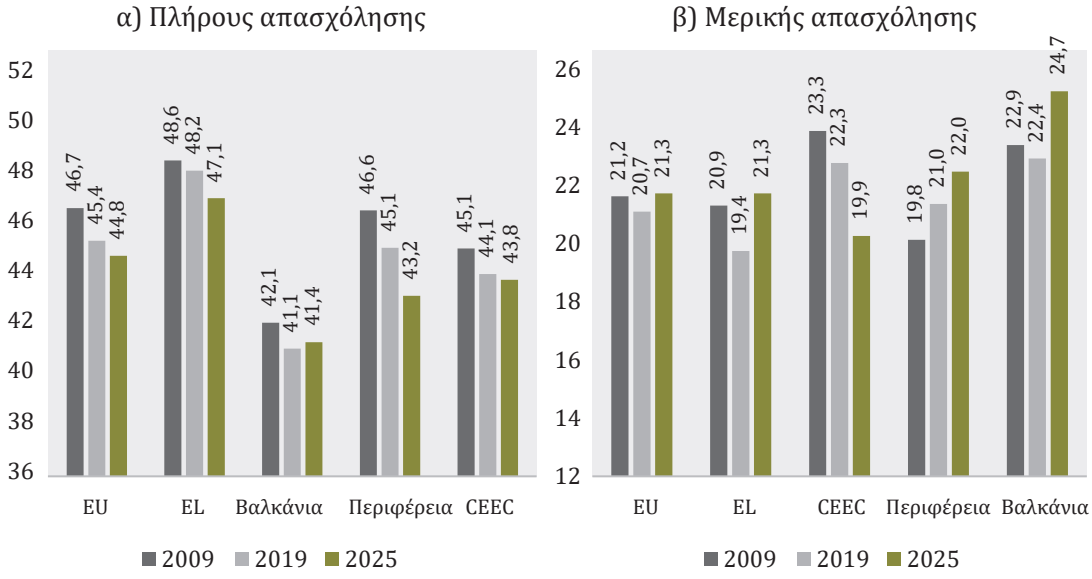

***Πηγή*:** Eurostat (πρόσβαση: 29.04.2026), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Στο Διάγραμμα 2.26β ο σταθμισμένος μέσος όρος τα έτη 2009 και 2019 για τα κράτη-μέλη της Κεντρικής Ευρώπης δεν περιλαμβάνει τη Σλοβακία, ενώ ο αντίστοιχος δείκτης για το 2025 δεν περιλαμβάνει τη Σλοβακία και την Εσθονία λόγω μη διαθέσιμων στοιχείων.

2.5 Οι Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας κατά το έτος 2025

Από τη συλλογή και την ανάλυση των στοιχείων του Υπουργείου Εργασίας[15] και του Οργανισμού Μεσολάβησης και Διαιτησίας (ΟΜΕΔ),[16] προκύπτει ότι κατά το 2025 εφαρμόστηκε το ίδιο θεσμικό πλαίσιο με τα προηγούμενα έτη ως προς τους κανόνες σύναψης ΣΣΕ. Ωστόσο, σε θεσμικό και νομοθετικό επίπεδο, και σε συνέχεια της ψήφισης του Ν. 5163/2024 για την ενσωμάτωση της Οδηγίας (ΕΕ) 2022/2041 σχετικά με τους επαρκείς κατώτατους μισθούς στην Ευρωπαϊκή Ένωση[17] στο εθνικό δίκαιο, αναλήφθηκαν περαιτέρω πρωτοβουλίες για την ενίσχυση των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Ειδικότερα, το άρθρο 4 της Οδηγίας προβλέπει ότι τα κρά-

15. *Βλ. https://ypergasias.gov.gr/category/sillogikes_rythmiseis_ergasias/*
16. *Βλ. https://www.omed.gr/el/syllogikes-rythmiseis και Μαλαγαρδή & Σταμπουλής (2025).*
17. *Το επίσημο κείμενο της Οδηγίας είναι προσβάσιμο στο https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32022L2041*

τη-μέλη στα οποία η κάλυψη από συλλογικές διαπραγματεύσεις υπολείπεται του 80% των εργαζομένων, όπως η Ελλάδα, οφείλουν να θεσπίσουν πλαίσιο το οποίο να διασφαλίζει τους αναγκαίους και πρόσφορους όρους για την προώθηση των συλλογικών διαπραγματεύσεων, καθώς και να καταρτίσουν σχετικό σχέδιο δράσης.

Στο πλαίσιο αυτό, η διαδικασία διαβούλευσης μεταξύ του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και των εθνικών κοινωνικών εταίρων, δηλαδή της ΓΣΕΕ, του Συνδέσμου Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ), της Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΓΣΕΒΕΕ), της Ελληνικής Συνομοσπονδίας Εμπορίου και Επιχειρηματικότητας (ΕΣΕΕ), του Συνδέσμου Ελληνικών και Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ) και του Συνδέσμου Βιομηχανιών Ελλάδος (ΣΒΕ), κατέληξε στην υπογραφή της «Εθνικής Κοινωνικής Συμφωνίας για την Ενίσχυση των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας», η οποία θεσμοθετήθηκε με τον Ν. 5278/2026.[18] Κεντρικός στόχος της Συμφωνίας ήταν η αύξηση του ποσοστού κάλυψης των εργαζομένων από ΣΣΕ και η διευκόλυνση των μισθολογικών διαπραγματεύσεων.

Στην Ελλάδα, έχοντας ως αφετηρία το έτος 2010, πριν την οικονομική κρίση, όπου η κάλυψη των εργαζομένων από ΣΣΕ προσέγγιζε το 100%, σύμφωνα και με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)[19] και παρατηρώντας την ετήσια διαχρονική εξέλιξη των ΣΣΕ από το 2010 έως και το 2025 (Πίνακας 2.1), διαπιστώνεται ότι για περισσότερο από μία δεκαετία ο θεσμός των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων παραμένει αποδυναμωμένος, με μικρό αριθμό ΣΣΕ. Ειδικότερα, κατά το 2025 υπογράφηκαν και κυρώθηκαν από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης 33 ΣΣΕ κλαδικού ή ομοιοεπαγγελματικού, εθνικού ή τοπικού χαρακτήρα. Εξ αυτών οι 20 είναι εθνικές κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές ΣΣΕ και οι 13 είναι τοπικές κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές ΣΣΕ. Για το ίδιο έτος (2025) έχει υπογραφεί και η Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας (ΕΓΣΣΕ) μεταξύ των εθνικών κοινωνικών εταίρων, καθώς και 203 επιχειρησιακές ΣΣΕ.

Επιπρόσθετα, για τα πληρώματα πλοίων και τα ναυτικά επαγγέλματα, για τα οποία εφαρμόζονται ειδικές διατάξεις,[20] κατά το 2025 ισχύουν 6 ομοιοεπαγγελματικές συμβάσεις υποχρεωτικού χαρακτήρα που υπεγράφησαν το 2023-2025 και οι οποίες καλύπτουν το σύνολο των ναυτικών εργαζομένων (περίπου 18.080). Σημειώνεται ότι οι συμβάσεις αυτές κατατίθενται και επικυρώνονται από τον Υπουργό Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής.

---

18. ΦΕΚ Α΄ 22/16.02.2026.

19. Βλ. https://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=CBC.

20. Βλ. ΑΝ 3276/1944 «Περί Συλλογικών Συμβάσεων εν τη ναυτική εργασία», όπως ισχύει, και Ν. 4597/2019 (ΦΕΚ Α΄ 35/28.02.2019), σχετικά με το ειδικό καθεστώς κύρωσης των συλλογικών συμβάσεων ναυτικής εργασίας.

Ως προς την κάλυψη των εργαζομένων από ΣΣΕ σε επιχειρησιακό επίπεδο, με βάση τις μηνιαίες εκθέσεις του συστήματος «ΕΡΓΑΝΗ» του έτους 2025, μέχρι και τον Δεκέμβριο του 2025 υπογράφηκαν 203 νέες επιχειρησιακές ΣΣΕ, οι οποίες καλύπτουν 130.669 μισθωτούς, σημειώνοντας μείωση σε σχέση με το 2024. Από αυτές η πλειονότητα, 123 επιχειρησιακές συμβάσεις (ποσοστό 61%), οι οποίες καλύπτουν 93.544 μισθωτούς εργαζομένους (ποσοστό 72%), διατηρούν αμετάβλητες τις αποδοχές και οι υπόλοιπες 80 επιχειρησιακές συμβάσεις (ποσοστό 39%) προβλέπουν μισθολογικές αυξήσεις και αφορούν 37.125 μισθωτούς (ποσοστό 28%).

Πίνακας 2.1: Συλλογικές συμβάσεις εργασίας (2010-2025)

Έτος	ΕΓΣΣΕ	Εθνικές κλαδικές και ομοιεπαγγελματικές ΣΣΕ	Τοπικές κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές ΣΣΕ	Επιχειρησιακές ΣΣΕ	Σύνολο ΣΣΕ (πλην ΕΓΣΣΕ)	Ποσοστό (%) συμμετοχής επιχειρησιακών συμβάσεων στο σύνολο των ΣΣΕ
2010	1	64	14	227	305	74,43
2011		38	7	170	215	79,07
2012		23	6	976	1005	97,11
2013	1	13	10	409	432	94,68
2014	1	13	5	286	304	94,08
2015	1	11	7	263	281	93,59
2016	1	8	7	318	333	95,50
2017	1	14	6	244	264	92,42
2018	1	22	11	300	333	90,09
2019		15	6	196	217	90,32
2020	1	12	5	174	191	91,10
2021	1	16	9	182	207	87,92
2022	1	18	8	217	243	89,30
2023		12	7	209	228	89,67
2024	1	9	9	238	256	89,67
2025	1	20	1321	203	236	86,01

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας και Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

21. Σημειώνεται ότι σε αυτές τις ΣΣΕ περιλαμβάνονται και δύο επιχειρησιακές ΣΣΕ (Εθνικού Θεάτρου στην Αθήνα και Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδας), επειδή το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης τις κατατάσσει στην αντίστοιχη πλατφόρμα του.

Σε κλαδικό και ομοιοεπαγγελματικό επίπεδο, κατά τη διάρκεια του 2025, θα πρέπει να σημειωθεί ότι βρίσκονταν σε ισχύ συνολικά 45 κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές ΣΣΕ. Δηλαδή, εκτός από τις 33 νέες κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές ΣΣΕ που υπογράφηκαν το 2025, βρίσκονταν σε ισχύ επιπλέον 22 συλλογικές συμβάσεις παρελθόντων ετών (λόγω της δυνατότητας υπογραφής ΣΣΕ έως και τριετούς διάρκειας), οι οποίες είχαν συναφθεί τα έτη 2023 και 2024 και εξακολουθούν να ισχύουν. Επιπρόσθετα, εάν συνυπολογιστούν και οι 6 ΣΣΕ των ναυτικών επαγγελμάτων, οι οποίες διέπονται από ιδιαίτερο νομοθετικό καθεστώς, οι ΣΣΕ ανέρχονται σε 51 (βλ. Πίνακας 2.2).

Πίνακας 2.2: Κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές ΣΣΕ που ίσχυσαν το 2025 (ή υπογράφηκαν/κατατέθηκαν εντός του 2025)[22]

α/α	Κατηγορία εργαζομένων (κλάδος/επάγγελμα)	Έναρξη	Λήξη
1	Ασφαλιστικές επιχειρήσεις ιδιωτικού τομέα	1/1/2025	31/12/2027
2	Δημοτικές επιχειρήσεις Ύδρευσης και Αποχέτευσης	1/1/2024	31/12/2025
3	Έκτακτοι Αρχαιολόγοι	10/4/2025	9/4/2027
4	Επαγγελματίες Μήλου	10/4/2025	9/4/2027
5	Επισιτιστικά Καταστήματα Ρόδου	1/4/2025	31/3/2027
6	Επιχειρήσεις καλλυντικών –Σύμβουλοι ομορφιάς/ αισθητικοί	1/6/2024	31/5/2026
7	Ζαχαρώδη προϊόντα (εργαστήρια κ.ά.)	1/1/2024	31/12/2025
8	Ηθοποιοί Εθνικού Θεάτρου	8/11/2025	7/11/2027
9	Ηθοποιοί Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος	1/10/2024	30/9/2026
10	Ηλεκτροτεχνίτες καταστημάτων	1/4/2025	31/3/2026
11	Ηλεκτροτεχνίτες ξενοδοχείων	1/4/2025	31/12/2026
12	Ιατρικοί επισκέπτες	1/4/2025	31/3/2027
13	Καπνοβιομηχανία	1/1/2025	31/12/2026
14	Κλινικές	20/4/2024	30/6/2025
15	Μέταλλο (Βιοτεχνίες)	18/11/2025	31/12/2026
16	Μη κύρια τουριστικά καταλύματα	1/1/2025	31/12/2026
17	Ναυπηγοεπισκευαστικές εργασίες	1/4/2024	30/6/2025
18	Ναυτιλιακές – Πρακτορειακές επιχειρήσεις	1/1/2025	31/12/2026
19	Ξεναγοί Αθηνών και Πειραιώς	1/6/2024	31/5/2027

22. Στον Πίνακα 2.2 περιλαμβάνονται ΣΣΕ που ίσχυσαν οποιαδήποτε στιγμή κατά τη διάρκεια του 2025, καθώς και ΣΣΕ που υπογράφηκαν ή κατατέθηκαν εντός του 2025, ακόμη και αν η ημερομηνία έναρξης ισχύος τους είναι μεταγενέστερη.

20	Ξεναγοί Βορείου Ελλάδος	1/3/2025	2/3/2026
21	Ξεναγοί Κρήτης και Σαντορίνης	1/8/2024	31/12/2026
22	Ξεναγοί Κέρκυρας	1/1/2025	31/12/2027
23	Ξεναγοί Κω	1/1/2025	31/12/2027
24	Ξεναγοί Ρόδου	1/1/2025	31/12/2027
25	Ξένες αεροπορικές εταιρείες	1/1/2024	31/12/2026
26	Ξενοδοχοϋπάλληλοι	1/1/2025	31/12/2026
27	Ξενοδοχοϋπάλληλοι Ν. Ηρακλείου	1/4/2025	31/3/2027
28	Ξενοδοχοϋπάλληλοι Ν. Λασιθίου	1/4/2025	31/3/2027
29	Ξενοδοχοϋπάλληλοι Ν. Χανίων	1/1/2025	31/12/2026
30	Ξενοδοχοϋπάλληλοι Ρόδου	1/7/2025	30/6/2028
31	Οδηγοί ταξί Ρόδου	1/4/2024	31/10/2025
32	Οδηγοί τουριστικών λεωφορείων Κρήτης	30/3/2024	30/3/2027
33	Οδηγοί τουριστικών λεωφορείων Κω	1/5/2025	31/5/2026
34	Οδηγοί τουριστικών λεωφορείων Ρόδου	1/1/2024	31/12/2026
35	Οικοδόμοι	26/2/2025	25/2/2027
36	Ποντοπόρα φορτηγά (εταιρείες)	1/1/2026	31/12/2027
37	Πρακτορειακές επιχειρήσεις, μέλη της Διεθνούς Ναυτικής Ένωσης (ΔΝΕ)	1/1/2025	31/12/2025
38	Πυροσβεστική Υπηρεσία	27/6/2023	26/6/2026
39	Τεχνικοί ραδιοφώνου (ηλεκτρονικοί και ηχολήπτες)	22/12/2024	31/12/2025
40	Σιδηροβιομηχανία (Μέταλλο)	1/7/2025	30/6/2026
41	Συντάκτες Δημοσίου	1/1/2024	31/12/2025
42	Τεχνικοί κινηματογράφου και τηλεόρασης	3/12/2024	3/12/2027
43	Τουριστικά γραφεία	9/5/2025	8/5/2027
44	Τράπεζες – ΟΤΟΕ	1/1/2025	31/12/2027
45	Χειριστές τεχνικών έργων	10/4/2024	9/4/2026
46	Μεσογειακά και τουριστικά επιβατηγά πλοία	1/1/2025	31/12/2026
47	Πληρώματα ναυαγοσωστικών	1/1/2024	31/12/2025
48	Πληρώματα ρυμουλκών	1/1/2024	31/12/2025
49	Επαγγελματικά τουριστικά σκάφη	1/1/2024	31/12/2026
50	Πορθμεία εσωτερικού	1/1/2025	31/12/2026
51	Πληρώματα ακτοπλοϊκών επιβατηγών πλοίων	1/1/2025	31/12/2026

Οι 51 κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές ΣΣΕ που ίσχυσαν κατά τη διάρκεια του 2025 ή υπογράφηκαν/κατατέθηκαν εντός του έτους εκτιμάται ότι καλύπτουν

δυνητικά περίπου 466.000 μισθωτούς, οι οποίοι αντιστοιχούν στο 19% του συνόλου των μισθωτών εργαζομένων, δηλαδή 2.460.720 άτομα.[23] Τα δεδομένα αυτά προκύπτουν κατά προσέγγιση από τα στοιχεία που χορηγήθηκαν από τα συνδικάτα και τους εκπροσώπους των συνδικαλιστικών οργανώσεων σε συνδυασμό με τον αριθμό των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα, όπως έχει αποτυπωθεί στο Πληροφοριακό Σύστημα «ΕΡΓΑΝΗ» του έτους 2025. Ωστόσο, είναι κρίσιμο να επισημανθεί ότι το πραγματικό ποσοστό κάλυψης των εργαζομένων από κλαδικές και ομοιοεπαγγελματικές ΣΣΕ είναι χαμηλότερο, εάν ληφθεί υπόψη ότι από το σύνολο των 51 ΣΣΕ μόνο 10 έχουν κηρυχθεί γενικά υποχρεωτικές, δηλαδή υποχρεωτικά εφαρμοστέες σε όλους τους εργαζομένους και σε όλες τις επιχειρήσεις του αντίστοιχου κλάδου ή επαγγέλματος. Οι ΣΣΕ αυτές αφορούν κυρίως τα ξενοδοχεία, την ιδιωτική ασφάλιση και τα ναυτικά επαγγέλματα και καλύπτουν περίπου 175.700 εργαζομένους, δηλαδή περίπου το 7% του συνόλου των μισθωτών εργαζομένων. Στις 10 αυτές ΣΣΕ περιλαμβάνονται και οι 2 τοπικές ΣΣΕ, των ξενοδοχοϋπαλλήλων Λασιθίου και Ηρακλείου, οι οποίες δεν προσμετρώνται επιπλέον, καθώς οι εργαζόμενοι που καλύπτουν συνυπολογίζονται στο σύνολο των ξενοδοχοϋπαλλήλων. Οι υπόλοιπες συλλογικές συμβάσεις είναι υποχρεωτικές μόνο για τα μέλη των συμβαλλόμενων μερών (εργοδοτών και εργαζομένων), κάτι το οποίο ωστόσο δεν μπορεί να ελεγχθεί εάν ληφθεί υπόψη ότι δεν παρακολουθείται και επιπλέον είναι συνήθης η πρακτική πολλών επιχειρήσεων να δηλώνουν ότι δεν είναι μέλη των εργοδοτικών οργανώσεων, με σκοπό να αποφύγουν την εφαρμογή των συλλογικών συμβάσεων.

Στην εικόνα των κλαδικών και ομοιοεπαγγελματικών ΣΣΕ που ίσχυσαν το 2025 περιλαμβάνονται επίσης κλάδοι και επαγγέλματα στα οποία επανήλθε συλλογική ρύθμιση ύστερα από πολλά χρόνια, όπως οι ιατρικοί επισκέπτες, οι χειριστές τεχνικών έργων, η σιδηροβιομηχανία και οι κλινικές υγείας. Ορισμένες από αυτές τις ΣΣΕ έχουν αναδρομική ισχύ από το 2024.

Το ποσοστό κάλυψης των εργαζομένων από ΣΣΕ φαίνεται ήδη να αυξάνεται σημαντικά μετά την ψήφιση του Ν. 5278/2026 για την Ενίσχυση των Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας και την εφαρμογή του από τον Μάρτιο του 2026. Οι δύο νέες πανελλαδικές κλαδικές συλλογικές συμβάσεις που συνυπογράφηκαν από τη ΓΣΕΕ στον κλάδο των επισιτιστικών επαγγελμάτων στις 19 Μαρτίου 2026 και στα ζαχαρώδη προϊόντα των βιομηχανικών-βιοτεχνικών επιχειρήσεων στις 27 Απριλίου 2026, κηρύχθηκαν ήδη από τον Μάιο του 2026 γενικά υποχρεωτικές και εκτιμάται ότι προσθέτουν περίπου 417.000 μισθωτούς στην κάλυψη από γενικά υποχρεωτικές ΣΣΕ, δηλαδή περίπου 17 ποσοστιαίες μονάδες επί του συνόλου των μισθωτών.

23. «ΕΡΓΑΝΗ», Ετήσιο Ειδικό Τεύχος 2025.

Κεφάλαιο 3
Κοινωνική βιωσιμότητα και ποιότητα ζωής στην Ελλάδα

3.1 Εισαγωγή

Το παρόν κεφάλαιο εξετάζει τις κοινωνικές συνθήκες στην Ελλάδα μέσα από ένα σύνολο δεικτών που αποτυπώνουν διαφορετικές, αλλά αλληλένδετες, διαστάσεις της κοινωνικής βιωσιμότητας και της ποιότητας ζωής. Η ανάλυσή μας εστιάζει στον κίνδυνο φτώχειας, στην εισοδηματική ανισότητα, στον κίνδυνο φτώχειας στην εργασία, στην οικονομική στενότητα των ατόμων και των νοικοκυριών, καθώς και στη συνολική ικανοποίηση από τη ζωή. Στόχος είναι να αναδειχθεί το επίπεδο των κοινωνικών κινδύνων και ο τρόπος με τον οποίο αυτοί κατανέμονται μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων.

Η μεθοδολογική προσέγγιση του κεφαλαίου στηρίζεται στη σύγκριση της Ελλάδας με τον μέσο όρο της ΕΕ-27 και με πληθυσμιακά σταθμισμένες ομάδες χωρών.[24] Οι ομάδες αυτές επιτρέπουν μια πιο ουσιαστική αποτίμηση της ελληνικής περίπτωσης, καθώς η Ελλάδα δεν συγκρίνεται μόνο με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, αλλά και με χώρες που παρουσιάζουν κοινά γεωγραφικά, παραγωγικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά. Παράλληλα, όπου κρίνεται χρήσιμο, η σύγκριση εμπλουτίζεται με αναφορές σε επιμέρους χώρες, ώστε να αναδειχθούν ειδικές αποκλίσεις και διαφοροποιήσεις που δεν αποτυπώνονται πλήρως στους μέσους όρους των ομάδων.

Η χρονική περίοδος που εξετάζεται –έτη 2009, 2019 και 2025– έχει ιδιαίτερη σημασία. Η ελληνική κοινωνία εξακολουθεί να φέρει τα αποτυπώματα της οικονομικής κρίσης, ενώ ταυτόχρονα έχει επηρεαστεί από την πολυκρίση των τελευταίων ετών – πανδημική κρίση, ενεργειακή κρίση, κρίση κόστους ζωής. Οι επιπτώσεις των κρίσεων αυτών δεν επηρέασαν όλα τα νοικοκυριά με τον ίδιο τρόπο. Αντίθετα, ανέδειξαν εκ νέου την άνιση ικανότητα νοικοκυριών και κοινωνικών ομάδων να απορροφούν οικονομικά σοκ, να διατηρούν ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης και να ανταποκρίνονται σε βασικές ανάγκες τους. Υπό αυτή την οπτική, στόχος του κεφαλαίου είναι να αναδείξει τις βασικές προκλήσεις για μια πιο συνεκτική, δίκαιη και βιώσιμη κοινωνική ανάπτυξη.

3.2 Ο κίνδυνος φτώχειας και οι διαστάσεις της κοινωνικής ευαλωτότητας

Η εξέλιξη του κινδύνου φτώχειας αποτελεί έναν δείκτη αποτίμησης των κοινωνικών συνθηκών, καθώς συμπυκνώνει τον βαθμό στον οποίο η οικονομική δραστηριότητα, η λειτουργία της αγοράς εργασίας και οι μηχανισμοί κοινωνικής προστασίας διασφαλίζουν ένα ελάχιστο επίπεδο εισοδηματικής επάρκειας για

24. *Οι πληθυσμιακά σταθμισμένες ομάδες χωρών είναι: Βαλκάνια (Βουλγαρία, Ρουμανία, Κροατία, Σλοβενία), χώρες Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία, Λιθουανία, Λετονία, Εσθονία), Περιφέρεια (Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία).*

τα νοικοκυριά. Στην περίπτωση της Ελλάδας, τα διαθέσιμα στοιχεία αναδεικνύουν μια εικόνα επίμονης κοινωνικής ευαλωτότητας. Το 2025 ο κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις[25] στην Ελλάδα διαμορφώθηκε στο 19,6%, έναντι 16,3% στην ΕΕ-27. Το ποσοστό αυτό είναι ελάχιστα χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό το 2009 (20%) και υψηλότερο από το 2019 (17,9%) (Διάγραμμα 3.1). Η απόκλιση των 3,3 ποσοστιαίων μονάδων από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο αποτυπώνει τη δυσμενέστερη θέση της χώρας σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η εικόνα αυτή γίνεται ακόμη πιο ενδεικτική όταν η Ελλάδα συγκριθεί με τις βασικές ομάδες χωρών αναφοράς. Στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης ο αντίστοιχος δείκτης ανέρχεται σε 13,4%, στην ομάδα της Περιφέρειας σε 18,7% και στα Βαλκάνια σε 18,8%. Συνεπώς, η Ελλάδα δεν αποκλίνει μόνο από την ΕΕ-27, αλλά εμφανίζει υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας και από τις συγκεκριμένες ομάδες χωρών.

Διάγραμμα 3.1: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (2009, 2019, 2025)

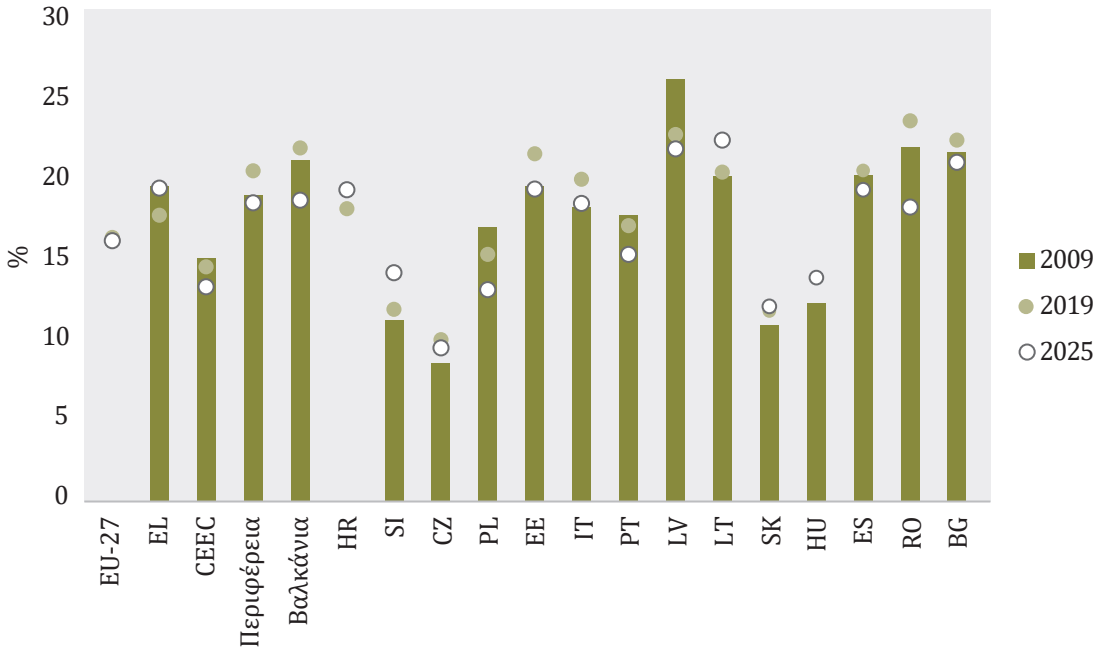

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009. Οι ομάδες χωρών παρουσιάζονται ως πληθυσμιακά σταθμισμένοι μέσοι όροι.

25. *Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ορίζεται ως το ποσοστό των ατόμων με ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα κάτω από το όριο κινδύνου φτώχειας. Αυτό το όριο ορίζεται στο 60% του εθνικού μέσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος.*

Η σύγκριση με επιμέρους χώρες επιτρέπει μια πιο ακριβή αποτίμηση της ελληνικής θέσης. Στον ευρωπαϊκό Νότο η Πορτογαλία καταγράφει σαφώς χαμηλότερο κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (15,4%), ενώ η Ιταλία (18,6%) και η Ισπανία (19,5%) κινούνται πλησιέστερα στην ελληνική επίδοση. Αντίθετα, χώρες όπως η Τσεχία (9,6%) και η Σλοβενία (14,3%) εμφανίζουν αισθητά χαμηλότερα επίπεδα φτώχειας, ενώ η Λετονία (22,0%), η Λιθουανία (22,6%) και η Βουλγαρία (21,2%) καταγράφουν υψηλότερα ποσοστά. Συνεπώς, αν και η Ελλάδα δεν καταγράφει την πιο δυσμενή επίδοση στην Ευρώπη, εξακολουθεί να εμφανίζει υψηλό κίνδυνο φτώχειας σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και με αρκετές χώρες αναφοράς.

Η ηλικιακή διάσταση της φτώχειας δείχνει ότι η κοινωνική ευαλωτότητα στην Ελλάδα δεν περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα, αλλά διαπερνά διαφορετικές ηλικιακές κατηγορίες. Ιδιαίτερα υψηλός παραμένει ο κίνδυνος φτώχειας στους νέους. Στην ηλικιακή ομάδα 18-24 ετών, ο δείκτης στην Ελλάδα ανέρχεται το 2025 σε 24,2%, έναντι 21,8% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.2). Αν και η τιμή αυτή είναι χαμηλότερη από το 26,4% που είχε καταγραφεί το 2019, παραμένει υψηλότερη από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, από την Περιφέρεια (22%) και από τα Βαλκάνια (22,4%). Η διαχρονική μεταβολή του δείκτη δείχνει ότι ο κίνδυνος φτώχειας στους νέους στην Ελλάδα παραμένει υψηλότερος από το επίπεδο του 2009, παρά τη μείωση που καταγράφεται μετά το 2019. Ειδικότερα, ο δείκτης αυξήθηκε από 22,3% το 2009 σε 26,4% το 2019 και στη συνέχεια μειώθηκε σε 24,2% το 2025. Η εξέλιξη αυτή υποδηλώνει μερική αποκλιμάκωση όχι όμως επιστροφή στα προ κρίσης επίπεδα. Η συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα βρίσκεται σε μια κρίσιμη φάση μετάβασης από την εκπαίδευση προς την αγορά εργασίας και την οικονομική αυτονόμηση. Επομένως, ο αυξημένος κίνδυνος φτώχειας στους νέους έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς επηρεάζει τους όρους ένταξής τους στην οικονομική και την κοινωνική ζωή.

Ενδεικτικά σε ένα πλαίσιο σύγκρισης σε επίπεδο χωρών, το ποσοστό των νέων ηλικίας 18-24 ετών σε κίνδυνο φτώχειας στην Ελλάδα (24,2%) βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με τη Βουλγαρία και χαμηλότερα από τη Ρουμανία (25,8%), αλλά σημαντικά υψηλότερα από χώρες όπως η Σλοβενία (8,2%), η Κροατία (10,8%), η Πολωνία (16,9%) και η Πορτογαλία (17,9%). Η εικόνα αυτή δείχνει ότι, παρ' ότι ο κίνδυνος φτώχειας στους νέους έχει μειωθεί σε σχέση με το 2019, εξακολουθεί να βρίσκεται σε σχετικά υψηλά επίπεδα και να διαφοροποιείται από τη γενικότερη ευρωπαϊκή τάση.

Διάγραμμα 3.2: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, ηλικίες 18-24 ετών (2009, 2019, 2025)

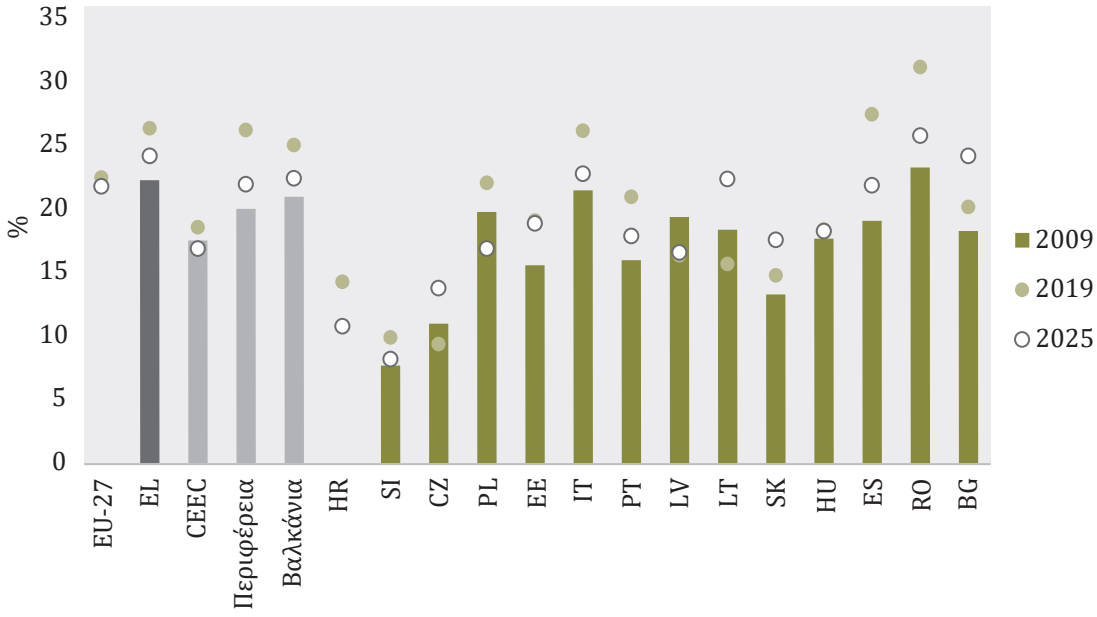

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Στην ηλικιακή ομάδα 25-54 ετών, δηλαδή στον πυρήνα του ενεργού πληθυσμού, ο κίνδυνος φτώχειας στην Ελλάδα διαμορφώθηκε το 2025 στο 17,5%, έναντι 14,3% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.3). Η Ελλάδα βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με την ομάδα της Περιφέρειας, αλλά υψηλότερα από τα Βαλκάνια, όπου ο δείκτης είναι 15,7%, και σημαντικά υψηλότερα από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, όπου περιορίζεται στο 11,1%. Η ένδειξη αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς δείχνει ότι αφορά τον βασικό κορμό του παραγωγικού πληθυσμού, υποδηλώνοντας ότι η συμμετοχή στην οικονομική δραστηριότητα δεν εξασφαλίζει επαρκή προστασία από τον κίνδυνο φτώχειας. Επίσης, το εύρημα αυτό έχει σημαντική δημογραφική διάσταση.

Σε σχέση με τα υπό εξέταση έτη, ο κίνδυνος φτώχειας στην Ελλάδα για την ηλικιακή ομάδα 25-54 ετών αυξήθηκε από 17,3% το 2009 σε 17,9% το 2019 και στη συνέχεια υποχώρησε οριακά σε 17,5% το 2025. Η μικρή αυτή μείωση δεν μεταβάλλει ουσιαστικά τη θέση της χώρας, καθώς ο δείκτης παραμένει υψηλότερος από το επίπεδο του 2009 και αισθητά πάνω από την ΕΕ-27. Την ίδια στιγμή, στην ΕΕ-27 καταγράφεται υποχώρηση από 15,0% το 2019 σε 14,3% το 2025, ενώ στις

χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης ο δείκτης μειώνεται αντίστοιχα από 12,3% σε 11,1%.

Διάγραμμα 3.3: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, ηλικίες 25-54 ετών (2009, 2019, 2025)

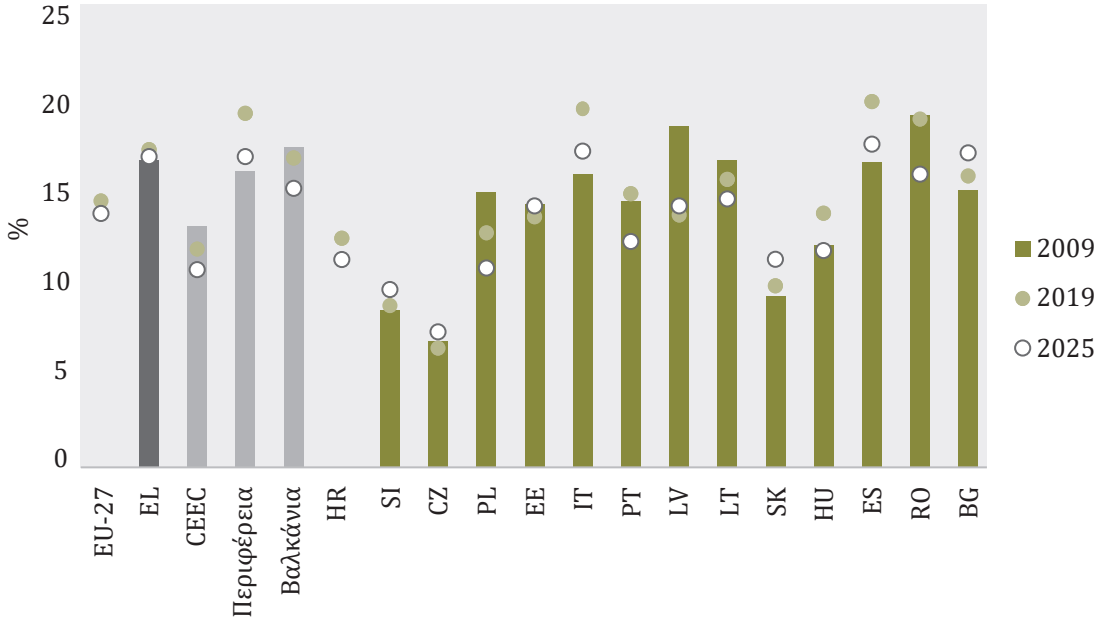

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Στην ηλικιακή ομάδα 55-64 ετών, ο κίνδυνος φτώχειας στην Ελλάδα ανέρχεται το 2025 σε 17,3%, έναντι 14,9% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.4). Η Ελλάδα βρίσκεται ελαφρώς πάνω από την Περιφέρεια, όπου ο δείκτης είναι 16,3%, και τα Βαλκάνια (17%), ενώ υπερβαίνει αισθητά τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (14%). Η Ελλάδα εμφανίζει μείωση του κινδύνου φτώχειας σε σχέση με το 2019, αλλά η βελτίωση αυτή παραμένει περιορισμένη. Ο δείκτης αυξήθηκε από 18,3% το 2009 σε 18,7% το 2019 και υποχώρησε σε 17,3% το 2025. Η τιμή του 2025 είναι χαμηλότερη τόσο από το 2019 όσο και από το 2009, γεγονός που δείχνει κάποια βελτίωση για τη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα.

Η σύγκριση με επιμέρους χώρες δείχνει ότι η Ελλάδα δεν αποτελεί την πιο ακραία περίπτωση σε αυτή την ηλικιακή ομάδα. Η Λιθουανία (26,7%) και η Λετονία (24,5%) καταγράφουν πολύ υψηλότερα ποσοστά, ενώ αντίθετα χώρες όπως η

Σλοβακία (8,4%), η Βουλγαρία (10,0%) και η Ουγγαρία (11,4%) εμφανίζουν σαφώς χαμηλότερο κίνδυνο φτώχειας στη συγκεκριμένη ηλιακή ομάδα. Η ελληνική περίπτωση τοποθετείται έτσι σε μια ενδιάμεση αλλά δυσμενή θέση. Δεν βρίσκεται στην κορυφή της ευρωπαϊκής κατανομής, παραμένει όμως υψηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ-27, αλλά και από αρκετές χώρες αναφοράς. Η συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα έχει ιδιαίτερη αναλυτική σημασία, καθώς συχνά αντιμετωπίζει δυσκολίες επανένταξης στην αγορά εργασίας, κινδύνους εργασιακού αποκλεισμού και αυξημένες πιέσεις κατά τη μετάβασή της προς τη συνταξιοδότηση.

Διάγραμμα 3.4: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, ηλικίες 55-64 ετών (2009, 2019, 2025)

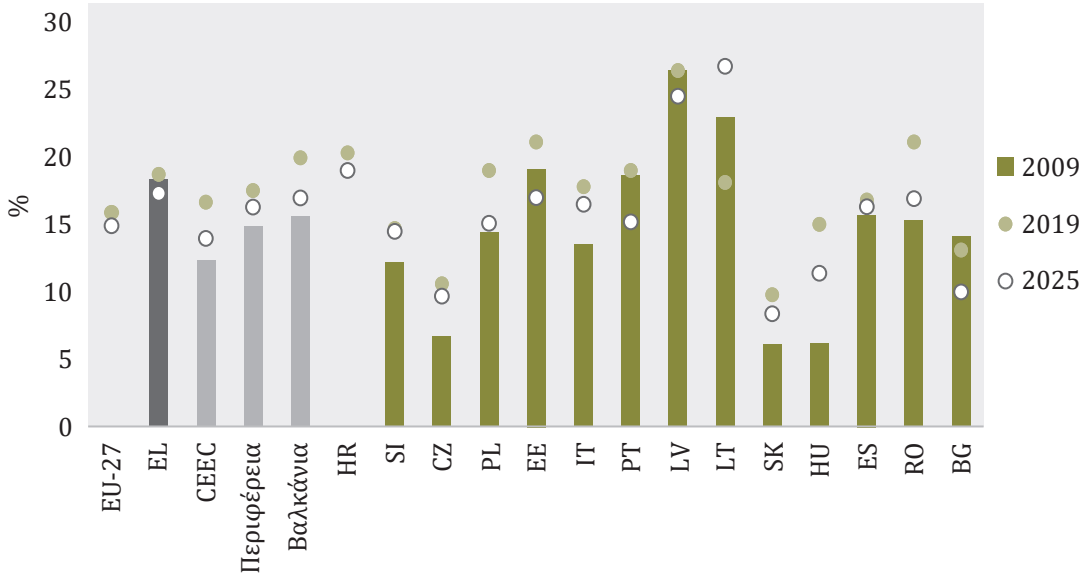

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Πέρα από την ηλικία, καθοριστική είναι και η ανάλυση ανά επίπεδο εκπαίδευσης,[26] η οποία μας δίνει τη δυνατότητα να εξετάσουμε τις αποκλίσεις που καταγράφονται μεταξύ ατόμων με διαφορετικά εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά. Η διάκριση

26. *Στο επίπεδο εκπαίδευσης 0-2 κατατάσσονται οι ανεκπαίδευτοι και τα άτομα πρωτοβάθμιας και των πρώτων τάξεων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Στο επίπεδο εκπαίδευσης 3-4 τα άτομα δευτεροβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας μη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στο επίπεδο εκπαίδευσης 5-8 τα άτομα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.*

μεταξύ χαμηλού, μεσαίου και υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου είναι ένα ιδιαίτερα χρήσιμο αναλυτικό εργαλείο, καθώς επιτρέπει να διερευνηθεί κατά πόσο η εκπαίδευση συνδέεται με διαφορετική έκθεση στον κίνδυνο φτώχειας και πώς η σχέση αυτή μεταβάλλεται μεταξύ χωρών και ομάδων χωρών. Η εκπαιδευτική διάσταση συμπληρώνει τη συνολική εικόνα του κινδύνου φτώχειας, αναδεικνύοντας δύο ακόμη παράγοντες κοινωνικής ευαλωτότητας που επηρεάζουν τους όρους διαβίωσης, την οικονομική ασφάλεια και την ψυχοσωματική υγεία των ατόμων.

Στα άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, δηλαδή επίπεδο εκπαίδευσης 0-2, ο κίνδυνος φτώχειας στην Ελλάδα διαμορφώνεται το 2025 σε 31,9%, έναντι 30,1% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.5). Η Ελλάδα βρίσκεται επίσης ελαφρώς υψηλότερα από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, όπου ο δείκτης ανέρχεται σε 31,1%, και υψηλότερα από την Περιφέρεια, όπου διαμορφώνεται σε 28,4%. Αντίθετα, παραμένει χαμηλότερα από τα Βαλκάνια, όπου το αντίστοιχο ποσοστό φτάνει στο 43,9%. Η εικόνα αυτή δείχνει ότι το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο συνδέεται τόσο στην Ελλάδα όσο και γενικότερα στην ΕΕ με ιδιαίτερα αυξημένη έκθεση στον κίνδυνο φτώχειας. Η σύγκριση με τα έτη αναφοράς αποκαλύπτει ότι στην Ελλάδα το ποσοστό αυξάνεται από 29,6% το 2009 σε 30,9% το 2019 και σε 31,9% το 2025. Η σταδιακή αυτή άνοδος υποδηλώνει ότι τα άτομα χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου στη χώρα μας παραμένουν εγκλωβισμένα σε συνθήκες αυξημένης κοινωνικής ευαλωτότητας, χωρίς να καταγράφεται ουσιαστική αποκλιμάκωση του κινδύνου φτώχειας που βιώνουν.

Σε επίπεδο χωρών, το ποσοστό στην Ελλάδα είναι υψηλότερο από εκείνο της Ιταλίας (29,5%), της Ισπανίας (28,4%), της Πορτογαλίας (22,0%), της Σλοβενίας (21,6%) και της Τσεχίας (25,0%). Αντίθετα, χαμηλότερο παραμένει σε σχέση με χώρες όπου ο κίνδυνος φτώχειας για τα άτομα χαμηλής εκπαίδευσης είναι πολύ υψηλός, όπως η Βουλγαρία (50,6%), η Ρουμανία (46,0%), η Σλοβακία (41,4%), η Λιθουανία (40,7%) και η Ουγγαρία (34,5%). Επομένως, η Ελλάδα δεν βρίσκεται στις πιο ακραίες περιπτώσεις, αλλά εξακολουθεί να καταγράφει υψηλό ποσοστό σε σύγκριση με αρκετές χώρες αναφοράς.

Συνολικά, τα δεδομένα για το εκπαιδευτικό επίπεδο 0-2 επιβεβαιώνουν ότι η χαμηλή εκπαίδευση αποτελεί ισχυρό παράγοντα κοινωνικής ευαλωτότητας. Η αυξημένη έκθεση αυτής της ομάδας στον κίνδυνο φτώχειας συνδέεται με περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης, χαμηλότερες αμοιβές και μεγαλύτερη πιθανότητα επισφαλούς εργασίας.

Διάγραμμα 3.5: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, επίπεδο εκπαίδευσης 0-2 (2009, 2019, 2025)

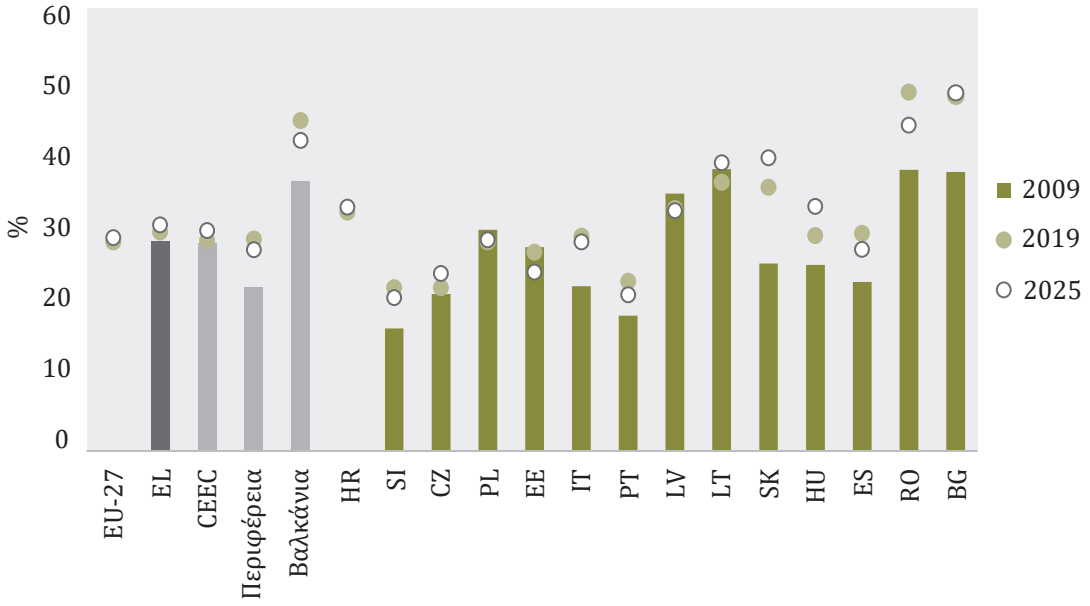

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Στα άτομα με μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο, δηλαδή επίπεδο 3-4, ο κίνδυνος φτώχειας στην Ελλάδα ανέρχεται το 2025 σε 19,4%, έναντι 14,9% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.6). Η απόκλιση είναι σημαντική και δείχνει ότι το μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο στην Ελλάδα δεν προσφέρει τον βαθμό προστασίας από τη φτώχεια που παρατηρείται κατά μέσο όρο στην ΕΕ. Η Ελλάδα βρίσκεται επίσης υψηλότερα από όλες τις ομάδες χωρών σύγκρισης, δηλαδή τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (14,6%), τις χώρες της Περιφέρειας (16,8%) και των Βαλκανίων (13,4%). Η τιμή του δείκτη στην Ελλάδα παραμένει αμετάβλητη σε σχέση με το 2019, όταν επίσης βρισκόταν στο 19,4%, ενώ είναι υψηλότερη από το 17,1% του 2009. Αυτό δείχνει ότι η θέση των ατόμων με μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο έχει επιδεινωθεί την περίοδο της πολυκρίσης. Αντίθετα, η Ελλάδα εξακολουθεί να εμφανίζει υψηλό κίνδυνο φτώχειας σε μια ομάδα η οποία, σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, προστατεύεται αποτελεσματικότερα από την εκπαιδευτική της θέση.

Η αποτύπωση των επιδόσεων ανά χώρα ενισχύει αυτή την εικόνα. Το 2025 η Ελλάδα έχει υψηλότερο ποσοστό από την Ιταλία (15,8%), την Πορτογαλία (13,0%), τη Σλοβενία (12,0%), την Τσεχία (8,8%), την Πολωνία (16,3%) και την Κροατία

(13,5%). Αντίθετα, υψηλότερες τιμές καταγράφονται στην Εσθονία (20,7%), στη Λετονία (20,6%) και στη Λιθουανία (25,5%), ενώ η Ισπανία βρίσκεται κοντά στην Ελλάδα με 18,9%. Συνεπώς, η Ελλάδα εντάσσεται σε ένα σύνολο χωρών όπου το μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο δεν αρκεί για να περιορίσει ουσιαστικά τον κίνδυνο φτώχειας.

Διάγραμμα 3.6: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, επίπεδο εκπαίδευσης 3-4 (2009, 2019, 2025)

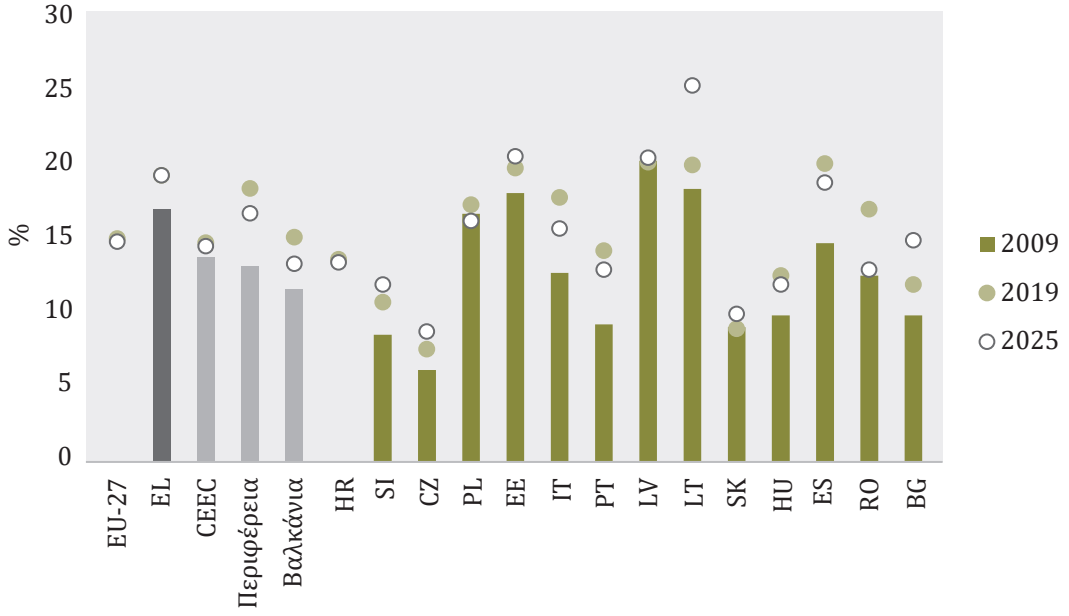

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Στα άτομα με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, δηλαδή επίπεδο εκπαίδευσης 5-8, ο κίνδυνος φτώχειας στην Ελλάδα διαμορφώνεται το 2025 σε 7,8%, έναντι 7,6% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.7). Το ποσοστό αυξάνεται από 5,4% το 2009 σε 8,2% το 2019 και υποχωρεί ελαφρά σε 7,8% το 2025. Επομένως, παρά τη μικρή βελτίωση σε σχέση με το 2019, ο κίνδυνος φτώχειας για τα άτομα υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου στην Ελλάδα παραμένει υψηλότερος από το επίπεδο του 2009. Παράλληλα, το ελληνικό ποσοστό το 2025 είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (5,0%) και στα Βαλκάνια (2,9%), αλλά χαμηλότερο από την Περιφέρεια (8,3%).

Σε επίπεδο χωρών, η Ελλάδα εμφανίζει χαμηλότερο ποσοστό από την Ισπανία (9,7%), την Εσθονία (9,1%), τη Λιθουανία (8,3%) και τη Λετονία (8,2%), ενώ βρίσκεται στο ίδιο περίπου επίπεδο με την Ιταλία (7,6%). Αντίθετα, καταγράφει υψηλότερη τιμή από την Πορτογαλία (5,7%), την Πολωνία (5,2%), τη Σλοβενία (5,8%), την Τσεχία (3,7%), την Ουγγαρία (3,0%) και τη Ρουμανία (1,1%).

Συνολικά, τα δεδομένα για το εκπαιδευτικό επίπεδο 5-8 επιβεβαιώνουν ότι το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης μειώνει αισθητά τον κίνδυνο φτώχειας σε σχέση με τα χαμηλότερα εκπαιδευτικά επίπεδα. Ωστόσο, περίπτωση της Ελλάδας δείχνει ότι τα υψηλότερα εκπαιδευτικά προσόντα δεν επαρκούν από μόνα τους για την πλήρη προστασία από τη σχετική φτώχεια. Η σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και κοινωνικής ασφάλειας εξαρτάται από τη δομή της αγοράς εργασίας, τις αμοιβές των εργαζομένων, τη σταθερότητα της απασχόλησης και το ευρύτερο κόστος διαβίωσης.

Διάγραμμα 3.7: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις, επίπεδο εκπαίδευσης 5-8 (2009, 2019, 2025)

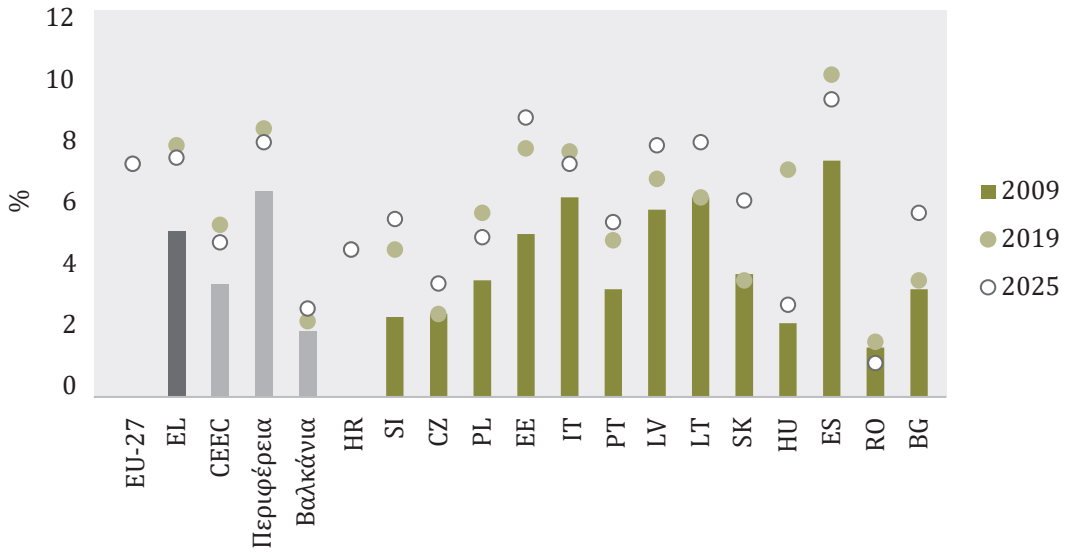

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Η ανάλυση του ποσοστού κινδύνου φτώχειας ανά φύλο αναδεικνύει μια ακόμη πλευρά της κοινωνικής ευαλωτότητας. Η παρουσίαση του δείκτη χωριστά για άνδρες και γυναίκες επιτρέπει να αποτυπωθεί με μεγαλύτερη σαφήνεια τόσο το

επίπεδο κινδύνου που αντιμετωπίζει κάθε ομάδα όσο και η μεταξύ τους διαφορά. Το 2025 το ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην Ελλάδα διαμορφώνεται σε 18,2% για τους άνδρες και σε 20,9% για τις γυναίκες (Διαγράμματα 3.8 και 3.9). Η διαφορά των 2,7 ποσοστιαίων μονάδων δείχνει ότι οι γυναίκες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη έκθεση στον κίνδυνο φτώχειας. Αντίστοιχη διαφοροποίηση παρατηρείται και στην ΕΕ-27, όπου ο δείκτης ανέρχεται σε 15,5% για τους άνδρες και σε 17,1% για τις γυναίκες. Ωστόσο, στην Ελλάδα τα ποσοστά είναι υψηλότερα και για τα δύο φύλα, γεγονός που δείχνει ότι η έμφυλη ανισότητα συνυπάρχει με έναν συνολικά αυξημένο κίνδυνο φτώχειας.

Συγκριτικά με τις ομάδες χωρών, η Ελλάδα εμφανίζει δυσμενέστερη θέση τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες. Στους άνδρες, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας (18,2%) υπερβαίνει το αντίστοιχο στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (12,4%) και στην Περιφέρεια (17,6%), ενώ βρίσκεται οριακά χαμηλότερα από εκείνο των Βαλκανίων (18,4%). Στις γυναίκες, το ποσοστό (20,9%) είναι υψηλότερο σε σχέση με όλες τις βασικές ομάδες αναφοράς, δηλαδή τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (14,4%), της Περιφέρειας (19,7%) και των Βαλκανίων (19,5%).

Διάγραμμα 3.8: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ανά φύλο – άνδρες (2009, 2019, 2025)

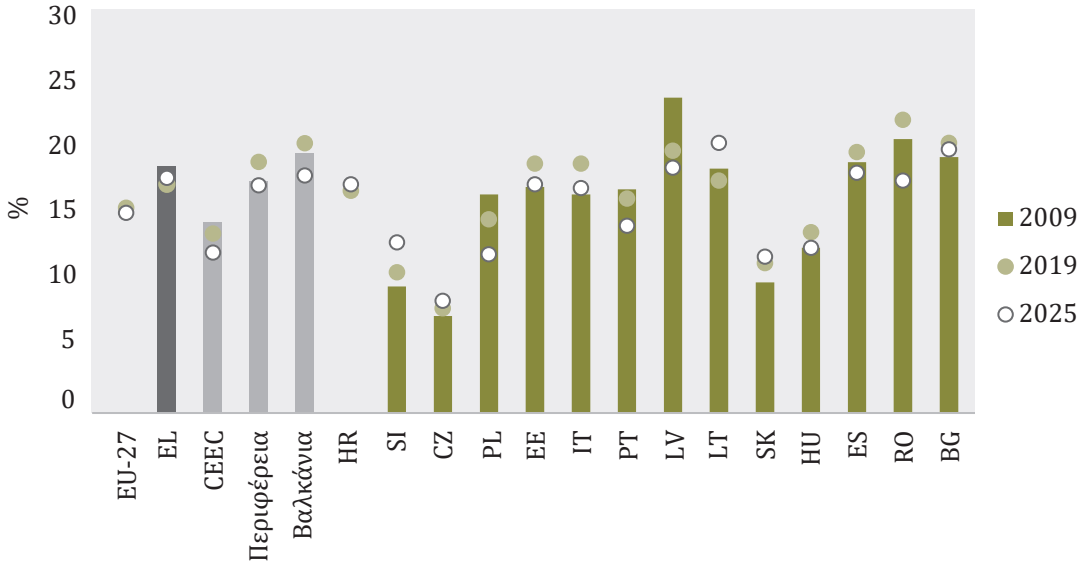

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Η πορεία των δύο δεικτών στον χρόνο παρουσιάζει επίσης διαφοροποιήσεις. Στους άνδρες, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας μειώνεται από 19,1% το 2009 σε 17,7% το 2019, αλλά αυξάνεται σε 18,2% το 2025. Στις γυναίκες, η μεταβολή είναι εντονότερη, από 20,2% το 2009 ο δείκτης υποχωρεί σε 18,0% το 2019, αλλά στη συνέχεια αυξάνεται σε 20,9% το 2025. Έτσι, ενώ και στα δύο φύλα παρατηρείται επιδείνωση μετά το 2019, η αύξηση είναι σαφώς μεγαλύτερη στις γυναίκες. Επιπλέον, το 2025 το ποσοστό κινδύνου φτώχειας των γυναικών υπερβαίνει ακόμη και το επίπεδο του 2009.

Η αποτύπωση των επιδόσεων ανά χώρα βοηθά να προσδιοριστεί ακριβέστερα η θέση της χώρας μας. Στους άνδρες, η Ελλάδα (18,2%) βρίσκεται κοντά στην Ισπανία (18,6%), τη Λετονία (19,0%) και τη Ρουμανία (18,0%), αλλά υψηλότερα από την Ιταλία (17,4%), την Πορτογαλία (14,5%), την Πολωνία (12,3%), την Τσεχία (8,7%) και τη Σλοβενία (13,2%). Στις γυναίκες, η Ελλάδα (20,9%) υπερβαίνει την Ιταλία (19,8%), την Ισπανία (20,3%), την Πορτογαλία (16,3%), τη Ρουμανία (18,7%) και τη Σλοβενία (15,4%), ενώ βρίσκεται πολύ κοντά στην Εσθονία (21,0%) και την Κροατία (21,2%). Υψηλότερα ποσοστά για τις γυναίκες καταγράφονται στη Λετονία (24,6%), στη Λιθουανία (24,2%) και στη Βουλγαρία (22,0%).

Διάγραμμα 3.9: Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις ανά φύλο – γυναίκες (2009, 2019, 2025)

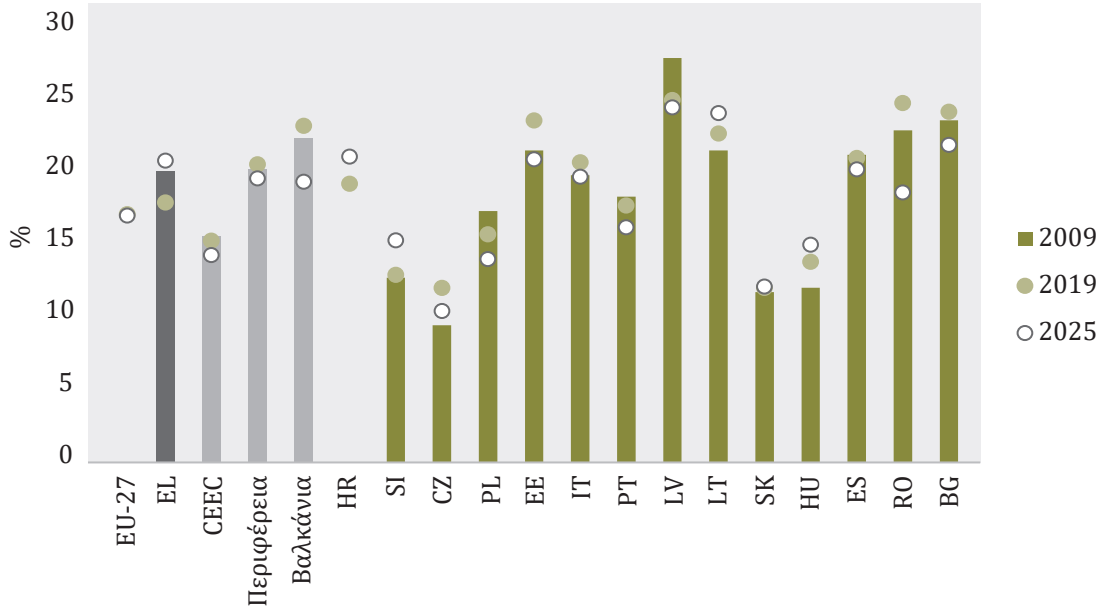

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Η ανάλυση ανά φύλο συμπληρώνει τις διαστάσεις της ηλικίας και του εκπαιδευτικού επιπέδου όσον αφορά το ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην Ελλάδα. Οι παρατηρούμενες αποκλίσεις από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο δείχνουν ότι η κοινωνική σύγκλιση παραμένει ανεκπλήρωτη. Ο κίνδυνος φτώχειας στη χώρα μας δεν μπορεί να ερμηνευθεί μόνο ως απόρροια του χαμηλού εισοδήματος. Συνδέεται με τη λειτουργία της αγοράς εργασίας, τη διάρθρωση των αμοιβών, τις έμφυλες ανισότητες, τις εκπαιδευτικές διαφοροποιήσεις και την αποτελεσματικότητα των κοινωνικών μεταβιβάσεων. Επομένως, η αντιμετώπισή του απαιτεί πολιτικές που δεν περιορίζονται στην εισοδηματική ενίσχυση, αλλά συνδυάζουν ισχυρότερη κοινωνική προστασία, πρόσβαση σε σταθερή και αξιοπρεπώς αμειβόμενη εργασία, ενίσχυση των ευκαιριών εκπαίδευσης και κατάρτισης και στοχευμένη στήριξη των ευάλωτων ομάδων.

3.3 Εισοδηματική κατανομή και ανισότητα

Η ανάλυση της σχέσης εισοδηματικής κατανομής και ανισότητας μετατοπίζει την έμφαση από το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται κάτω από ένα σχετικό όριο εισοδήματος στον τρόπο με τον οποίο κατανέμεται το διαθέσιμο εισόδημα. Με άλλα λόγια, δεν εξετάζεται μόνο το μέγεθος της σχετικής φτώχειας, αλλά και η απόσταση που χωρίζει τα χαμηλότερα από τα υψηλότερα εισοδηματικά στρώματα, καθώς και η πραγματική εισοδηματική θέση των χαμηλών και των μεσαίων ομάδων του πληθυσμού.

Στο Διάγραμμα 3.10 αποτυπώνεται ο δείκτης S80/S20.[27] Παρατηρούμε ότι το 2025 ο δείκτης S80/S20 στην Ελλάδα διαμορφώνεται στο 5,17, έναντι 4,62 στην ΕΕ-27. Αυτό σημαίνει ότι το εισόδημα του ανώτερου εισοδηματικού πεμπτημορίου στην Ελλάδα είναι περίπου 5 φορές υψηλότερο από το εισόδημα του κατώτερου πεμπτημορίου. Η τιμή αυτή τοποθετεί την Ελλάδα υψηλότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και πολύ κοντά στην ομάδα της Περιφέρειας, όπου ο δείκτης ανέρχεται σε 5,15. Αντίθετα, χαμηλότερες τιμές καταγράφονται στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (3,94), καθώς και στα Βαλκάνια (4,89).

Συγκριτικά, η Ελλάδα το 2025 βρίσκεται πολύ κοντά στην Ιταλία (5,13) και στην Ισπανία (5,24), γεγονός που παραπέμπει σε μια ευρύτερη νοτιοευρωπαϊκή περίπτωση υψηλών εισοδηματικών ανισοτήτων. Αντίθετα, χώρες όπως η Τσεχία

27. *Ο λόγος S80/S20 σε πεμπτημόρια εισοδήματος μετρά τη σχετική ανισότητα στη διανομή του εισοδήματος συγκρίνοντας το ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα που κατέχει το 20% των πλουσιότερων νοικοκυριών με αυτό που κατέχει το 20% των φτωχότερων νοικοκυριών. Υψηλότερος δείκτης S80/S20 ισοδυναμεί με μεγαλύτερη εισοδηματική ανισότητα, ενώ χαμηλότερος δείκτης ισοδυναμεί με μικρότερη ανισότητα. Για παράδειγμα, εάν ο λόγος S80/S20 ισούται με 5, το ετήσιο εισόδημα του 20% των πλουσιότερων νοικοκυριών είναι πενταπλάσιο από το αντίστοιχο εισόδημα του 20% των φτωχότερων νοικοκυριών. Όταν ο λόγος S80/S20 ισούται με 1, υπάρχει τέλεια εισοδηματική ισότητα, δηλαδή όλα τα νοικοκυριά έχουν το ίδιο ετήσιο εισόδημα.*

(3,34), η Σλοβακία (3,27), η Σλοβενία (3,55) και η Πολωνία (3,63) εμφανίζουν πολύ χαμηλότερες τιμές. Στον αντίποδα, η Βουλγαρία (6,94), η Λετονία (6,68) και η Λιθουανία (6,54) καταγράφουν υψηλότερα επίπεδα εισοδηματικής ανισότητας από την Ελλάδα.

Η μεταβολή του δείκτη κατά την περίοδο 2019-2025 προσθέτει ένα ακόμη σημαντικό εύρημα. Ενώ στην ΕΕ-27 ο δείκτης μειώνεται από 4,99 το 2019 σε 4,62 το 2025, στην Ελλάδα, μετά τη μείωση που σημειώθηκε συγκριτικά με το 2009, ο δείκτης αυξάνεται οριακά από 5,11 σε 5,17. Η μεταβολή αυτή δεν είναι μεγάλη σε απόλυτους όρους, αποκτά όμως σημασία επειδή κινείται αντίθετα από την ευρωπαϊκή τάση. Αποκλιμάκωση καταγράφεται και στις βασικές ομάδες σύγκρισης: στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης ο δείκτης μειώνεται από 4,27 σε 3,94, στην Περιφέρεια από 5,91 σε 5,15 και στα Βαλκάνια από 6,76 σε 4,89. Συνεπώς, η Ελλάδα αποτελεί εξαίρεση διότι δεν συμμετέχει στη συγκριτική βελτίωση που παρατηρείται στο ευρωπαϊκό και περιφερειακό περιβάλλον αναφοράς.

Διάγραμμα 3.10: Δείκτης κατανομής του εισοδήματος S80/S20 σε πεμπτημόρια εισοδήματος (2009, 2019, 2025)

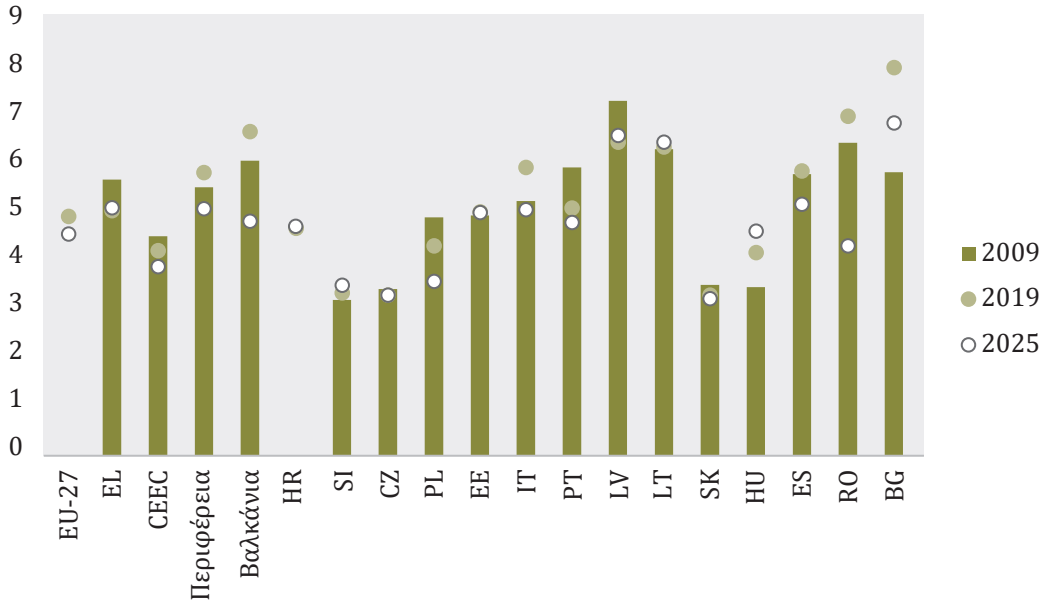

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Τα δεδομένα για την ΕΕ-27 και για την Κροατία δεν είναι διαθέσιμα το 2009.

Η ανάλυση του δείκτη S80/S20 αποκτά μεγαλύτερη ερμηνευτική αξία όταν συνδυάζεται με την επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων. Η εικόνα σε επίπεδο χωρών επιβεβαιώνει τη σχετικά περιορισμένη αναδιανεμητική λειτουργία των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην Ελλάδα (Διάγραμμα 3.11). Ενδεικτικά, η επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων στον δείκτη S80/S20 είναι αισθητά υψηλότερη στην Ιταλία (2,4 μονάδες), στην Ισπανία (2,1 μονάδες), στην Εσθονία (2,2 μονάδες) και ιδιαίτερα στη Λιθουανία (4,9 μονάδες). Αντίθετα, η Ελλάδα βρίσκεται κοντά σε χώρες με χαμηλή αναδιανεμητική επίδραση, όπως η Κροατία και η Ουγγαρία (0,7 μονάδες) και η Σλοβακία (1,0 μονάδα).

Η σύγκριση με το 2019 ενισχύει αυτή την εικόνα. Στην Ελλάδα η επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων μειώνεται από 1,3 μονάδες το 2019 σε 1,0 μονάδα το 2025. Αντίθετα, στην ΕΕ-27 αυξάνεται από 2,8 σε 3,1 μονάδες. Συνεπώς, η απόσταση μεταξύ Ελλάδας και ΕΕ-27 ως προς την αναδιανεμητική αποτελεσματικότητα των κοινωνικών μεταβιβάσεων διευρύνεται. Το στοιχείο αυτό δείχνει ότι η υψηλότερη ανισότητα στην Ελλάδα δεν απορρέει μόνο από την αρχική κατανομή των εισοδημάτων, αλλά και από την περιορισμένη ικανότητα των κοινωνικών παρεμβάσεων να διορθώνουν τις εισοδηματικές ανισότητες.

Διάγραμμα 3.11: Επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων στον λόγο πεμπτημορίων εισοδήματος S80/S20 (2010, 2019, 2025)

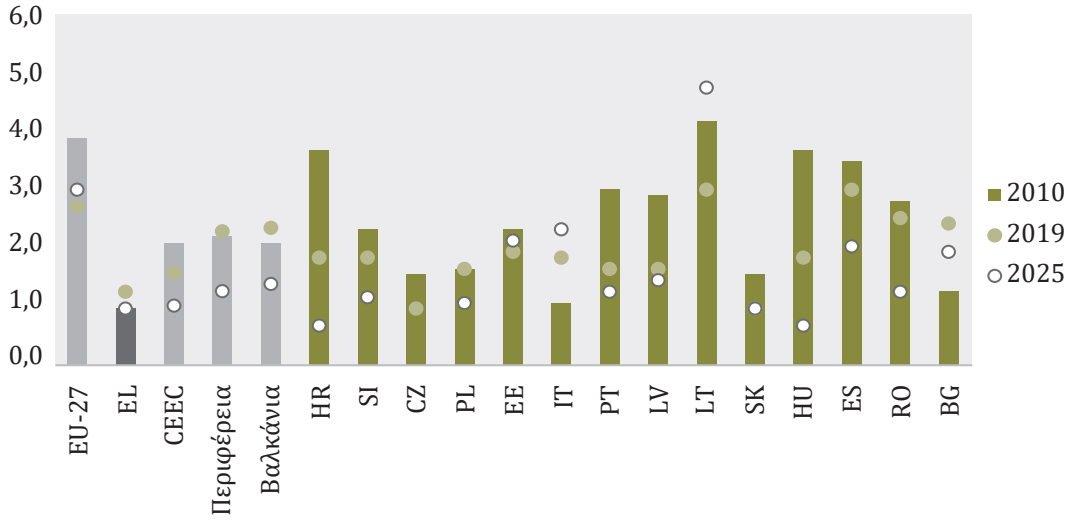

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Τα δεδομένα είναι διαθέσιμα από το 2010. Τα δεδομένα για την Τσεχία δεν είναι διαθέσιμα το 2025.

Τα ανώτατα ατομικά εισοδήματα του 1ου, του 2ου και του 3ου τεταρτημόριου επιτρέπουν μια πιο συγκεκριμένη ανάγνωση της εισοδηματικής κατανομής.[28] Σε αντίθεση με τον S80/S20, ο οποίος αποτυπώνει τη σχετική απόσταση ανάμεσα στην κορυφή και τη βάση της κατανομής, τα εισοδηματικά όρια των τεταρτημόριων δείχνουν σε ποιο επίπεδο εισοδήματος τοποθετούνται τα χαμηλά και μεσαία στρώματα. Έτσι, η ανάλυση της ανισότητας συνδέεται με το πραγματικό εύρος των εισοδηματικών δυνατοτήτων των νοικοκυριών.

Στο Διάγραμμα 3.12 παρατηρούμε ότι το 2025 το ανώτατο ατομικό εισόδημα του 1ου τεταρτημόριου στην Ελλάδα ανέρχεται σε 8,1 χιλ. ευρώ, έναντι 16,3 χιλ. ευρώ στην ΕΕ-27. Το αντίστοιχο όριο είναι επίσης υψηλότερο στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (10,18 χιλ. ευρώ) και πολύ υψηλότερο στην Περιφέρεια (14,14 χιλ. ευρώ), ενώ στα Βαλκάνια διαμορφώνεται χαμηλότερα, σε 6,89 χιλ. ευρώ.

Διάγραμμα 3.12: Ανώτατο ατομικό εισόδημα, 1ο τεταρτημόριο (χιλιάδες ευρώ, 2009, 2019, 2025)

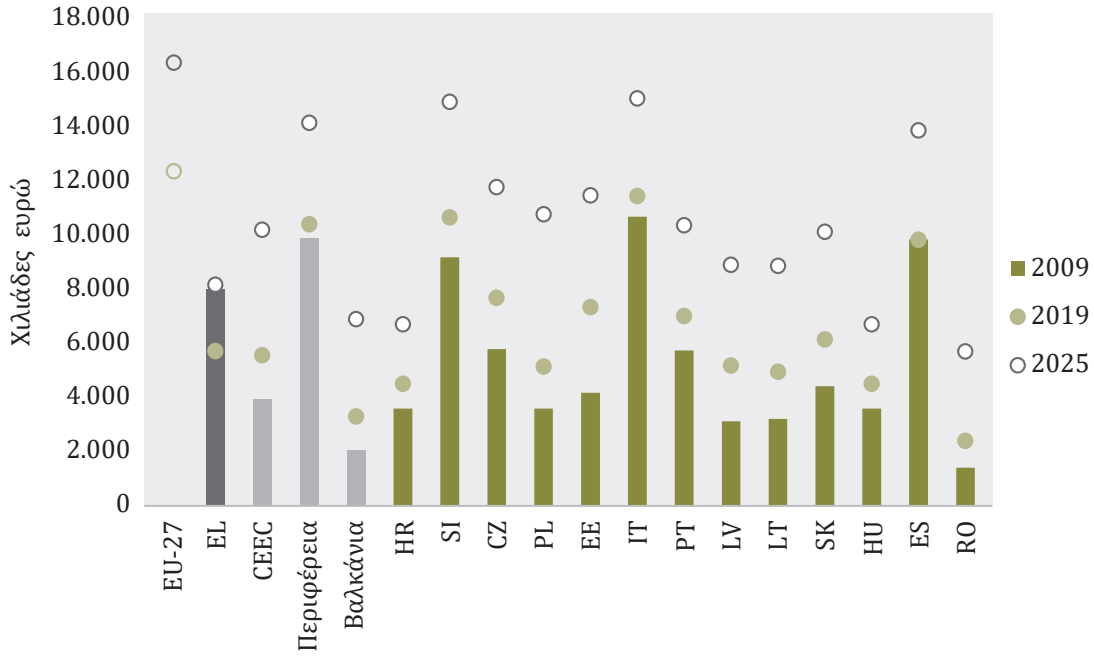

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 για το έτος 2009.

28. Τα δεδομένα δεν είναι διαθέσιμα για το 4ο τεταρτημόριο.

Αντίστοιχη εικόνα παρατηρείται και στο 2ο τεταρτημόριο, όπου το ανώτατο εισόδημα στην Ελλάδα είναι 11,7 χιλ. ευρώ, έναντι 22,9 χιλ. ευρώ στην ΕΕ-27, 13,6 χιλ. ευρώ στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, 20,6 χιλ. ευρώ στην Περιφέρεια και 10,0 χιλ. ευρώ στα Βαλκάνια (Διάγραμμα 3.13).

Η ίδια απόσταση διατηρείται και στο 3ο τεταρτημόριο (Διάγραμμα 3.14). Το 2025 το ανώτατο ατομικό εισόδημα στην Ελλάδα διαμορφώνεται σε 15,9 χιλ. ευρώ, έναντι 31,2 χιλ. ευρώ στην ΕΕ-27. Η Ελλάδα υπολείπεται επίσης των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (18,0 χιλ. ευρώ) και, ακόμη περισσότερο, της Περιφέρειας (28,9 χιλ. ευρώ), ενώ παραμένει υψηλότερα από τα Βαλκάνια (13,7 χιλ. ευρώ).

Τα δεδομένα αυτά αναδεικνύουν μια κρίσιμη πλευρά της ελληνικής εισοδηματικής κατανομής. Η Ελλάδα δεν εμφανίζει μόνο υψηλότερη σχετική ανισότητα από την ΕΕ-27, αλλά και πολύ χαμηλότερα απόλυτα εισοδηματικά όρια για τα χαμηλά και μεσαία στρώματα. Στην Ελλάδα σε όλα τα διαθέσιμα τεταρτημόρια τα όρια βρίσκονται περίπου στο μισό ή λίγο πάνω από το μισό των αντίστοιχων ευρωπαϊκών επιπέδων. Επομένως, το πρόβλημα δεν αφορά μόνο τη σχετική απόσταση μεταξύ υψηλών και χαμηλών εισοδημάτων, αλλά και τη χαμηλή εισοδηματική βάση μεγάλου μέρους του πληθυσμού.

Η εικόνα σε επίπεδο χωρών ενισχύει αυτή τη διαπίστωση. Το 2025 τα εισοδηματικά όρια της Ελλάδας υπολείπονται σημαντικά των αντίστοιχων τιμών της Ιταλίας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Ενδεικτικά, στο 3ο τεταρτημόριο η Ελλάδα βρίσκεται στις 15,9 χιλ. ευρώ, έναντι 30,5 χιλ. ευρώ στην Ιταλία, 28,9 χιλ. ευρώ στην Ισπανία και 20,3 χιλ. ευρώ στην Πορτογαλία. Αντίθετα, βρίσκεται πιο κοντά σε χώρες όπως η Κροατία και η Ουγγαρία.

Παρά τη χαμηλή συγκριτική θέση της Ελλάδας, τα στοιχεία δείχνουν ότι τα ανώτατα εισοδήματα των τριών πρώτων τεταρτημόριων έχουν αυξηθεί σε σχέση με το 2019. Ειδικότερα, το ανώτατο εισόδημα του 1ου τεταρτημόριου ανέρχεται πλέον σε 8,1 χιλ. ευρώ, του 2ου σε 11,7 χιλ. ευρώ και του 3ου σε 15,9 χιλ. ευρώ, έναντι 5,7, 8,2 και 11,6 χιλ. ευρώ αντίστοιχα το 2019. Η σύγκριση με το 2009 δείχνει μια πιο σύνθετη εικόνα. Στο 1ο τεταρτημόριο το ανώτατο ατομικό εισόδημα διαμορφώνεται το 2025 σε 8,1 χιλ. ευρώ, έναντι 8,0 χιλ. ευρώ το 2009 και στο 2ο τεταρτημόριο αυξάνεται σε 11,7 χιλ. ευρώ, από 11,5 χιλ. ευρώ. Αντίθετα, στο 3ο τεταρτημόριο το αντίστοιχο εισόδημα παραμένει το 2025 χαμηλότερο από το επίπεδο του 2009, καθώς διαμορφώνεται σε 15,9 χιλ. ευρώ, έναντι 16,6 χιλ. ευρώ. Η σύγκριση αυτή δείχνει ότι, σε ονομαστικούς όρους, τα ανώτατα εισοδήματα στα χαμηλότερα τμήματα της κατανομής έχουν επανέλθει οριακά πάνω από τα επίπεδα του 2009, ενώ το ανώτερο τμήμα των μεσαίων εισοδημάτων δεν έχει ακόμη ανακτήσει πλήρως τη θέση που είχε στην αρχή της περιόδου.

Διάγραμμα 3.13: Ανώτατο ατομικό εισόδημα, 2ο τεταρτημόριο (χιλιάδες ευρώ, 2009, 2019, 2025)

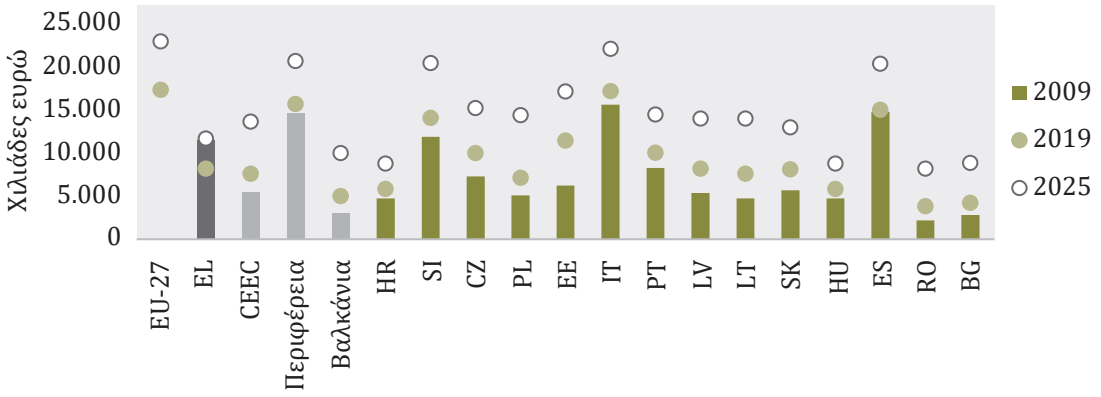

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 για το έτος 2009.

Διάγραμμα 3.14: Ανώτατο ατομικό εισόδημα, 3ο τεταρτημόριο (χιλιάδες ευρώ, 2009, 2019, 2025)

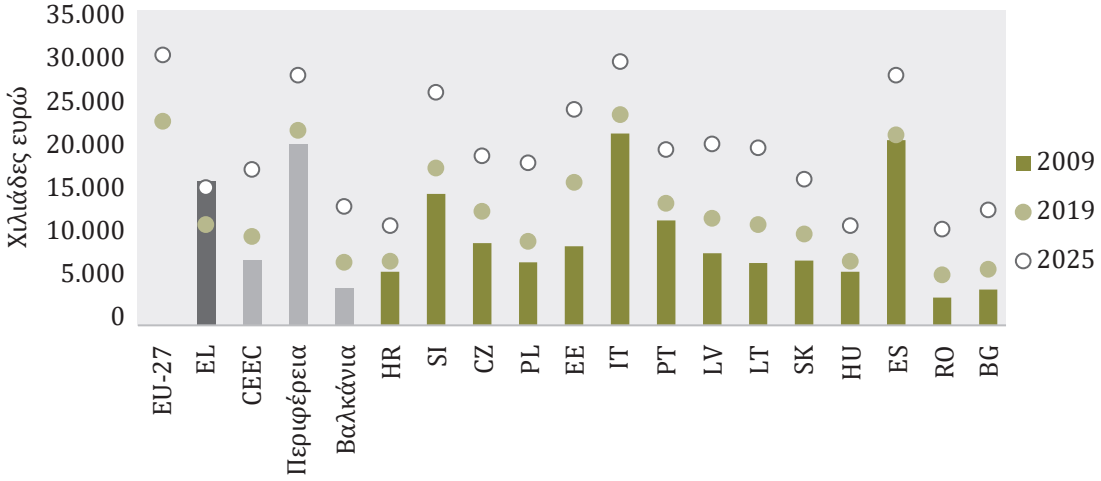

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 για το έτος 2009.

Συνολικά, τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι η εισοδηματική ανισότητα στην Ελλάδα παραμένει υψηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ-27 και συγκρίσιμη με την εικόνα της νοτιοευρωπαϊκής Περιφέρειας. Παρά τη μείωση του δείκτη S80/S20 σε σχέση με το 2009, η περίοδος 2019-2025 δεν συνοδεύεται από περαιτέρω αποκλιμάκωση. Αντίθετα, ο δείκτης αυξάνεται οριακά, ενώ στην ΕΕ-27 και στις περισσότερες ομάδες χωρών σύγκρισης μειώνεται. Παράλληλα, η επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων στην εισοδηματική ανισότητα παραμένει περιορισμένη. Η Ελλάδα εμφανίζει σημαντικά χαμηλότερη αναδιανεμητική επίδραση από την ΕΕ-27, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι το σύστημα κοινωνικής προστασίας μειώνει τις εισοδηματικές αποστάσεις, αλλά όχι με την ένταση που παρατηρείται στον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Ολοκληρώνοντας, τα εισοδηματικά όρια των τεταρτημόριων δείχνουν ότι η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει όχι μόνο ζήτημα σχετικής ανισότητας, αλλά και ζήτημα χαμηλής εισοδηματικής βάσης. Τα χαμηλά και μεσαία στρώματα στην Ελλάδα βρίσκονται σε αισθητά χαμηλότερα επίπεδα εισοδήματος σε σχέση με την ΕΕ-27, την Περιφέρεια και, πλέον, τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Η διαπίστωση αυτή είναι κρίσιμη για την κατανόηση των κοινωνικών συνθηκών, εφόσον συνδέσουμε την ανισότητα με την αγοραστική δύναμη, την οικονομική ασφάλεια και τη δυνατότητα των νοικοκυριών να ανταποκριθούν στο αυξημένο κόστος διαβίωσης.

3.4 Ο κίνδυνος φτώχειας στην εργασία

Ο κίνδυνος φτώχειας στην εργασία αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς δείκτες για την αξιολόγηση της κοινωνικής βιωσιμότητας. Σε αντίθεση με τους δείκτες φτώχειας που αποτυπώνουν την εισοδηματική κατάσταση και θέση του συνολικού πληθυσμού, ο δείκτης αυτός επικεντρώνεται στα άτομα που εργάζονται και, επομένως, επιτρέπει να αξιολογηθεί κατά πόσο η συμμετοχή στην αγορά εργασίας επαρκεί για την προστασία από τον κίνδυνο φτώχειας. Η φτώχεια στην εργασία είναι ένα πολυπαραγοντικό μέγεθος και αφορά τον όγκο και τη σταθερότητα της απασχόλησης, την ποιότητα των θέσεων εργασίας, το ύψος των μισθών, την ένταση εργασίας των νοικοκυριών και την αποτελεσματικότητα των συμπληρωματικών μηχανισμών κοινωνικής προστασίας.

Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι το 2025 ο κίνδυνος φτώχειας στην εργασία για τα άτομα ηλικίας 18-64 ετών στην Ελλάδα διαμορφώνεται στο 9,7%, έναντι 8,3% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.15). Η Ελλάδα παραμένει, συνεπώς, πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, παρ' ότι η απόκλιση έχει περιοριστεί σε σύγκριση με το 2009. Τότε ο αντίστοιχος δείκτης στην Ελλάδα ανερχόταν σε 13,7%, ενώ το 2019 είχε μειωθεί στο 10,1%. Η πορεία αυτή υποδηλώνει μια σαφή αποκλιμάκωση σε βάθος χρόνου, αλλά όχι πλήρη σύγκλιση με την ΕΕ-27.

Η σύγκριση με τις πληθυσμιακά σταθμισμένες ομάδες χωρών αναδεικνύει μια σύνθετη εικόνα. Το 2025 ο δείκτης φτώχειας στην εργασία στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης διαμορφώνεται στο 7,7%, στην Περιφέρεια στο 10,5% και στα Βαλκάνια στο 10,2%. Η Ελλάδα βρίσκεται επομένως σε δυσμενέστερη θέση από την ΕΕ-27 και τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, αλλά σε ελαφρώς καλύτερη από την Περιφέρεια και τα Βαλκάνια.

Σε επίπεδο χωρών, η Ελλάδα βρίσκεται χαμηλότερα από την Ισπανία (11,2%), τη Βουλγαρία (11,8%), τη Ρουμανία (10,7%), την Εσθονία (10,5%) και την Ιταλία (10,2%), αλλά υψηλότερα από την Πορτογαλία (8,6%), την Πολωνία (8,5%), την Τσεχία (4,1%) και τη Σλοβενία (5,5%). Η εικόνα αυτή επιτρέπει μια πιο ισορροπημένη συγκριτική αποτίμηση του δείκτη· πιο συγκεκριμένα, δείχνει ότι η Ελλάδα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα φτώχειας στην εργασία, χωρίς όμως να αποτελεί την πλέον ακραία περίπτωση μεταξύ των χωρών που εξετάζονται.

Διάγραμμα 3.15: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία, ηλικιακή ομάδα 18-64 ετών (2009, 2019, 2025)

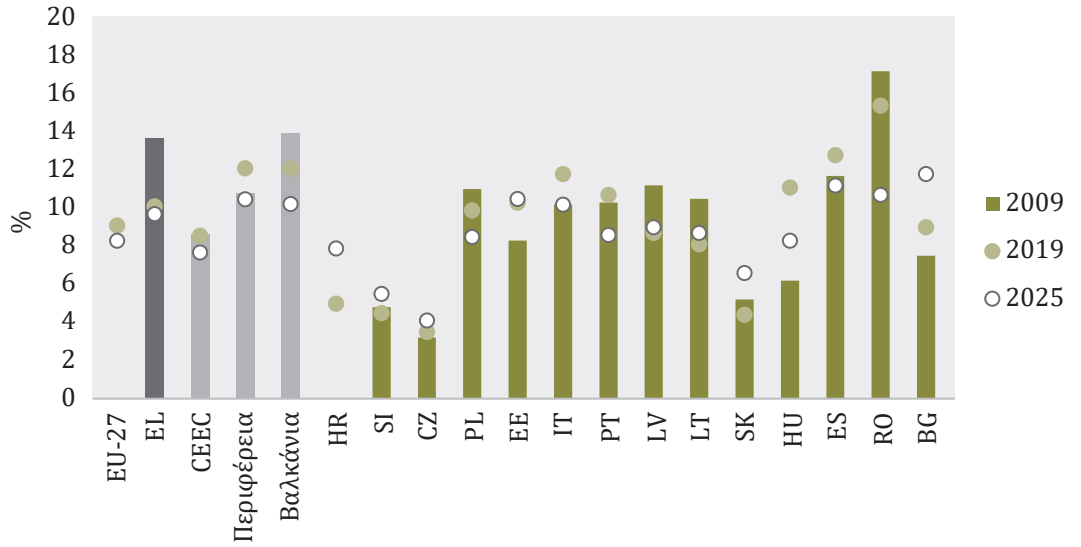

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Η εικόνα μεταβάλλεται σημαντικά όταν ο κίνδυνος φτώχειας στην εργασία εξετάζεται ανά τύπο απασχόλησης (Διάγραμμα 3.16). Στην πλήρη απασχόληση το ποσοστό στην Ελλάδα παραμένει το 2025 στο 9,1%, ωστόσο αρκετά χαμηλότερο από το 2009 (13,0). Η Ελλάδα βρίσκεται υψηλότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο,

αλλά και πάνω από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, όπου το ποσοστό είναι 7,0%, και από τα Βαλκάνια, όπου διαμορφώνεται στο 8,4%. Είναι επίσης πολύ κοντά στην Περιφέρεια (9,0%). Το εύρημα αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς αναδεικνύει ότι ακόμη και η πλήρης απασχόληση δεν λειτουργεί στην Ελλάδα ως επαρκής εγγύηση προστασίας από τον κίνδυνο φτώχειας.

Διάγραμμα 3.16: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά τύπο απασχόλησης – πλήρης απασχόληση (2009, 2019, 2025)

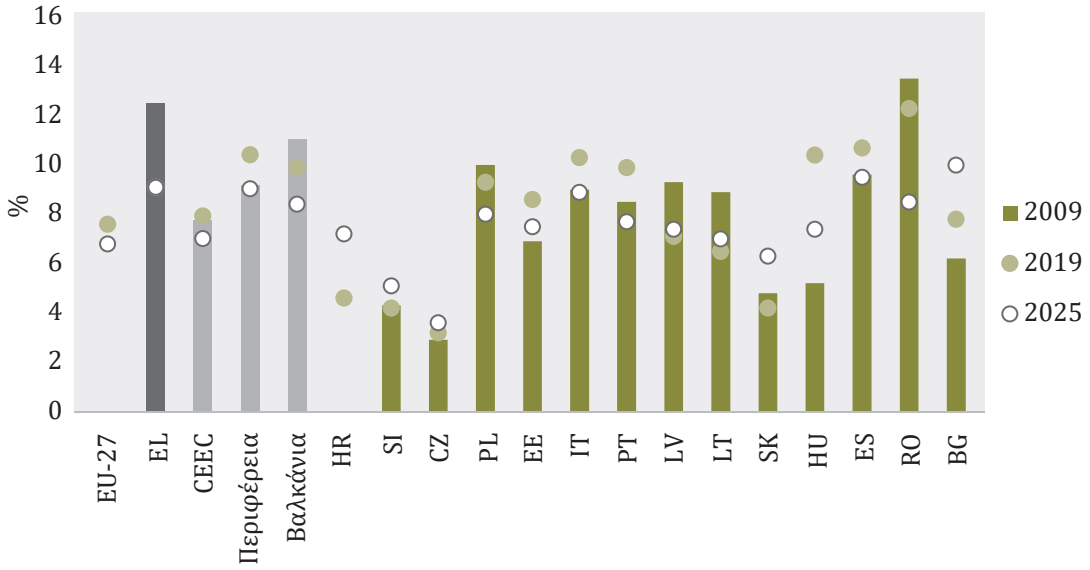

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009. Λόγω της απόλυτης ταύτισης των ποσοστών της Ελλάδας τα έτη 2019 και 2025 (9,1%), διαγραμματικά δεν είναι εμφανής η τιμή του 2019.

Ακόμη πιο έντονο είναι το πρόβλημα στη μερική απασχόληση. Το 2025 το ποσοστό του κίνδυνου φτώχειας για τους μερικώς απασχολουμένους στην Ελλάδα ανέρχεται σε 21,4% έναντι 13,5% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.17). Το ποσοστό είναι χαμηλότερο από το 2009 (26,9%) και οριακά υψηλότερο από το 2019 (20,9%). Το εύρημα αποτυπώνει την αυξημένη ευαλωτότητα των εργαζομένων σε ελαστικές μορφές απασχόλησης με περιορισμένες ώρες εργασίας και χαμηλότερο εισόδημα. Η Ελλάδα βρίσκεται πάνω από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (13%) και από την Περιφέρεια (17,4%). Ωστόσο, βρίσκεται σαφώς χαμηλότερα από τα Βαλκάνια, όπου το αντίστοιχο ποσοστό φτάνει στο 44,8%, κυρίως λόγω των εξαιρετικά υψηλών τιμών σε Ρουμανία και Βουλγαρία.

Η σύγκριση με επιμέρους χώρες επιβεβαιώνει τη σημασία της μερικής απασχόλησης ως πεδίου αυξημένης ευαλωτότητας. Το 2025 η Ελλάδα (21,4%) υπερβαίνει την Ισπανία (18,6%), την Ιταλία (16,2%) και την Πορτογαλία (19,0%), ενώ απέχει πολύ από χώρες όπως η Τσεχία (8,2%) και η Σλοβενία (9,7%). Την ίδια στιγμή, η Ρουμανία (57,3%) και η Βουλγαρία (34,2%) εμφανίζουν πολύ υψηλότερες τιμές.

Διάγραμμα 3.17: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά τύπο απασχόλησης – μερική απασχόληση (2009, 2019, 2025)

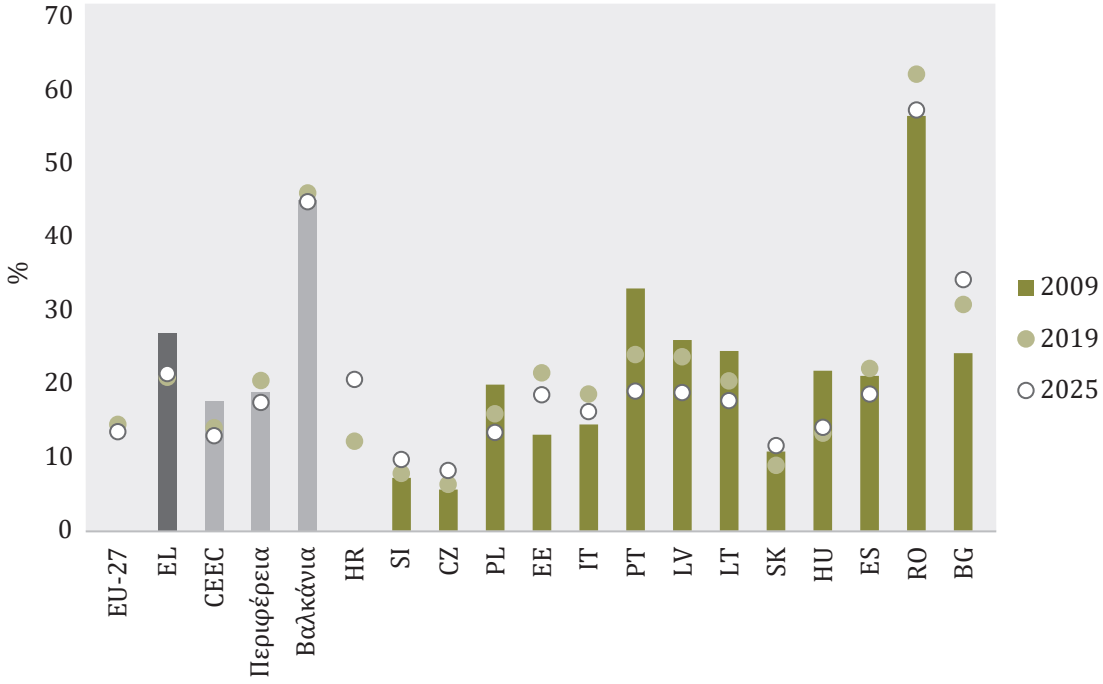

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26).

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Η συσχέτιση εκπαιδευτικού επιπέδου και φτώχειας στην εργασία επιβεβαιώνει τον διαρθρωτικό χαρακτήρα του φαινομένου. Το 2025 το ποσοστό στην Ελλάδα για τους απασχολουμένους με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (0-2) είναι 21,3%, έναντι 18,8% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.18). Η Ελλάδα βρίσκεται πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και από την Περιφέρεια (19,1%), ενώ βρίσκεται πολύ χαμηλότερα από τα Βαλκάνια (36,1%). Επομένως, το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης συνδέεται με σαφώς αυξημένο κίνδυνο φτώχειας στην εργασία, γεγονός που αντανακλά τη συχνότερη συγκέντρωση των εργαζομένων αυτής της ομάδας σε χαμηλότερα αμειβόμενες και λιγότερο σταθερές θέσεις. Συγκριτικά με τα έτη ανα-

φοράς, το 2025 σημειώνεται αρκετά χαμηλότερο ποσοστό από το 2009 (26,9%) και κατά 0,8 ποσοστιαίες μονάδες πιο χαμηλό από το 2019 (22,1%).

Διάγραμμα 3.18: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο – επίπεδο εκπαίδευσης 0-2 (2009, 2019, 2025)

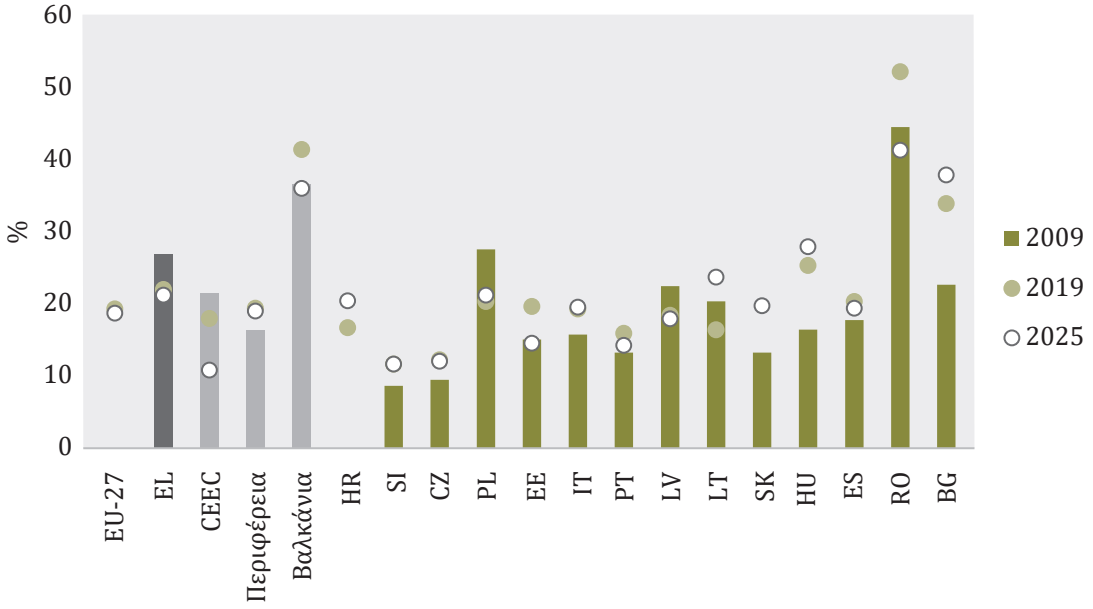

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009. Τα δεδομένα για τη Σλοβακία δεν είναι διαθέσιμα για το 2019. Λόγω της απόλυτης ταύτισης των ποσοστών της Σλοβενίας τα έτη 2019 και 2025 (11,7%), διαγραμματικά δεν είναι εμφανής η τιμή του 2019.

Στο εκπαιδευτικό επίπεδο 3-4 ο κίνδυνος φτώχειας στην εργασία ανέρχεται το 2025 στην Ελλάδα σε 11,0%, έναντι 8,4% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.19). Η τιμή αυτή είναι υψηλότερη και από τις τρεις ομάδες σύγκρισης, τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (9,8%), την Περιφέρεια (10,2%) και τα Βαλκάνια (8,7%). Το εύρημα αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς δείχνει ότι στην Ελλάδα ακόμη και το μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο δεν προσφέρει την ίδια προστασία από τη φτώχεια στην εργασία που παρατηρείται σε άλλα ευρωπαϊκά εργασιακά περιβάλλοντα. Το 2025 καταγράφεται χαμηλότερο ποσοστό (11%) από το 2009 (12,6%) και κατά 0,5 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από το 2019 (10,5%).

Διάγραμμα 3.19: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο – επίπεδο εκπαίδευσης 3-4 (2009, 2019, 2025)

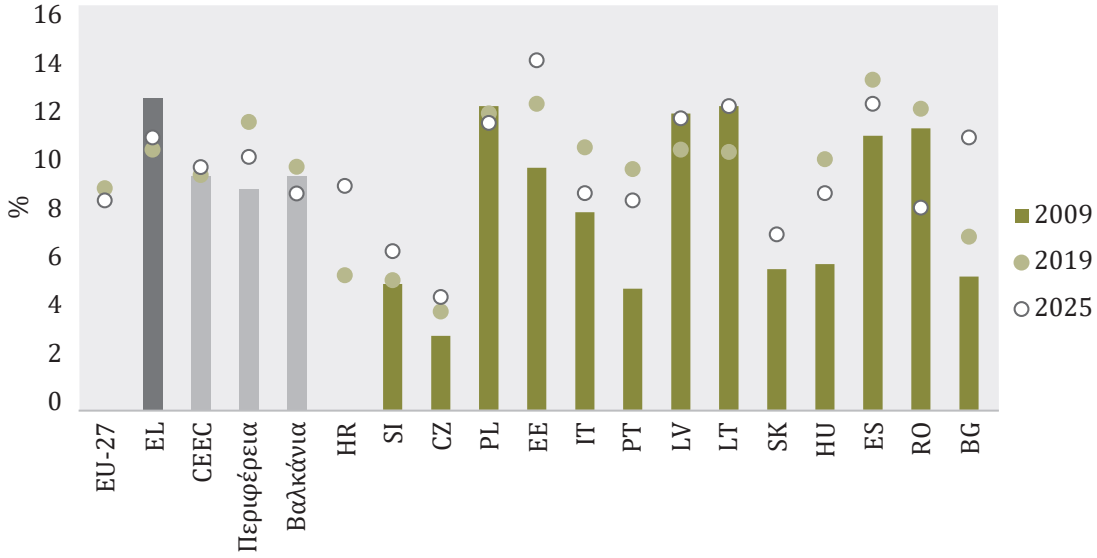

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009 και για τη Σλοβακία για το έτος 2019.

Στα άτομα με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (5-8) η εικόνα είναι σαφώς πιο ευνοϊκή (Διάγραμμα 3.20). Το 2025 η Ελλάδα (4,2%) ταυτίζεται με τον μέσο όρο της ΕΕ-27, βρίσκεται χαμηλότερα από την Περιφέρεια (5,1%), αλλά υψηλότερα από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (3,1%) και τα Βαλκάνια (1,9%). Τα σχετικά χαμηλά ποσοστά δείχνουν πως το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης λειτουργεί ως ισχυρός μηχανισμός προστασίας έναντι της φτώχειας στην εργασία. Παρ' όλα αυτά, η αύξηση του ελληνικού δείκτη από 3,5% το 2009 και 3,7% το 2019 σε 4,2% το 2025 υποδηλώνει ότι ακόμη και τα υψηλότερα εκπαιδευτικά προσόντα δεν εξαλείφουν πλήρως τον κίνδυνο φτώχειας στην εργασία, ιδίως σε συνθήκες όπου το κόστος διαβίωσης αυξάνεται ταχύτερα από το διαθέσιμο εισόδημα.

Διάγραμμα 3.20: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά εκπαιδευτικό επίπεδο – επίπεδο εκπαίδευσης 5-8 (2009, 2019, 2025)

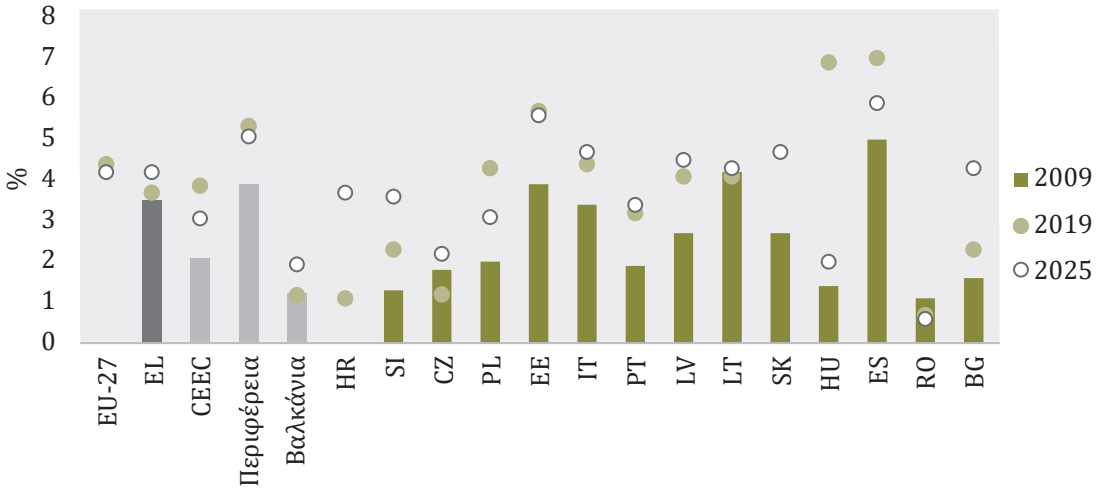

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009 και για τη Σλοβακία για το έτος 2019.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα στοιχεία για τα άτομα με αναπηρία. Για τα άτομα ηλικίας 18-64 ετών με μερική αναπηρία, ο κίνδυνος φτώχειας στην εργασία στην Ελλάδα μειώνεται σημαντικά, από 22,6% το 2010 σε 12,7% το 2019 και σε 9,8% το 2025 (Διάγραμμα 3.21). Η τιμή του 2025 βρίσκεται πολύ κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ-27, ο οποίος ανέρχεται σε 9,6%, και ελαφρώς χαμηλότερα από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (9,9%). Η βελτίωση αυτή για τη χώρα μας είναι αξιοσημείωτη, ιδίως αν ληφθεί υπόψη το πολύ υψηλό ποσοστό του 2010. Σε μια συγκριτική ανάλυση χωρών, το 2025 το ποσοστό της Ελλάδας είναι χαμηλότερο από τα αντίστοιχα ποσοστά σε Ρουμανία (21,8%), Εσθονία (14,8%), Βουλγαρία (13,7%) και Ισπανία (13,1%).

Διάγραμμα 3.21: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά επίπεδο αναπηρίας – μερική αναπηρία (ηλικιακή ομάδα 18-64 ετών, 2010, 2019, 2025)

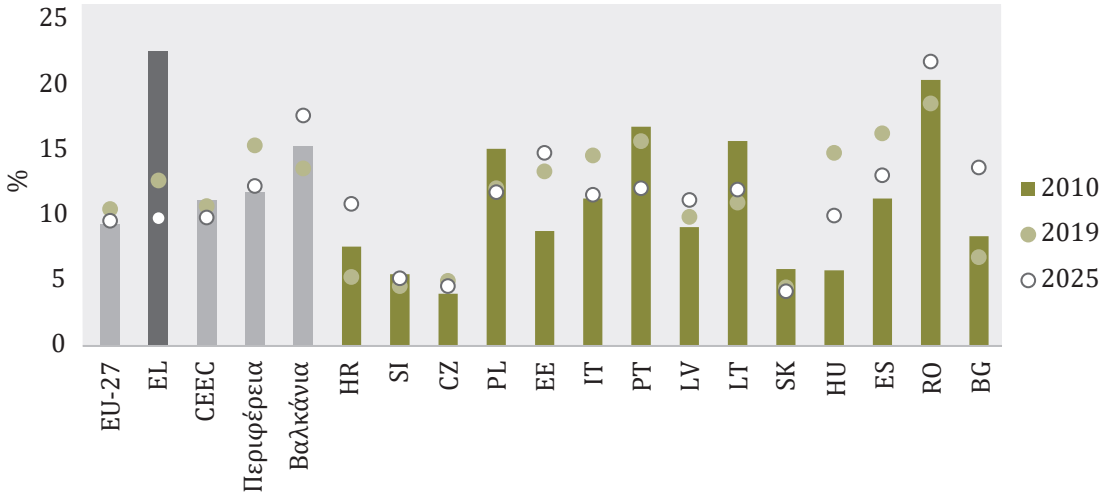

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Τα δεδομένα είναι διαθέσιμα από το 2010.

Για τα άτομα με σοβαρή αναπηρία, η εικόνα είναι επίσης βελτιωμένη (Διάγραμμα 3.22). Το ποσοστό στην Ελλάδα υποχωρεί από 15% το 2010 σε 13,7% το 2019 και σε 10,5% το 2025. Σε αντίθεση με την ΕΕ-27, όπου ο αντίστοιχος δείκτης αυξάνεται από 11,0% το 2019 σε 12,8% το 2025, η Ελλάδα εμφανίζει μείωση. Αν και το 2025, η Ελλάδα καταγράφει χαμηλότερη τιμή από την ΕΕ-27 και την Περιφέρεια (13,8%), η εικόνα αυτή πρέπει να ερμηνευθεί με προσοχή. Παρ' ότι σημαντική, η εξέλιξη αυτή δεν αναιρεί τις ευρύτερες και επίμονες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στην πρόσβαση, την παραμονή και την ισότιμη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας.

Διάγραμμα 3.22: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην εργασία ανά επίπεδο αναπηρίας – σοβαρή αναπηρία (ηλικιακή ομάδα 18-64 ετών, 2010, 2019, 2025)

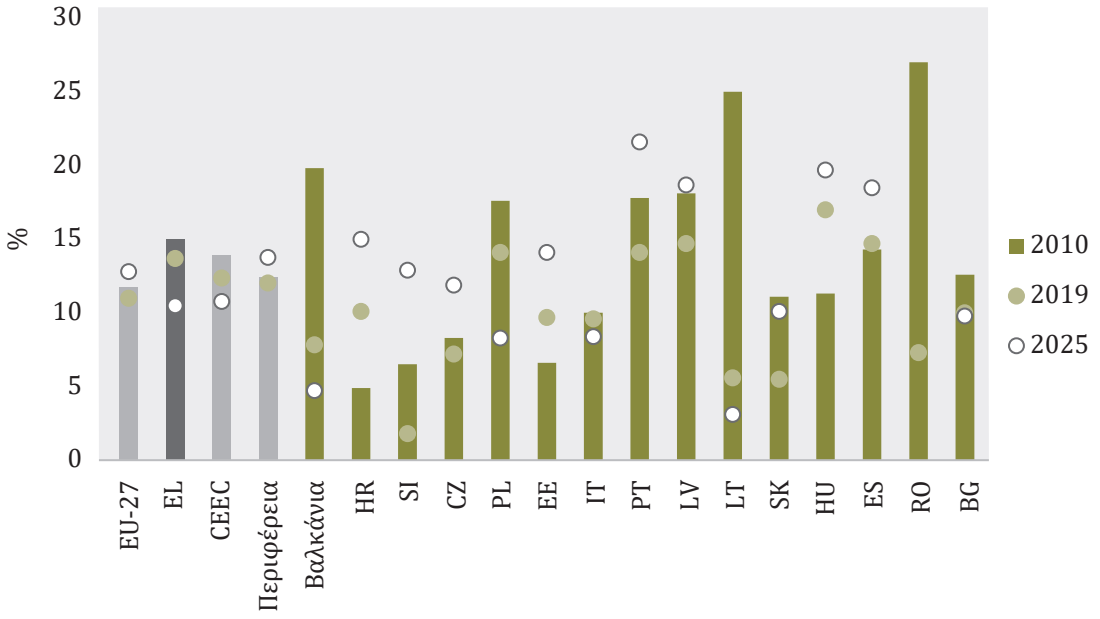

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Τα δεδομένα είναι διαθέσιμα από το 2010. Τα δεδομένα για τη Ρουμανία δεν είναι διαθέσιμα για το 2025.

Συνολικά, η ανάλυση του κινδύνου φτώχειας στην εργασία αναδεικνύει μια εικόνα σχετικής βελτίωσης. Η Ελλάδα έχει μειώσει αισθητά τον δείκτη σε σχέση με το 2009 και βρίσκεται σε καλύτερη θέση από ορισμένες χώρες της Νότιας και Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Ωστόσο, εξακολουθεί να καταγράφει υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας στην εργασία από την ΕΕ-27, ιδίως μεταξύ των μερικώς απασχολουμένων και των εργαζομένων χαμηλού και μεσαίου εκπαιδευτικού επιπέδου. Η ενίσχυση της απασχόλησης χρειάζεται, επομένως, να συνοδεύεται από βελτίωση της ποιότητας της εργασίας, σταθερότερες εργασιακές σχέσεις και πολιτικές που μειώνουν τις ανισότητες μεταξύ εκπαιδευτικών, επαγγελματικών και κοινωνικών ομάδων.

3.5 Οικονομική πίεση και ανθεκτικότητα των νοικοκυριών

Η οικονομική πίεση που ασκείται στα νοικοκυριά αποτελεί ένα από το πιο κρίσιμα πεδία αποτίμησης των κοινωνικών συνθηκών που βιώνουν τα νοικοκυριά, καθώς δεν αποτυπώνει μόνο το επίπεδο του εισοδήματος, αλλά και την πραγμα-

τική δυνατότητά τους να καλύπτουν βασικές ανάγκες, να ανταποκρίνονται σε τρέχουσες υποχρεώσεις και να αντιμετωπίζουν έκτακτες οικονομικές πιέσεις. Οι δείκτες οικονομικής στενότητας φωτίζουν πιο άμεσα την καθημερινή εμπειρία της οικονομικής ανασφάλειας. Η σημασία αυτών των δεικτών είναι ιδιαίτερα αυξημένη στο περιβάλλον που διαμορφώθηκε μετά την ενεργειακή κρίση και την ένταση των πληθωριστικών πιέσεων. Η άνοδος του κόστους ενέργειας, τροφίμων και βασικών υπηρεσιών δεν επηρέασε ομοιόμορφα όλα τα νοικοκυριά. Αντίθετα, επιβάρυνε περισσότερο όσα είχαν περιορισμένο διαθέσιμο εισόδημα, μικρή ή ανύπαρκτη αποταμιευτική δυνατότητα και υψηλό μερίδιο ανελαστικών δαπανών στον οικογενειακό προϋπολογισμό. Υπό αυτή την έννοια, η οικονομική στενότητα δεν αποτυπώνει μόνο την εισοδηματική θέση των νοικοκυριών, αλλά και την ικανότητά τους να απορροφούν εξωγενείς διαταραχές κόστους.

Η πρώτη ένδειξη αυτής της πίεσης αφορά την αναγκαστική αδυναμία των νοικοκυριών να εξασφαλίσουν ένα επαρκές και θρεπτικό γεύμα κάθε δεύτερη ημέρα.[29] Στα νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά[30], το ποσοστό στην Ελλάδα αυξάνεται από 6,5% το 2009 σε 10% το 2019 και σε 11,4% το 2025, έναντι 9% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.23). Η Ελλάδα βρίσκεται πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, αλλά και πάνω από την Περιφέρεια (7,4%) και τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (7,2%), ενώ παραμένει χαμηλότερα από τα Βαλκάνια (16,7%). Σε επίπεδο χωρών, το ελληνικό ποσοστό (11,4%) το 2025 υπερβαίνει τα αντίστοιχα ποσοστά της Ιταλίας (10,0%), της Ισπανίας (5,3%) και ιδίως της Πορτογαλίας (2,6%), ενώ παραμένει χαμηλότερο από τη Ρουμανία (19,2%) και τη Βουλγαρία (18,7%).

29. Σύμφωνα με τον ορισμό της Eurostat, πρόκειται για το ποσοστό του πληθυσμού που βιώνει «αναγκαστική αδυναμία» να εξασφαλίσει ένα σωστό, θρεπτικό γεύμα που περιέχει κρέας, κοτόπουλο, ψάρι ή ένα χορτοφαγικό ισοδύναμο κάθε δεύτερη μέρα. Είναι ένα βασικό μέτρο που χρησιμοποιείται σε ολόκληρη την ΕΕ για τη μέτρηση της σοβαρής υλικής και κοινωνικής στέρησης και της συνολικής επισιτιστικής φτώχειας.

30. Ως «εξαρτώμενα παιδιά» υπολογίζονται τα άτομα ηλικίας 0-17 και 18-24 ετών αν είναι ανενεργά και ζουν με τουλάχιστον έναν γονέα.

Διάγραμμα 3.23: Ποσοστό νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά που βιώνει «αναγκαστική αδυναμία» να εξασφαλίσει ένα σωστό, θρεπτικό γεύμα κάθε δεύτερη μέρα (2009, 2019, 2025)

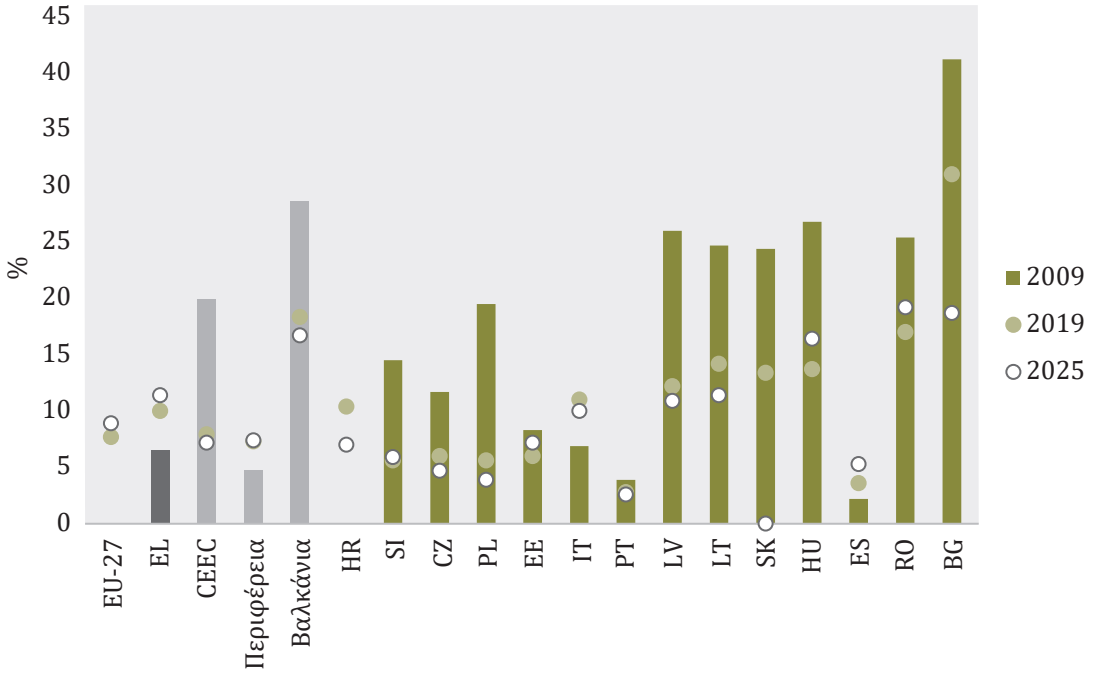

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Στα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά η εικόνα είναι ακόμη πιο επιβαρυμένη (Διάγραμμα 3.24). Το 2025 το 14,3% δηλώνει αδυναμία να αντέξει οικονομικά ένα επαρκές γεύμα κάθε δεύτερη ημέρα, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά το 2009 και 2019 ήταν 8,8% και 13,5%. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι η πίεση στα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά έχει ενισχυθεί σημαντικά. Το ποσοστό το 2025 είναι σαφώς υψηλότερο από την ΕΕ-27 (8,0%) και από όλες τις ομάδες σύγκρισης, την Περιφέρεια (6,5%), τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (5,5%) και τα Βαλκάνια (13,5%). Η εικόνα γίνεται πιο συγκεκριμένη όταν εξεταστούν επιμέρους χώρες. Η Ελλάδα το 2025 (14,3%) βρίσκεται κοντά στην Ισπανία (13,8%) και τη Βουλγαρία (12,9%), αλλά πολύ υψηλότερα από την Ιταλία (8,4%) και την Πορτογαλία (1,2%).

Διάγραμμα 3.24: Ποσοστό νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά που βιώνει «αναγκαστική αδυναμία» να αντέξει οικονομικά ένα σωστό, θρεπτικό γεύμα κάθε δεύτερη μέρα (2009, 2019, 2025)

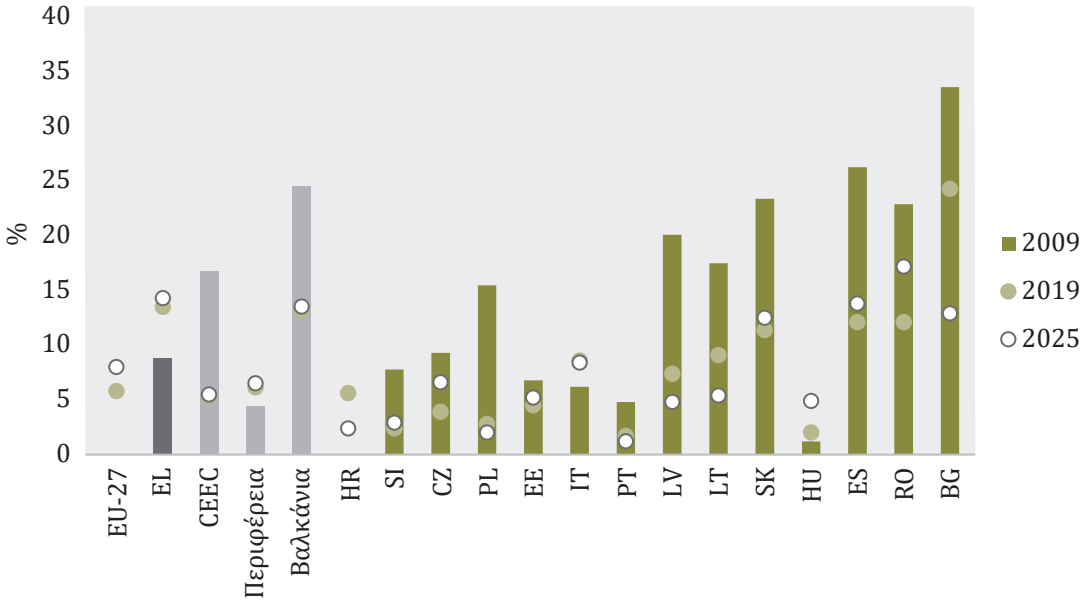

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26).

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Η ένταση της οικονομικής πίεσης αποτυπώνεται ακόμη περισσότερο στην αδυναμία των νοικοκυριών να διατηρήσουν επαρκή θέρμανση στην κατοικία τους. Ο δείκτης αυτός συνδέεται άμεσα με την ενεργειακή ευαλωτότητα των νοικοκυριών και αποκτά ιδιαίτερη σημασία μετά την ενεργειακή κρίση.[31] Στα νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά, η Ελλάδα καταγράφει το 2025 ποσοστό 19,0%, έναντι 14,2% το 2009 και 18,4% το 2019 (Διάγραμμα 3.25). Το ελληνικό ποσοστό το 2025 είναι σημαντικά υψηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (9,0%). Με άλλα λόγια, σχεδόν 1 στα 5 νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά δηλώνει αδυναμία επαρκούς θέρμανσης. Η τιμή αυτή είναι υψηλότερη από όλες τις ομάδες σύγκρισης, τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (5,7%), την Περιφέρεια (12,8%) και τα Βαλκάνια (5,3%). Η εικόνα σε επίπεδο χωρών δείχνει ότι το 2025 το ποσοστό στην Ελλάδα κινείται κοντά στις τιμές της Πορτογαλίας (19,5%), της

31. *Η «αδυναμία διατήρησης επαρκούς θέρμανσης του σπιτιού» είναι ένας αυτοαναφερόμενος, υποκειμενικός δείκτης που μετρά το ποσοστό του πληθυσμού που ζει σε νοικοκυριά τα οποία δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να θερμάνουν το σπίτι τους επαρκώς ώστε να διατηρούν μια άνετη θερμοκρασία.*

Λιθουανίας (20,3%) και της Βουλγαρίας (18,4%), ενώ παραμένει υψηλότερο από εκείνο της Ιταλίας (9,3%) και της Ισπανίας (15,5%).

Διάγραμμα 3.25: Ποσοστό νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να θερμάνουν το σπίτι τους επαρκώς (2009, 2019, 2025)

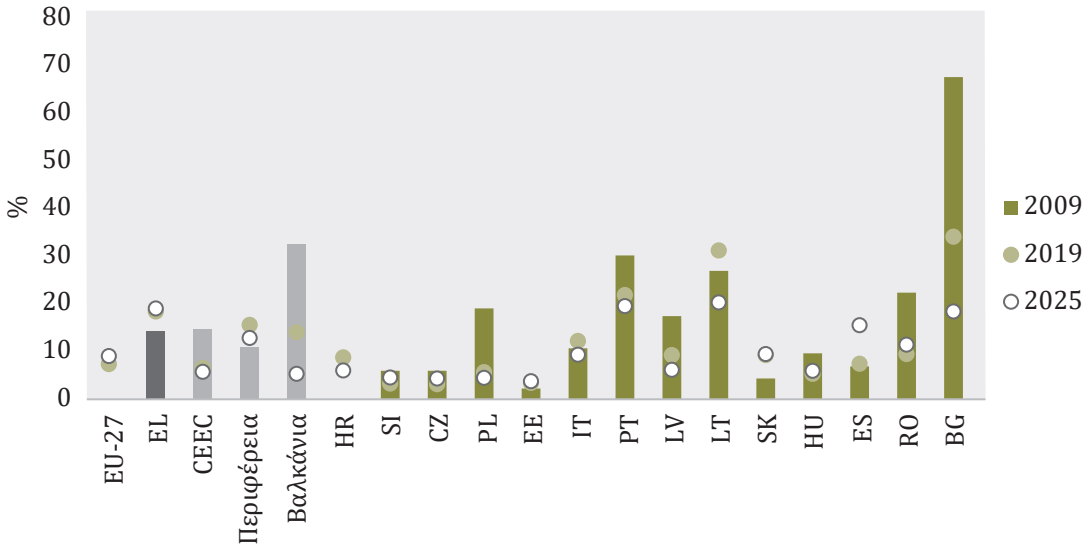

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Τα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά στην Ελλάδα εμφανίζουν επίσης πολύ υψηλό ποσοστό αδυναμίας να διατηρήσουν επαρκή θέρμανση στην κατοικία τους, 17% το 2025, έναντι 8,5% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.26). Η τιμή αυτή είναι σχεδόν διπλάσια από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και υπερβαίνει όλες τις ομάδες αναφοράς. Σε σχέση με το 2019, ο δείκτης παραμένει ουσιαστικά σταθερός, καθώς τότε βρισκόταν στο 17,4%, ενώ σε σχέση με το 2009 (17,3%) δεν καταγράφεται ουσιαστική αποκλιμάκωση. Αυτό υποδηλώνει ότι η ενεργειακή στενότητα στα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά δεν αποτελεί μόνο συγκυριακό αποτέλεσμα της πρόσφατης ενεργειακής κρίσης, αλλά συνιστά πιο σταθερή μορφή οικονομικής δυσκολίας. Συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, το 2025 το ποσοστό στην Ελλάδα (17%) κινείται σχεδόν στο ίδιο επίπεδο με την Ισπανία (16,2%) και υψηλότερα από την Πορτογαλία (11,2%), την Ιταλία (7,9%) και τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Διάγραμμα 3.26: Ποσοστό νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να θερμάνουν το σπίτι τους επαρκώς (2009, 2019, 2025)

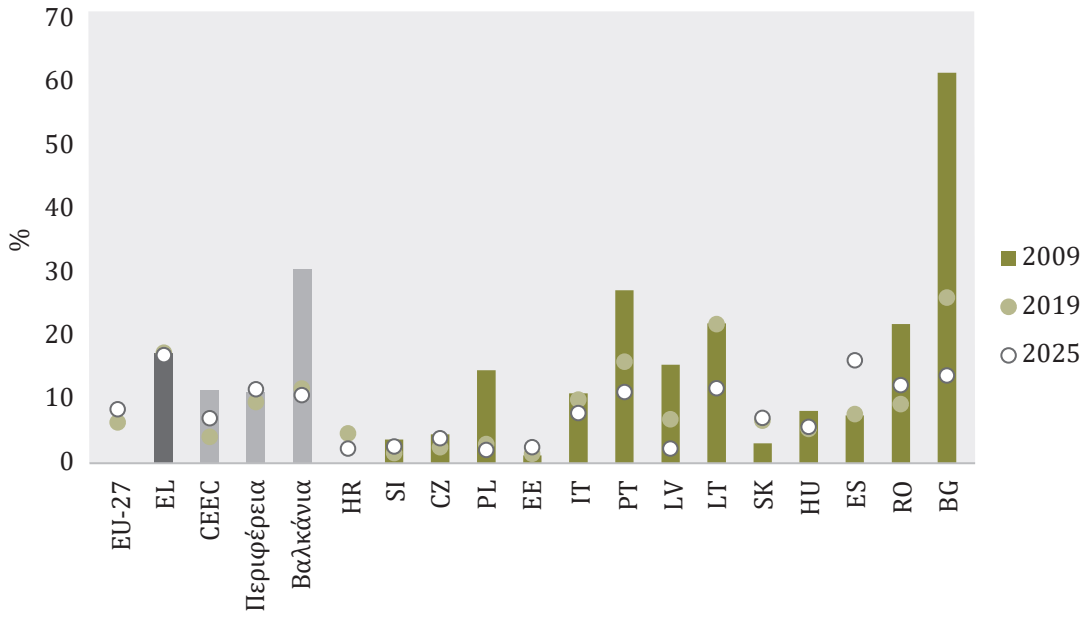

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Ο δείκτης αδυναμίας αντιμετώπισης απρόβλεπτων οικονομικών εξόδων είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτικός, καθώς δείχνει κατά πόσο τα νοικοκυριά διαθέτουν το ελάχιστο οικονομικό απόθεμα για να ανταποκριθούν σε απρόβλεπτα οικονομικά έξοδα.[32] Στα νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά το ποσοστό στην Ελλάδα ανέρχεται το 2025 σε 47,7%, σημαντικά υψηλότερο από το 2009 (27,4%) και σχεδόν στο ίδιο επίπεδο με το 2019 (48,5%), ενώ σημαντική απόκλιση παρατηρείται και από το αντίστοιχο ποσοστό στην ΕΕ-27 (27,3%) (Διάγραμμα 3.27). Δηλαδή στη χώρα μας σχεδόν 1 στα 2 νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά δεν διαθέτει επαρκές οικονομικό απόθεμα για να καλύψει μια έκτακτη δαπάνη. Επιπλέον, η Ελλάδα βρίσκεται πολύ υψηλότερα από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (26,4%), την Περιφέρεια (28,3%) και τα Βαλκάνια (38,6%).

32. *Ο δείκτης «αδυναμία αντιμετώπισης απρόβλεπτων οικονομικών εξόδων» αναφέρεται στην αναγκαστική αδυναμία ενός νοικοκυριού να καλύψει ένα απροσδόκητο απαραίτητο έξοδο χρησιμοποιώντας τους δικούς του πόρους.*

Διάγραμμα 3.27: Ποσοστό νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά που αδυνατούν να αντιμετωπίσουν απρόβλεπτα οικονομικά έξοδα (2009, 2019, 2025)

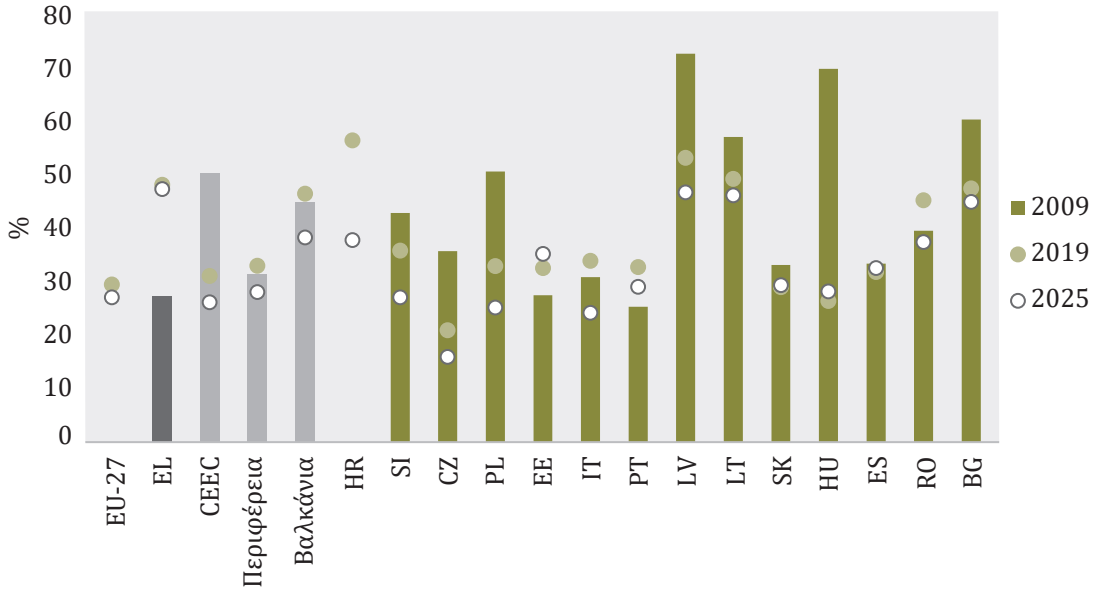

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Η πίεση είναι ακόμη εντονότερη στα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά. Το 2025 το 53,8% αυτών των νοικοκυριών στην Ελλάδα αδυνατεί να αντιμετωπίσει απρόβλεπτες οικονομικές δαπάνες, έναντι 31,4% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.28). Με άλλα λόγια, πάνω από 1 στα 2 ελληνικά νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά δεν διαθέτει το αναγκαίο οικονομικό απόθεμα για να ανταποκριθεί σε μια έκτακτη ανάγκη. Το ποσοστό στην Ελλάδα υπερβαίνει με μεγάλη διαφορά το αντίστοιχο των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (23,5%), της Περιφέρειας (32,7%) και των Βαλκανίων (35,3%). Ακόμη πιο ανησυχητικό είναι ότι, ενώ στις περισσότερες ομάδες χωρών ο δείκτης υποχωρεί σε σχέση με το 2019, στην Ελλάδα αυξάνεται από 47% σε 53,8%. Η σύγκριση με το 2009, όταν το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 25,8%, δείχνει το βάθος και τη διάρκεια της επιδείνωσης.

Διάγραμμα 3.28: Ποσοστό νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά που αδυνατούν να αντιμετωπίσουν απρόβλεπτα οικονομικά έξοδα (2009, 2019, 2025)

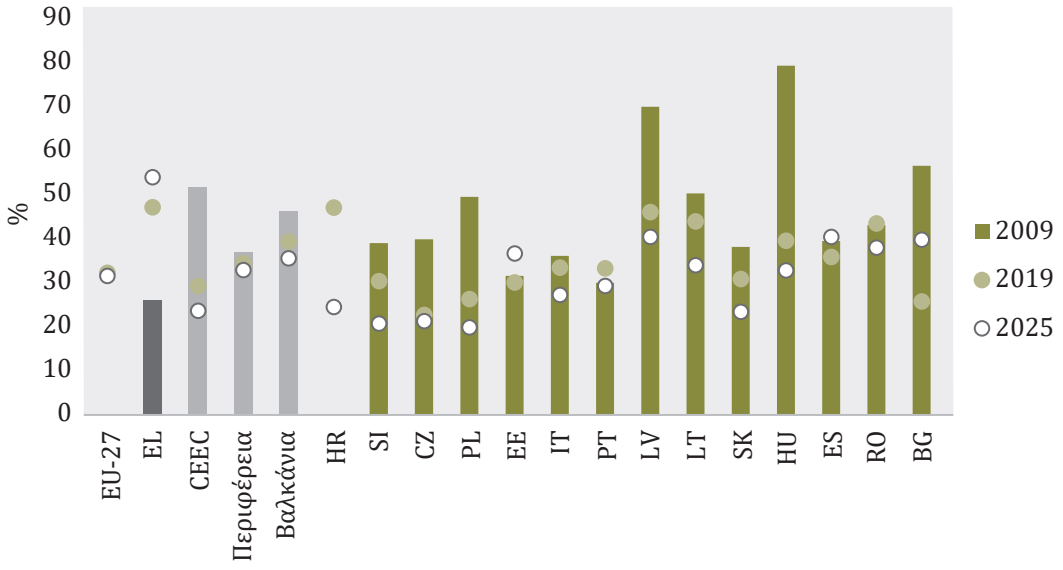

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26).

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Η πίεση του κόστους ζωής αποτυπώνεται επίσης στις ληξιπρόθεσμες οφειλές σε λογαριασμούς κοινής ωφέλειας.[33] Ο δείκτης αυτός είναι ιδιαίτερα σημαντικός, επειδή αφορά βασικές και επαναλαμβανόμενες υποχρεώσεις των νοικοκυριών. Στα νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά, το ποσοστό στην Ελλάδα διαμορφώνεται από 16% το 2009 σε 28,8% το 2019 και 29,4% το 2025, έναντι μόλις 5% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.29). Η απόκλιση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο αλλά και από το αντίστοιχο ποσοστό άλλων χωρών, Ιταλία (4%), Πορτογαλία (2,4%), Τσεχία (1,2%), Πολωνία (2,3%), Ρουμανία (15,3%), Βουλγαρία (15,5%), είναι εξαιρετικά μεγάλη και αποτελεί μια από τις πιο σοβαρές ενδείξεις οικονομικής στενότητας των νοικοκυριών στην Ελλάδα.

33. *Οι ληξιπρόθεσμες οφειλές σε λογαριασμούς κοινής ωφέλειας αναφέρονται ως η αναγκαστική αδυναμία ενός νοικοκυριού να πληρώσει τους λογαριασμούς κοινής ωφέλειας εγκαίρως λόγω οικονομικών δυσκολιών κατά τους τελευταίους 12 μήνες. Αυτός ο βασικός δείκτης είναι ένα πρωταρχικό μέτρο που χρησιμοποιείται σε ολόκληρη την ΕΕ για την παρακολούθηση της ενεργειακής φτώχειας και του οικονομικού αποκλεισμού.*

Διάγραμμα 3.29: Ποσοστό νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά με ληξιπρόθεσμες οφειλές σε λογαριασμούς κοινής ωφέλειας (2009, 2019, 2025)

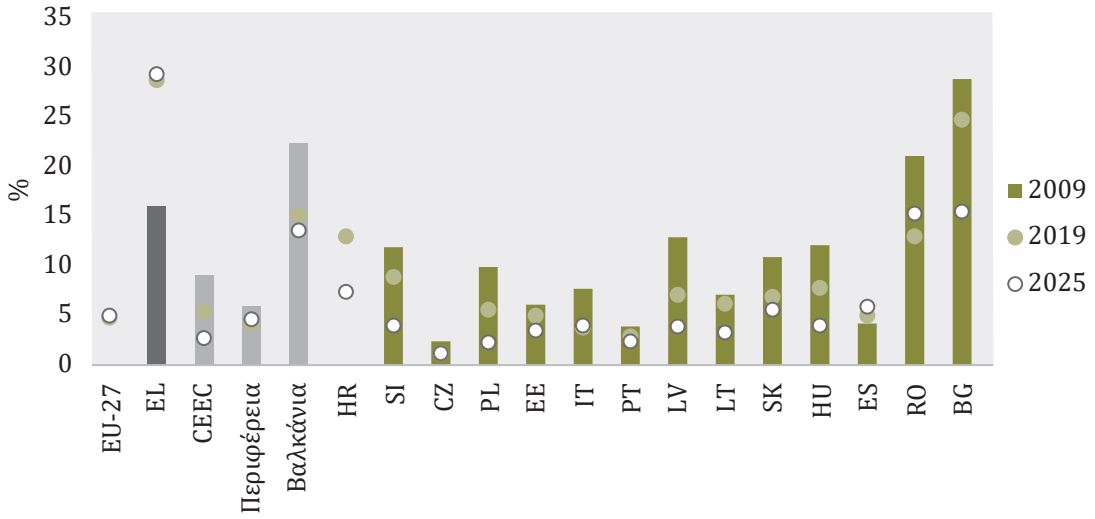

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Στα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά, το 34,9% καταγράφει ληξιπρόθεσμες οφειλές σε λογαριασμούς κοινής ωφέλειας το 2025, ποσοστό σχεδόν τετραπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ-27 (9,1%) (Διάγραμμα 3.30). Δηλαδή πάνω από 1 στα 3 νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά δυσκολεύεται να εξοφλήσει εμπρόθεσμα βασικούς λογαριασμούς. Το ελληνικό ποσοστό (34,9%) υπερβαίνει με μεγάλη διαφορά τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (4,3%), την Περιφέρεια (9,7%) και τα Βαλκάνια (17,1%), ενώ είναι πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο της Ισπανίας (12,5%), της Ιταλίας (8,2%), της Πορτογαλίας (5,0%), της Ρουμανίας (19,6%) και της Βουλγαρίας (19%). Παρ' ότι ο δείκτης μειώνεται ελαφρά σε σχέση με το 2019 (36,6%), παραμένει πολύ υψηλότερος από το 2009 (21,9%), γεγονός που δείχνει ότι η εξόφληση των λογαριασμών κοινής ωφέλειας αποτελεί μια μόνιμη, διαχρονική οικονομική πίεση για ένα μεγάλο μέρος των ελληνικών νοικοκυριών.

Διάγραμμα 3.30: Ποσοστό νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά με ληξιπρόθεσμες οφειλές σε λογαριασμούς κοινής ωφέλειας (2009, 2019, 2025)

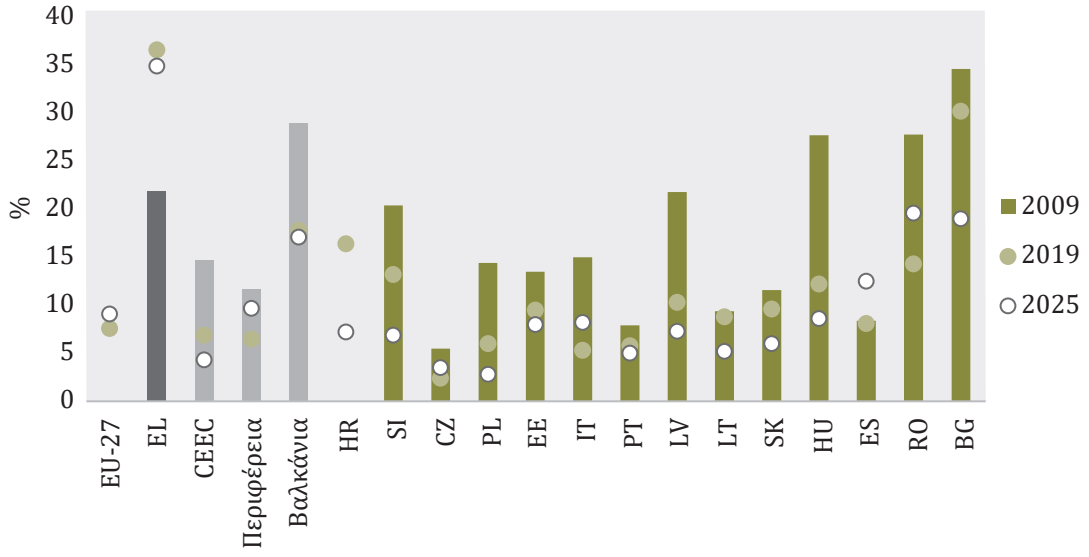

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Το στεγαστικό κόστος συμπληρώνει την εικόνα της οικονομικής στενότητας, καθώς οι καθυστερήσεις σε πληρωμές στεγαστικών δανείων ή ενοικίων[34] δείχνουν τη δυσκολία των νοικοκυριών να ανταποκριθούν σε βασικές στεγαστικές υποχρεώσεις. Στα νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά, οι καθυστερήσεις σε πληρωμές στεγαστικών δανείων ή ενοικίων ανέρχονται το 2025 σε 7,7%, έναντι 1,9% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.31). Η Ελλάδα βρίσκεται πολύ υψηλότερα από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (0,7%), την Περιφέρεια (2,2%) και τα Βαλκάνια (0,4%). Σε σχέση με το 2019 (7,5%), ο δείκτης παραμένει σχεδόν αμετάβλητος, ενώ βρίσκεται υψηλότερα από το 2009 (5,2%), στοιχείο που δείχνει ότι οι στεγαστικές υποχρεώσεις εξακολουθούν να ασκούν σημαντική πίεση στα ελληνικά νοικοκυριά.

34. *Ο δείκτης «Καθυστερήσεις σε πληρωμές στεγαστικών δανείων ή ενοικίων» μετρά το ποσοστό του πληθυσμού που ζει σε νοικοκυριά που δεν έχουν καταβάλει εγκαίρως το στεγαστικό δάνειο ή το ενοίκιο για την κύρια κατοικία τους τους τελευταίους 12 μήνες λόγω οικονομικών δυσκολιών.*

Διάγραμμα 3.31: Ποσοστό νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά που καθυστερούν πληρωμές στεγαστικών δανείων ή ενοικίων (2009, 2019, 2025)

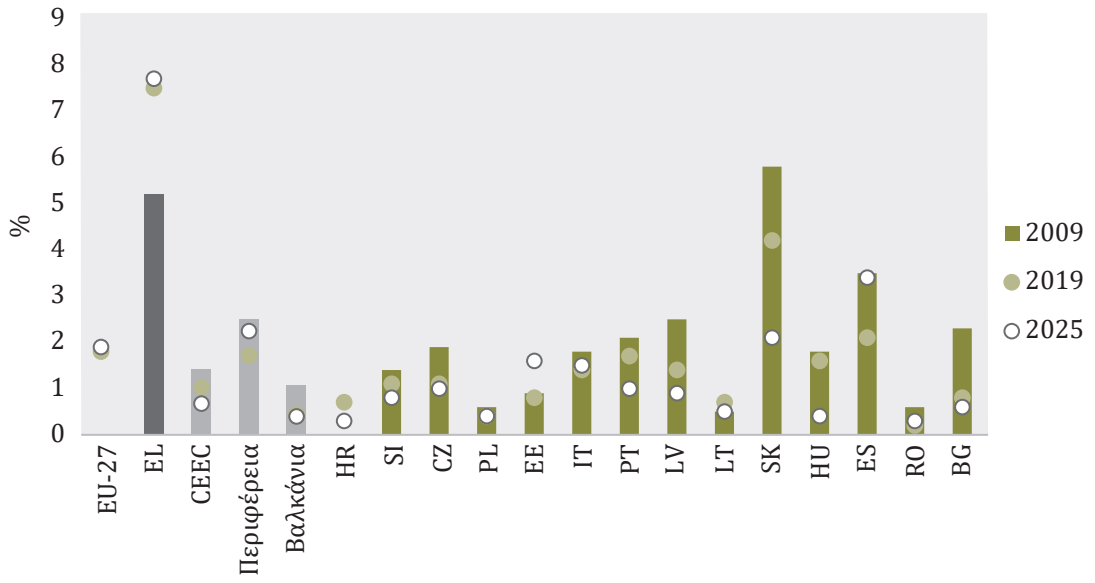

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Το 2025 το ποσοστό των νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά που καθυστερούν τις πληρωμές στεγαστικών δανείων ή ενοικίων στην Ελλάδα είναι 13,9%, έναντι 4,1% στην ΕΕ-27 (Διάγραμμα 3.32). Και εδώ η Ελλάδα καταγράφει πολύ υψηλότερα ποσοστά από όλες τις ομάδες σύγκρισης, τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (1,3%), την Περιφέρεια (3,3%) και τα Βαλκάνια (0,8%) αλλά και από μεμονωμένες χώρες, όπως η Ισπανία (7,0%), η Ιταλία (2,7%) και η Πορτογαλία (2,9%). Σε σχέση με τα έτη αναφοράς, η Ελλάδα σημείωσε το 2009 ποσοστό 12,2%, ενώ το σχεδόν αμετάβλητο ποσοστό σε σχέση με το 2019 (13,8%) δείχνει ότι η στεγαστική πίεση στα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά έχει περισσότερο διαρθρωτικό παρά συγκυριακό χαρακτήρα.

Διάγραμμα 3.32: Ποσοστό νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά που καθυστερούν πληρωμές στεγαστικών δανείων ή ενοικίων (2009, 2019, 2025)

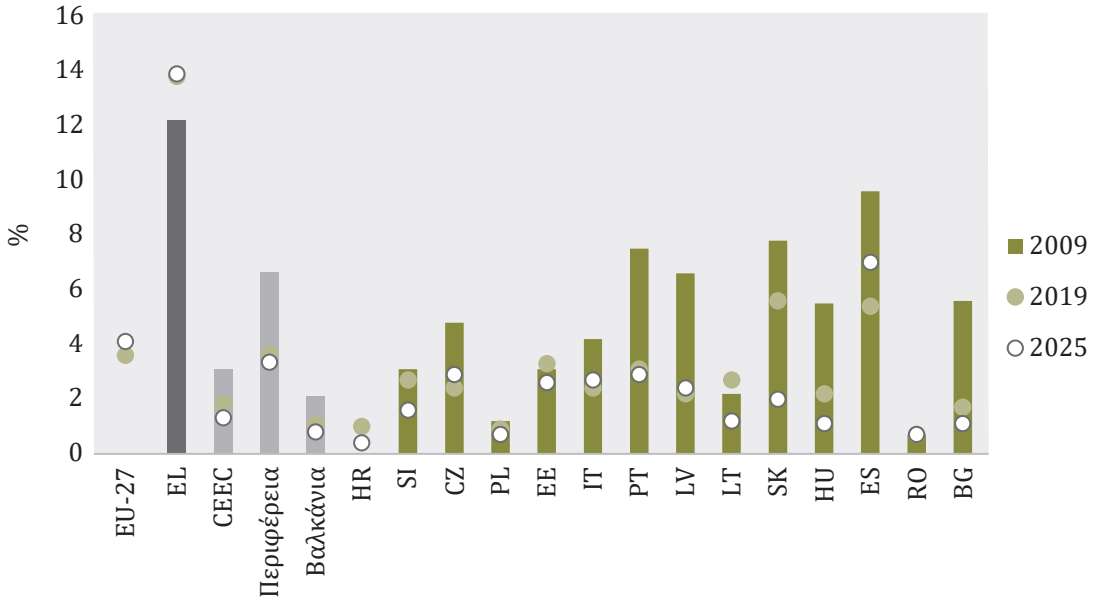

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ΕΕ-27 και την Κροατία για το έτος 2009.

Συνολικά, τα στοιχεία αποκαλύπτουν μια ιδιαίτερα επιβαρυμένη εικόνα για τα νοικοκυριά στη χώρα μας. Η Ελλάδα εμφανίζει το 2025 υψηλότερα ποσοστά από την ΕΕ-27 σε όλους τους εξεταζόμενους δείκτες και στις δύο κατηγορίες νοικοκυριών. Οι μεγαλύτερες αποκλίσεις εντοπίζονται στην αδυναμία αντιμετώπισης απρόβλεπτων οικονομικών εξόδων, στις ληξιπρόθεσμες οφειλές σε λογαριασμούς κοινής ωφέλειας και στην αδυναμία επαρκούς θέρμανσης. Οι δείκτες αυτοί δεν αποτυπώνουν απλώς χαμηλή εισοδηματική επάρκεια, αλλά περιορισμένη οικονομική ανθεκτικότητα σε ένα περιβάλλον αυξημένου κόστους ζωής.

Η σύνδεση με την ενεργειακή κρίση και τις πληθωριστικές πιέσεις είναι καθοριστική για την ερμηνεία αυτής της εικόνας. Η άνοδος των τιμών σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες, και ειδικότερα στην ενέργεια, επιβαρύνει δυσανάλογα τα νοικοκυριά με χαμηλότερα εισοδήματα, καθώς μεγάλο μέρος των δαπανών τους αφορά ανελαστικές ανάγκες. Έτσι, ακόμη και όταν οι δείκτες σχετικής φτώχειας και εισοδηματικής ανισότητας δεν αποτυπώνουν πλήρως την έκταση της πίεσης που βιώνουν τα νοικοκυριά, οι δείκτες οικονομικής στενότητας αναδεικνύουν πιο άμεσα τις δυσκολίες της καθημερινής διαβίωσης. Η αδυναμία κάλυψης βασικών αναγκών, η καθυστέρηση στην εξόφληση λογαριασμών, ενοικίων και στεγαστι-

κών δανείων και η έλλειψη οικονομικού αποθέματος για απρόβλεπτες δαπάνες περιορίζουν την αίσθηση ασφάλειας, την κοινωνική συμμετοχή και τη δυνατότητα των ατόμων να οργανώνουν τη ζωή τους με αξιοπρέπεια και προοπτική.

3.6 Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή και υποκειμενική ευημερία

Η ανάλυση της κοινωνικής βιωσιμότητας δεν μπορεί να περιοριστεί αποκλειστικά σε δείκτες εισοδήματος, φτώχειας, ανισότητας και υλικής στέρησης. Οι δείκτες αυτοί είναι αναγκαίοι, καθώς αποτυπώνουν κρίσιμες πλευρές των αντικειμενικών συνθηκών διαβίωσης των ατόμων και των νοικοκυριών. Ωστόσο, δεν εξαντλούν το περιεχόμενο της κοινωνικής ευημερίας, για την οποία υπογραμμίζεται η ανάγκη υπέρβασης μιας στενά οικονομικής αποτίμησης.[35]

Στο πλαίσιο αυτό, η ευημερία περιλαμβάνει όχι μόνο τους υλικούς πόρους, αλλά και την εργασία, την υγεία, την εκπαίδευση, τη στέγαση, την κοινωνική υποστήριξη, την περιβαλλοντική ποιότητα, την ασφάλεια, τη συμμετοχή στους θεσμούς και την υποκειμενική αξιολόγηση της ζωής. Υπό αυτή την οπτική, δεν υποκαθιστά τους αντικειμενικούς κοινωνικούς και οικονομικούς δείκτες, αλλά τους συμπληρώνει, καθώς αποτυπώνει τον τρόπο με τον οποίο τα ίδια τα άτομα αξιολογούν συνολικά τη ζωή τους και τη βιωμένη ευημερία τους.

3.6.1 Η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή ανά τύπο νοικοκυριού

Τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι η Ελλάδα βελτιώνει τη θέση της ως προς τη συνολική ικανοποίηση από τη ζωή την περίοδο 2013-2025, αλλά εξακολουθεί να καταγράφει σχετικά χαμηλότερες επιδόσεις από αρκετές ευρωπαϊκές χώρες (Διάγραμμα 3.33). Στα νοικοκυριά χωρίς εξαρτώμενα παιδιά, ο μέσος δείκτης συνολικής ικανοποίησης από τη ζωή στην Ελλάδα αυξάνεται από 5,9 το 2013 σε 6,6 το 2021 και 6,7 το 2025. Η μεταβολή αυτή δείχνει σαφή βελτίωση, ωστόσο αναμενόμενη σε σχέση με την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Όμως, το επίπεδο του 2025 παραμένει χαμηλότερο από εκείνο χωρών όπως η Πολωνία (7,6), η Ρουμανία (7,7), η Σλοβενία (7,4), η Τσεχία (7,3), η Ισπανία (7,1) και η Πορτογαλία (7,1). Επομένως, παρ' ότι ο δείκτης της Ελλάδας έχει βελτιωθεί, η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή των νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά παραμένει συγκριτικά περιορισμένη.

35. *OECD (2020), Stiglitz et al. (2009).*

Διάγραμμα 3.33: Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά, μέση τιμή κλίμακας 0-10 (2013, 2021, 2025)

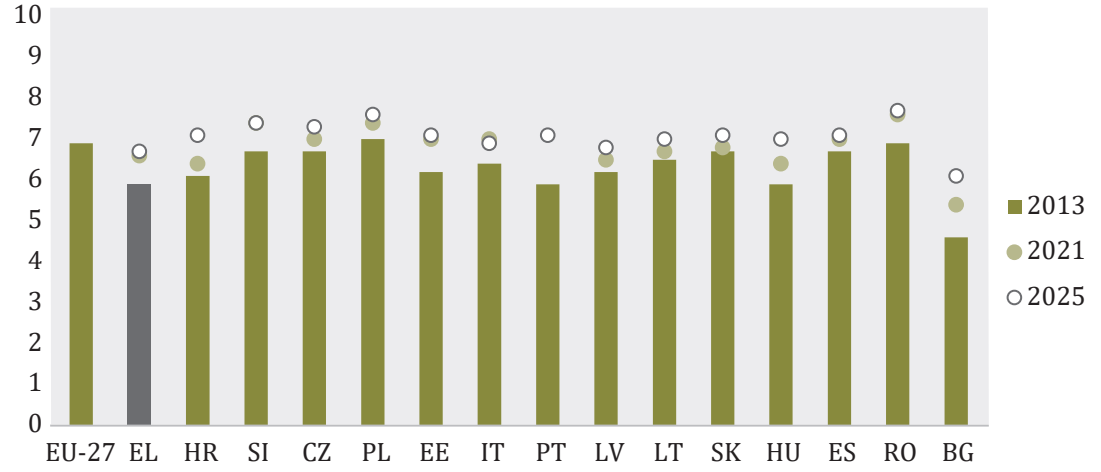

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Τα δεδομένα είναι διαθέσιμα για τα έτη 2013, 2021 και 2025. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την Πορτογαλία για το έτος 2021. Για την ΕΕ-27 τα δεδομένα είναι διαθέσιμα μόνο για το 2013. Λόγω της απόλυτης ταύτισης των ποσοστών της Σλοβενίας τα έτη 2021 και 2025 (7%), διαγραμματικά δεν είναι εμφανής η τιμή του 2021.

Αντίστοιχη εικόνα παρατηρείται και στα νοικοκυριά με εξαρτώμενα παιδιά. Στην Ελλάδα, η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή αυξάνεται από 6,5 το 2013 σε 7,0 το 2021 και 7,2 το 2025 (Διάγραμμα 3.34). Η τιμή αυτή είναι υψηλότερη από εκείνη των νοικοκυριών χωρίς εξαρτώμενα παιδιά, γεγονός που δείχνει ότι η οικογενειακή σύνθεση συνδέεται με διαφοροποιήσεις στην υποκειμενική αξιολόγηση της ζωής. Ωστόσο, και εδώ η Ελλάδα υστερεί έναντι χωρών όπως η Πολωνία και η Σλοβενία, όπου ο δείκτης φτάνει στο 8,0, η Ρουμανία και η Κροατία, όπου διαμορφώνεται στο 7,9, η Λιθουανία στο 7,8, καθώς και η Πορτογαλία και η Τσεχία, όπου ο δείκτης ανέρχεται στο 7,7. Συνεπώς, η βελτίωση του ποσοστού της Ελλάδας δεν αναιρεί τη σχετική απόσταση από χώρες που εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα συνολικής ικανοποίησης από τη ζωή.

Διάγραμμα 3.34: Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή νοικοκυριών με εξαρτώμενα παιδιά, μέση τιμή κλίμακας 0-10 (2013, 2021, 2025)

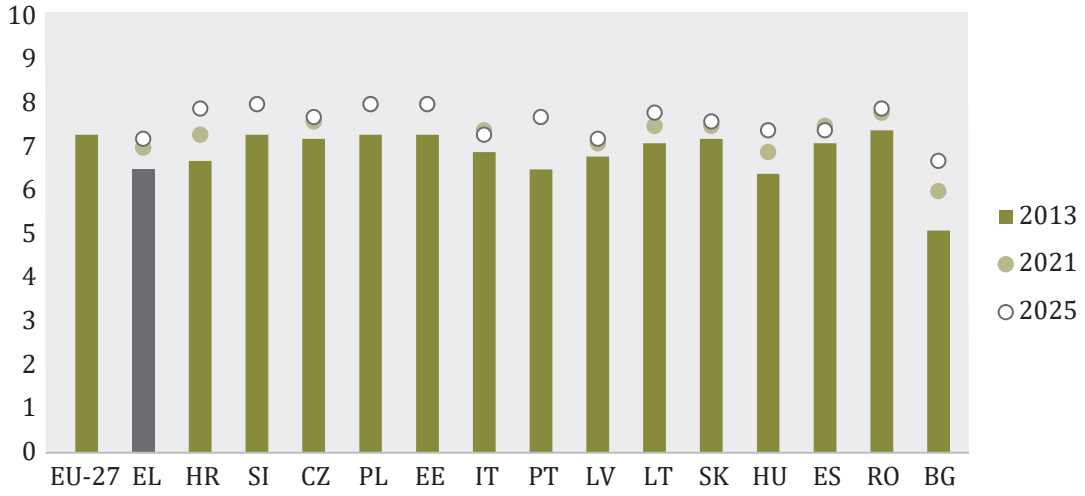

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Τα δεδομένα είναι διαθέσιμα για τα έτη 2013, 2021 και 2025. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την Πορτογαλία για το έτος 2021. Για την ΕΕ-27 τα δεδομένα είναι διαθέσιμα μόνο για το 2013. Λόγω της απόλυτης ταύτισης των ποσοστών της Σλοβενίας και της Εσθονίας τα έτη 2021 και 2025 (8%), διαγραμματικά δεν είναι εμφανής η τιμή του 2021.

3.6.2 Εισόδημα και συνολική ικανοποίηση από τη ζωή

Η ανάλυση της συνολικής ικανοποίησης από τη ζωή ανά εισοδηματικό πεμπτημόριο αναδεικνύει τη στενή σχέση μεταξύ εισοδηματικής θέσης και υποκειμενικής ευημερίας. Στην Ελλάδα, το 2025, η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή αυξάνεται σταδιακά όσο βελτιώνεται η θέση των ατόμων στην εισοδηματική κατανομή. Στο 1ο εισοδηματικό πεμπτημόριο, δηλαδή στο χαμηλότερο 20% της κατανομής, ο δείκτης διαμορφώνεται σε 6,0, ενώ στο 2ο πεμπτημόριο αυξάνεται σε 6,7, στο 3ο σε 6,9, στο 4ο σε 7,3 και στο 5ο, δηλαδή στο υψηλότερο εισοδηματικό πεμπτημόριο, σε 7,6 (Διάγραμμα 3.35).

Η διαβάθμιση αυτή δείχνει ότι η εισοδηματική θέση επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αξιολογούν συνολικά τη ζωή τους. Η διαφορά μεταξύ του 1ου και του 5ου εισοδηματικού πεμπτημόριου στην Ελλάδα ανέρχεται σε 1,2 μονάδες, γεγονός που αποτυπώνει μια σχετική σύνδεση μεταξύ εισοδήματος και υποκειμενικής ευημερίας. Συνεπώς, η υψηλότερη εισοδηματική θέση συνδέεται με αυξημένη συνολική ικανοποίηση από τη ζωή, χωρίς όμως το εισόδημα να αρκεί από μόνο του για να ερμηνεύσει πλήρως τις διαφοροποιήσεις στην υποκειμενική ευημερία.

Η σύγκριση με άλλες χώρες επιτρέπει μια πιο σύνθετη αποτίμηση της εικόνας που αποτυπώνεται στην Ελλάδα. Στο χαμηλότερο εισοδηματικό πεμπτημόριο, η Ελλάδα καταγράφει το 2025 τιμή 6,0, χαμηλότερη από χώρες όπως η Πολωνία (7,4), η Ρουμανία (7,3), η Τσεχία και η Σλοβενία (7,2) και η Ισπανία (7,0). Βρίσκεται, ωστόσο, υψηλότερα από τη Βουλγαρία (5,7) και κοντά στην Ουγγαρία (6,4). Η εικόνα αυτή δείχνει ότι η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή των χαμηλότερων εισοδηματικών ομάδων στην Ελλάδα παραμένει συγκρατημένη σε σχέση με αρκετές ευρωπαϊκές χώρες.

Στο 2ο πεμπτημόριο, η επίδοση της χώρας μας βελτιώνεται, αλλά εξακολουθεί να υπολείπεται σε σχέση με αρκετές χώρες. Στο 3ο εισοδηματικό πεμπτημόριο, η Ελλάδα καταγράφει τιμή 6,9, χαμηλότερη από την Πολωνία, τη Σλοβενία και τη Ρουμανία (7,8), την Κροατία και την Πορτογαλία (7,5), καθώς και την Τσεχία, τη Λιθουανία και τη Σλοβακία (7,4). Η σύγκριση αυτή δείχνει ότι η συγκρατημένη συνολική ικανοποίηση από τη ζωή στην Ελλάδα δεν αφορά μόνο τα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα, αλλά επεκτείνεται και σε τμήματα της μεσαίας εισοδηματικής κατανομής.

Στο 4ο εισοδηματικό πεμπτημόριο, η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή στην Ελλάδα ανέρχεται το 2025 σε 7,3, σημειώνοντας βελτίωση σε σχέση με το 6,5 του 2013 και το 7,0 του 2021. Παρά τη βελτίωση αυτή, η ελληνική επίδοση παραμένει χαμηλότερη από αρκετές χώρες, όπως η Ρουμανία (8,1), η Πολωνία (7,9), η Σλοβενία (7,8), η Κροατία (7,8), καθώς και η Τσεχία και η Λιθουανία (7,7).

Τέλος, στο 5ο εισοδηματικό πεμπτημόριο, η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή στην Ελλάδα διαμορφώνεται το 2025 σε 7,6, αυξημένη σε σχέση με το 6,8 του 2013 και το 7,4 του 2021. Η τιμή αυτή είναι υψηλότερη τόσο από την Ιταλία και τη Λετονία (7,5) όσο και από τη Βουλγαρία (7,1), αλλά παραμένει χαμηλότερη από χώρες όπως η Ρουμανία (8,3), η Λιθουανία (8,2), η Τσεχία και η Σλοβενία (8,1), η Πολωνία και η Κροατία (8,0), καθώς και η Πορτογαλία και η Σλοβακία (7,9).

Συνεπώς, η ανάλυση ανά εισοδηματικό πεμπτημόριο επιβεβαιώνει ότι η εισοδηματική θέση συνδέεται με τη συνολική ικανοποίηση από τη ζωή, αλλά δεν την καθορίζει πλήρως. Στην Ελλάδα, η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή διαφοροποιείται αισθητά ανάλογα με τη θέση στην εισοδηματική κατανομή, καθώς είναι υψηλότερη στα ανώτερα εισοδηματικά στρώματα. Ταυτόχρονα, όμως, η σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες δείχνει ότι, ακόμη και στα υψηλότερα εισοδηματικά στρώματα, η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή στην Ελλάδα παραμένει χαμηλότερη από εκείνη που καταγράφεται σε αντίστοιχες ομάδες αρκετών χωρών της Ευρώπης. Η διαπίστωση αυτή υποδηλώνει ότι η υποκειμενική ευημερία επηρεάζεται όχι μόνο από το ατομικό εισόδημα, αλλά και από το ευρύτερο κοινωνικό και θεσμικό περιβάλλον, την οικονομική ασφάλεια, την ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών, τις κοινωνικές σχέσεις και την εμπιστοσύνη στο μέλλον.

Διάγραμμα 3.35: Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή ανά εισοδηματικό πεμπτημόριο, μέση τιμή κλίμακας 0-10 (2013, 2021, 2025)

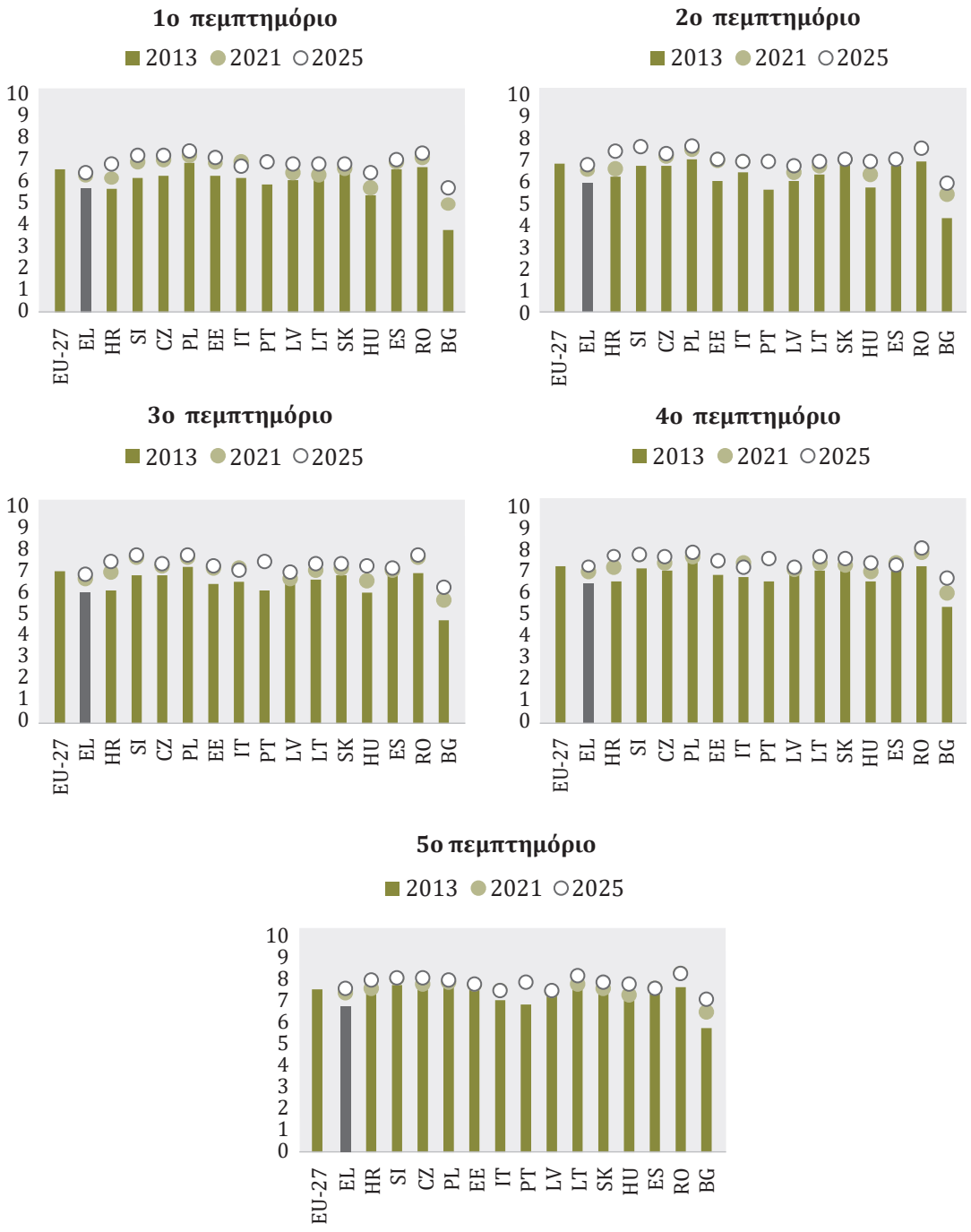

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Για την ΕΕ-27 τα δεδομένα είναι διαθέσιμα μόνο για το 2013. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την Πορτογαλία για το έτος 2021. Σε ορισμένες χώρες δεν είναι διαγραμματικά εμφανής η τιμή του 2021 λόγω της απόλυτης ταύτισης των ποσοστών τους τα έτη 2021 και 2025.

3.6.3 Εκπαίδευση και συνολική ικανοποίηση από τη ζωή

Η εκπαιδευτική διάσταση της συνολικής ικανοποίησης από τη ζωή αναδεικνύει επίσης σημαντικές διαφοροποιήσεις. Στην Ελλάδα, τα άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, δηλαδή επίπεδο εκπαίδευσης 0-2, εμφανίζουν το 2025 μέση συνολική ικανοποίηση από τη ζωή 6,4 (Διάγραμμα 3.36). Η τιμή αυτή είναι χαμηλότερη από εκείνη χωρών όπως η Πολωνία (7,4), η Ρουμανία (7,3), η Τσεχία και η Σλοβενία (7,2), αλλά και η Ισπανία (7,0). Παρ' ότι η Ελλάδα έχει βελτιωθεί σε σχέση με το 2013, όταν ο δείκτης βρισκόταν στο 5,7, η χαμηλή εκπαίδευση εξακολουθεί να συνδέεται με χαμηλότερη συνολική ικανοποίηση από τη ζωή.

Διάγραμμα 3.36: Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή, επίπεδο εκπαίδευσης 0-2, μέση τιμή κλίμακας 0-10 (2013, 2021, 2025)

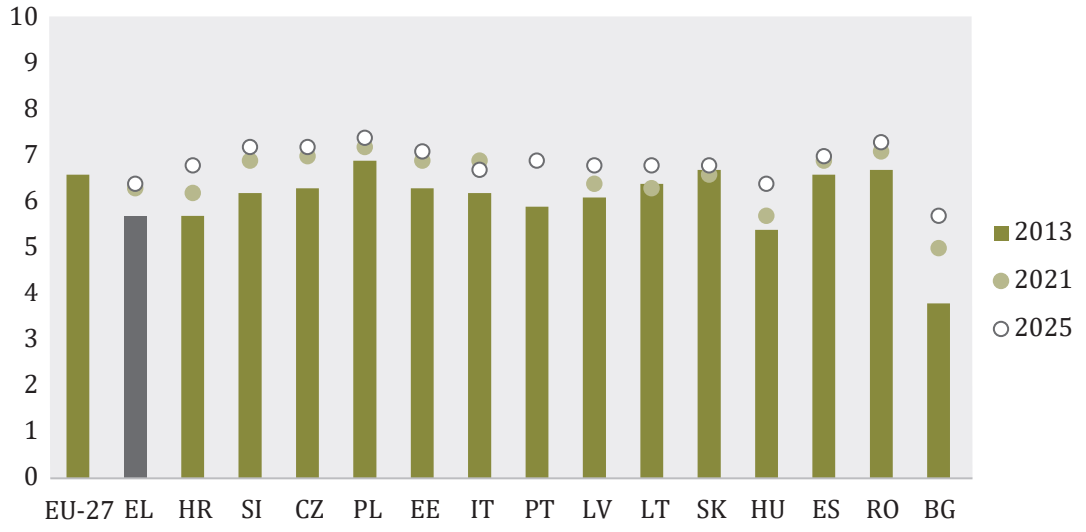

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Για την ΕΕ-27 τα δεδομένα είναι διαθέσιμα μόνο για το 2013. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την Πορτογαλία για το έτος 2021.

Στα άτομα με μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο, δηλαδή επίπεδο εκπαίδευσης 3-4, η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή στην Ελλάδα αυξάνεται από 6,3 το 2013 σε 6,8 το 2021 και 7,0 το 2025 (Διάγραμμα 3.37). Η βελτίωση είναι σαφής, ωστόσο η Ελλάδα παραμένει χαμηλότερα από χώρες όπως η Ρουμανία (7,9), η Πολωνία (7,7), η Πορτογαλία και η Σλοβενία (7,5), η Κροατία (7,5) και η Ισπανία (7,3). Αυτό δείχνει ότι ακόμη και για τα άτομα με μεσαίο εκπαιδευτικό επίπεδο, η υποκει-

μενική αξιολόγηση της ζωής στην Ελλάδα παραμένει συγκρατημένη σε σχέση με αρκετές άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Διάγραμμα 3.37: Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή, επίπεδο εκπαίδευσης 3-4, μέση τιμή κλίμακας 0-10 (2013, 2021, 2025)

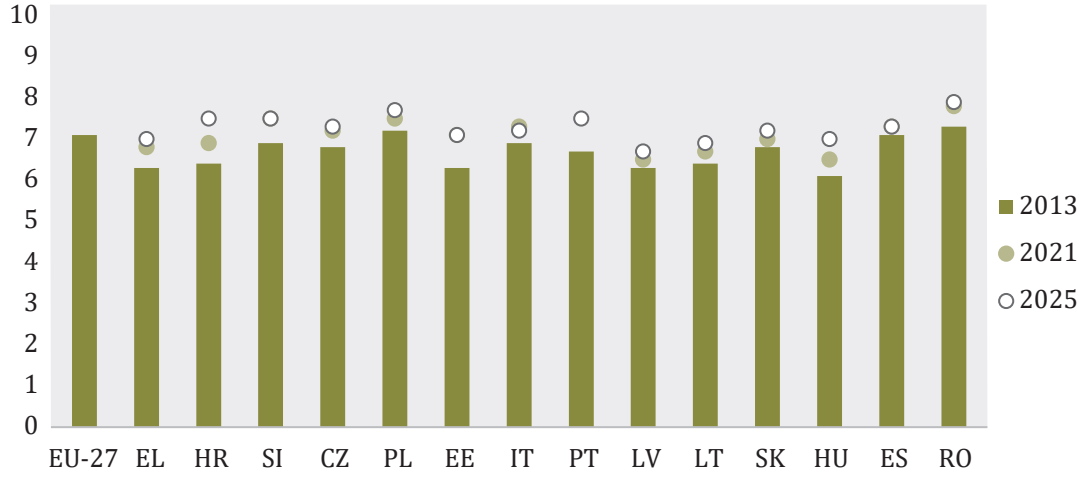

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Για την ΕΕ-27 τα δεδομένα είναι διαθέσιμα μόνο για το 2013. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την Πορτογαλία για το έτος 2021. Στη Σλοβενία, την Εσθονία και την Ισπανία δεν είναι διαγραμματικά εμφανής η τιμή του 2021 λόγω της απόλυτης ταύτισης των ποσοστών τους τα έτη 2021 και 2025.

Στα άτομα με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο (5-8), η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή στην Ελλάδα διαμορφώνεται το 2025 στο 7,5, αυξημένη σε σχέση με το 6,7 του 2013 και το 7,3 του 2021 (Διάγραμμα 3.38). Η υψηλή εκπαίδευση συνδέεται, επομένως, με υψηλότερη συνολική ικανοποίηση από τη ζωή. Ωστόσο, η Ελλάδα εξακολουθεί να υπολείπεται χωρών όπως η Ρουμανία (8,4), η Σλοβενία (8,1), η Τσεχία και η Σλοβακία (8,0), η Πολωνία και η Λιθουανία (7,9) και η Πορτογαλία (7,8).

Διάγραμμα 3.38: Συνολική ικανοποίηση από τη ζωή, επίπεδο εκπαίδευσης 5-8, μέση τιμή κλίμακας 0-10 (2013, 2021, 2025)

***Πηγή*:** Income and Living Conditions, Eurostat (2026) (πρόσβαση: 15.05.26)

Σημείωση: Για την ΕΕ-27 τα δεδομένα είναι διαθέσιμα μόνο για το 2013. Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την Πορτογαλία για το έτος 2021. Στην Εσθονία και τη Ρουμανία δεν είναι διαγραμματικά εμφανής η τιμή του 2021 λόγω της απόλυτης ταύτισης των ποσοστών τους τα έτη 2021 και 2025.

Η σύγκριση των εκπαιδευτικών επιπέδων δείχνει ότι στην Ελλάδα η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή ακολουθεί σαφή ανοδική κλίμακα, 6,4 στα άτομα χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, 7,0 στα άτομα μεσαίου εκπαιδευτικού επιπέδου και 7,5 στα άτομα υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου. Η διαφορά μεταξύ χαμηλής και υψηλής εκπαίδευσης ανέρχεται σε 1,1 μονάδες. Η απόσταση αυτή δείχνει ότι η εκπαίδευση δεν επηρεάζει μόνο την απασχολησιμότητα, το εισόδημα ή τον κίνδυνο φτώχειας, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αποτιμούν συνολικά τη ζωή τους. Με άλλα λόγια, οι εκπαιδευτικές ανισότητες μεταφράζονται και σε ανισότητες υποκειμενικής ευημερίας.

Συνολικά, τα στοιχεία για τη συνολική ικανοποίηση από τη ζωή προσφέρουν ένα κρίσιμο συμπλήρωμα στην ανάλυση της κοινωνικής βιωσιμότητας. Η Ελλάδα παρουσιάζει βελτίωση σε σχέση με το 2013, γεγονός που υποδηλώνει ότι η έξοδος από την οξεία φάση της οικονομικής κρίσης συνοδεύτηκε από κάποια ανάκαμψη της υποκειμενικής ευημερίας. Ωστόσο, η βελτίωση αυτή παραμένει σχετική και άνιση. Η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή στην Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται σε χαμηλότερα επίπεδα από πολλές ευρωπαϊκές χώρες, ενώ διαφοροποιείται

έντονα ανάλογα με το εισόδημα, το εκπαιδευτικό επίπεδο και τη σύνθεση του νοικοκυριού.

Η σημασία του δείκτη έγκειται ακριβώς στο ότι επιτρέπει να δούμε την ποιότητα ζωής πέρα από τους συμβατικούς οικονομικούς δείκτες. Η αύξηση του εισοδήματος και η βελτίωση ορισμένων μακροοικονομικών μεγεθών δεν αρκούν, εάν δεν μεταφράζονται σε μεγαλύτερη ασφάλεια, καλύτερη καθημερινότητα, χαμηλότερη οικονομική πίεση και ισχυρότερη εμπιστοσύνη στο μέλλον. Από αυτή την άποψη, η συνολική ικανοποίηση από τη ζωή λειτουργεί ως δείκτης της βιωμένης κοινωνικής ευημερίας. Αναδεικνύει ότι η ποιότητα ζωής δεν είναι συνάρτηση μόνο της οικονομικής μεγέθυνσης, αλλά και της κοινωνικής προστασίας, της μείωσης των ανισοτήτων, της οικονομικής ανθεκτικότητας των νοικοκυριών και της δυνατότητας των ατόμων να οργανώνουν τη ζωή τους με αξιοπρέπεια και προοπτική.

Κεφάλαιο 4
Το παραγωγικό υπόδειγμα της ελληνικής οικονομίας

4.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται το παραγωγικό υπόδειγμα της ελληνικής οικονομίας σε βασικές διαστάσεις του, με έμφαση στη χωρική διάρθρωση, την κλαδική-τομεακή σύνθεση, τη σημασία της βιομηχανίας και των υπηρεσιών, τις επιδόσεις καινοτομίας και τις επιχειρηματικές ικανότητες που συντελούν στην αξιοποίηση της γνώσης, της τεχνολογικής προόδου και του εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού. Η ανάλυση αναφέρεται στην περίοδο 2009-2025, ενώ το 2019 χρησιμοποιείται ως έτος αναφοράς ώστε να αποτιμηθεί η αναπτυξιακή πορεία της χώρας πριν και μετά την πανδημία, καθώς και η πιο πρόσφατη δυναμική της οικονομίας.

Κεντρικό ζήτημα της ανάλυσης αποτελεί το διαρθρωτικό παραγωγικό πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας. Παρά την ανάκαμψη ορισμένων μακροοικονομικών δεικτών, το παραγωγικό σύστημα εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από χαμηλή παραγωγικότητα, περιορισμένη βιομηχανική βάση, υψηλή εξάρτηση από υπηρεσίες χαμηλής ή μεσαίας προστιθέμενης αξίας, περιφερειακές ανισότητες και ανεπαρκή ενσωμάτωση τεχνολογίας και καινοτομίας στην παραγωγική διαδικασία. Η υστέρηση των παραγωγικών επενδύσεων, ιδιαίτερα σε μηχανολογικό εξοπλισμό, Έρευνα και Ανάπτυξη καθώς και ψηφιακό μετασχηματισμό, περιορίζει τη δυνατότητα της οικονομίας να μεταβεί σε ένα πιο ανθεκτικό, εξωστρεφές και ποιοτικά αναβαθμισμένο μοντέλο ανάπτυξης. Υπ' αυτό το πρίσμα, αναδεικνύεται η ανάγκη ενός συνεκτικού αναπτυξιακού σχεδιασμού και μιας σύγχρονης βιομηχανικής πολιτικής. Μια τέτοια στρατηγική οφείλει να ενισχύει τις παραγωγικές επενδύσεις, την τεχνολογική αναβάθμιση, την καινοτομία, τις δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού και τη διασύνδεση έρευνας, επιχειρήσεων και δημόσιας πολιτικής. Στόχος δεν είναι απλώς η αύξηση του ΑΕΠ, αλλά ο μετασχηματισμός της παραγωγικής βάσης της χώρας προς δραστηριότητες υψηλότερης προστιθέμενης αξίας, μεγαλύτερης απασχόλησης, κοινωνικής ανθεκτικότητας και βιώσιμης ανταγωνιστικότητας.

4.2 Βασικές τομεακές/κλαδικές και χωρικές διαστάσεις

Η παρούσα ενότητα εξετάζει την τομεακή/κλαδική και τη χωρική διάρθρωση του παραγόμενου προϊόντος της ελληνικής οικονομίας. Το Διάγραμμα 4.1 αποτυπώνει την τομεακή σύνθεση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) τα έτη 2009, 2019 και 2025 στην Ελλάδα και στην ΕΕ. Παρατηρούμε ότι η ελληνική οικονομία, συγκριτικά με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, διατηρεί διαχρονικά ισχυρό προσανατολισμό στον τριτογενή τομέα. Η συμμετοχή του τομέα των υπηρεσιών αυξάνεται από 78,6% σε 80,3% την περίοδο 2009-2019, ενώ το 2025 καταγράφει 78,3%, επίπεδο αρκετά υψηλότερο (5 ποσοστιαίες μονάδες) σε σχέση με την ΕΕ.

Από την άλλη πλευρά, ο δευτερογενής τομέας καταλαμβάνει σχετικά μικρό τμήμα της συνολικής παραγωγής, ενώ γνωρίζει κάμψη της συμμετοχής του στο συνολικό προϊόν στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, με το σχετικό ποσοστό να μειώνεται από 18,0% το 2009 σε 15,4% το 2019. Το 2025 η συμβολή του τομέα, αν και εξακολουθεί να υπολείπεται σημαντικά της ΕΕ (κατά 7 ποσοστιαίες μονάδες), διαμορφώνεται πλέον σε 17,7%, δηλαδή κοντά στο προ κρίσης επίπεδό του. Αντίθετα, ο πρωτογενής τομέας διατηρεί μεγαλύτερο βάρος στην ελληνική οικονομία συγκριτικά με την ΕΕ. Η συμμετοχή των αγροτικών δραστηριοτήτων στην ΑΠΑ ενισχύεται οριακά σε σχέση με το 2009 (3,3%) και φτάνει στο 4,1% το 2025, έναντι 1,8% στην ΕΕ. Συνολικά, η παραγωγική δομή της Ελλάδας χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία του τριτογενούς τομέα, τη σχετικά ενισχυμένη παρουσία του πρωτογενούς τομέα και, αντίθετα, τη σχετικά περιορισμένη συμβολή του δευτερογενούς τομέα στη δημιουργία του συνολικού προϊόντος και εισοδήματος.

Διάγραμμα 4.1: ΑΠΑ ανά βασικό τομέα παραγωγής (σύγκριση Ελλάδας-ΕΕ, ποσοστό [%] επί του συνόλου, 2009, 2019 και 2025)

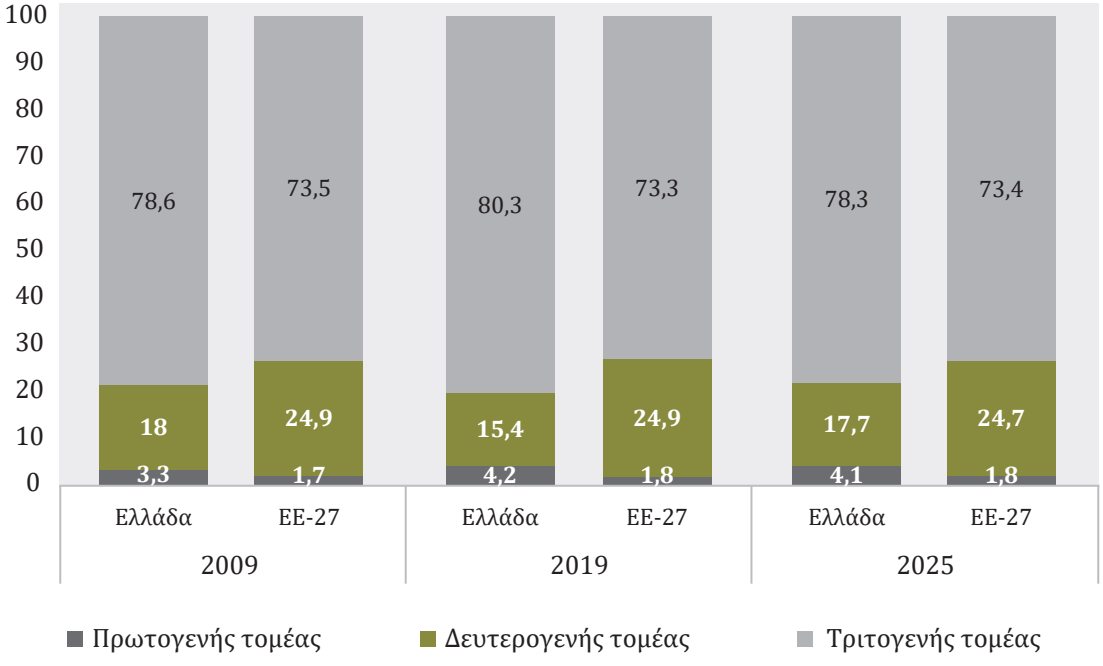

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Η κλαδική διάρθρωση της ΑΠΑ παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 4.2. Όπως προκύπτει, οι ισχυρότεροι κλάδοι διαχρονικά είναι το εμπόριο, οι μεταφορές και η

εστίαση, αν και η συμμετοχή των παραπάνω δραστηριοτήτων υποχωρεί οριακά, από 24,5% το 2009 σε 23,8% το 2025. Ισχυρός είναι επίσης ο κλάδος της δημόσιας διοίκησης, άμυνας, εκπαίδευσης και υγείας, ο οποίος ωστόσο επίσης υποχωρεί σταθερά όλη την περίοδο, από 20,9% σε 17,5%. Μείωση από 5,4% σε 2,5% καταγράφεται στον κλάδο των κατασκευών, ο οποίος διατηρεί μικρότερο μερίδιο. Αντίθετα, η θέση της βιομηχανίας (εκτός κατασκευών) ενισχύεται την περίοδο 2009-2025, κατά περίπου 3 ποσοστιαίες μονάδες με τα σχετικά ποσοστά να φτάνουν από 12,6% σε 15,2%. Αύξηση καταγράφεται ακόμη στις δραστηριότητες διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (1,3 ποσοστιαίες μονάδες), στις χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες (1,4 ποσοστιαίες μονάδες) και οριακά στις δραστηριότητες ενημέρωσης και επικοινωνίας (0,7 ποσοστιαίες μονάδες).

Η εξέταση των επιμέρους υποπεριόδων αναδεικνύει διαφορετικές τάσεις σε αυτή τη γενικότερη πορεία αναδιάρθρωσης. Την πρώτη περίοδο (2009-2019), η παραγωγική δομή μεταβάλλεται πιο έντονα, γεγονός που αντανακλά τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και τις συνέπειες των πολιτικών που ασκήθηκαν για την αναπροσαρμογή της οικονομίας. Η συμβολή της βιομηχανίας και της γεωργίας ενισχύεται οριακά, κατά 1,3 και 0,9 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα, ενώ το μερίδιο του εμπορίου, των μεταφορών, της παροχής καταλυμάτων και της εστίασης παραμένει σχεδόν σταθερό. Παράλληλα, οι δραστηριότητες διαχείρισης ακίνητης περιουσίας και οι χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες ενισχύονται, τάση που είναι η άλλη όψη της υποχώρησης των κατασκευών (κατά 3,9 ποσοστιαίες μονάδες) και των δραστηριοτήτων δημόσιας διοίκησης, εκπαίδευσης και υγείας (1,3 ποσοστιαίες μονάδες).

Την περίοδο 2019-2025, η συμμετοχή της βιομηχανίας ενισχύεται περαιτέρω κατά 1,3 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ επίσης συνεχόμενη αύξηση καταγράφεται στις χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες (0,9 ποσοστιαίες μονάδες). Αυτή την περίοδο, αξιοσημείωτη είναι η ενίσχυση των επαγγελματικών, επιστημονικών και τεχνικών υπηρεσιών κατά σχεδόν 2 ποσοστιαίες μονάδες, δεδομένο που υποδηλώνει τη στροφή σε δραστηριότητες υπηρεσιών μεγαλύτερης έντασης γνώσης. Αντίθετα, το εμπόριο, οι μεταφορές, η παροχή καταλυμάτων και η εστίαση, καθώς και η διαχείριση ακίνητης περιουσίας μειώνουν τη συμβολή τους περίπου κατά 1,5 ποσοστιαίες μονάδες. Παράλληλα, πρέπει να τονιστεί ότι η υποχώρηση των υπηρεσιών δημόσιας διοίκησης, εκπαίδευσης και υγείας εξακολουθεί, ενώ η ανάκαμψη των κατασκευών ξεκινά, αλλά είναι περιορισμένη (μόλις κατά 1 ποσοστιαία μονάδα).

Τα παραπάνω ευρήματα δείχνουν ότι σημειώνεται μια αναδιάρθρωση της οικονομίας, η οποία χαρακτηρίζεται από την ενίσχυση κλάδων, όπως η βιομηχανία, οι χρηματοπιστωτικές – ασφαλιστικές υπηρεσίες και οι υπηρεσίες διαχείρισης ακινήτων, καθώς και οι επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές υπηρεσίες.

Οι μεταβολές υποδηλώνουν μια αργή αλλά σταδιακή μετατόπιση προς κλάδους παραγωγής δυνητικά υψηλότερης προστιθέμενης αξίας και υψηλότερης ενσωμάτωσης γνώσης και τεχνολογίας.

Διάγραμμα 4.2: ΑΠΑ κατά κύριο κλάδο δραστηριότητας (NACE Αναθ. 2) στην Ελλάδα (ποσοστό [%] επί του συνόλου, 2009, 2019, 2025)

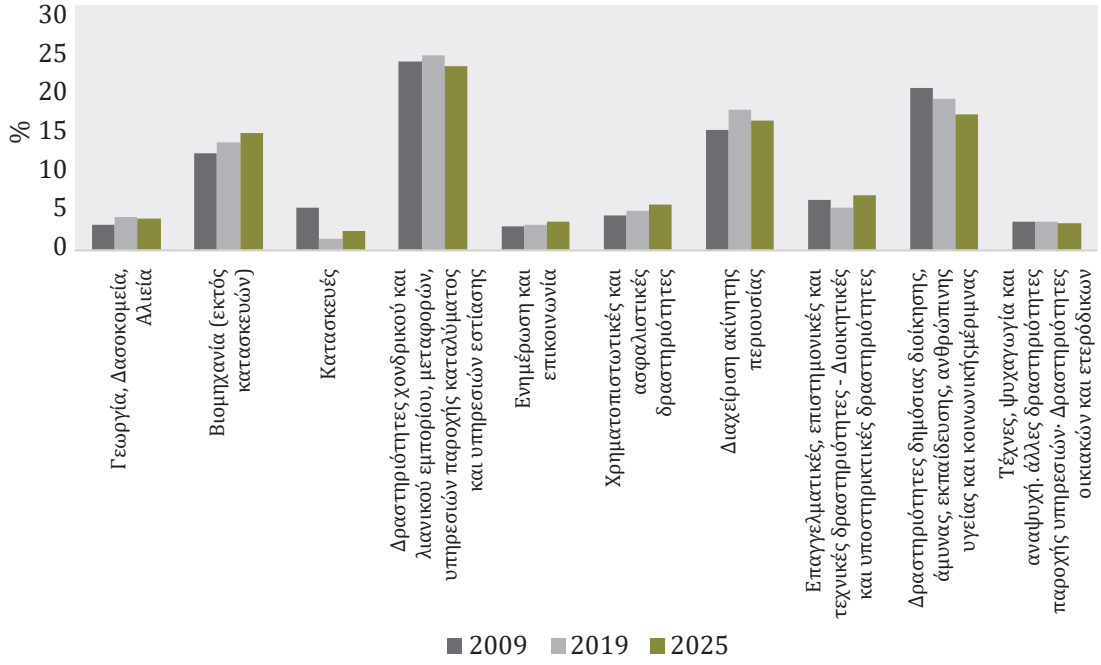

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Η περιφερειακή κατανομή του προϊόντος και η αναπτυξιακή επίδοση της ελληνικής οικονομίας εξετάζονται στο Διάγραμμα 4.3. Η εξέλιξη της ΑΠΑ στις ελληνικές περιφέρειες την περίοδο 2009-2024 δείχνει τις επιπτώσεις της διπλής κρίσης (οικονομική και κρίση πανδημίας) καθολικά για το εγχώριο οικονομικό και παραγωγικό σύστημα. Παρατηρούμε ότι την περίοδο 2009-2024 η συρρίκνωση του προϊόντος στις περιφέρειες είναι γενική και κυμαίνεται από 9,5 μονάδες στη Θεσσαλία έως 75,1 μονάδες στη Δυτική Μακεδονία, η οποία πλήττεται ιδιαίτερα από την απολιγνιτοποίηση και καταγράφει την πιο δυσμενή επίδοση σε όρους ΑΠΑ μεταξύ των 13 περιφερειών, με τον δείκτη να υποδιπλασιάζεται και να φτάνει στις 94,7 μονάδες το 2024 (έναντι 169,8 μονάδες το 2009). Παράλληλα, είναι η μοναδική περιφέρεια που αδυνατεί να επανέλθει στο τέλος της περιόδου, όχι μόνο στα επίπεδα του 2009, αλλά και στα επίπεδα του 2020, όταν ξέσπασε η πανδημία.

Αντίθετα, καλύτερες επιδόσεις εμφανίζουν νησιωτικές και τουριστικά ανεπτυγμένες περιφέρειες, όπως τα Ιόνια Νησιά (132,3), το Νότιο Αιγαίο (129,2) και η Κρήτη (125,6). Παράλληλα, η Αττική και η Κεντρική Μακεδονία γνωρίζουν οριακή άνοδο τουλάχιστον μετά το 2020, με τον δείκτη να διαμορφώνεται σε 119,6 και 118,2 μονάδες αντίστοιχα το 2024.

Εστιάζοντας στην πιο πρόσφατη περίοδο 2019-2024, η πορεία είναι θετική στις περισσότερες περιφέρειες. Η Αττική, η Κεντρική Μακεδονία, η Θεσσαλία και η Κρήτη γνωρίζουν την πιο ισχυρή ανάκαμψη μετά την οικονομική κρίση, με τον δείκτη να αυξάνεται πάνω από 8 μονάδες. Αντίθετα, η Δυτική Μακεδονία παρουσιάζει τη μεγαλύτερη υποχώρηση, της τάξης 22 μονάδων. Αξίζει να σημειωθεί ότι αρνητική τάση μείωσης, αν και οριακή, εμφανίζει ακόμα μία περιφέρεια, νησιωτική και τουριστικής εξειδίκευσης, το Νότιο Αιγαίο (0,8 μονάδες).

Διάγραμμα 4.3: ΑΠΑ ανά περιφέρεια (έτος βάσης 2020=100, 2009-2024)

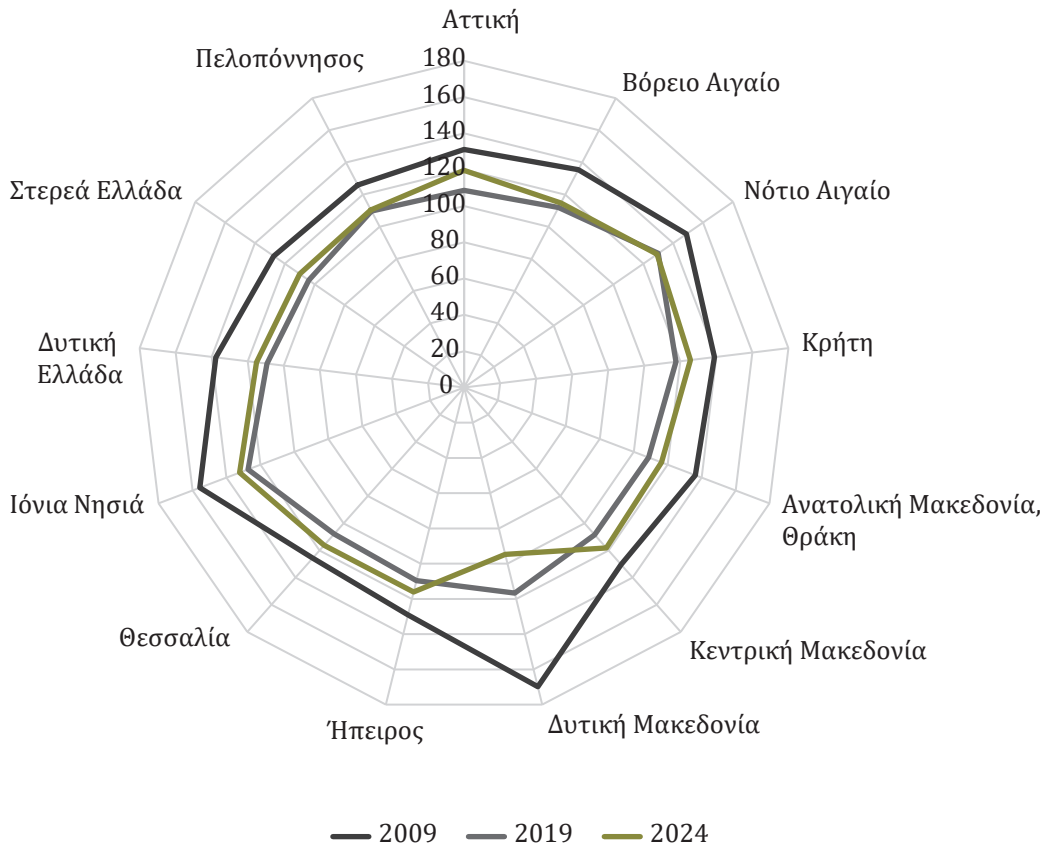

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Οι παραπάνω εξελίξεις και ανισότητες ερμηνεύονται σε σχέση με τη δομή της παραγωγής σε περιφερειακό επίπεδο και τη διαπεριφερειακή οργάνωση της οικονομίας, που σε κάθε περίπτωση αποτελούν κατασταλάξεις της ιστορικής διαδρομής τους. Όπως παρατηρείται, περιφέρειες με πιο έντονη πολυειδίκευση και εσωτερική διαφοροποίηση της οικονομίας τους, όπως οι μητροπολιτικές (Αττική και Κεντρική Μακεδονία), εμφανίζουν καλύτερη δυναμική αναπροσαρμογής και ανάκαμψης. Αντίθετα, περιφέρειες με σχετική μονοειδίκευση και υψηλή εξάρτηση της παραγωγής και της απασχόλησης από έναν παραδοσιακό κλάδο, όπως η ενέργεια, η γεωργία ή ο τουρισμός, παρουσιάζουν απόκλιση και σχετική αδυναμία ανάκαμψης. Σε κάθε περίπτωση, η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας ξεχωρίζει, καθώς, όπως θα δειχθεί και σε άλλα σημεία του παρόντος κεφαλαίου, γνωρίζει σταθερή συρρίκνωση της παραγωγικής της δραστηριότητας και σημαντική υποχώρηση του επιπέδου οικονομικής ευημερίας της.

Παρ' όλα αυτά, η σχετικά καλή επίδοση της Αττικής, η οποία διαπιστώθηκε σε εθνικό επίπεδο, δεν επιβεβαιώνεται σε μια ευρωπαϊκή συγκριτική προοπτική. Εξετάζοντας τις επιδόσεις πρωτευουσών/μητροπόλεων της ευρύτερης γεωγραφικής περιφέρειας στην ΕΕ (της Νότιας, Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης), η σταθερή υστέρηση και συνεχόμενη απόκλιση της Αθήνας είναι βασικό εύρημα.

Ειδικότερα, το Διάγραμμα 4.4 παρουσιάζει την εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε μητροπολιτικές περιφέρειες-πρωτεύουσες επιλεγμένων κρατών-μελών, όπως και στο σύνολο της ΕΕ (δείκτης ΕΕ=100). Όπως παρατηρείται, η Αθήνα εμφανίζει τη χαμηλότερη επίδοση το 2021, με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της να αντιστοιχεί στο 87% του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Σημειώνεται ότι κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ βρίσκονται μόνο δύο ακόμα πρωτεύουσες στην ευρύτερη περιφέρεια, η Ρίγα (93%) και η Λισαβόνα (96%). Επίσης, η Αθήνα γνωρίζει τη μεγαλύτερη υποχώρηση (41 ποσοστιαίες μονάδες) μεταξύ όλων την περίοδο 2009-2021. Καθοδική τάση, αν και ηπιότερη, καταγράφεται σε ορισμένες ακόμα πρωτεύουσες της Νότιας Ευρώπης, όπως η Ρώμη και η Μαδρίτη (υποχώρηση κατά 36 και 20 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα). Ωστόσο, και οι δύο παραπάνω εξακολουθούν να υπερβαίνουν τον μέσο όρο της ΕΕ σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ το 2021. Αντίθετα, η διαδικασία σύγκλισης προς το μέσο επίπεδο της ΕΕ αφορά τις περισσότερες πρωτεύουσες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Ενδεικτικά, η μεγαλύτερη άνοδος ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ καταγράφεται στο Βουκουρέστι και στο Βίλνιους (55 και 49 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα). Ως εκ τούτου, η μητροπολιτική περιφέρεια της Αθήνας, αν και σχετικά ανθεκτική σε εθνικό επίπεδο, δεν παρουσιάζει την ίδια θετική επίδοση σε πιο μακροσκοπική ευρωπαϊκή σύγκριση τουλάχιστον μέχρι το 2021. Σε σύγκριση με άλλες πρωτεύουσες στην ΕΕ, η Αθήνα ακολουθεί μια διαδρομή απόκλισης σε όρους επιπέδου ευημερίας και κατά κεφαλήν προϊόντος.

Διάγραμμα 4.4: ΑΕΠ (σε PPS) ανά κάτοικο, ανά μητροπολιτική περιφέρεια της πρωτεύουσας σε επιλεγμένες χώρες της ΕΕ (ΕΕ-27=100, 2009, 2019, 2021)

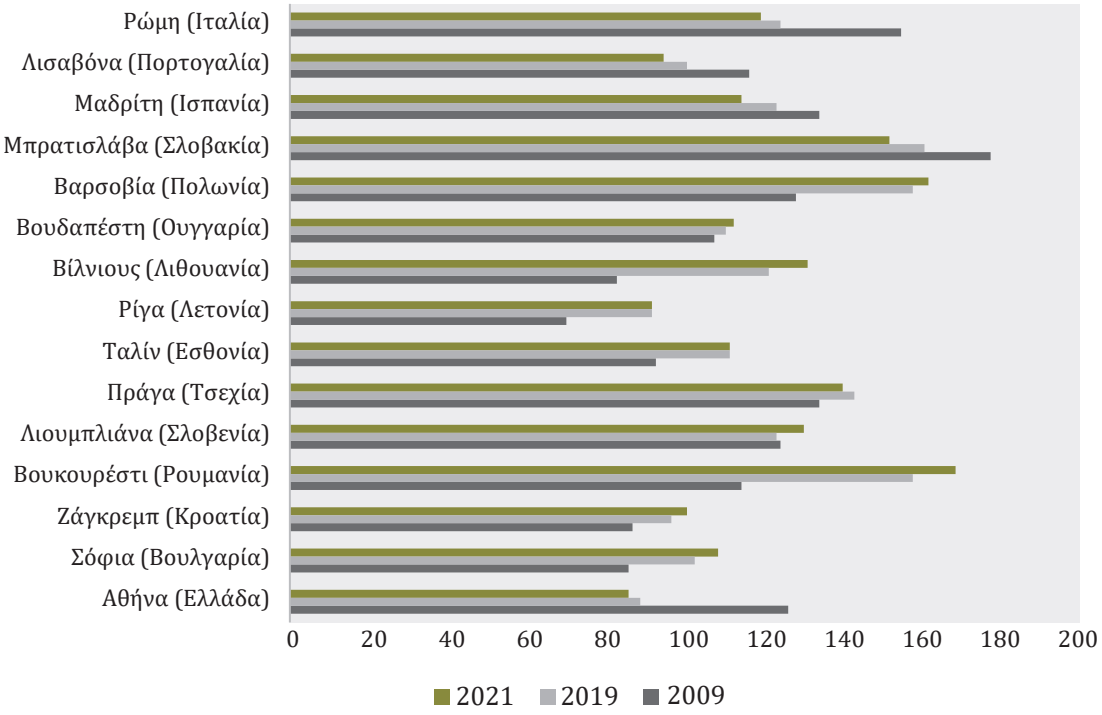

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Η εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε PPS στις ελληνικές περιφέρειες σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ εξετάζεται επιπλέον στο Διάγραμμα 4.5. Όπως διαπιστώνεται, η απόκλιση σε σχέση με την ΕΕ είναι η κυρίαρχη τάση γενικότερα στην εγχώρια οικονομία και σε περιφερειακό επίπεδο, και όχι μόνο σε ό,τι αφορά την Αττική ή την Αθήνα. Ειδικότερα, την περίοδο 2009-2024 όλες οι περιφέρειες εμφανίζουν επιδείνωση της σχετικής θέσης τους. Τη μεγαλύτερη αρνητική μεταβολή, 32 και 31 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα, εμφανίζουν δύο νησιωτικές περιφέρειες με υψηλή εξειδίκευση στον τουρισμό, το Βόρειο και το Νότιο Αιγαίο. Παρομοίως, στη Δυτική Μακεδονία το κατά κεφαλήν ΑΕΠ υποχωρεί σημαντικά, κατά 31 ποσοστιαίες μονάδες, σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Τα στοιχεία μετά το 2019 δείχνουν ότι η κατάσταση που διαμορφώθηκε την περίοδο της οικονομικής κρίσης στις περιφέρειες παραμένει στη συνέχεια σχεδόν αμετάβλητη. Η ανάκαμψη είναι ασθενής, παρ' ότι αφορά τη μεγάλη πλειονότητα των περιφερειών (11), ενώ για δύο περιφέρειες η απόκλιση και η επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου, σε σχέση με την ΕΕ, συνεχίζεται. Πιο συγκεκριμένα, η Δυτική Μακεδονία καταγράφει περαιτέρω υποχώρηση κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες

την περίοδο 2019-2024, με τον δείκτη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ να διαμορφώνεται μόλις στο 48% του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Αντίστοιχα, το Βόρειο Αιγαίο παρουσιάζει οριακή μείωση (1 ποσοστιαία μονάδα), φτάνοντας στο 42% του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Όπως διαπιστώνεται δηλαδή, και στις δύο αυτές περιφέρειες, το επίπεδο ευημερίας αντιστοιχεί τελικά το 2024 σε λιγότερο από το ήμισυ του μέσου ευρωπαϊκού. Παράλληλα, το Νότιο Αιγαίο εμφανίζει επίσης σχετική στασιμότητα. Οι υπόλοιπες 10 περιφέρειες καταγράφουν οριακή βελτίωση, 1-3 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ η Αττική και η Κρήτη ξεχωρίζουν, καθώς παρουσιάζουν την πιο γρήγορη μεταβολή και βελτίωση της θέσης τους, κατά 6 και 4 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα.

Διάγραμμα 4.5: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά περιφέρεια σε PPS (ΕΕ=100, 2009, 2019, 2024)

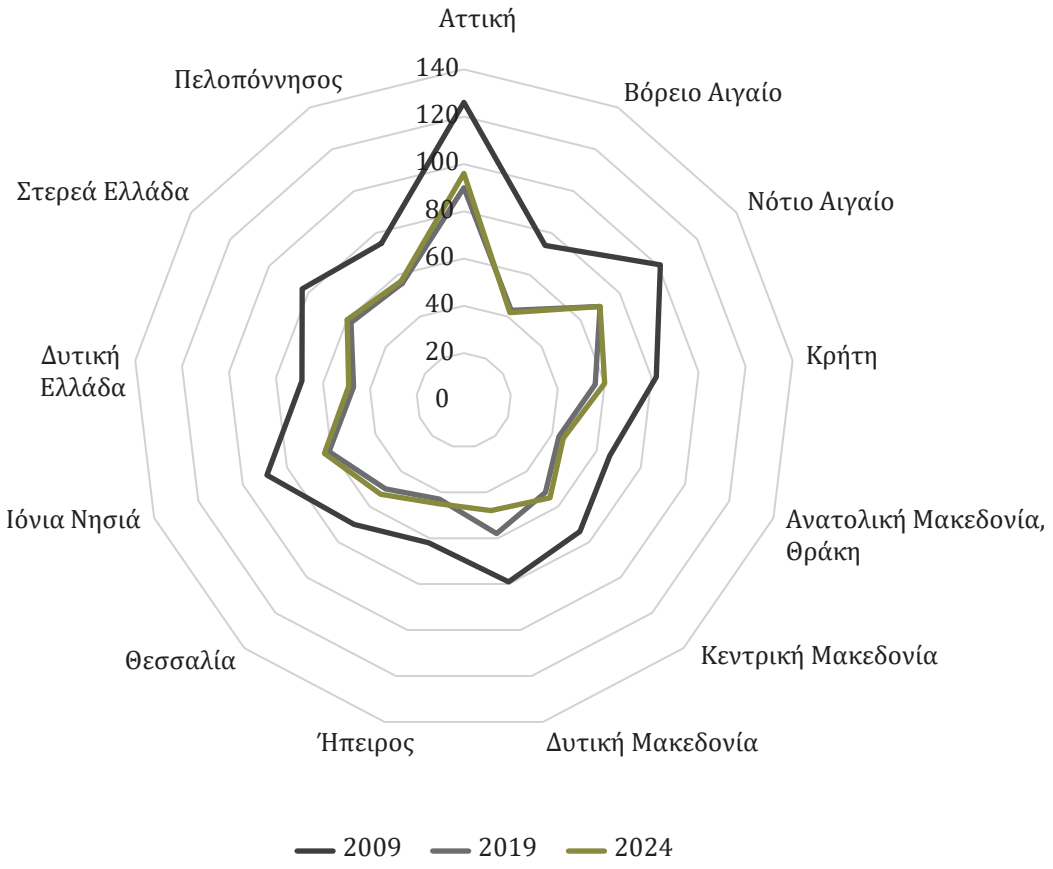

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Συνεπώς, ένα σημαντικό συμπέρασμα είναι η διαχρονική επιδείνωση της επίδοσης των ελληνικών περιφερειών ως προς το βιοτικό και το αναπτυξιακό τους επίπεδο σε σύγκριση με την ΕΕ. Η τάση αυτή ξεχωρίζει τόσο ως δυναμική όσο και ως στατιστική απόκλιση. Σε μακροπρόθεσμη προοπτική, και ιδίως λόγω των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, η απόκλιση αυτή χαρακτηρίζει την αναπτυξιακή πορεία όλων των περιφερειών της χώρας. Παράλληλα, αποτυπώνεται ως σημαντική αρνητική διαφορά σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο σε ό,τι αφορά το βιοτικό επίπεδο. Το φαινόμενο αυτό αφορά ως έναν βαθμό όλες τις περιφέρειες της χώρας, ακόμα και την Περιφέρεια Αττικής, η οποία διαχρονικά καταγράφει τις καλύτερες επιδόσεις. Κυρίως όμως αφορά μια μικρή ομάδα περιφερειών με οξυμμένες δυσκολίες διαρθρωτικής προσαρμογής. Συνολικά τα ευρήματα αναδεικνύουν την ανάγκη για άμεσες και ενεργητικές παρεμβάσεις περιφερειακής πολιτικής, ώστε να αντιμετωπιστούν οι ανισότητες και να προωθηθεί η πραγματική σύγκλιση με την ΕΕ, όπως και η πιο ισόρροπη ανάπτυξη στο εγχώριο σύστημα.

4.3 Βιομηχανία

Στο πλαίσιο αυτής της υποενότητας θα εξετάσουμε τη διάρθρωση της βιομηχανικής δραστηριότητας και τη σχετική βαρύτητα των δύο βασικών υποτομέων της, της μεταποίησης και των κατασκευών. Όπως αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 4.6, η συμμετοχή του ευρύτερου κλάδου της μεταποίησης στην ΑΠΑ μειώνεται από 27.759 εκατ. ευρώ το 2009 σε 22.591 εκατ. ευρώ το 2019. Στη συνέχεια, ωστόσο, ο κλάδος ακολουθεί ανοδική πορεία, φτάνοντας στα 31.737 εκατ. ευρώ το 2025. Ως αποτέλεσμα, η συνολική μεταβολή για την περίοδο 2009-2025 είναι θετική και ανέρχεται περίπου στο 14%. Από την άλλη, στον κλάδο των κατασκευών η ΑΠΑ υποχωρεί σημαντικά από 11.548 εκατ. ευρώ το 2009 σε μόλις 2.517 εκατ. ευρώ το 2019, ενώ έως το 2025 ανακάμπτει μερικώς στα 5.159 εκατ. ευρώ. Παρά την ανάκαμψη της τελευταίας περιόδου, η συνολική μεταβολή της περιόδου 2009-2025 παραμένει έντονα αρνητική, της τάξης του 55%.

Εστιάζοντας, ωστόσο, στην περίοδο 2019-2025, προκύπτει μια διαφορετική εικόνα. Αν και η μεταποίηση παρουσιάζει ισχυρή ανάκαμψη, με αύξηση της ΑΠΑ κατά περίπου 40%, η δυναμική των κατασκευών είναι ακόμη εντονότερη. Συγκεκριμένα, η ΑΠΑ του κλάδου των κατασκευών υπερδιπλασιάζεται, καταγράφοντας άνοδο της τάξης του 105%. Τα ευρήματα αυτά υποδηλώνουν ότι, παρά τη μακροχρόνια κάμψη, οι κατασκευές εμφανίζουν κατά την τελευταία εξαετία ταχύτερους ρυθμούς ανάκαμψης σε σύγκριση με τη μεταποίηση.

Διάγραμμα 4.6: ΑΠΑ σε βασικούς κλάδους της βιομηχανίας
(εκατ. ευρώ, 2009-2025)

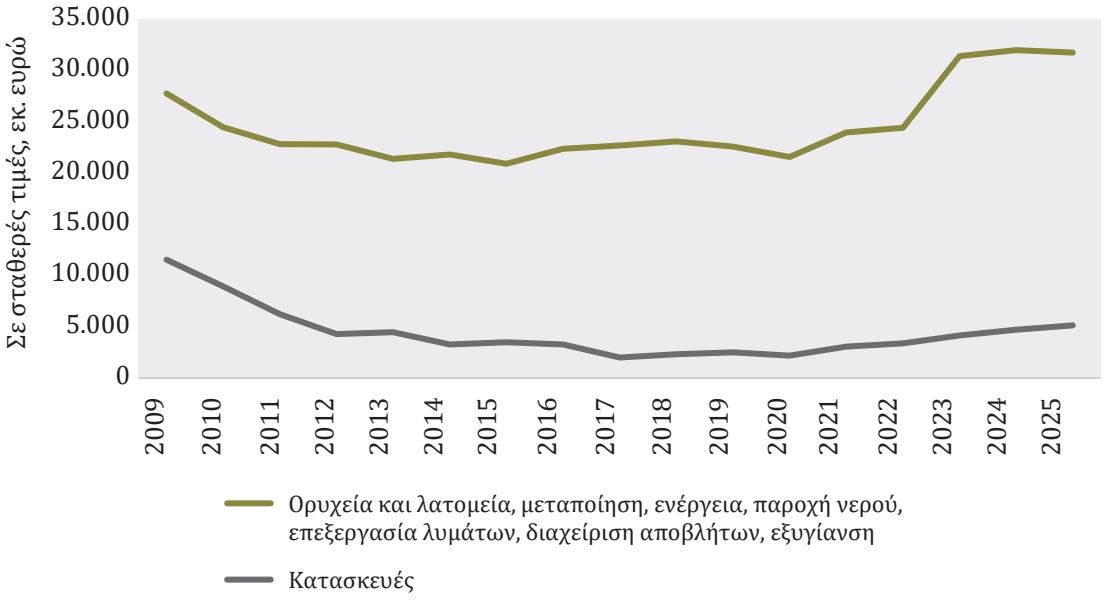

***Πηγή*:** ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Η διάρθρωση της βιομηχανίας διερευνάται περαιτέρω, με βάση τη συνολική αξία πωληθέντων ανά (διψήφιο) κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 4.7, η βιομηχανική παραγωγή συγκεντρώνεται σε μεγάλο βαθμό, περίπου στα δύο τρίτα της συνολικής της αξίας, σε λίγους κλάδους, σχετικούς τόσο με βιομηχανικά όσο και με καταναλωτικά αγαθά. Συγκεκριμένα, η Παραγωγή οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου αποδίδει τη μέγιστη αξία, 29% το 2024, ενώ ακολουθούν με υψηλά ποσοστά η Βιομηχανία τροφίμων με 22%, η Παραγωγή βασικών μετάλλων με 10% και τα χημικά προϊόντα με 5%.

Όπως διαπιστώνεται, κλάδοι σχετικοί με την παραγωγή κεφαλαιουχικού εξοπλισμού έχουν περιορισμένη συμμετοχή. Ενδεικτικά, η Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και εξοπλισμού μεταφορών, η Εξόρυξη μεταλλευμάτων, καθώς και οι Βιομηχανίες ξύλου και δέρματος συμβάλλουν λιγότερο από 1% καθεμιά στο σύνολο το 2024. Παρομοίως, η κλωστοϋφαντουργία, η ένδυση, η κατασκευή επίπλων και η παραγωγή ή επισκευή μηχανημάτων συμμετέχουν με μικρά ποσοστά της τάξης του 1%-2%.

Ειδική αναφορά πρέπει να γίνει στον κλάδο της Κατασκευής ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων, ο οποίος παρά τη χαμηλή σχετικά συμμετοχή του (1%) καταγράφει την ταχύτερη αύξηση (653%), από περίπου 2,7

εκατ. ευρώ σε περίπου 20,2 εκατ. ευρώ την περίοδο 2013-2024. Ακόμα την περίοδο 2019-2024, ο κλάδος αυτός εμφανίζει τον μέγιστο αυξητικό ρυθμό (270%).

Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί ότι το σύνολο των εξεταζόμενων δραστηριοτήτων εμφανίζουν ανοδική τάση την περίοδο 2019-2024. Η συνολική αξία πωληθέντων στη βιομηχανία αυξάνεται από περίπου 8,1 δισ. ευρώ σε 13,7 δισ. ευρώ (67%), ενώ σημαντική θετική μεταβολή, άνω του 100%, εκτός της παραγωγής ηλεκτρονικών ειδών και υπολογιστών, παρουσιάζουν η εξόρυξη μεταλλευμάτων, τα μη μεταλλικά ορυκτά προϊόντα και ο εξοπλισμός μεταφορών. Εδώ ωστόσο πρέπει να γίνει μια σημαντική διευκρίνιση. Η περίοδος 2021-2024 χαρακτηρίζεται από αύξηση του πληθωρισμού και συχνότερες ανατιμήσεις ειδικά στα πετρελαϊκά προϊόντα και στις βασικές πρώτες ύλες, κυρίως λόγω της γεωπολιτικής αστάθειας και της ενεργειακής κρίσης. Η άνοδος της αξίας των πωλήσεων εμπεριέχει την επίδραση αυτή του πληθωρισμού και, ως εκ τούτου, δεν δείχνει, απαραίτητα, ισοδύναμη αύξηση του φυσικού όγκου παραγωγής.

Διάγραμμα 4.7: Αξία πωληθέντων ανά βασικό προϊόν, στη βιομηχανία και τη μεταποίηση στην Ελλάδα (ποσοστό [%] επί του συνόλου, 2013-2024)

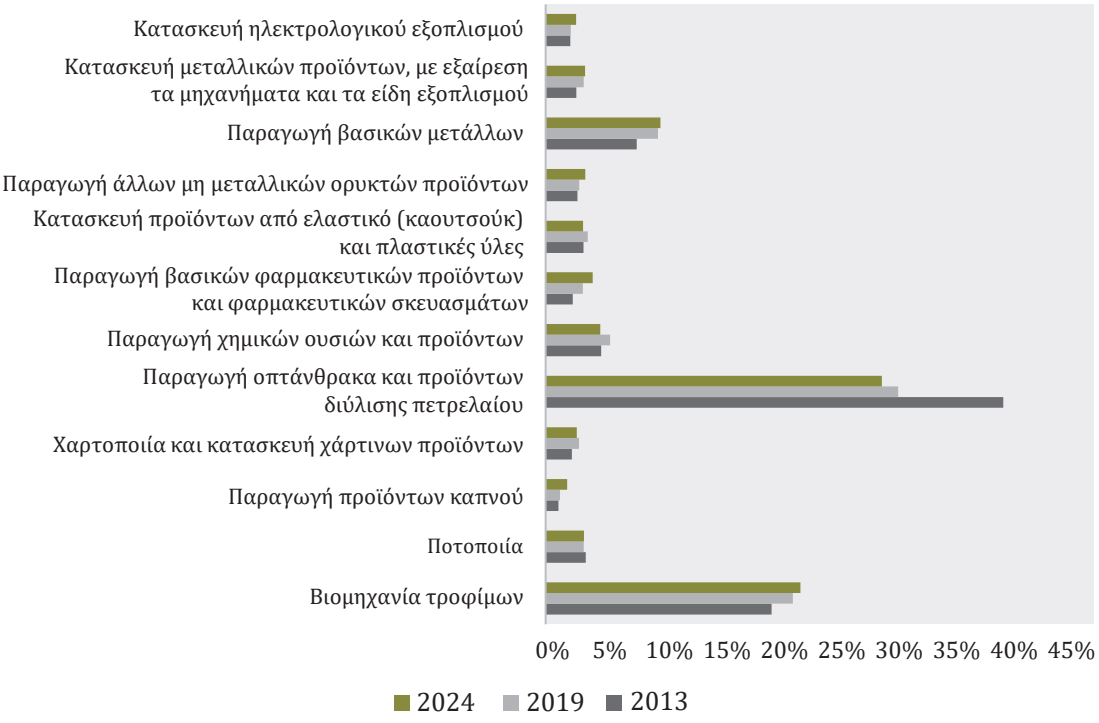

***Πηγή*:** ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Τα στοιχεία αναφέρονται σε διψήφιο κλάδο δραστηριότητας. Για πρακτικούς λόγους, στο διάγραμμα συμπεριλαμβάνονται μόνο οι κλάδοι που εμφανίζουν σημαντική σχετική συμμετοχή στο συνολικό βιομηχανικό προϊόν >1% το 2024.

Η εξέλιξη του κύκλου εργασιών στη βιομηχανία την τελευταία τετραετία (2023-2026) προσφέρει ορισμένα ακόμα συμπεράσματα σχετικά με τα δυναμικά βιομηχανικά προϊόντα. Όπως φαίνεται, με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 4.1, ο γενικός δείκτης γνωρίζει διακυμάνσεις, κάτι που αντανακλά την ευμετάβλητη ζήτηση πιθανά λόγω και των εξελίξεων που προαναφέρθηκαν. Αρχικά, ο δείκτης καταγράφει μείωση 3,6% (2023), στη συνέχεια αύξηση 1,8% (2024) και σχεδόν μηδενική μεταβολή (0,3% το 2025). Το 2026 μειώνεται εκ νέου, κατά 2,2% το πρώτο τρίμηνο, ενώ συνολικά την περίοδο που εξετάζεται ισχύει υποχώρηση κατά μέσο όρο περίπου 1% ετησίως.

Πίνακας 4.1: Δείκτης καθαρού κύκλου εργασιών στη βιομηχανία, σύνολο αγοράς (έτος βάσης 2021=100, 2022-2026)

	Μέσος ετήσιος δείκτης					μέση ετήσια % μεταβολή
	2022	2023	2024	2025	2026	
Γενικός δείκτης	130,5	125,9	128,2	128,5	125,7	-0,9
Δείκτες κατηγοριών						
Ορυχεία	103,8	114,5	130,1	150,1	123,9	5,5
Μεταποιητικές βιομηχανίες	130,9	126,0	128,1	128,2	125,7	-1,0
Δείκτες κύριων ομάδων βιομηχανικών κλάδων						
Ενέργεια	162,0	136,8	130,2	114,7	119,8	-6,9
Ενδιάμεσα αγαθά	123,4	116,1	119,1	124,6	121,8	-0,2
Κεφαλαιουχικά αγαθά	114,6	121,7	126,7	136,2	120,3	1,5
Διαρκή καταναλωτικά αγαθά	123,8	136,0	142,7	147,6	141,2	3,5
Μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά	118,6	128,6	135,7	140,2	134,5	3,3

***Πηγή*:** ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Για το 2026 ο μέσος δείκτης υπολογίζεται ως ο μέσος όρος των 3 πρώτων μηνών του έτους.

Σε ό,τι αφορά βασικούς κλάδους, τα ορυχεία εμφανίζουν ιδιαίτερη δυναμική, με μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης 5,5%, σε αντίθεση με τη μεταποίηση που υποχωρεί κατά 1% σε μέσο όρο περιόδου. Αντίστοιχα, ανά κατηγορία προϊόντος, η ενέργεια υποχωρεί σημαντικά κατά 6,9%, ενώ, αντίθετα, τα διαρκή και μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά γνωρίζουν δυναμική αύξηση (κατά 3,5% και 3,3% αντίστοιχα), μεγαλύτερη από ό,τι τα κεφαλαιουχικά αγαθά (1,5%).

Τα παραπάνω ευρήματα επιβεβαιώνουν τη δυναμική κλάδων της βιομηχανικής παραγωγής που σχετίζονται με τα υλικά, τα μέταλλα, τα χημικά και τα τρόφιμα, ιδίως τα τελευταία χρόνια. Διαπιστώνεται δηλαδή ότι η βιομηχανική βάση της χώρας συγκροτείται σε μια νέα εξειδίκευση σε βασικά ενδιάμεσα και καταναλωτικά, κυρίως μη διαρκή, αγαθά, με χαμηλή σχετικά ελαστικότητα ζήτησης. Αυτή η εξέλιξη μπορεί να θεωρηθεί ευνοϊκή, ότι δηλαδή προσδίδει ως έναν βαθμό ανθεκτικότητα στον τομέα, ως προς τα έσοδα και τις πωλήσεις στην αγορά.

Διάγραμμα 4.8: Ποσοστιαία συμβολή της βιομηχανίας στην ΑΠΑ και στην απασχόληση, Ελλάδα και επιλεγμένες οικονομίες στην ΕΕ, 2025

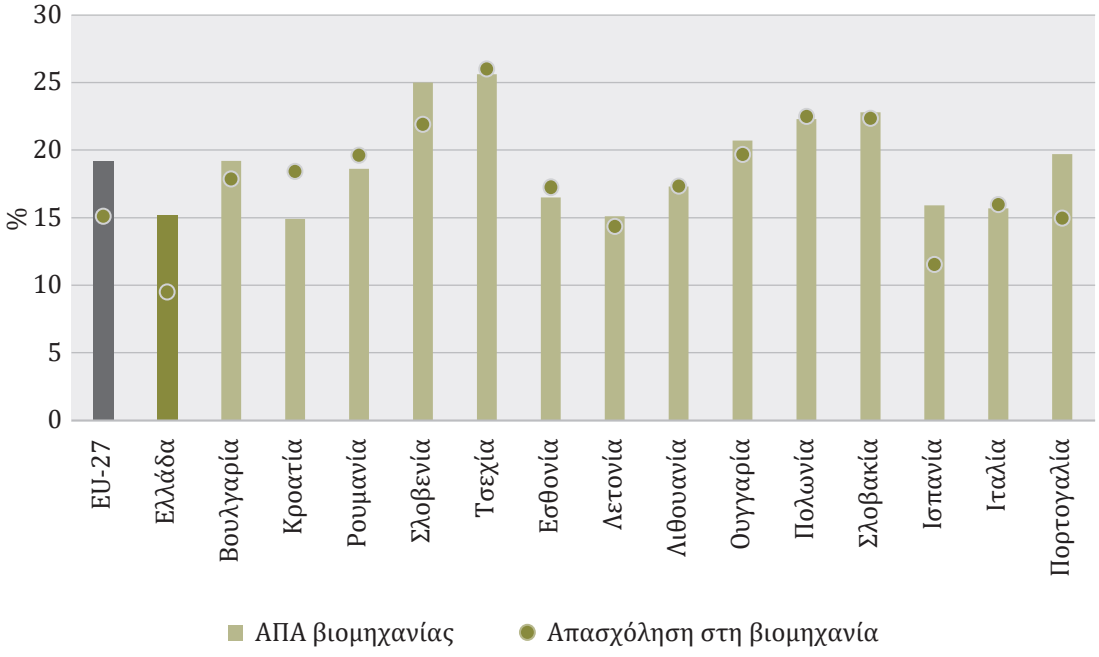

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Η συμμετοχή της ελληνικής βιομηχανίας στην οικονομία παραμένει περιορισμένη, ιδίως αν συγκριθεί με τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Όπως περιγράφεται στο Διάγραμμα 4.8, η βιομηχανία αντιστοιχεί στο 15,2% της συνολικής ΑΠΑ στην Ελλάδα το 2025, ποσοστό 4 μονάδες χαμηλότερο σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Ας σημειωθεί ότι την υψηλότερη επίδοση σε ό,τι αφορά τη βιομηχανική ΑΠΑ μεταξύ των εξεταζόμενων χωρών εμφανίζουν χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, όπως η Τσεχία και η Σλοβενία (26% και 25% αντίστοιχα).

Παρόμοια ευρήματα προκύπτουν με κριτήριο την απασχόληση. Η βιομηχανική απασχόληση στην Ελλάδα ανέρχεται στο ελάχιστο επίπεδο, 9,5% της συνολικής απασχόλησης, έναντι 15,1% στην ΕΕ. Αντίθετα, οικονομίες της Κεντρικής Ευρώπης παρουσιάζουν υψηλότερη επίδοση, όπως η Τσεχία (26%), η Πολωνία (22,5%), η Σλοβακία (22,3%) και η Σλοβενία (21,9%). Ακόμη και χώρες του ευρωπαϊκού Νότου, όπως η Ιταλία και η Πορτογαλία, με ισχυρό τομέα υπηρεσιών, εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά απασχόλησης στη βιομηχανία, 16% και 15% αντίστοιχα, σε σχέση με την Ελλάδα.

Το Διάγραμμα 4.9 αποτυπώνει τις περιφερειακές ανισότητες με κριτήριο, τη συμβολή της βιομηχανίας στην παραγωγή και στην απασχόληση. Όπως προκύπτει, η βιομηχανική βάση είναι έντονα συγκεντρωμένη χωρικά, καθώς ξεχωρίζουν δύο ισχυροί πόλοι, με αντίστροφη ωστόσο δυναμική. Από τη μια, η Στερεά Ελλάδα αυξάνει σημαντικά τη συμμετοχή της στη συνολική βιομηχανική ΑΠΑ, από 30,3% το 2009 σε 41,7% το 2024. Ως το τέλος της περιόδου ξεχωρίζει ως η πλέον βιομηχανική περιφέρεια της χώρας. Από την άλλη, η Δυτική Μακεδονία σημειώνει σημαντική μείωση 12,3 ποσοστιαίες μονάδες, εξέλιξη που συνδέεται άμεσα, όπως προαναφέρθηκε, με τη διαδικασία της απολιγνιτοποίησης.

Σημαντική ενίσχυση της βιομηχανικής δραστηριότητας σε όρους ΑΠΑ καταγράφεται και σε άλλες περιφέρειες, όπως η Θεσσαλία, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, η Ήπειρος και η Δυτική Ελλάδα, ενώ θετική μεταβολή εμφανίζουν και οι δύο μητροπολιτικές περιφέρειες, η Αττική (κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες) και η Κεντρική Μακεδονία (κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες). Αντίθετα, οι νησιωτικές και πιο αναπτυγμένες τουριστικά περιφέρειες διατηρούν χαμηλή συμμετοχή στην ακαθάριστη αξία της βιομηχανίας, με τα Ιόνια Νησιά να εμφανίζουν την ελάχιστη συμβολή όλη την περίοδο (4,5%-5,5%).

Παρόμοια συμπεράσματα προκύπτουν και σε σχέση με την απασχόληση. Το 2024 τα υψηλότερα ποσοστά βιομηχανικής απασχόλησης καταγράφονται στη Στερεά Ελλάδα (20,4%) και στη Δυτική Μακεδονία (17,9%), ενώ τα χαμηλότερα στα Ιόνια Νησιά (4,7%) και στο Βόρειο Αιγαίο (5,3%). Ωστόσο, σε αντίθεση με ό,τι παρατηρείται αναφορικά με τη συμμετοχή της βιομηχανίας στην ΑΠΑ, η βιομηχανική απασχόληση ειδικά την περίοδο 2019-2024 ακολουθεί γενικότερα φθίνουσα τάση ή στασιμότητα σε ό,τι αφορά τα σχετικά ποσοστά, σε 7 από τις 13 περιφέρειες της χώρας. Κύριες εξαιρέσεις στην τάση αυτή αποτελούν η Ήπειρος και η Πελοπόννησος, όπου η βιομηχανική απασχόληση αυξάνεται σημαντικά, κατά 7,7 και 4,4 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα. Επίσης, ακολουθεί η Θεσσαλία με 3,6 ποσοστιαίες μονάδες.

Διάγραμμα 4.9: Βιομηχανική εξειδίκευση (ΑΠΑ και απασχόληση) (ποσοστό [%] επί του συνόλου των κλάδων, ανά περιφέρεια, 2009, 2019 και 2024)

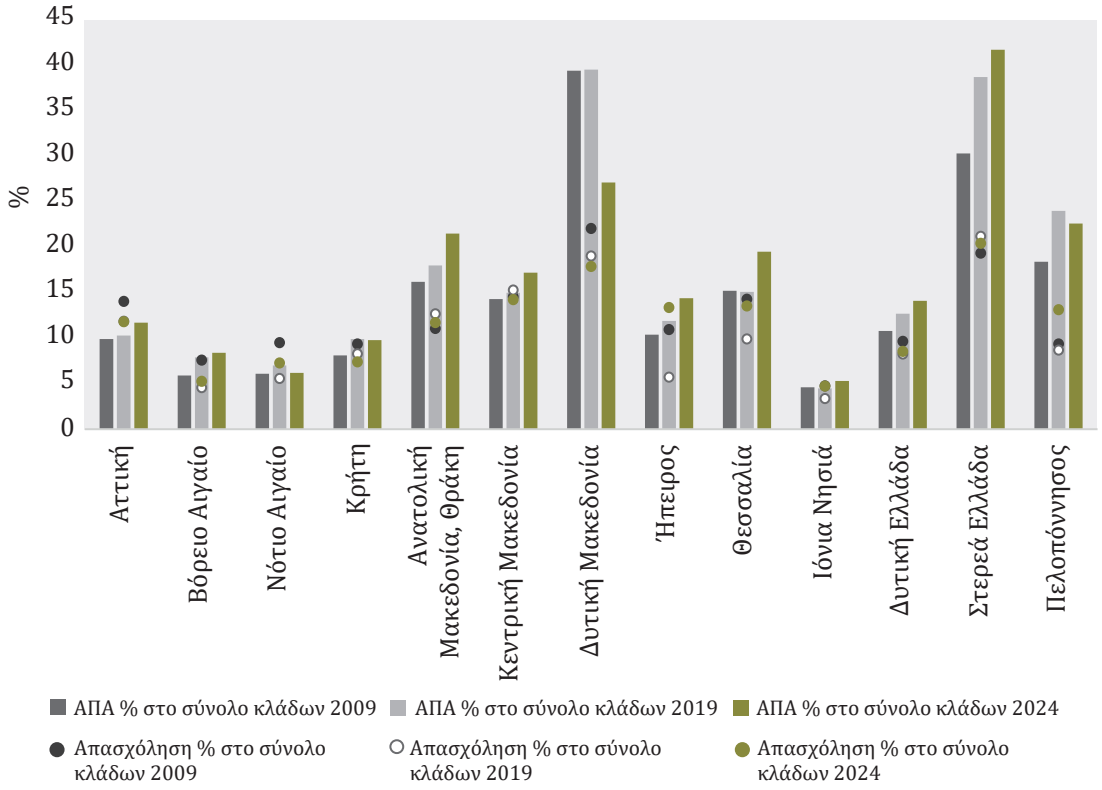

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

4.4 Υπηρεσίες – Τουρισμός

Στην ενότητα αυτή αναλύεται περαιτέρω η σημασία του τομέα των υπηρεσιών για την ελληνική οικονομία. Τα στοιχεία για την ΑΠΑ και την απασχόληση επιβεβαιώνουν ότι η εγχώρια οικονομία εξαρτάται έντονα από δραστηριότητες σχετικές με τον τουρισμό, το εμπόριο και τη διαχείριση περιουσιακών στοιχείων και ακινήτων, αν και η βασική διάρθρωση εντός του τομέα μεταβάλλεται αργά. Παράλληλα, τα δεδομένα αναδεικνύουν μια διαφοροποιημένη διάρθρωση του τομέα των υπηρεσιών σε σχέση με την ΕΕ.

Η σύνθεση της ΑΠΑ στις υπηρεσίες για την περίοδο 2009-2025 παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 4.10. Ο κυρίαρχος κλάδος είναι διαχρονικά το εμπόριο, οι μεταφορές, η αποθήκευση, τα καταλύματα και η εστίαση, με μέση συμβολή περίπου 31% στην ΑΠΑ συνολικά του τριτογενούς τομέα. Παρά την προσωρινή κάμψη μέσα στην πανδημία (27% το 2020), ο κλάδος επανέρχεται στα προ κρίσης επίπεδα (31%) μέχρι το 2025. Σημαντική παραμένει επίσης η συμμετοχή της διαχείρισης ακίνητης

περιουσίας, η οποία έπειτα από μια μακρά ανοδική πορεία στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης φτάνει να αποδίδει κατά μέσο όρο 22% της ΑΠΑ των υπηρεσιών.

Η σχετική βαρύτητα των δραστηριοτήτων δημόσιας διοίκησης, εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής μέριμνας υποχωρεί, όπως έχει ήδη αναφερθεί. Στο σύνολο του τριτογενούς τομέα ο κλάδος προσφέρει 28% στις αρχές της δεκαετίας του 2010, ποσοστό που μειώνεται σε 23% το 2025. Αντίθετα, κλάδοι που συνδέονται με δραστηριότητες έντασης γνώσης και επιχειρηματικές υπηρεσίες ενισχύονται. Οι επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, οι χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες και οι δραστηριότητες ενημέρωσης και επικοινωνίας ενισχύονται φτάνοντας σε 9%, 9% και 5% αντίστοιχα της τομεακής ΑΠΑ το 2025. Οι μεταβολές αυτές υποδηλώνουν σταδιακή αναδιοργάνωση της ελληνικής οικονομίας των υπηρεσιών προς δραστηριότητες υψηλότερης έντασης γνώσης, αν και ο ρόλος του εμπορίου, του τουρισμού και των συναφών υπηρεσιών παραμένει κεντρικός.

Διάγραμμα 4.10: ΑΠΑ ανά κύριο κλάδο των υπηρεσιών (ποσοστό [%] επί του συνόλου του τριτογενούς τομέα, 2009-2025)

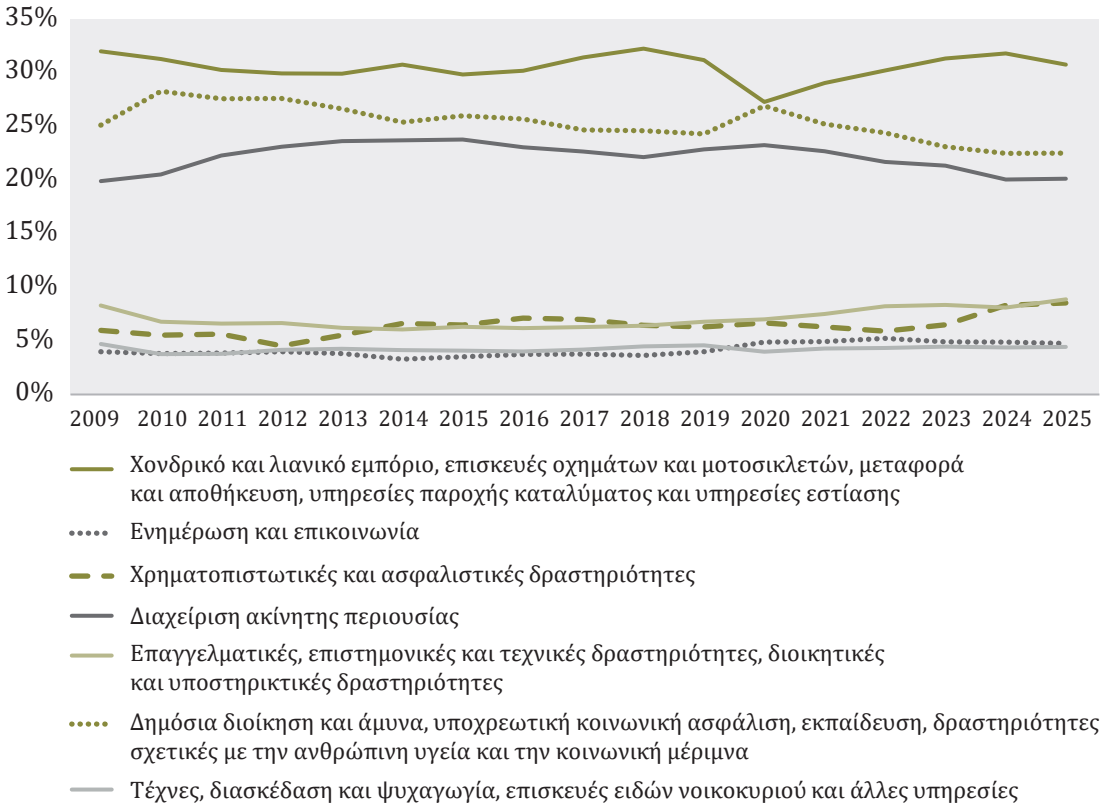

***Πηγή*:** ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 4.11, η δομή του τομέα των υπηρεσιών στην Ελλάδα διαφοροποιείται συγκριτικά με την ΕΕ. Το 2025 οι δραστηριότητες χονδρικού και λιανικού εμπορίου, μεταφορών, καταλυμάτων και εστίασης αντιστοιχούν σε ποσοστό περίπου 5 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο στην Ελλάδα, από το αντίστοιχο ευρωπαϊκό. Ακόμα, η διαχείριση ακίνητης περιουσίας υπερβαίνει κατά 6 ποσοστιαίες μονάδες τον μέσο όρο της ΕΕ. Αντίθετα, οι δραστηριότητες ενημέρωσης και επικοινωνίας και οι επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές υπηρεσίες εμφανίζουν πολύ υψηλότερη συμμετοχή στην ΕΕ σχεδόν κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες. Οι υπηρεσίες δημόσιας διοίκησης, εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής μέριμνας στην Ελλάδα κινούνται σε επίπεδα οριακά χαμηλότερα του ευρωπαϊκού μέσου όρου, ενώ οι χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες εμφανίζουν ελαφρώς υψηλότερη συμμετοχή.

Διάγραμμα 4.11: ΑΠΑ ανά κύριο κλάδο των υπηρεσιών (ποσοστό [%] επί του συνόλου δραστηριοτήτων, Ελλάδα και ΕΕ, 2025)

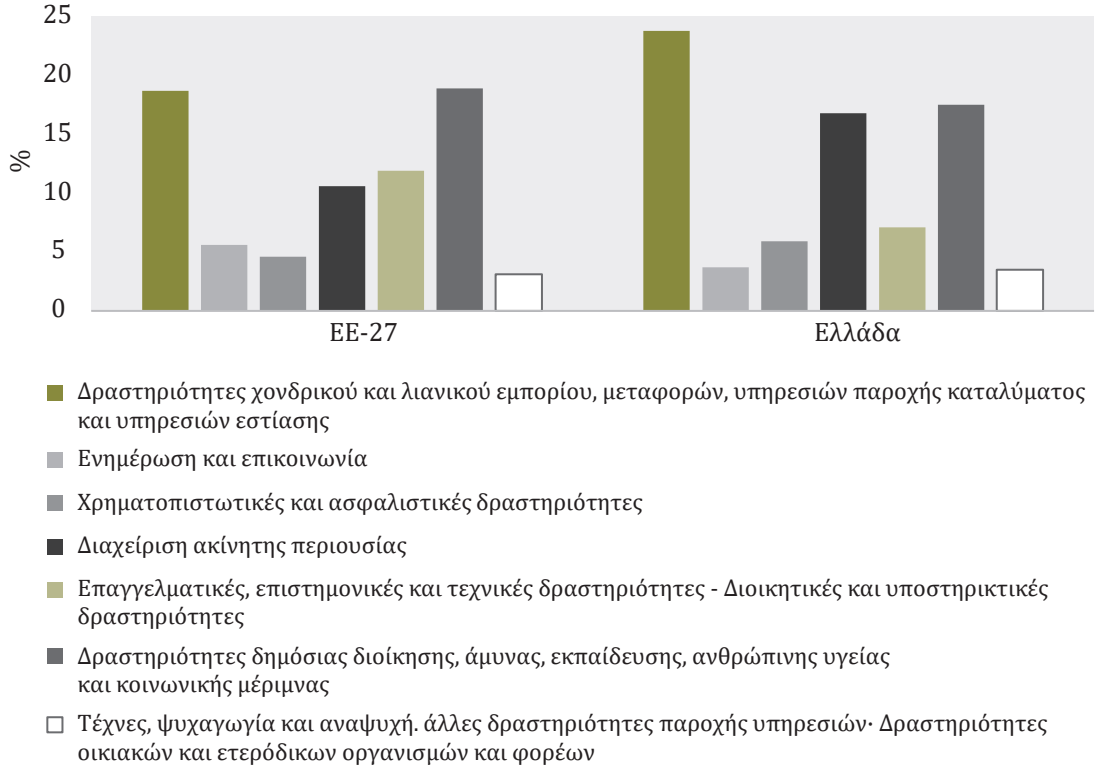

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Συνοπτικά, η παραγωγική δομή του τριτογενούς τομέα στην Ελλάδα, σε σύγκριση με την ΕΕ, παρουσιάζει μικρότερη βαρύτητα σε επιστημονικές και τεχνολογικές υπηρεσίες και μεγαλύτερη εξειδίκευση σε δραστηριότητες που συνδέονται με τον τουρισμό, τη διαχείριση ακινήτων και τις υπηρεσίες προς τον καταναλωτή.

Διάγραμμα 4.12: Απασχόληση ανά κύριο κλάδο των υπηρεσιών (μέσο ετήσιο ποσοστό [%] μεταβολής, σύγκριση περιόδων 2009-2018 και 2019-2025)

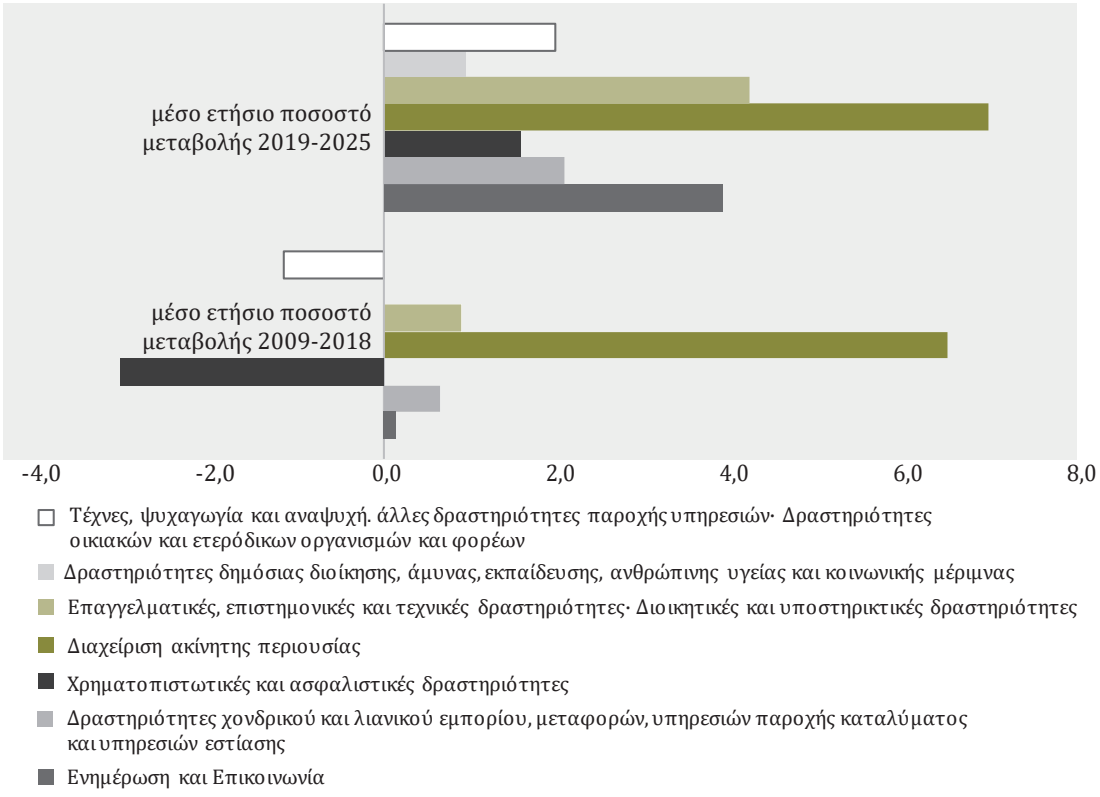

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Η εξέλιξη της απασχόλησης στις υπηρεσίες εξετάζεται με βάση τη μέση ετήσια μεταβολή σε δύο διακριτές περιόδους, 2009-2018 και 2019-2025, πριν και μετά την οικονομική κρίση. Όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 4.12, ο δείκτης αυξάνεται πιο γρήγορα τη δεύτερη περίοδο σε όλους τους κλάδους, αντανακλώντας τη γενικότερη βελτίωση των συνθηκών στην αγορά εργασίας και τη μείωση της ανεργίας μετά το τέλος της παρατεταμένης ύφεσης. Η μεγαλύτερη θετική απόκλιση μεταξύ των δύο περιόδων καταγράφονται σε δραστηριότητες, όπως οι Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες (4,6 ποσοστιαίες μονάδες), η

Ενημέρωση και επικοινωνία (3,8 ποσοστιαίες μονάδες) και οι Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες (3,3 ποσοστιαίες μονάδες). Αντίθετα, οι δραστηριότητες σχετικές με τη Διαχείριση ακίνητης περιουσίας και οι Δραστηριότητες δημόσιας διοίκησης, εκπαίδευσης, υγείας και κοινωνικής μέριμνας εμφανίζουν ηπιότερη, αν και θετική, μεταβολή. Τα ευρήματα δείχνουν ότι κλάδοι σχετικά υψηλότερης έντασης γνώσης και κεντρικοί στην ψηφιακή μετάβαση ενισχύουν τη θέση τους τόσο ως προς την προστιθέμενη αξία όσο και ως προς την απασχόληση.

Το Διάγραμμα 4.13 αποτυπώνει περαιτέρω τις μεταβολές αυτές, ειδικά σε ό,τι αφορά υπηρεσίες έντασης τεχνολογίας και δραστηριότητες του τριτογενούς τομέα, με κρίσιμη θέση στη νέα ψηφιακή οικονομία και στο σύγχρονο τεχνοοικονομικό υπόδειγμα. Ειδικότερα, τα στοιχεία αφορούν την εξέλιξη του καθαρού κύκλου εργασιών σε επιλεγμένους κλάδους, όπως η πληροφορική, η διαφήμιση και οι υπηρεσίες απασχόλησης, επομένως σε δραστηριότητες που αφορούν άμεσα υποστήριξη επιχειρήσεων σε βασικές λειτουργίες οργάνωσης και διοίκησης.

Διάγραμμα 4.13: Καθαρός κύκλος εργασιών (χιλ. ευρώ, χωρίς ΦΠΑ) ανά προϊόν για επιχειρήσεις σε κλάδους υποστηρικτικών επιχειρηματικών λειτουργιών (2019 και 2023)

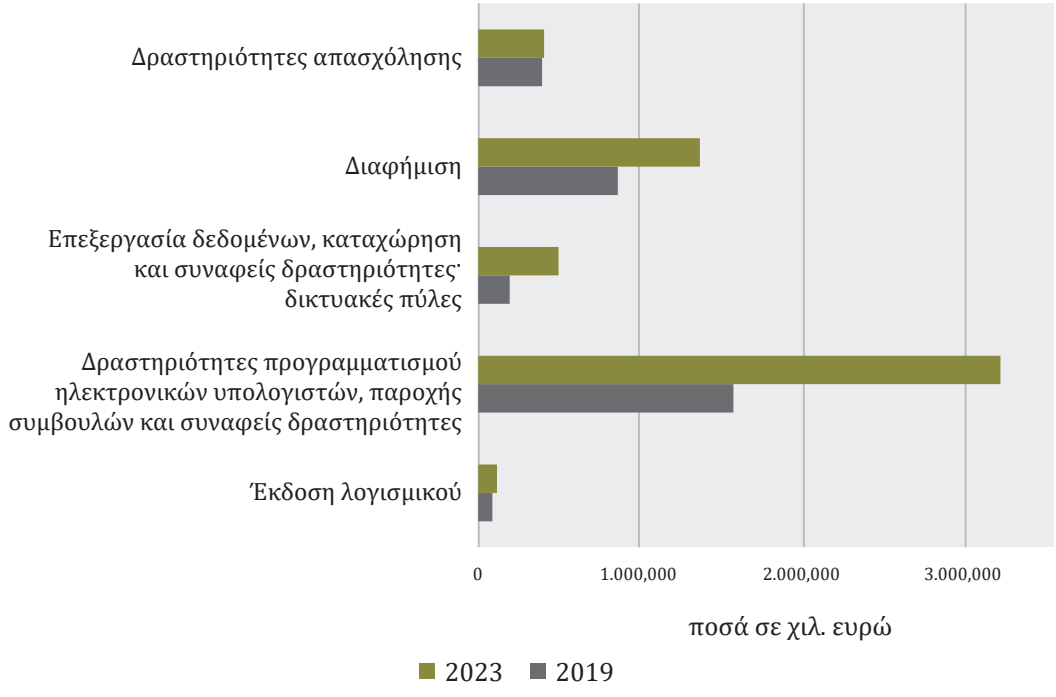

***Πηγή*:** ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Κατά την περίοδο 2019-2023, ο συνολικός κύκλος εργασιών στους συγκεκριμένους κλάδους υπηρεσιών αυξάνεται σημαντικά κατά 80%, από περίπου 3 δισ. ευρώ σε 5,5 δισ. ευρώ. Τη μεγαλύτερη άνοδο καταγράφουν οι δραστηριότητες επεξεργασίας δεδομένων και διαδικτυακών πυλών (154%) και οι υπηρεσίες προγραμματισμού και συμβουλευτικής πληροφορικής (105%), ενώ σημαντική αύξηση παρουσιάζει και ο κλάδος της διαφήμισης (59%). Ο κλάδος της απασχόλησης εμφανίζει συγκρατημένη αύξηση (3%), μια εξέλιξη που δείχνει τη σχετική ανθεκτικότητα των πωλήσεων εν μέσω διαδοχικών κρίσεων στους κλάδους που παρέχουν υποστήριξη σε επιχειρήσεις σε ό,τι αφορά την εύρεση και τη διατήρηση ανθρώπινου δυναμικού.

Η περιφερειακή κατανομή της ΑΠΑ του τομέα των υπηρεσιών επιβεβαιώνει την κυρίαρχη θέση της Αττικής, καθώς και τη διαφοροποιημένη δυναμική των περιφερειών, ειδικά την περίοδο μετά την οικονομική κρίση. Συνολικά, τα στοιχεία δείχνουν τον υψηλό βαθμό χωρικής συγκέντρωσης του τομέα και την ενίσχυση της δεσπόζουσας θέσης της Αττικής και ορισμένων τουριστικών περιφερειών τα τελευταία έτη. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Διαγράμματος 4.14, η Αττική συγκεντρώνει 54,7% της συνολικής ΑΠΑ του τομέα των υπηρεσιών, ακολουθούμενη σε μεγάλη απόσταση από την Κεντρική Μακεδονία (12,7%) και την Κρήτη (5%). Όλες οι λοιπές (10) περιφέρειες καταγράφουν ποσοστά μικρότερα του 4%, ενώ το ελάχιστο μερίδιο κατέχει η Δυτική Μακεδονία (1,2%).

Την περίοδο 2019-2024 η ΑΠΑ των υπηρεσιών μεταβάλλεται θετικά σε όλες τις περιφέρειες, και πιο γρήγορα στην Αττική (29,6%). Ισχυρή αύξηση που προσεγγίζει το 27% καταγράφεται επίσης σε περιφέρειες με έντονη τουριστική ανάπτυξη, όπως τα Ιόνια Νησιά και η Κρήτη. Αντίθετα, ηπιότερη αύξηση, περίπου 20% εμφανίζουν η Δυτική Μακεδονία, η Θεσσαλία και η Πελοπόννησος, περιφέρειες που εξαρτώνται πιο άμεσα από παραδοσιακές δραστηριότητες, όπως η ενέργεια και η γεωργία.

Διάγραμμα 4.14: ΑΠΑ του τομέα των υπηρεσιών ανά περιφέρεια (ποσοστό [%] επί του συνόλου χώρας το 2024 και ποσοστό [%] μεταβολής την περίοδο 2019-2024)

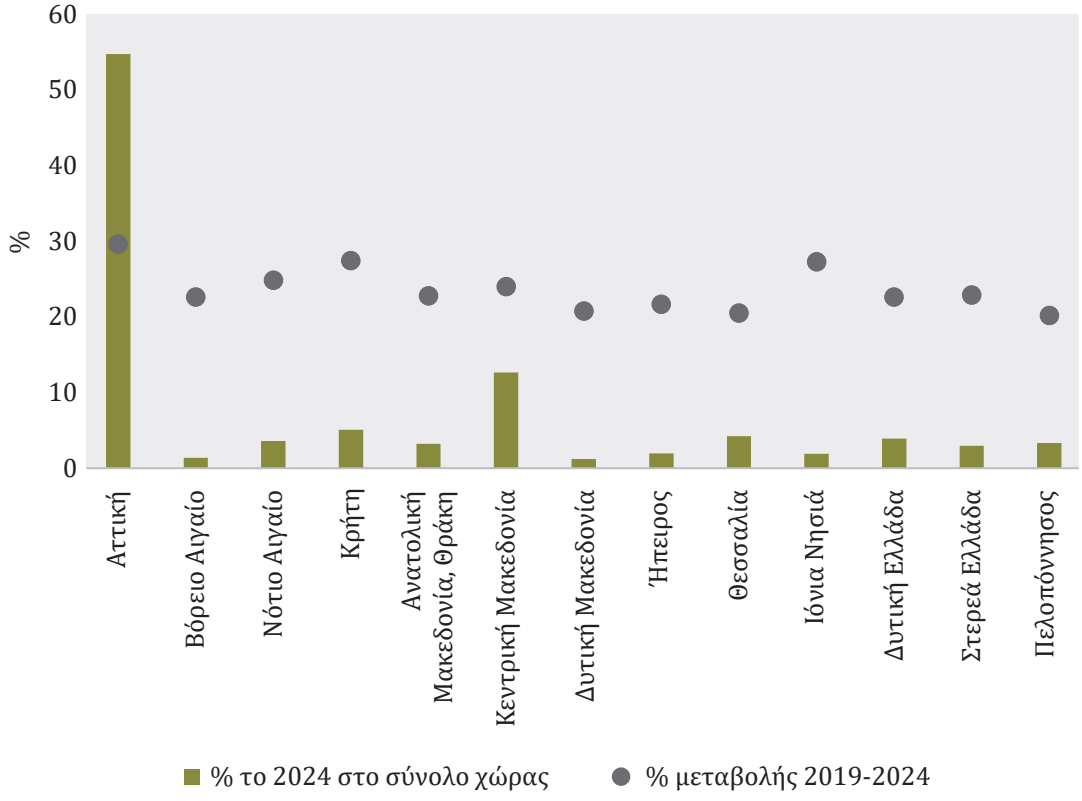

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Στον Πίνακα 4.2 βλέπουμε ότι οι δραστηριότητες που συνδέονται με τον τουρισμό αντιστοιχούν στο 18,7% των επιχειρήσεων και στο 28,1% της απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών το 2023. Τα αντίστοιχα ποσοστά στην ΕΕ είναι αρκετά χαμηλότερα, 5,3% και 5,8% αντίστοιχα, δεδομένο που επιβεβαιώνει και εδώ τον σημαντικά υψηλότερο βαθμό εξειδίκευσης της ελληνικής οικονομίας στις συναφείς δραστηριότητες. Στην Ελλάδα, σε απόλυτα μεγέθη, οι κλάδοι που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό αφορούν περισσότερους από 803 χιλ. εργαζομένους και περιλαμβάνουν περισσότερες από 147 χιλ. επιχειρήσεις.

Ένα σημαντικό εύρημα είναι ότι, παρά την κρίσιμη συμβολή στην οικονομική δραστηριότητα, οι τουριστικές δραστηριότητες εμφανίζουν συγκριτικά χαμηλές επιδόσεις τόσο ως προς την επενδυτική ένταση όσο και ως προς την παραγωγικότητα. Η επένδυση ανά εργαζόμενο στην Ελλάδα ανέρχεται σε 5,4 χιλ. ευρώ, έναντι 11,5 χιλ. ευρώ στην ΕΕ (περίπου 6 χιλ. ευρώ λιγότερο). Επίσης, ο κύκλος εργασιών

ανά εργαζόμενο διαμορφώνεται κάτω από 50% του ευρωπαϊκού μέσου όρου, σε 41,5 χιλ. ευρώ στην Ελλάδα, έναντι 89,6 χιλ. ευρώ στην ΕΕ. Συνοπτικά, παρ' ότι ο τομέας του τουρισμού έχει καλύτερη επίδοση, συγκρίνοντας με το σύνολο των κλάδων των υπηρεσιών, και στους δύο δείκτες σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, τα στοιχεία δείχνουν ότι ένα σημαντικό τμήμα της εγχώριας οικονομίας εμφανίζει χαμηλή σχετικά τεχνολογική ενσωμάτωση και χαμηλότερες αποδόσεις σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Πίνακας 4.2: Αναλυτικά στοιχεία επιχειρήσεων σε κλάδους υπηρεσιών και υπηρεσιών τουρισμού (Ελλάδα και ΕΕ, 2023)

	Αριθμός επιχειρήσεων (χιλ.)		Αριθμός απασχολούμενων (χιλ.)		Επένδυση ανά εργαζόμενο – ενσώματα μη κυκλοφορούντα περιουσιακά στοιχεία (χιλ. ευρώ)		Καθαρός κύκλος εργασιών ανά εργαζόμενο (χιλ. ευρώ)	
	Υ*	Τ**	Υ*	Τ**	Υ*	Τ**	Υ*	Τ**
ΕΕ-27	26.580, 5	1.414,2	114.566,1	6.696,6	10,1	11,5	202,8	89,6
Ελλάδα	787,7	147,2	2.860,1	803,7	3,8	5,4	96,8	41,5
ΕΕ-27	% Τ	5,3	% Τ	5,8	Διαφορά Ελλάδας και ΕΕ (Τ)	-6,1	Διαφορά Ελλάδας και ΕΕ (Τ)	-48,1
Ελλάδα		18,7		28,1				

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

** Υπηρεσίες (εκτός από τη δημόσια διοίκηση, την άμυνα, την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, τις δραστηριότητες οργανώσεων, τα νοικοκυριά ως εργοδότες και τους ετερόδικους οργανισμούς και φορείς)*

*** Σύνολο τουριστικών κλάδων*

Για την κατανόηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων στον τομέα των υπηρεσιών κρίνεται σκόπιμη και η ανάλυση της θέσης των υπηρεσιών έντασης γνώσης και τεχνολογίας[36] στην εγχώρια οικονομία. Ο Πίνακας 4.3 παρουσιάζει δεδομένα για τον αριθμό των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε κλάδους έντασης γνώσης και τεχνολογίας, στη γενική οικονομία και στην οικονομία του τομέα υπηρεσιών, στην Ελλάδα σε σύγκριση με την ΕΕ την περίοδο 2021-2023. Όπως διαπιστώνεται, ο αριθμός των επιχειρήσεων έντασης γνώσης αυξάνεται διαχρονικά και στις δύο περιπτώσεις (σύνολο και υπηρεσίες) αντανακλώντας την πρόοδο της ψηφιοποίησης και την άνοδο της ζήτησης, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, για εξειδικευμένες τεχνολογικές και επιχειρηματικές υπηρεσίες.

36. Knowledge Intensive Industries (KIS). Για έναν ορισμό της Eurostat, βλ. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Knowledge-intensive_services_(KIS)

Ειδικά σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, ο συνολικός αριθμός επιχειρήσεων έντασης γνώσης παρουσιάζει αύξηση 9,5%, ενώ η αντίστοιχη αύξηση στις υπηρεσίες είναι ακόμα ταχύτερη (23,2%), υπερβαίνοντας σημαντικά τον αντίστοιχο δείκτη για την ΕΕ (14%). Ωστόσο, παρά τη δυναμική τους, οι υπηρεσίες έντασης γνώσης και τεχνολογίας έχουν χαμηλό μερίδιο στο σύνολο της οικονομίας της γνώσης στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, οι υπηρεσίες έντασης γνώσης εκπροσωπούν το 13,2% του συνόλου το 2023, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό είναι πολύ μεγαλύτερο, κατά περίπου 17 ποσοστιαίες μονάδες (30%), στην ΕΕ. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει σχετικά αδύναμη θέση του τομέα των υπηρεσιών στις δραστηριότητες της οικονομίας της γνώσης και σε δραστηριότητες υψηλής έντασης τεχνολογίας στην περίπτωση της Ελλάδας.

Πίνακας 4.3: Επιχειρήσεις σε κλάδους έντασης γνώσης και τεχνολογίας, σύνολο κλάδων και κλάδοι υπηρεσιών (Ελλάδα και ΕΕ, 2021-2023)

	Συνολικές δραστηριότητες έντασης γνώσης			Υπηρεσίες έντασης γνώσης & υψηλής τεχνολογίας					
	Επιχειρήσεις σε χιλ.			Επιχειρήσεις σε χιλ.			% στο σύνολο		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023
ΕΕ-27	4.312,6	4.562,2	4.800,3	1.259,1	1.368,0	1.436,0	29,2	30,0	29,9
Ελλάδα	219,0	231,9	239,9	25,7	29,4	31,6	11,7	12,7	13,2

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

4.5 Τεχνολογία και καινοτομία

Ο Πίνακας 4.4 παρουσιάζει στοιχεία για την αξιοποίηση της καινοτομίας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ) στην ΕΕ, στην Ελλάδα και στις ελληνικές περιφέρειες. Το 2022 το 65% των επιχειρήσεων στην Ελλάδα[37] δήλωσε ότι εισήγαγε κάποια μορφή καινοτομίας προϊόντος, υπηρεσίας ή διαδικασίας, ποσοστό υψηλότερο κατά 19 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Παράλληλα, το 69% της απασχόλησης στην Ελλάδα αντιστοιχεί σε επιχειρήσεις που αξιοποιούν κάποια μορφής καινοτομίας, έναντι 54% στην ΕΕ. Επιπλέον, σε περιφερειακό επίπεδο[38], η καινοτομία εμφανίζεται να έχει ευρεία διάχυση. Η Αττική συγκεντρώ-

37. Στο σύνολο των επιχειρήσεων λαμβάνονται υπόψη επιλεγμένοι κλάδοι της οικονομίας, όπως ορίζεται βάσει της μεθοδολογίας της Έρευνας Καινοτομίας των Επιχειρήσεων στην ΕΕ (Community Innovation Survey – CIS) της Eurostat. Συμπεριλαμβάνονται δραστηριότητες που εμπίπτουν κυρίως στη βιομηχανία και στις υπηρεσίες. Δεν συμπεριλαμβάνεται η γεωργία και οι υπηρεσίες δημοσίου τομέα. Τα στοιχεία αναφέρονται σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις μεγέθους 10-249 εργαζομένων.

38. Αξιοποιούνται δεδομένα από την ευρωπαϊκή έρευνα CIS, βλ. και προηγούμενη υποσημείωση.

νει τον μεγαλύτερο αριθμό καινοτόμων επιχειρήσεων (4.554) και εργαζομένων σε αυτές (178,9 χιλ.), αντιπροσωπεύοντας το 54% των επιχειρήσεων και το 58% της σχετικής απασχόλησης σε εθνικό επίπεδο. Υψηλές επιδόσεις καταγράφονται επίσης στην Κρήτη και στο Βόρειο Αιγαίο, ενώ ακόμη και περιφέρειες με μέτρια επίδοση, όπως η Δυτική Μακεδονία, η Πελοπόννησος, η Θεσσαλία και το Νότιο Αιγαίο, εμφανίζουν ποσοστά που υπερβαίνουν το 40%.

Τα παραπάνω στοιχεία υποδηλώνουν ότι η καινοτομία στην παραγωγή, ειδικά σε ό,τι αφορά τις ΜμΕ, είναι διαδεδομένη στο σύνολο της χώρας. Ωστόσο, δεν παρέχουν επαρκή πληροφόρηση σχετικά με την τεχνολογική πολυπλοκότητα, τον αντίκτυπο της καινοτομίας στην παραγωγικότητα, τα οικονομικά αποτελέσματα και τις πωλήσεις ή τη διεθνή ανταγωνιστικότητα. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή και να αξιολογούνται σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες που αφορούν την τεχνολογική ενσωμάτωση, την οργανωτική αλλαγή και την ικανότητα μετατροπής της γνώσης σε οικονομικές αποδόσεις. Δεν θα πρέπει να παραβλέπεται εξάλλου ότι η Ελλάδα εξακολουθεί να υπολείπεται του ευρωπαϊκού μέσου όρου σε άλλους βασικούς δείκτες τεχνολογικής έντασης και καινοτομίας, όπως έχει αναδειχθεί και σε προηγούμενες Εκθέσεις (ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2024, 2025β).

Πίνακας 4.4: Επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην καινοτομία και απασχολούμενοι στις επιχειρήσεις αυτές (ΕΕ-27, Ελλάδα και ελληνικές περιφέρειες, 2022)

	Επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην καινοτομία			
	Αριθμός επιχειρήσεων	% στο σύνολο	Αριθμός εργαζομένων	% στο σύνολο
ΕΕ-27	**351.762**	**46**	**14.393.479**	**54**
Ελλάδα	**8.431**	**65**	**310.224**	**69**
Αττική	4.554	66	178.940	70
Βόρειο Αιγαίο	72	76	2.096	80
Νότιο Αιγαίο	151	58	3.633	54
Κρήτη	465	78	14.854	79
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	271	65	9.468	67
Κεντρική Μακεδονία	1.489	64	54.615	68
Δυτική Μακεδονία	89	52	2.492	45
Ήπειρος	142	64	4.048	63
Θεσσαλία	320	58	11.900	65
Ιόνια Νησιά	78	73	1.677	62
Δυτική Ελλάδα	285	66	8.333	62
Στερεά Ελλάδα	296	65	10.905	69
Πελοπόννησος	220	57	7.261	56

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Περιλαμβάνονται επιχειρήσεις από 10-249 εργαζομένους και οικονομικές δραστηριότητες που καλύπτονται από τον κανονισμό CIS.

Η περιορισμένη ικανότητα καινοτομίας, σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές οικονομίες, αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 4.15. Με βάση τα στοιχεία για τον κύκλο εργασιών των επιχειρήσεων που δηλώνουν καινοτομία προϊόντος, η Ελλάδα συμμετέχει με ένα μικρό ποσοστό (2%) στην ΕΕ. Η επίδοση αυτή είναι παρόμοια με εκείνη χωρών όπως η Πολωνία και η Πορτογαλία, ενώ υστερεί σημαντικά από χώρες όπως η Ιταλία (21%), η Γερμανία (16%), η Γαλλία (12%) ή η Ολλανδία (12%).

Διάγραμμα 4.15: Καθαρός κύκλος εργασιών επιχειρήσεων με καινοτομία προϊόντος στο σύνολο της ΕΕ (2022)

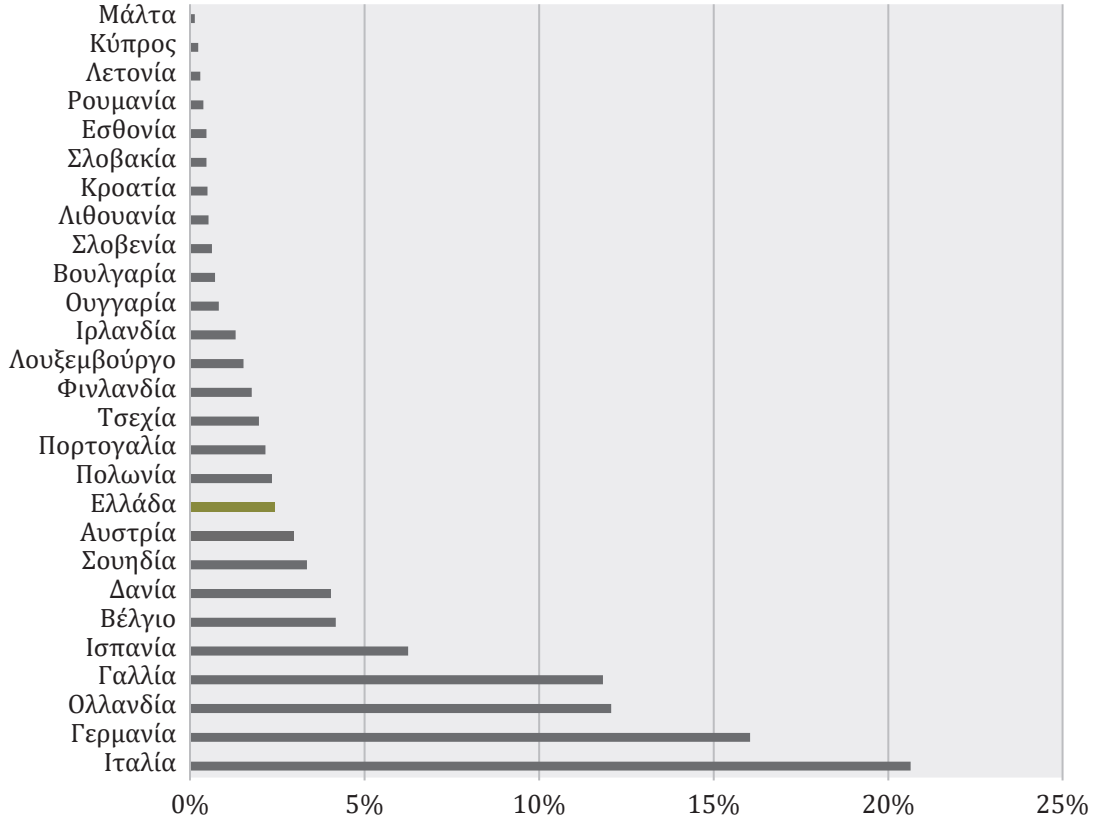

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Περιλαμβάνονται επιχειρήσεις από 10-249 εργαζομένους και οικονομικές δραστηριότητες που καλύπτονται από τον κανονισμό CIS.

Αντίστοιχα, τα στοιχεία σε επίπεδο περιφερειών δείχνουν τις έντονες εγχώριες ανισότητες ως προς τις οικονομικές αποδόσεις της καινοτομίας. Όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 4.16, η Αττική συγκεντρώνει το μεγάλο μερίδιο (76%) του κύκλου εργασιών των καινοτόμων επιχειρήσεων, το οποίο υπερβαίνει σημαντικά αυτό των άλλων περιφερειών. Η Κεντρική Μακεδονία ακολουθεί με 9%, ενώ η Κρήτη, η Θεσσαλία και η Στερεά Ελλάδα συμμετέχουν με περίπου 3%. Η Αττική κατέχει τη θέση του ενός μοναδικού ισχυρού πόλου στο εθνικό οικοσύστημα καινοτομίας. Το εύρημα αυτό είναι εύλογο, δεδομένης και της υψηλής συγκέντρωσης, επιχειρηματικών ικανοτήτων, ανθρώπινου κεφαλαίου και υποδομών και θεσμών στο πεδίο της τεχνολογικής ανάπτυξης, έρευνας και καινοτομίας.

Διάγραμμα 4.16: Καθαρός κύκλος εργασιών επιχειρήσεων με καινοτομία προϊόντος στο σύνολο της χώρας (2022)

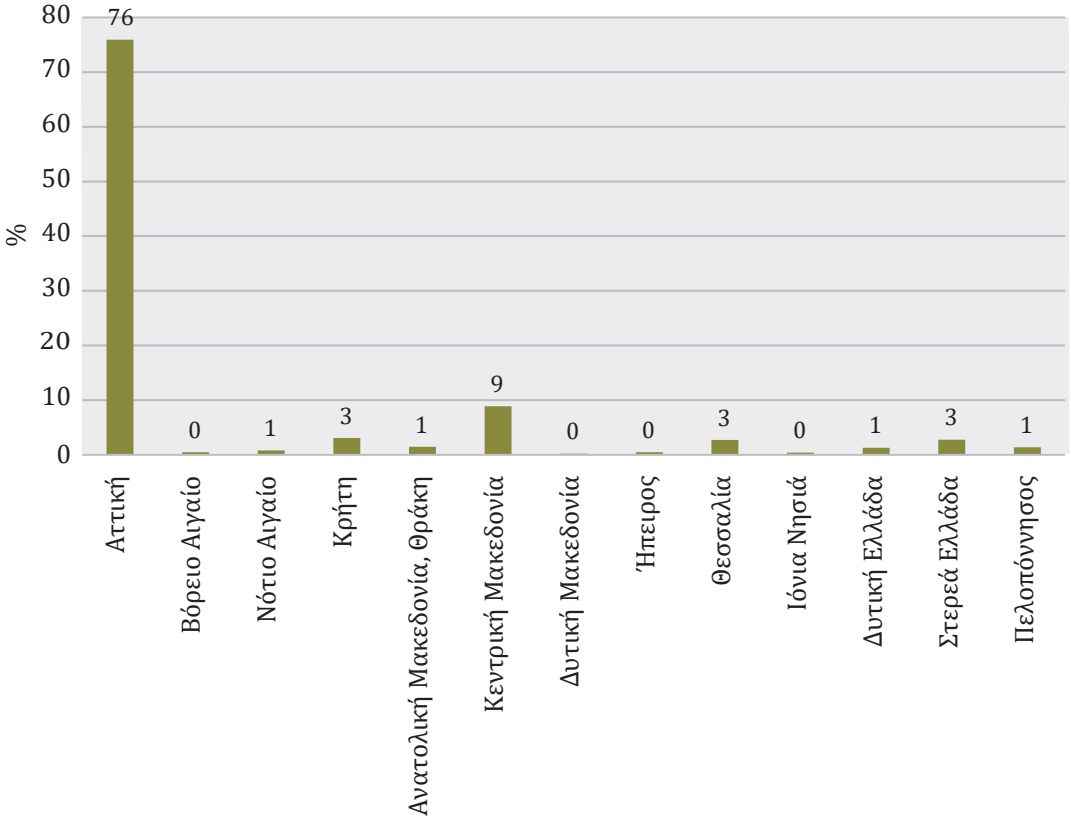

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Περιλαμβάνονται επιχειρήσεις από 10-249 εργαζομένους και οικονομικές δραστηριότητες που καλύπτονται από τον κανονισμό CIS.

Οι επιδόσεις του παραγωγικού υποδείγματος σε ό,τι αφορά την τεχνολογική ενσωμάτωση και τη μετάβαση στην οικονομία της γνώσης εξετάζονται επίσης μέσω δεικτών που αφορούν, πρώτον, τις εξαγωγές υψηλής τεχνολογίας και την οικονομική πολυπλοκότητα των εξαγόμενων προϊόντων και, δεύτερον, την αξιοποίηση ανθρώπινου δυναμικού με υψηλή επιστημονική εξειδίκευση. Το Διάγραμμα 4.17 παρουσιάζει το ποσοστό εξαγωγών προϊόντων υψηλής τεχνολογίας[39] στο σύνολο των εξαγωγών στην Ελλάδα και σε άλλες ευρωπαϊκές οικονομίες. Ειδικά σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, τα στοιχεία δείχνουν ιδιαίτερα χαμηλή επίδοση (5% το 2022)

39. *Υπολογίζεται το μερίδιο των εξαγωγών (%) στις συνολικές εξαγωγές όλων των προϊόντων υψηλής τεχνολογίας. Τα προϊόντα υψηλής τεχνολογίας ορίζονται ως άθροισμα των προϊόντων που σχετίζονται με την αεροδιαστημική, τους υπολογιστές-μηχανές γραφείου, την ηλεκτρονική-τηλεπικοινωνίες, τη φαρμακευτική, τα επιστημονικά όργανα, τις ηλεκτρικές μηχανές, τη χημεία, τις μη ηλεκτρικές μηχανές και τον οπλισμό.*

και αργή βελτίωση (0,6 ποσοστιαίες μονάδες) διαχρονικά μετά το 2019. Η χώρα υπολείπεται σταθερά του μέσου όρου της ΕΕ, με σημαντική διαφορά περίπου 12 ποσοστιαίων μονάδων το 2022, ενώ καταλαμβάνει την τελευταία θέση μεταξύ των εξεταζόμενων χωρών. Παρόμοια (ελαφρώς υψηλότερα) ποσοστά καταγράφονται μόνο στην Πορτογαλία και στη Βουλγαρία (5,2% και 5,5% αντίστοιχα). Τα ευρήματα συνηγορούν ότι η ελληνική παραγωγική βάση εξακολουθεί να στηρίζεται στο διεθνές εμπόριο κυρίως σε προϊόντα χαμηλότερης ή μέσης τεχνολογικής έντασης.

Διάγραμμα 4.17: Ποσοστό (%) εξαγωγών προϊόντων υψηλής τεχνολογίας στο σύνολο των εξαγωγών σε επιλεγμένα κράτη-μέλη της ΕΕ (2019-2022)

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Στα Διαγράμματα 4.18 και 4.19 αποτυπώνονται στοιχεία για την αξιοποίηση της υψηλής επιστημονικής εξειδίκευσης του ανθρώπινου δυναμικού στις επιχειρήσεις. Τα βασικά ευρήματα επιβεβαιώνουν τη σχετικά αδύναμη αξιοποίηση της γνώσης στην παραγωγική διαδικασία. Κατ' επέκταση φανερώνουν και την περιορισμένη αξιοποίηση σύγχρονων τεχνολογικών μέσων και εφαρμογών εντός των οργανισμών, όπως και τη χαμηλή παρουσία κλάδων υψηλής έντασης γνώσης και τεχνολογίας στην οικονομία, παρά την αργή πρόοδο που συντελείται. Καταρχάς, η απασχόληση στη μεταποίηση υψηλής και μεσαίας προς υψηλή τεχνολογίας

αφορά μόλις το 1,4% της συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα το 2024, έναντι 5,9% στην ΕΕ-27. Παρ' ότι η χώρα παρουσιάζει οριακή βελτίωση το τελευταίο έτος (κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες), τα επίπεδα πριν από την πανδημία δεν έχουν ανακτηθεί. Αντίθετα, στην ΕΕ ο δείκτης μένει σχεδόν σταθερός περίπου στο 6% της συνολικής απασχόλησης.

Διάγραμμα 4.18: Ποσοστό (%) απασχολουμένων σε τομείς υψηλής και μεσαίας προς υψηλή τεχνολογίας της μεταποίησης και σε τομείς υπηρεσιών έντασης γνώσης στη συνολική απασχόληση (Ελλάδα και ΕΕ, 2013-2024)

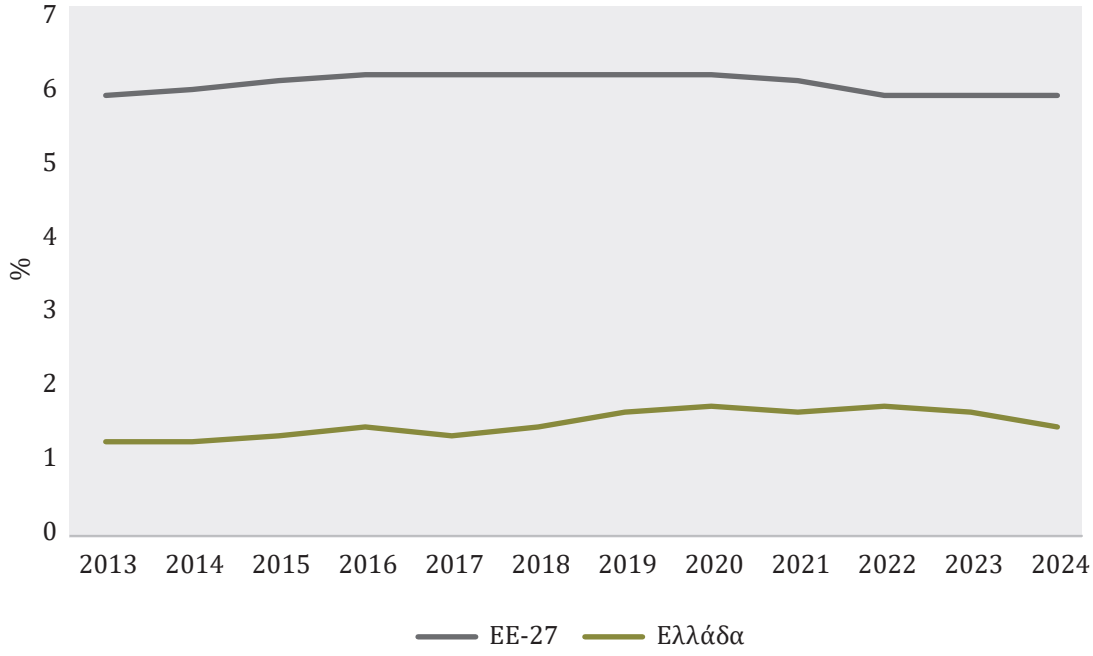

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Από την άλλη, η απασχόληση σε δραστηριότητες Έρευνας και Ανάπτυξης τείνει να αυξάνεται οριακά ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης, ωστόσο η Ελλάδα προσεγγίζει το μέσο ευρωπαϊκό επίπεδο μόλις το 2023 και στη συνέχεια αποκλίνει εκ νέου προς τα κάτω. Συγκεκριμένα, ο δείκτης ανέρχεται σταδιακά από 0,9% το 2013 σε 1,2% το 2019 και 1,5% το 2024. Ωστόσο, το τελευταίο έτος η χώρα παραμένει σε επίπεδο ελαφρώς χαμηλότερο από την ΕΕ (1,6%).

Διάγραμμα 4.19: Προσωπικό έρευνας και ανάπτυξης ως ποσοστό εργατικού δυναμικού (Ελλάδα και ΕΕ, 2013-2024)

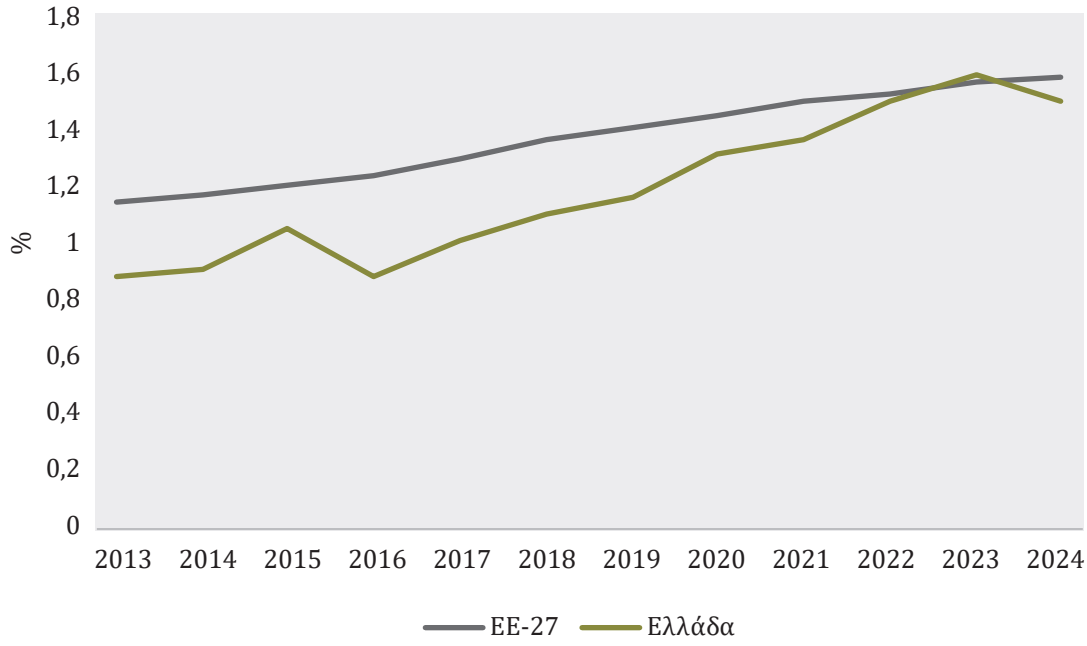

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

** Αριθμητής σε ισοδύναμα πλήρους απασχόλησης (FTE).*

4.6 Επιχειρηματικές ικανότητες

Η αξιοποίηση της τεχνολογίας συνδέεται άμεσα με τις επιχειρηματικές ικανότητες και τη δυνατότητα των επιχειρήσεων να αναπτύσσονται και να κλιμακώνουν τη δραστηριότητά τους. Στο πλαίσιο αυτό, εξετάζονται αφενός οι επιδόσεις ταχείας ανάπτυξης στις επιχειρήσεις (high-growth enterprises), αφετέρου το μέσο μέγεθος των επιχειρήσεων ως ενδεικτικά των δυνατοτήτων επίτευξης οικονομιών κλίμακας, μάθησης και ανταγωνιστικότητας. Όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 4.20, ο αριθμός επιχειρήσεων ταχείας ανάπτυξης στην Ελλάδα μεταβάλλεται κατά 9,4% την περίοδο 2021-2024. Η επίδοση αυτή είναι κατά 8,5 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερη σε σχέση με την ΕΕ και κατά σχεδόν 64 ποσοστιαίες μονάδες κάτω από την πρώτη καλύτερη επίδοση που αντιστοιχεί στην Ιρλανδία (73%). Παρ' ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε ελαφρώς καλύτερη θέση σε σύγκριση με ορισμένες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, συνολικά τα δεδομένα δείχνουν ότι η ελληνική οικονομία δεν προσφέρει ιδιαίτερα ευνοϊκές συνθήκες για την ανάδειξη επιχειρήσεων υψηλής μεγέθυνσης. Υπό την έννοια αυτή, διαπιστώνεται σχετική υστέρηση ως προς την ικανότητα της επιχειρηματικότητας να αξιοποιεί γρήγορα

και έγκαιρα της ευκαιρίες στην αγορά και να ενσωματώνει τεχνολογική καινοτομία.

Διάγραμμα 4.20: Ποσοστό (%) μεταβολής του αριθμού επιχειρήσεων υψηλής ανάπτυξης (high-growth) μετρούμενες σε απασχόληση (αριθμός) (2021-2024)

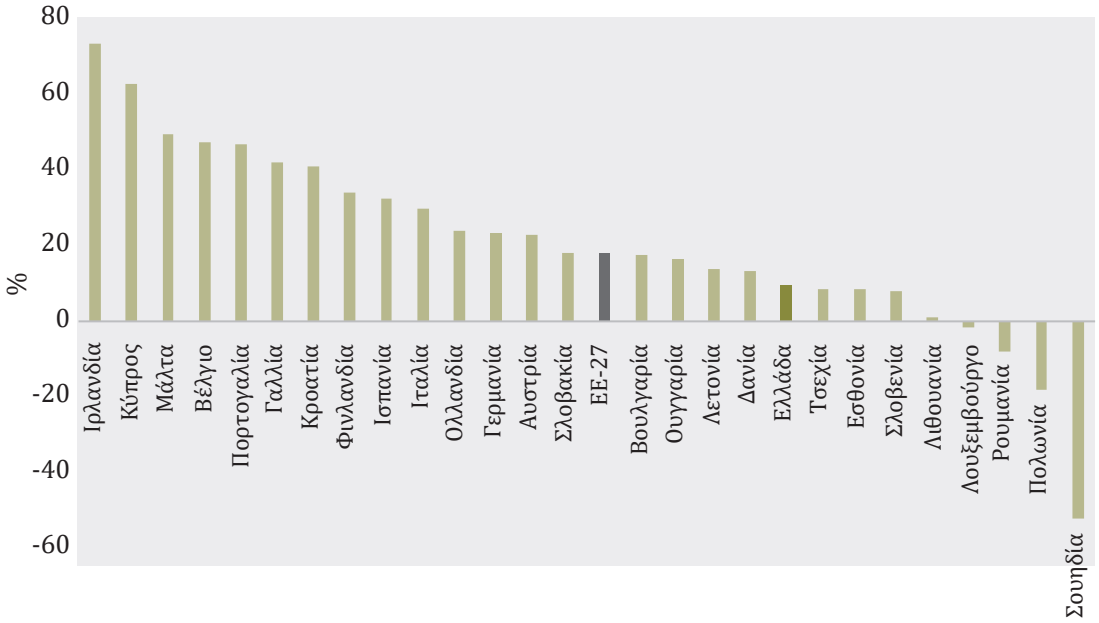

***Πηγή*:** Eurostat, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Βιομηχανία, κατασκευές και υπηρεσίες αγοράς (εκτός από τη δημόσια διοίκηση και την άμυνα· υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση· δραστηριότητες οργανώσεων μελών)

Το μέγεθος των επιχειρήσεων είναι κρίσιμο για την κατανόηση των οργανωσιακών χαρακτηριστικών των επιχειρήσεων καθώς και της διάρθρωσης και των δυνατοτήτων του ελληνικού παραγωγικού υποδείγματος. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Διαγράμματος 4.21, η επιχειρηματική βάση της χώρας χαρακτηρίζεται διαχρονικά από την κυριαρχία πολύ μικρών επιχειρήσεων. Πάνω από το 90% των επιχειρήσεων απασχολεί από 0 έως 4 εργαζομένους. Παράλληλα, ο αριθμός των επιχειρήσεων αυτής της κατηγορίας αυξάνεται σε απόλυτα μεγέθη, από περίπου 1 εκατ. το 2012 σε 1,3 εκατ. το 2023.

Παρά την οριακή αύξηση της συμμετοχής επιχειρήσεων με 5-9 και 10-19 εργαζομένους, η πλειονότητα των ελληνικών επιχειρήσεων εξακολουθεί να ανήκει στην κατηγορία των πολύ μικρών επιχειρήσεων (micro-enterprises) και όχι απλώς των

μικρών/μικρομεσαίων.[40] Συνεπώς, παρά τις ευρύτερες μεταβολές στο παραγωγικό υπόδειγμα, οι βασικοί φορείς της παραγωγής εξακολουθούν, λόγω μεγέθους, να έχουν περιορισμένες δυνατότητες αξιοποίησης οικονομιών κλίμακας, εξειδίκευσης και εσωτερικού καταμερισμού εργασίας. Ωστόσο, το μικρό μέγεθος μιας επιχείρησης δεν συνιστά από μόνο του αρνητικό παράγοντα και μειονέκτημα. Η συμμετοχή σε συνεργατικά και συνεταιριστικά σχήματα, δίκτυα και συστάδες, σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο, μπορεί να αποτελέσει ισχυρό αντιστάθμισμα και πλεονέκτημα για τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις. Με άλλα λόγια, η οργάνωση σε ομάδες και οι συνεργασίες μπορούν να ευνοήσουν την τεχνολογική αναβάθμιση, τη συλλογική μάθηση και τη στρατηγική διαφοροποίηση στην αγορά. Σε κάθε περίπτωση, το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του εγχώριου παραγωγικού υποδείγματος και επηρεάζει ουσιαστικά τις μακροπρόθεσμες αναπτυξιακές δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας.

Διάγραμμα 4.21: Εξέλιξη μέσου μεγέθους των επιχειρήσεων με βάση τον αριθμό των εργαζομένων τους (2012, 2019 και 2023)

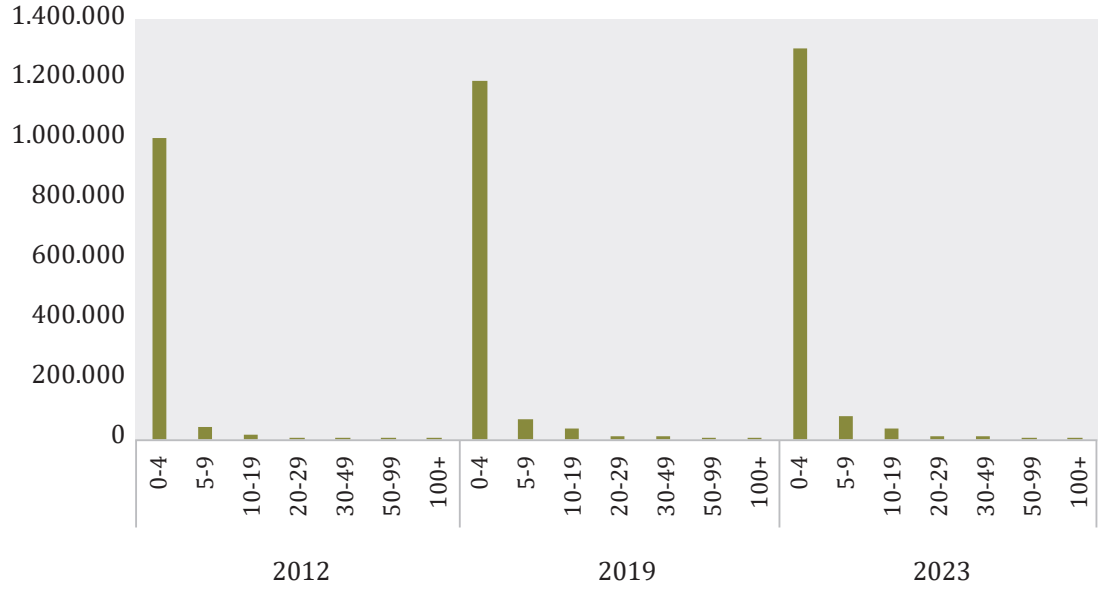

***Πηγή*:** ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

40. Σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, πολύ μικρές επιχειρήσεις (micro-enterprises) είναι οι επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερους από 10 εργαζομένους και των οποίων ο ετήσιος κύκλος εργασιών ή το σύνολο του ετήσιου ισολογισμού τους δεν υπερβαίνει τα 2 εκατ. ευρώ (European Commission, 2003).

Βιβλιογραφία

- European Commission (2003). Commission Recommendation 2003/361/EC of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises. *Official Journal of the European Union*, L 124, 36–41. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003H0361
- European Commission (2026, June). Commission Staff Working Document. 2026 Country Report, DG-ECFIN.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2024). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*, Ετήσια Έκθεση 2024.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2025α). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*, Ενδιάμεση Έκθεση 2024.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2025β). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*, Ετήσια Έκθεση 2025.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2026). *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση*, Ενδιάμεση Έκθεση 2025.
- Μαλαγαρδή, Α. & Σταμπουλής, Μ. (2025). *Οι συλλογικές διαπραγματεύσεις στην Ελλάδα για τα έτη 2013-2023: Τάσεις, τομές και προοπτικές*. ΟΜΕΔ, Σάκκουλας.
- OECD (2020). *How's Life? 2020: Measuring Well-being*. OECD Publishing.
- Stiglitz, J. E., Sen, A., & Fitoussi, J.-P. (2009). Report by the Commission on the measurement of economic performance and social progress.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

Ιουλιανού 24,
10434, Αθήνα
Τηλ.: 210 8202247
Fax: 210 8202203
www.inegsee.gr

Γλωσσική επιμέλεια – Διορθώσεις: Στέλλα Ζούπα
Σελιδοποίηση – Εκτύπωση: ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΕΒΕ
Αντιγόνης 60, 10442 Αθήνα
Τηλ.: 210 5156810-20-30, Fax: 2105156811
E-mai: info@kambili.gr, www. kambili.gr

© ΙΝΕ ΓΣΕΕ

ISSN: 2732-7795
ISBN: 978-618-234-057-8

ISSN: 2732-7795
ISBN: 978-618-234-057-8